ପ୍ରବଚନ ଓ
ପ୍ରବାଦ ସଂଗ୍ରହ

—ସଂକଳନ—

ଶ୍ରୀ ସର୍ବେଶ୍ୱର ଦାଶ, ଏମ୍. ଏ.
ଅଧ୍ୟାପକ, ବେସିକ୍ ଟ୍ରେନିଂ କଲେଜ,
ଅନୁଗୁଳ

ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ
୧୯୭୧

—ପ୍ରକାଶକ—

ଶ୍ରୀ ଅଭିରାମ ମହାପାତ୍ର, ବି.ଏ.

ଗ୍ରନ୍ଥ ମନ୍ଦିର

କଟକ-୨ : ବ୍ରହ୍ମପୁର

ମୂଲ୍ୟ—ଟ୪.୫୦

ଭୂମିକା

ସାହିତ୍ୟର ମୁଖ୍ୟତଃ ଦୁଇଗୋଟି ଧାରା । ଚିରାଚରିତ ଶବ୍ଦରେ ଏହି ଦୁଇଗୋଟି ବିଭାଗକୁ ଶୁଦ୍ଧ ସାହିତ୍ୟ ଓ ଲୋକ ସାହିତ୍ୟ ନାମରେ ଅଭିହିତ କରାଯାଇଥାଏ । କାବ୍ୟ କବିତା, କ୍ଷୁଦ୍ର ଗଳ୍ପ, ନାଟକ, ଉପନ୍ୟାସ ଓ ପ୍ରବନ୍ଧାଦି ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ଏହା ସୁପରିକଳ୍ପିତ ଓ ସଯତ୍ନବର୍ଦ୍ଧିତ । ଏହାର ସର୍ବାଙ୍ଗରେ ଅଭିଜାତ୍ୟର ଚିହ୍ନ ଓ ଅଳଙ୍କାରାଦିର ଶୋଭନ ସମାବେଶ । ଏହାର ରଚନାକୁ ନିୟମିତ ଓ ଶୃଙ୍ଖଳିତ କରିବାପାଇଁ ଅସଂଖ୍ୟ ଲକ୍ଷଣ ଶାସ୍ତ୍ର ରଚିତ ହୋଇଅଛି ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀର ସାହିତ୍ୟ ସ୍ୱତଃ ସ୍ଫୂର୍ତ୍ତ । ଲୋକଗୀତ, ଲୋକ କାହାଣୀ, ପ୍ରହେଳିକା, ଡଗଡମାଳି, ପ୍ରବାଦ, ପ୍ରବଚନ, ଡାକରଷି ବଚନ, ଲୋଚନା ଓ ଢ଼ଗ ଏହି ବିଭାଗର ଅନ୍ତର୍ଗତ । ଏଗୁଡ଼ିକ ଯଥାର୍ଥରେ ଲୋକ ସାହିତ୍ୟ । କେବେ କାହାଦ୍ୱାରା ଏଗୁଡ଼ିକ ରଚିତ ହୋଇଥିଲା କହିବା ସହଜ ନୁହେଁ । ଯୁଗରୁ ଯୁଗ ପ୍ରଚଳିତ ହୋଇ କାଳକ୍ରମେ ଏହା ବର୍ତ୍ତମାନ ରୂପ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଅଛି । ତେଣୁ ବେଦବାଣୀପରି ଏ ଗୁଡ଼ିକ ଯଥାର୍ଥରେ ଅପୌରୁଷେୟ ।

ଏଗୁଡ଼ିକ ଯଥାର୍ଥରେ ଲୋକମାନସର ଅନାବିଳ ପ୍ରକାଶ । ଶୁଦ୍ଧ ସାହିତ୍ୟ ସର୍ବଦା ଆହରଣପ୍ରିୟ । ବାହ୍ୟ ସଭ୍ୟତା ଓ ସଂସ୍କୃତିର

ସ୍ବକରକେୟ ଓ ଯାଦୁକରୀ ପ୍ରଭାବରୁ ଆପଣାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ମୁକ୍ତ ରଖିବା ଏହା ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବପର ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ଲୋକ ସାହିତ୍ୟ ସ୍ୱୟଂମ୍ଭୂ ଓ ସ୍ୱୟଂସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଆହରଣର ପରତନ୍ତ୍ରତା ତାକୁ ଅଭିଭୂତ କରିନାହିଁ । ଜାତୀୟ ଜୀବନର ପ୍ରାଣ-ସ୍ପର୍ଶରେ ତାହା ଚିର ଅଭିଷିକ୍ତ । ଉତ୍କଳୀୟ ସଂସ୍କୃତିର ପ୍ରକୃତ ସ୍ୱରୂପ ଏଥିରେ ଯେପରି ରୂପାୟିତ ତାହା ଅନ୍ୟତ୍ର ଦୁର୍ଲଭ ।

ଓଡ଼ିଆରେ ଅସଂଖ୍ୟ ପ୍ରବାଦ ଓ ପ୍ରବଚନ ରହିଅଛି । ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଖଣ୍ଡେ ଦୁଇଖଣ୍ଡ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲେ ହେଁ ସେଗୁଡ଼ିକ ସମୁଦ୍ରକୁ ଶଙ୍ଖେ ପାଣି ପରି । ଏବେ ମଧ୍ୟ ଉତ୍କଳର ଗାଁ ଗହଳରେ ଏପରି ପ୍ରବାଦ ପ୍ରବଚନ ଅଛି ଯେଉଁଗୁଡ଼ିକୁ ଲିପିବଦ୍ଧ ଓ ସଙ୍କଳିତ କରିବାର ପ୍ରୟାସ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୋଇନାହିଁ । ସଂଶିତ ପୁସ୍ତକ ଯେ ଏ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ, ଏହା କୁହାଯାଇ ନ ପାରିଲେ ହେଁ, ଏଥିରେ ଉତ୍କଳର ବିଭିନ୍ନାଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରଚଳିତ ଯାବତୀୟ ପ୍ରବାଦ ଓ ପ୍ରବଚନ ସନ୍ନିବେଶ କରିବାର ଉଦ୍ୟମ ହୋଇଅଛି । ପ୍ରବାଦ ଓ ପ୍ରବଚନ ଢଗଢମାଳିଠାରୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର । ପ୍ରବଚନରେ ଯେ ଗଭୀର ବ୍ୟଞ୍ଜନା ଓ ସୁଦୂରପ୍ରସାରୀ ଅର୍ଥଗୌରବ ଅଛି ତାହା ଢଗରେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଢଗଠାରୁ ପ୍ରବଚନର ସାହିତ୍ୟିକ ମୂଲ୍ୟ ଅଧିକ । ଏ ସଙ୍କଳନରେ ଢଗଢମାଳିର ସନ୍ନିବେଶ କରାଯାଇ ନାହିଁ । ପୁନଶ୍ଚ ସଂସ୍କୃତ ତଥା ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରସିଦ୍ଧ କବିମାନଙ୍କର ଉକ୍ତି ସମୂହ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉପାଦେୟ ହେଲେହେଁ ସେଗୁଡିକ ପ୍ରବାଦ ଓ ପ୍ରବଚନ (Proverb)ର ପର୍ଯ୍ୟାୟଭୁକ୍ତ ହୋଇ ନ ପାରେ । ତେଣୁ ଉକ୍ତ ସଙ୍କଳନରେ ସେଗୁଡ଼ିକ ଯଥା ସମ୍ଭବ ପରିହାର କରାଯାଇଅଛି । ଉତ୍କଳରେ ପ୍ରଚଳିତ ହିନ୍ଦୀ ଓ ବଙ୍ଗଳା ପ୍ରବଚନଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ସେହି

କାରଣରୁ ଏହାର ଅଙ୍ଗୀଭୂତ କରାଯାଇ ନାହିଁ । ସାହିତ୍ୟିକ ବସ୍ତୁ-ବୋଧ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହାର ସମୀଚୀନତା ପାଠକଗଣ କେବଳ ସ୍ଥିର କରିବେ ।

ପ୍ରବାଦ ଓ ପ୍ରବଚନ ସମୂହ ବହୁକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସାହିତ୍ୟର ଦରବାରରେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ଏବଂ ଅପାଂକ୍ତେୟ ବିବେଚିତ ହେଉଥିଲା । ଆଧୁନିକ ଯୁଗରେ ଯେତେଦୂର ଜଣାଯାଏ ଫକୀର ମୋହନ ହିଁ ପ୍ରଥମେ ଏଗୁଡ଼ିକୁ ବ୍ୟାପକ ଭାବରେ ସାହିତ୍ୟରେ ପ୍ରଚଳନ କଲେ । ସେହି ଦିନଠାରୁ ଏଗୁଡ଼ିକର ସାହିତ୍ୟିକ ମୂଲ୍ୟ ସ୍ୱୀକୃତ ହୋଇ କ୍ରମେ ଉପନ୍ୟାସ, ନାଟକ, କ୍ଷୁଦ୍ର ଗଳ୍ପ, ଜୀବନୀ, ଭ୍ରମଣ କାହାଣୀ ଓ ପ୍ରବନ୍ଧାଦିରେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଅଛି । ଏହା ଫଳରେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଜୀବନ୍ତ ଓ ରଙ୍ଗିମନ୍ତ ହୋଇଅଛି, ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରବାଦ ଓ ପ୍ରବଚନ ଗୁଡ଼ିକର ରଚନାକାଳ ନିର୍ଣ୍ଣୟ ଏକ କଠିନ ସମସ୍ୟା । କାରଣ "ବାରଣ ବଢ଼େଇରେ ଦାଏ କି ସୁଅରେ ଦାଏ" କିମ୍ବା "ଭଲ ରାମଚଣ୍ଡୀ ଭଲରେ, କଳାପାହାଡ଼କୁ ଦେଉଳେ ବସାଇ ଭଲ ପାଣି ଆଣି ଗଲରେ"—ପ୍ରବାଦ ହୁଏତ ଚାରିଶହ କିମ୍ବା ପାଞ୍ଚ ଶହ ବର୍ଷତଳେ ରଚିତ ହୋଇଥିବ । ସେହିପରି "ଗଙ୍ଗା ବୋଇଲେ ଥିବ, ଗାଙ୍ଗୀ ବୋଇଲେ ଯିବ ।" କିମ୍ବା "ଚିମିଟି ଖେଳରୁ ମହାଭାରତ" ପ୍ରବଚନ ଶାରଳା ମହାଭାରତର ବିଷୟବସ୍ତୁ ଅବଲମ୍ବନରେ ତାହାଙ୍କ କିଛିତ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ରଚିତ ହୋଇଥିବ । ଏହା ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭବପର ଯେ ଶାରଳା ଦାସଙ୍କ ଭଳି ଲୋକକବି ଦେଶରେ ପ୍ରଚଳିତ ବହୁ ଲୋକକଥା, କିଂବଦନ୍ତୀ, ପ୍ରବାଦ ଓ ପ୍ରବଚନକୁ ସ୍ୱରଚନାର ଅଙ୍ଗୀଭୂତ କରିଥିବେ । ତେଣୁ ପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରବାଦ ଓ ପ୍ରବଚନଗୁଡ଼ିକ କାଳକ୍ରମେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ଓ

ରୂପାନ୍ତରିତ ହୋଇ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥାକୁ ଆସିଥିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ଏ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଚାର କଲେ କେତେକ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରବାଦ ଓ ପ୍ରବଚନର ପ୍ରାଚୀନତା ସ୍ପଷ୍ଟ ସୂଚିତ ହୁଏ । "ଚାକିରି କରିବ ପୁଲିସ, ମାଛ ଖାଇବ ଇଲିସି" କିମ୍ବା "ଚାକିରି ତାଳଗଛ ଛାଇ, ଆଜି ଅଛି କାଲି ନାହିଁ" ପ୍ରବଚନର ଅର୍ବାଚୀନତା ସହଜରେ ଅନୁମେୟ । ଏହିପରି ଭାବରେ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରବାଦ ପ୍ରବଚନ ଗୁଡ଼ିକରେ ଐତିହାସିକ କାଳକ୍ରମ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରି ଦେଖାଇ ଦିଆଯାଇପାରେ; କିନ୍ତୁ ଏଥିପାଇଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଗବେଷଣା ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ଭୂମିକାର ଏ କ୍ଷୁଦ୍ର କଳେବର ମଧ୍ୟରେ ତାହା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ।

ପ୍ରବାଦ ଓ ପ୍ରବଚନ ଯେ କୌଣସି ସାହିତ୍ୟର ଅମୂଲ୍ୟ ମଣି-ମାଣିକ୍ୟ । ସାହିତ୍ୟକୁ ସରସ, ଜୀବନ୍ତ ଓ ଗତିଶୀଳ କରିବା ପାଇଁ ଏବଂ ସ୍ୱଳ୍ପ ପରିସର ମଧ୍ୟରେ ସୁବିସ୍ତୃତ ଭାବରେ ସଂଯତ ପ୍ରକାଶ ପାଇଁ ଏହାଠାରୁ ବଳି ଉତ୍କୃଷ୍ଟତର ଉପାଦାନ ଆଉ ନାହିଁ । ଏଗୁଡ଼ିକର ବ୍ୟଞ୍ଜନା ଓ ଅର୍ଥଗୌରବ ଅତୁଳନୀୟ । ଅର୍ଥ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏଗୁଡ଼ିକର ଭିତ୍ତି ଯେତିକି ଚୋପା ତାଠାରୁ ବେଶୀ । ଧରନ୍ତୁ—"ଅପାଳଙ୍କ ଘଇଞ୍ଚରେ ବିଜୁଳି ଲକ୍ଷେ ଟଙ୍କା," କିମ୍ବା "ଗୋଦରି କୋଡ଼େ ଯେତେ ମାଡ଼େ ସେତେ" ଏହି ପ୍ରବଚନ ପାଠକ ବା ଶ୍ରୋତାର ମାନସପଟରେ ଭାବର ଯେଉଁ ଅପୂର୍ବ ଝଲକ ସୃଷ୍ଟି କରେ ଏକ ଦୀର୍ଘ ଅନୁଚ୍ଛେଦ ଦ୍ୱାରା ତାହା ବ୍ୟକ୍ତ ହେବାର ନୁହେଁ । ଉଦ୍ଧୃତ ଶକ୍ତି ବଳରେ ବସ୍ତୁ ଚଞ୍ଚଳ ଓ ଗତିମୁଖର ହେଲାଭଳି ଏଗୁଡ଼ିକ ସାହିତ୍ୟରେ ପ୍ରାଣଶକ୍ତି ସଞ୍ଚାର କରନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଏହିପରି ଅସଂଖ୍ୟ ପ୍ରବଚନରେ ସମୃଦ୍ଧିବନ୍ତ ।

ଅରଣ୍ୟ ପ୍ରସୂନର ଅନାଘ୍ରାତ ସୌରଭ ପରି ଏଗୁଡ଼ିକର କବିତ୍ୱ ଓ ଛନ୍ଦ-ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉପଭୋଗ୍ୟ । ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର

ରାଜଗୁରୁଙ୍କ ରଚିତ "ପ୍ରବନ୍ଧାବଳୀରୁ" ଜଣାଯାଏ ବହୁ ଓଡ଼ିଆ ଛନ୍ଦ ଢଗ ଢମାଳି ଓ ପ୍ରବାଦ ପ୍ରବଚନରୁ କ୍ରମେ ବିକଶିତ ହୋଇଅଛି । ଟିକିଏ ଗମ୍ଭୀର ଭାବରେ ଅନୁଧ୍ୟାନ କଲେ ଏଗୁଡ଼ିକର ସରଳ ଅନାଡ଼ମ୍ବର କବିତ୍ୱ ପାଠକକୁ ମୁଗ୍ଧ କରେ । ଭାଷାତତ୍ତ୍ୱ ଓ ଅର୍ଥ ତତ୍ତ୍ୱ (Semantics) ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମଧ୍ୟ ଏଗୁଡିକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ । ଆମେ କଥାରେ କହୁ "ମାର୍କଣ୍ଡେଶ୍ୱର ଭଣ୍ଡାରି ।" ପୁରୀର ମାର୍କଣ୍ଡେଶ୍ୱର-ଠାରେ ବହୁ ଯାତ୍ରୀ ସମାଗମ ହୁଏ । ତେଣୁ ବାରିକ ଅର୍ଥଲୋଭରେ ଏକାଧିକ ଯାତ୍ରୀଙ୍କୁ ପୁଳାଏ ପୁଳାଏ ଖିଅର କରି ଅଟକାଇ ରଖେ । ଏବେ ସେ ପ୍ରଥା ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି କି ନାହିଁ ମୋତେ ଜଣାନାହିଁ ; କିନ୍ତୁ ଉକ୍ତ ପ୍ରବଚନଟି ସାର୍ବଜନୀନ ହୋଇଯାଇଛି । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଗୋଟିଏ ମଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନକରି ବହୁକାମ ଅଧୁରି ପକାଇ ଥିଲେ ଏହା ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଥାଏ । "ରୁକ୍ମଣୀ ରଥ ଅଣଲେଉଟା ," କିମ୍ବା "ଶିବେଇ ସାନ୍ତରାପରି ଗାଉ ଖାଇବା" ମଧ୍ୟ ଏହିପରି ଏକ ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ଘଟଣା, ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଗଢ଼ା ଯାଇଥିବା ପ୍ରବଚନ । ଏହିପରି ବହୁ ସ୍ଥାନ, ନାମ ଓ ଘଟଣା ଭାଷାରେ ସେମାନଙ୍କର ସ୍ୱାକ୍ଷର ରଖିଯାଇଛନ୍ତି । ସେଗୁଡ଼ିକର ମୂଳ ଅର୍ଥ ପରିବର୍ତ୍ତିତ, ପରିବର୍ଦ୍ଧିତ ଓ ରୂପାନ୍ତରିତ ହୋଇ ସେଗୁଡିକ ଏବେ ସାର୍ବଜନୀନ ପ୍ରବଚନ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଅଛି । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ବିଭବ ବଢ଼ାଇବାରେ ଏଗୁଡିକର ଦାନ ଅତୁଳନୀୟ ।

ଇତିହାସ, ସମାଜତତ୍ତ୍ୱ ନୃତତ୍ତ୍ୱ ଓ ରାଜନୀତି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରବାଦ ଓ ପ୍ରବଚନ ଗୁଡ଼ିକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉପାଦେୟ । ଉତ୍କଳର ବହୁ ଐତି-ହାସିକ ତଥ୍ୟ ଏବେ ମଧ୍ୟ କିଂବଦନ୍ତୀର ଅନ୍ତରାଳରେ ଲୁଚି ରହିଛି । ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରବଚନ ଅଛି—"ନଈରେ ବାଳିଆ ଚହଟିଲା,

କଜ୍ଜଳ ସିନ୍ଦୁର ନାଅଲେ ରାଣ୍ଡ ପୁଣି ଗୁଣିଆ ଲେଉଟିଲା ।" ଏହି ପ୍ରବଚନକୁ ଭିତ୍ତିକରି ଉତ୍କଳର ଅମର ବିପ୍ଳବୀ ଗୁଣିଖୁଣ୍ଟିଆଙ୍କ ଜୀବନ କାହାଣୀ ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳର କରାଳ କବଳରୁ ଉଦ୍ଧାର କରା ଯାଇଛି । ଏହିପରି କେତେ ଯେ ଐତିହାସିକ ତଥ୍ୟ କିଂବଦନ୍ତୀ ଓ ପ୍ରବାଦ ଆକାରରେ ଛପି ରହିଛି, ତାହା କିଏ କହିବ ? ଲୋକେ କଥାରେ କହନ୍ତି "ତା ମୁଣ୍ଡରେ ହାତୀ ସୁନା କଳସ ଢାଳିଲା ।" ଏ ଉକ୍ତିଟି ବହୁ ପ୍ରାଚୀନ କାଳରୁ ଉତ୍କଳରେ ଲୋକ-ପରମ୍ପରାରେ ଚଳି ଆସୁଛି । ପଣ୍ଡିତ ନୀଳକଣ୍ଠ ଏହାକୁ ଭିତ୍ତିକରି ତାହାଙ୍କ "ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର କ୍ରମ ପରିଣାମ"ରେ ପ୍ରମାଣ କରି ଅଛନ୍ତି ଯେ ପୂର୍ବେ ଉତ୍କଳରେ ମହା ସାମନ୍ତଚକ୍ର ବା ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟାରି ଶାସନ ପଦ୍ଧତିର ପ୍ରଚଳନ ଥିଲା ।

ଆଉ ଗୋଟିଏ ପ୍ରବଚନ ଅଛି—"ପିମ୍ପୁଡ଼ି ଧୀପରୁଖା ଉପରକୁ ଉଠିଲେ ଆଉ ଇନ୍ଦ୍ର ଚନ୍ଦ୍ର ମାନେ ନାହିଁ ।" ଧୀପରୁଖା କଥାଟି ଜୈନ ପରମ୍ପରାରୁ ଗୃହୀତ । ଜୈନ ଚୈତ୍ୟ ବୃକ୍ଷରୁ ରୁଖା ଶବ୍ଦଟି ଆସିଥିବା କଥା ଡକ୍ଟର ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ସାହୁ ତାଙ୍କ "ଓଡ଼ିଶାରେ ଜୈନ ଧର୍ମ" ପ୍ରବନ୍ଧରେ ସୂଚାଇଛନ୍ତି । ପୁଣି ଓଡ଼ିଆର ବହୁ ପ୍ରବାଦ ଓ ପ୍ରବଚନ କୃଷିକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ରଚିତ ହୋଇଛି । ଏଥିରୁ କେହି କେହି ଅନୁମାନ କରି ଥାଆନ୍ତି ଯେ ଉତ୍କଳରେ ପ୍ରଥମେ ଅଷ୍ଟ୍ରିକ ଜାତୀୟ ଲୋକ ବାସ କରୁଥିଲେ । ସେହିପରି "ଅପୂଜା ଦେବତାକୁ ପଥର ସଉରୁଣୀ ବୁହାଏ" ରୁ ଶବର ସଭ୍ୟତାର ସଙ୍କେତ ମିଳେ । "ଜନ୍ମ କରକଟ ମରଣ ନାକଟ" କିମ୍ବା "ନ ଛୁଅ ତେର, କେବେ ନଯିବ ଘର । ଯେବେ ଯିବ ଘର ତେବେ କରିବ ଜର" ଇତ୍ୟାଦିରୁ ଏକ ପ୍ରାଚୀନ ଅନାର୍ଯ୍ୟ ସଭ୍ୟତାର ପରିଚୟ ମିଳେ । ଏହିପରି ଭାବରେ ସଭ୍ୟତା ଓ ସଂସ୍କୃତିର ଧାରା ଧରି ଏଗୁଡ଼ିକର ଆଲୋଚନା ଓ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରାଯାଇ ପାରେ । ସ୍ଥୂଳତଃ

ଗବେଷଣା ପାଇଁ ଏ ଗୁଡ଼ିକରେ ଯେ ପ୍ରଚୁର ଉପାଦାନ ଭରି ରହିଛି ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ଏହା ବ୍ୟତୀତ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, କୃଷି, ଆହାର, ଶାସ୍ତ୍ର ଓ ଗୃହ ନିର୍ମାଣ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବହୁ ତଥ୍ୟ ଓ ଅନୁଭୂତି ଏଗୁଡ଼ିକରେ ସୁନ୍ଦର ଭାବେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । ଏଥିରୁ ଅନେକ ଯେ ବିଜ୍ଞାନସମ୍ମତ ତାହା ଏବେ ପ୍ରତିପାଦିତ ହେଉଅଛି । ସମାଜର ଗ୍ଳାନି ଓ ଚଳଣିକୁ ତଳେଇକରି ଦେଖି ତହିଁରୁ ସମାଜର ଗଠନ, ବିକାଶ ଓ କ୍ରମପରିଣାମର ଆଲୋଚନା ପାଇଁ ଏଗୁଡ଼ିକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସହାୟକ । ନାନା ସାମାଜିକ ରୀତିନୀତି, ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ ଓ କୁସଂସ୍କାର ମଧ୍ୟ ଏଗୁଡ଼ିକରେ ବାଣୀବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିଅଛି । ସେଗୁଡିକ ମଧ୍ୟରୁ କେତେଗୁଡିଏ ଯେ ନିତାନ୍ତ ଅଶ୍ଳୀଳ ଓ ମାର୍ଜିତ ରୁଚିର ବାଧକ ତାହା ସତ୍ୟ । ଆହୁରି କେତେକ ପୁଣି ଘୋର ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକତା ଦୋଷରେ ଦୁଷ୍ଟ ଏବଂ ଜାତୀୟ ଐକ୍ୟ ଓ ସଂହତିର ପରିପନ୍ଥୀ । ଯେପରି "ବ୍ରାହ୍ମଣ ରଜା, ଖଣ୍ଡୁ ପରଜା" ••• ବା ଲେଖୁ ଲେଖୁ କରଣ ••••" ଇତ୍ୟାଦି । କେହି କେହି ମତ ପୋଷଣ କରିବାର ଶୁଣାଯାଏ ଯେ ଏତାଦୃଶ ପ୍ରବଚନ ସର୍ବତୋଭାବେ ବର୍ଜନୀୟ । କିନ୍ତୁ ଏ ପ୍ରକାର ମତ ଖଣ୍ଡ ଓ ସୀମିତ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀର ପରିଚାୟକ । ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରବାଦ ଓ ପ୍ରବଚନକୁ ସମୂହ ଭାବରେ ଆଲୋଚନା କଲେ ଜଣାଯାଏ ଯେ, ସେଗୁଡ଼ିକର ଦୃଷ୍ଟି ସର୍ବଦା ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ । ପୃଥିବୀରେ ଏପରି କୌଣସି ବିଷୟ ନାହିଁ, ଯେଉଁ ବିଷୟରେ ପ୍ରବଚନ ରଚିତ ନ ହୋଇଛି । ଯଥାର୍ଥରେ ଏଗୁଡ଼ିକ ଓଡ଼ିଆ ସାମାଜିକ ଜୀବନର ମୁକୁର । ଏପରିକି ଚୌର୍ଯ୍ୟବୃତ୍ତି ଏବଂ ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତି ଭଳି ଜଘନ୍ୟ ବିଷୟ ମଧ୍ୟ ବାଦ ଯାଇନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଯାହା ଘୃଣ୍ୟ, ନୀଚ, କୁତ୍ସିତ ଓ ମାନବ କଲ୍ୟାଣର ପରିପନ୍ଥୀ ତା ପ୍ରତି ଏଗୁଡ଼ିକର କୁତ୍ସାର

ସମର୍ଥନ ନାହିଁ । ବରଂ ସକଳ ପ୍ରକାର କ୍ଷୁଦ୍ରତା, ସ୍ୱାର୍ଥପରତା, ଅନ୍ୟାୟ ଓ ଅତ୍ୟାଚାରକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଏଗୁଡ଼ିକରେ ଯେଉଁ କ୍ରୂର କଟାକ୍ଷ ଓ ଶାଣିତ ଶ୍ଳେଷର ଅବତାରଣା କରାଯାଇଛି ତାହା ବାସ୍ତବରେ ଅନୁଧ୍ୟାନର ଯୋଗ୍ୟ । ଓଡ଼ିଆର ଜୀବନ ଦର୍ଶନ, ଉଦାର ବିଶ୍ୱମାନବିକତା ଓ ଉନ୍ନତ ନୈତିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଏ ଗୁଡ଼ିକରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିପୁଣତାର ସହିତ ରୂପାୟିତ ହୋଇଛି । ଏକ ନିତ୍ୟ, ଶାଶ୍ୱତ ଆଦର୍ଶ ଉପରେ ଓଡ଼ିଆ ସମାଜକୁ ଯୁଗଯୁଗ ବ୍ୟାପୀ ଧରି ରଖିଅଛି, ତାହାର ସଙ୍କେତ ଏହି ପ୍ରବାଦ ଓ ପ୍ରବଚନ ଗୁଡ଼ିକରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣାପଡ଼େ । କେଉଁ ସୁଦୂର ଅତୀତର ପ୍ରହରୀ ଭଳି ଏମାନେ ଆମକୁ ବାରମ୍ବାର ଆମର ସଂସ୍କୃତି, ପରମ୍ପରା ଓ ଆଦର୍ଶ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଚେତାବନୀ ଶୁଣାଇ ପଥଭ୍ରଷ୍ଟ ନହେବାପାଇଁ ଦୃଢ଼ ସଙ୍କେତ ଦେଉଅଛନ୍ତି ।

—ଅ—

୧ । ଅଇଲରେ ଡେଙ୍ଗା ଶ୍ରାବଣ; ଭାଦ୍ରବ ଭରଣ ଦିନ;
ଆଶ୍ୱିନ ମାସର ଗହଲା ଗହଲ; କାର୍ତ୍ତିକେ ପାଇବ ଦିନ ।
[ଧାନ ରୋଇବା ସମ୍ବନ୍ଧରେ କୃଷି ବଚନ ।]

୨ । ଅଇଲା ପଣ୍ଡୁ ମଲେ ମଶା, ଫାଟୁଅ ଦେଲେ ମୁଣ୍ଡକୁ ହସା ।
[ଶୀତ ପଡ଼ିଲେ ମଶାମାନେ ମରିଯାନ୍ତି ଓ ମୁହଁରେ ଫାଟ-ହେବାରୁ ଫାଟୁଆମାନେ ଭଲ ହସି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।]

୩ । ଅଇଧେଇକୁ ବାଇଗଣ ପୋପାଡ଼ିବା ।
[ଅଗ୍ନିପୂର୍ଣ୍ଣିମା କିମ୍ବା ଦୋଳପୂର୍ଣ୍ଣିମା ରାତିରେ ଅଇଧେଇକୁ ବାଇଗଣ ପୋପାଡ଼ିବାପରି ଫଳପ୍ରାପ୍ତିର ନିଶ୍ଚୟତା ନ ଥାଇ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ହାତ ଦେବା ।]

୪ । ଅଇଲା କଳା ପାହାଡ଼; ଭାଙ୍ଗିଲା ଲୁହାର ବାଡ; ପିଇଲା ମହାନଦୀ ପାଣି; ସୁବନ୍ୟ (ସୁବର୍ଣ୍ଣ) ଥାଳରେ ହେଡ଼ା (ହୀରା) ପରଶିଲେ ମୁକୁନ୍ଦଦେବଙ୍କ ରାଣୀ ।
[କଳା ପାହାଡ଼ର ଓଡ଼ିଶା ଆକ୍ରମଣ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଐତିହାସିକ କିଂବଦନ୍ତୀ ।]

୫ । ଅକର୍ମୀ ଯେଣେ ଯାଏ, ଗମ୍ଭୀରରୁ ଲଙ୍ଗ ଛାଡ଼ି ପଳାଏ ।

[କର୍ମହୀନ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି କୌଣସି ଦେବତା ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ତାର ସମସ୍ତ ଶ୍ରମ ପଣ୍ଡ ହୁଏ ।]

୬ । ଅକାଳ କାଣ୍ଡ କପାଳେ ବାଜେ ।

[ପାଣ୍ଡୁରାଜା ମାଦ୍ରୀଙ୍କ ସହିତ ସହବାସ କରିବା ସମୟରେ ଋଷି ଶାପରୁ ପାଷାଣ ଘର ଫୁଟି ଶୂନ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ କାଣ୍ଡ ଆସି ତାହାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ବାଜନ୍ତେ ସେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ । ଅଚିନ୍ତନକ ଦୈବୀ ବିପତ୍ତି ପଡ଼ିବା ।]

୭ । ଅକାଳେ ସକାଳେ କଲି ବେଉସା, ମୁଣ୍ଡରେ ପଡ଼ିଲା କୁରାଢ଼ି ପସା ।

[ବ୍ୟବସାୟରେ ଅନଭିଜ୍ଞ ବ୍ୟକ୍ତି ହଠାତ୍ ବାଣିଜ୍ୟ କଲେ କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ।]

୮ । ଅକାମାବୈ, ପାନଗୁଆ ଖାଇ; ପାନଗୁଆ ତୋର, ମାସକ ଧର୍ମ ମୋର ।

[କାର୍ତ୍ତିକ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ ପ୍ରତ୍ୟୁଷରେ ସ୍ନାନ ଶେଷରେ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ବାଳକ ବାଳିକାଗଣ ଭଙ୍ଗାଗୁଆ ସହିତ ମୋଡ଼ା ଯାଇଥିବା ପାନଖିଲି ଗଙ୍ଗା ଦେବୀଙ୍କୁ ଉପହାର ଦେଇ ଉପରୋକ୍ତ ବାକ୍ୟ ଉଚ୍ଚାରଣ କରନ୍ତି । ଆଷାଢ, କାର୍ତ୍ତିକ, ମାଘ ଓ ବୈଶାଖ ମାସରେ ପ୍ରତ୍ୟୁଷରେ ସ୍ନାନ କଲେ ଧର୍ମ ହୁଏ ।]

୯ । ଅଖି ବୁଲୁଥିଲେ ଚକ ବୁଲୁଥାଏ, ବୁଲି ପଡୁଥାଏ ପଙ୍କ; ସଂସାର ଭିତରେ ଘର କରିଥିଲେ ପଥର ପଡ଼ିଲେ ସହି ।

[ଭାଗ୍ୟର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଅନୁଯାୟୀ ମନୁଷ୍ୟକୁ ସୁଖ ଓ ଦୁଃଖ ଭୋଗ କରିବାକୁ ପଡ଼େ ।]

୧୦ । ଅଖାଇ ନାଗ୍ନା କରିଛି ଓଷା, ନଡ଼ିଆ ଗୋଟାକ ଛଅ ପଇସା ।

୧୧ । ଅଖାଇ ଖାଇ ମନ କଲା, ବାରବାଟୀ ଶାଗ ଧୋଇବେ ଗଲା ।

[କୃପଣ ବ୍ୟକ୍ତି ଭୋଗ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛାକଲେ ପ୍ରକୃତି ତାପରି ତାର ପ୍ରତିକୂଳତା ଆଚରଣ କରେ ତହିଁର ଏକ ଉଦାହରଣ ।]

୧୨ । ଅଗସ୍ତି କଲେ ଦାନ, କଷା ଗୁଆ ପଚା ପାନ ।

[କୃପଣ ବ୍ୟକ୍ତିର ବଦାନ୍ୟତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି ।]

୧୩ । ଅଙ୍ଗାଏ ମହାର୍ଦ୍ଧ ଛୁଇଁଲେ ଯେ କଣିକାଏ ନାମିଲ୍ୟ ଛୁଇଁବଲ୍ ସେ ।

[ମହାପ୍ରସାଦରେ ଅଳ୍ପ ବହୁତ ଭେଦ ବିଚାର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ ।]

୧୪ । ଅଗ୍ନିକି ପବନ ସାହା ।

[କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଜଗତରେ ଲୋକର ଅଭାବ ରହେ ନାହିଁ ।]

୧୫ । ଅଗି ଜଳଲା ଶୀତ ଟଳଲା, ବୋଲ୍ ହରି ବୋଲ୍ ।

[ମାଘ ମାସ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାଠାରୁ ଶୀତର ପ୍ରକୋପ ହ୍ରାସ ପାଏ ।]

୧୬ । ଅଚାନ୍ତା ନାରୀ ବାପଘର ଯାଏ, ମନ ଫୁଲାଣିଆ ଗୀତ ଗାଏ ।

[ପିଲାଛୁଆ ଜଞ୍ଜାଳ ନ ଥିବା ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରତି ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ବଚନ ।]

୧୭ । ଅଳ୍ପୁଅ ମାକୁ ଗଳ୍ପୁ ଦେବା ନ୍ୟାୟ ।
[ଉପମାର ଅଯୋଗ୍ୟ ବିଷୟକୁ ଟାଣି ଓଟାରି ଉପମା ଦେବା ।]

୧୮ । ଅଜଣା ଗ୍ରଉଳର ଭାତ ଖାଇବା ।
[ଅତି ସାଧାରଣ ବିଷୟରେ ନିଜର ଅଜ୍ଞତା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା ।]

୧୯ । ଅଜଗରକୁ ଦାତା ରାମ, ମୁଖେ ବୋଲେ ରାମ ରାମ ।
[ଆଳସ୍ୟପରାୟଣ ବ୍ୟକ୍ତି ପରିଶ୍ରମ ନ କରି ଜୀବନ ଧାରଣ ପାଇଁ ଦୈବ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବା ।]

୨୦ । ଅଜା ଗଜା, ବୁଢ଼ା ମେଷ, ଦୁଧର ଉପର, ଦହିର ଶେଷ;
ମାଛମା, ଶାଗର ଝି, ଯାକୁ ନ ଖାଇବ ଖାଇବ କି ?
[ଖାଦ୍ୟସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପ୍ରବଚନ—ଛୋଟ ଛେଳି, ବଡ଼ ମେଣ୍ଢା, ଦୁଧର ସର, ତଳତଳିଆ ଦହି, ବଡ଼ ମାଛ ଓ କଅଁଳିଆ ଶାଗ ଏମାନେ ସୁଖାଦ୍ୟ ।]

୨୧ । ଅଜାଗଳ ସ୍ତନ ନ୍ୟାୟ ।
[ଛେଳିଙ୍କ ବେକତଳେ ଓହଳିଥିବା ସ୍ତନ ସଦୃଶ ଦୁଇଟି ମାଂସ ପିଣ୍ଡ ଭଳି ଯାହା ଅନାବଶ୍ୟକ ।]

୨୨ । ଅଜାଗା ଘା ଦେଖି ହୁଏ ନାହିଁ କି ଦେଖେଇ ହୁଏ ନାହିଁ ।
[କୌଣସି କଳଙ୍କମୟ ଓ ଲଜ୍ଜାଜନକ ଅଥଚ ଅପ୍ରକାଶ୍ୟ ଘଟଣା ପ୍ରତି ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ ଉପଲକ୍ଷ ବଚନ ।]

୨୩ । ଅଠା ଡିଲାକୁ ଚକା ଡିଲା ।

[ଖାମିନ୍ଦ ଓ ଗ୍ରାହକର, ନିଯୋକ୍ତା ଓ ନିଯୁକ୍ତ ଉଭୟ ପକ୍ଷରୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଶୈଥିଲ୍ୟ ପ୍ରଦର୍ଶନ ।]

୨୪ । ଅଟକିଲା ବଣିଆ ସଉଦା ଦିଏ ।

[ଦୋକାନର ପଇସା ଗହ୍ଲକଠାରେ ବାକୀ ଥିଲେ ସେ ବାକୀ ପଇସା ଅଦାୟ କରିବା ଆଶାରେ ବାକୀଦାରକୁ ପୁଣି ସଉଦା କାଲରେ ଦିଏ ।]

୨୫ । ଅଠାକାଣ୍ଡିଆରେ ପକାଇବା ।

୨୬ । ଅଠାକାଠିରେ ପଡ଼ିବା ।

[କେଲା ପକ୍ଷୀ ଧରିବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ନଳ ବ୍ୟବହାର କରେ, ତାର ଅଗ୍ରଭାଗରେ ଏକ ଅଠାଯୁକ୍ତ କାଠି ଥାଏ । ପକ୍ଷୀର ପର ସେହି କାଠିରେ ଲାଗି ଯିବାରୁ ସେ ଆଉ ଉଡ଼ି ନ ପାରି ଅଟକି ଯାଏ । ତଦ୍ରୂପ କୌଣସି ବିଷମ ପରିସ୍ଥିତିରେ ପଡ଼ିବା ।]

୨୭ । ଅଣ୍ଡିରା ବାଲୁଆର ଡାକ, ମଡା ସାଙ୍ଗିଆକୁ ଡାକ ।

[ଅଣ୍ଡିରା ବାଲୁଆ ଡାକିଲେ ଶୁଣାଯିବା ଅଞ୍ଚଳରେ କାହାର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିବାର ଆଶଙ୍କା ଲୋକେ କରନ୍ତି ।]

୨୮ । ଅଣ୍ଟା ଭଙ୍ଗା ହୋଇ ଯେବଣ ଦାରୁ, ପୁଚ୍ଛ ହୋଇକରି ଯେଉଁ କଖାରୁ, ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଅଣ୍ଟାରେ ବାରୁ, କହେ ଦନାଇ ଏ ତିନିହେଁ ମାରୁ ।

[ଦନାଇ ଦାସଙ୍କ ପହଳି ।]

୨୯ । ଅଣ୍ଟାରେ ନାହିଁ ଧନ, ପୁଅ ବାହାକର ମନ ।

[ଦରିଦ୍ର ବ୍ୟକ୍ତିର ବୃଥା ଉଚ୍ଚାଭିଳାଷ ପୋଷଣ ।]

୩୦ । ଅଣ୍ଟାରୁ ପଇସା ସାରିବ ନାହିଁ, ପୁଅକୁ ହୁଙ୍ଗୁର ରଖିବ ନାହିଁ ।

[ଏଣେ ଅର୍ଥଲୋଭ, ତେଣେ କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ ପାଇଁ ବଳବତୀ ଇଚ୍ଛା, ଏହିପରି ଦୋଧାଇରେ ପଡ଼ି କୃପଣ ବ୍ୟକ୍ତି ହନ୍ତସନ୍ତ ହୁଏ ।]

୩୧ । ଅଣ୍ଟିରେ ଭୁଙ୍ଗା ଥିଲେ କେତେ କାଉ ଅସିବେ ।

[ଧନ ଥିଲେ ଲୋକର ଅଭାବ ରହେ ନାହିଁ ।]

୩୨ । ଅଣ୍ଟି ଛୁରି ତଣ୍ଟି କାଟେ ।

୩୩ । ଅଣ୍ଟା ଛୁରି କମର କାଟେ ।

[ଆତ୍ମୀୟ ଅଥବା ସ୍ୱପକ୍ଷୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା ଅଚରଣ ।]

୩୪ । ଅଣ୍ଡିରପୁଅର ଲଣ୍ଡି, ମାଇକିନିଆ ଝିଅର ଗଣ୍ଡି ।

[ଯେତେଡ଼େ ହୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ ହେଲେ ମଧ୍ୟ କର୍ମଦକ୍ଷତାରେ ପୁରୁଷ ସଙ୍ଗେ ସ୍ତ୍ରୀ ସମକକ୍ଷ ହୋଇ ପାରେ ନାହିଁ ।]

୩୫ । ଅତି ଲୋଭେ ତନ୍ତୀ ମରେ ।

[ତନ୍ତୀ ଜାତିର ଅତ୍ୟଧିକ ଲୋଭ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉକ୍ତି ।]

୩୬ । ଅତି ପରିଚୟେ ଗୌରବ ନଷ୍ଟ ।

[ଅତ୍ୟଧିକ ବନ୍ଧୁତା ବା ଆତ୍ମୀୟତା ସମ୍ମାନହାନିକାରକ ।]

୩୭ । ଅତି ଭକ୍ତି ଚୋରର ଲକ୍ଷଣ ।
[ଅତ୍ୟଧିକ ବିନୟ ଭଣ୍ଡତାର ପରିଚୟସୂଚକ ।]

୩୮ । ଅତି ଲେମ୍ବୁ ଚିପୁଡ଼ିଲେ ପିତା ।
[ଲେମ୍ବୁରସ ରୁଚିକର ହେଲେହେଁ ବେଶୀ ଚିପୁଡ଼ିଲେ ଶେଷକୁ ପିତା ଲାଗେ । ସେହିପରି ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଷୟରେ ମାତ୍ରାଧିକ୍ୟ ଗର୍ହିତ ଅଟେ ।]

୩୯ । ଅତି ସିଆଣୀ କାଉ ଗୁହ ଖାଏ ।
[ଅତି ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି ଶେଷକୁ ଠକାମିରେ ପଡ଼ିବା ନ୍ୟାୟ ।]

୪୦ । ଅତି ବେହିଆ ନାଚି ଯାଏ, ଅତିବେହିଆ ପାଚିଯାଏ ।

୪୧ । ଅତି ନିର୍ଲଜ୍ଜ ଗୀତ ଗାଏ, ଅତି ପୋଡ଼ା ମୁହାଁ ନାଚି ଯାଏ ।
[ସଂକୋଚ ତ୍ୟାଗ ନ କଲେ ନୃତ୍ୟ ଗୀତାଦିରେ ସଫଳତା ଲାଭ ଅସମ୍ଭବ ।]

୪୨ । ଅତି ଭଲ ନୁହେଁ ଚବର ଚବର, ଅତି ଭଲ ନୁହେଁ ଚୁପ;
ଅତି ଭଲ ନୁହେଁ ବର୍ଷା ବାଦଲ, ଅତି ଭଲ ନୁହେଁ ଧୁପ ।
[ସମ୍ବଲପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରବଚନ ।]

୪୩ । ଅତି ମଧୁର୍ କୀର୍ ଖାଏ । (ସମ୍ବଲପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରଚଳିତ)
[ଅତି ମିଠା ପଦାର୍ଥରେ ପୋକ ଲାଗନ୍ତି ।]

୪୪ । ଅତି ସୁକୁମାର ରାଜଦୁହିତା, କରମରେ ଯୋଗୀ ଘଇତା,
[ଅତି ସୁକୁମାରୀ କନ୍ୟା ପ୍ରତି ଭର୍ତ୍ସନାସୂଚକ ବାକ୍ୟ ।]

୪୫ । ଅତି ନାଡ଼ହୁଣୀ ଅନ୍ଧାର ରାତି, ଅତି ନାଡ଼ହୁଣୀ ଭଣ୍ଡାରି ଜାତି ।
[ଅନ୍ଧାର ରାତିପରି ଭଣ୍ଡାରି ଜାତି ଅବିଶ୍ବାସୀ ।]

୪୬ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରୀତି କଟେ ଲଣ୍ଡଭଣ୍ଡ, ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରୀତି ହୁଏ ବାଳୁମୁଣ୍ଡ
[ଅତ୍ୟଧିକ ପ୍ରୀତି ପରିଣାମରେ କ୍ଷତିକାରକ ।]

୪୭ । ଅଦା ପରଜା ଚେଚିଲେ ରସ ବାହାରେ ।
[ପ୍ରଜାଙ୍କ ପ୍ରତି ଅତ୍ୟାଚାର କଲେ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ କର ଅଦାୟ ହୁଏ ।]

୪୮ । ଅଦା ବେପାରିର ଜାହାଜ ମୂଲ ।
[ଅନଧିକାର ଚର୍ଚ୍ଚା, ଛୋଟ ମୁହଁରେ ବଡ଼ କଥା ।]

୪୯ । ଅଦେଇ ଘରେ ଖୁଦୁରୁକୁଣି ଓଷା ।
[ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି, ଅସମ୍ଭବ କଥା]

୫୦ । ଅଧ ନଈକୁ ପେଲି ଦେବା ।
[କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅତର୍କିତଭାବରେ ବିପଦରେ ପକାଇବା ।]

୫୧ । ଅଧର୍ମ ବିତ୍ତ, ବଢ଼େ ବହୁତ, ଗଲାବେଳେ ଯାଏ ମୂଳ ସହିତ ।
[ଅନ୍ୟାୟ ଉପାୟରେ ଅର୍ଜିତ ସମ୍ପତ୍ତିର କ୍ଷଣସ୍ଥାୟିତ୍ୱ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସାମାଜିକ ନୀତିବାକ୍ୟ ।]

୫୨ । ଅଧୁଆ ମୂଳା ଯେ, ଧୁଆମୂଳା ସେ ।
[ଯେଉଁଠାରେ ଭଲ, ମନ୍ଦ, ଉତ୍କୃଷ୍ଟ, ନିକୃଷ୍ଟର ବିଚାର ନାହିଁ ।]

୫୩ । ଅଧୁଆମୁହାଁ ହାତରେ ଚୁଲି ଲାଗେ ନାହିଁ ।
[ସାମାଜିକ କୁସଂସ୍କାର ।]

୫୪ । ଅନଳନଳ, ଓଦାକଞ୍ଚା ସବୁ ଜଳ ।
[ଅଗ୍ନିର ସର୍ବଭକ୍ଷତ୍ୱ ପ୍ରତି ଉପଲକ୍ଷ୍ୟ ବଚନ]

୫୫ । ଅନୁକୂଳ ପେଚ୍ଚ । [ଅମଙ୍ଗଳକାରକ ।]

୫୬ । ଅନ୍ତ ମୋଟ ପୁଅ ହଗଣା ସହେ ।

[ସୁସ୍ଥ ସବଳ ଶିଶୁକୁ ଝାଡ଼ା ରୋଗ ଧରିଲେ, ସହଜରେ ବାଧେ ନାହିଁ ।]

୫୭ । ଅନ୍ତରରୁ ରୋଗ, ଆକାଶରୁ ମହରଗ ।
[ପେଟ ଗୋଳମାଳରୁ ରୋଗ ଏବଂ ଅନାବୃଷ୍ଟି ହେତୁ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ହୁଏ ।]

୫୮ । ଅନୁଭବୀ ଥିଲେ କହ, ପାଠ ପଢ଼ିଥିଲେ ଗୀତ ଗାଉଥାନ୍ତ ବାଉସ୍ତି କଣ୍ଡରା ପୁଅ ।
[ନୀଚଜାତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜର ବିଦ୍ୟା ଦେଖାଇ ହେବା ।]

୫୯ । ଅନ୍ତ୍ରେ ଭକ୍ତ ଦନ୍ତ୍ରେ ଲୁଣ, ପେଟ ପୂରବ ତିନିକୁଣ । ମଥାରେ କାପଡ ପାଦରେ ତେଲ, ବଇଦ ସଙ୍ଗତେ କରିବ ଗେଲ ।
[ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପ୍ରବଚନ ।]
୬୦ । ଅନ୍ଧ ପାଣି ବୋହିଲେ ତିନିଜଣ କମେଇ (ନିକମା) ।

[ଅଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ହାତରେ କାର୍ଯ୍ୟର ଦାୟିତ୍ୱ ଦେଲେ ଜଣକ ସ୍ଥାନରେ ତିନି ଜଣ ଲୋଡ଼ା ହୁଅନ୍ତି ।]
୬୧ । ଅନ୍ଧ ଆଗେ ଦୀପ, ବଧିର ଆଗେ ଗୀତ ।

[ଅନ୍ଧ ଆଲୋକର ଏବଂ ବଧିର ଗୀତର ମହତ୍ତ୍ୱ ବୁଝିବା ପାଇଁ ଅକ୍ଷମ ।]

୬୨ । ଅନ୍ଧକୁ ଅନ୍ଧ ବାଟ କଢ଼ାଇବା ।
[ଦୁଇ ଜଣ ଅନଭିଜ୍ଞ ବ୍ୟକ୍ତି ପରସ୍ପରକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେବା ।]

୬୩ । ଅନ୍ଧର କି ଦିନ ରାତି ।
[ଚକ୍ଷୁହୀନ ବ୍ୟକ୍ତି ପକ୍ଷରେ ଦିନ ରାତି ସମାନ ।]

୬୪ । ଅନ୍ଧ ଲେଖାରେ ଚନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟ ନାହାନ୍ତି ।
[ନିଜର ଅଜ୍ଞତା ହେତୁ ପ୍ରକୃତ ସତ୍ୟକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରିବା ।]

୬୫ । ଅନ୍ଧ ଗାଁକୁ ଏକଅଖିଆ ରଜା ।
[ମୂର୍ଖ ଅଥବା ଅଯୋଗ୍ୟ ଲୋକଙ୍କ ପାଖରେ ଅଳ୍ପଜ୍ଞ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜର ବାହାଦୁରି ଦେଖାଏ]

୬୬ । ଅନ୍ଧର ଗାଈକି ଖୋଦା ଜଗୁଆଳ ।
[ନିଃସହାୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଭଗବାନ ଭରସା ।]

୬୭ । ଅନ୍ଧର ସାକ୍ଷୀ ସୁର ଦାସ ।
[ଅନ୍ଧ କଣାକୁ ସାକ୍ଷୀଦେବା ନ୍ୟାୟ ।]

୬୮ । ଅନ୍ଧ ହାତରେ ରତ୍ନମୁଦି ।
[ଅଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ହାତରେ ମହାମୂଲ୍ୟବାନ୍ ବସ୍ତୁ ଅର୍ପଣ ।]

୬୯ । ଅନ୍ଧ ହାତରେ ବଇଠା ଥିଲେ କି ପଦାର୍ଥ ତାକୁ ଦିଶେ ।
[ଅନଧିକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି ହାତରେ ଅଧିକାର ଦେଲେ ସେ ତହିଁର ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାର କରି ଜାଣେ ନାହିଁ ।]

୭୦ । ଅନ୍ଧ ହାତୀ ଦେଖିବା ନ୍ୟାୟ ।
[ଅନ୍ଧ ହାତୀର କୌଣସି ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଅଙ୍ଗକୁ ସ୍ପର୍ଶଦ୍ୱାରା ଅନୁଭବ କରି ତାହାକୁ ହାତୀ ବୋଲି କହିବା ପରି କୌଣସି ବିଷୟର ଅଂଶ ମାତ୍ର ଜାଣି ତାହାକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବୋଲି ବିଚାରିବା ।]

୭୧ । ଅନ୍ଧାରୁଆ ଗୋହିରିକି କିଆ ଫୋପଡା ମାଡ଼ ।

[ଲୋକ ଅସୁବିଧାରେ ପଡ଼ିଥିବା ବେଳେ ତାଙ୍କ ଉପରେ ପୁଣି ଦଣ୍ଡ ଦେବା ।]

୭୨ । ଅନ୍ଧାର ଘରେ କାଳୀ ଗୋରୀ ସମାନ ।

[ଯେଉଁଠାରେ ଗୁଣ ବା ମହତ୍ତ୍ୱ ନିର୍ଣ୍ଣୟର ସୁଯୋଗ ନାହିଁ, ସେଠାରେ ଭଲ ମନ୍ଦ ସବୁ ସମାନ ।]

୭୩ । ଅନ୍ଧାର ରାତି, ଗୋଲାମ ଜାତି ।

[ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍କର ଜାତି ଅନ୍ଧାର ରାତି ପରି ଅବିଶ୍ୱାସୀ ।]

୭୪ । ଅନ୍ଧାର ଘରେ ଜହ୍ନର ଆଲୁଅ, ଯେତିକି ଦିନ ଗଲା ସେତିକି ଦିନ ଭଲ ।

[ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ଭାବରେ ପ୍ରାପ୍ତ ଅର୍ଥ ବା ସୁଯୋଗ ଯେତିକି ଦିନ ପାଖରେ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମଙ୍ଗଳକର ।]

୭୫ । ଅନ୍ଧାର ଘରକୁ ଟେକା ଫିଙ୍ଗିବା ।

୭୬ । ଅନ୍ଧାର ଘରେ ବାଡ଼ି ବୁଲାଇବା ।

[ଅନିଶ୍ଚିତ ପ୍ରାପ୍ତି ଆଶାରେ ଠାଉକ ବା ଅନୁମାନ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ।]

୭୭ । ଅନ୍ଧାର ଘରେ ମାଣିକ ।

[ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦରିଦ୍ର ଓ ଅଖ୍ୟାତ ପରିବାରରେ ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ଓ ଗୁଣବାନ୍ ପୁତ୍ର ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିବା ।]

୭୮ । ଅନ୍ଧାରରେ ଖାଇଲେ ଯେଉଁ ଗୁଡ଼, ଆଲୁଅରେ ଖାଇଲେ ସେଇ ଗୁଡ଼ ।
[ପରିସ୍ଥିତିରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଯୋଗୁ ବସ୍ତୁର ପ୍ରକୃତ ସ୍ୱରୂପରେ କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ ନାହିଁ ।]

୭୯ । ଅପର ଘରେ ରୋଗ, ରଜାଘରେ ସଦା ଭୋଗ ।
[ଧନୀ ଦରିଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ।]

୮୦ । ଅପନ୍ତିଅଣି, ନାଁରୁ ଜାଣି ।
[ବଡ଼ ପୁଅ କିମ୍ବା ବଡ଼ ଝିଅ ମରି ଯାଇଥିଲେ ଲୋକେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସନ୍ତାନମାନଙ୍କୁ ଅସୁନ୍ଦର, ଅପରିଚ୍ଛନ୍ନଆ ନାଁ ଦେଇଥାନ୍ତି ।]

୮୧ । ଅପାଳକ ରାଇଜରେ ବାଙ୍ଗୁଲା ଲକ୍ଷେ ଟଙ୍କା ।
[ଯେଉଁଠାରେ ଯେଉଁ ବସ୍ତୁ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ସେଠାରେ ତାହାର ଅଭାସ ମାତ୍ର ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ବିବେଚିତ ହୁଏ ।]

୮୨ । ଅପାଳ ପାଉଁଶିଆର କପାଳ ବଡ଼ ।
[ଅଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି କର୍ମବଳରୁ ସମ୍ପଦ ଲାଭ କରିବା ।]

୮୩ । ଅପା ଘରକୁ ଗଲି କପା କିଣି; ମୂଳରୁ କରି ହାନି ମେଞ୍ଚେ ପକାଇ ଦେଲି ।
[ଆତ୍ମୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ ସଉଦା କିଣିଲେ ସେମାନେ ମୂଳରୁ ହାନି କରି ଅଧିକ ଦେଇଛନ୍ତି ବୋଲି କହନ୍ତି (ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି ।)]

୮୪ । ଅପୂଜା ଦେବତାକୁ ଦେହୁରି ବୁଝାଏ ।
[ଅପୂଜା ଦେବତାକୁ ଦେହୁରି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା ପରି କୌଣସି ଏକବାଟିଆ ଲୋକର ମନକଥା ବୁଝି ତାର ସନ୍ତୋଷ ବିଧାନ କରି ପାରିବା ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ।]

୮୫ । ଅବଧାନକୁ କୁଣ୍ଡାଦେଇ ପାଠ ପଢ଼ିବା ।
[ଅବଧାନେ ଦକ୍ଷିଣା ସ୍ୱରୂପ କୁଣ୍ଡା ପାଇଥିବାରୁ ପିଲାକୁ ମନଦେଇ ପଢାନ୍ତି ନାହିଁ । ଫଳରେ ପିଲା ମୂର୍ଖ ହୁଏ ।]

୮୬ । ଅବିବେକୀ ରାଜାଠାରେ ବୁଦ୍ଧିର ଇଚ୍ଛା; ମାଟି ଘୋଡା ଚଢ଼ି ଯୋଜନ ଯିବାର ବାଞ୍ଛା ।
[ମୂର୍ଖ ରାଜାଠାରୁ ସୁବିଚାର ଏବଂ ମାଟି ଘୋଡ଼ାଚଢ଼ି ଦୂରପଥ ଯାତ୍ରା ଉଭୟ ଦୁରାଶା ।]

୮୭ । ଅବୁଝାମଣା ରାଜାକୁ ପାଲଭଣ୍ଡା ମନ୍ତ୍ରୀ ।
[ଯେଉଁ ରାଜ୍ୟର ରାଜା ଅବିବେକୀ ଓ ମନ୍ତ୍ରୀ ଅଯୋଗ୍ୟ ସେଠାରେ ସୁବିଚାରର ଆଶା ବିଡ଼ମ୍ବନା ମାତ୍ର ।]

୮୮ । ଅବୋଲକରା ଭଣ୍ଡାରିକି ପଙ୍ଗାଭଙ୍ଗା ସାଅନ୍ତ । [ତୁଳନା]

୮୯ । ଅଭାଗ୍ୟକୁ ଏପରି ଘଟେ, ଅଣ୍ଟି ସୁନା ପିତଳ ପାଲଟେ ।
[ଭାଗ୍ୟ ଖରାପ ହେଲେ ହସ୍ତଗତ ଧନ ଉଭେଇ ଯାଏ ।]

୯୦ । ଅଭାଗା କପାଳକୁ ସମୁଦ୍ର ଶୁଖେ ।
[ଭାଗ୍ୟହୀନ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅସରନ୍ତି ଧନ ସମ୍ପଦ କେଉଁଆଡ଼େ ଉଭାଇଯାଏ ।]

୯୧ । ଅଭାବରେ ସ୍ୱଭାବ ନଷ୍ଟ । [ଅନୁଭବ]

୯୨ । ଅଭିଆଣରେ ଭିଆଣ ଦେଖ, ପେଜପିଆଠେଇଁ ବାଜୁଛି ଶଙ୍ଖ ।
[ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ କଥା]

୯୩ । ଅଭ୍ୟାସ ଦ୍ୱିତୀୟ ପ୍ରକୃତି ।

୯୪ । ଅମୃତ ହାଣ୍ଡିକେ ବିଷ କଣିକାଏ । [ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ]
[କଣିକାଏ ବିଷ ହାଣ୍ଡିଏ ଅମୃତକୁ ବିଷମୟ କରି ପକାଏ ।]

୯୫ । ଅମର ଜୁମର ଜାଠେଇ ଘୋଷ, ଆଉ ସବୁ ପାଠ ଚୁଲରେ ଖୋସ ।
[ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ଅମର କୋଷ ଏବଂ ଜୁମର ବ୍ୟାକରଣର ଅଧ୍ୟୟନ ଉପାଦେୟ ବିବେଚିତ ହେଉଥିଲା ।]

୯୬ । ଅମାନିଆ ପୁଅ କଣରେ ପଶେ, ମାନିଆ ପୁଅ କୋଳରେ ବସେ । [ଅନୁଭବ]

୯୭ । ଅରଣ୍ୟ କଣ୍ଟା ଦଇବେ ଗୋଜା ।
[ପ୍ରକୃତି ଭଗବଦ୍‌ଦତ୍ତ ।]

୯୮ । ଅରକ୍ଷିତକୁ ଦଇବ ସାହା ।
[ଭଗବାନ ଅସହାୟର ସହାୟ ।]

୯୯ । ଅରସ୍‌ଲକେ ଅର୍‌ସଲ, ଦଇବ ଦେଇଛେ ଭେଟକରି । [ସମ୍ବଲପୁରୀ]
[ପୁରୁଷ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ଉଭୟ ଅଯୋଗ୍ୟ ।]

୧୦୦ । ଅରଜା ଛୁଞ୍ଚି କୃପଣ ମରେ, ଗୁଡ଼ମାଠିଆ ମାଲୁଆ ମାରେ ।
[କୃପଣ ବ୍ୟକ୍ତି ବହୁ କଷ୍ଟରେ ସଞ୍ଚିଥିବା ପଦାର୍ଥକୁ ବଳବାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି ଜୋର ଜବରଦସ୍ତି କରି ନେଇଯାଏ ।]

୧୦୧ । ଅରନ୍‌କରେ ବରନ୍ (ବର୍ଣ୍ଣ) ବସ୍ତର୍ (ବସ୍ତ୍ର) କରେ ମାନ । [ସମ୍ବଲପୁରୀ]
[ଅନ୍ନ ଦେହକୁ ପୁଷ୍ଟ କରେ ଏବଂ ବସ୍ତ୍ର ଅଭାବରେ ମର୍ଯ୍ୟାଦା-ହାନି ଘଟେ ।]

୧୦୨ । ଅରକ୍ଷିତ ମଡ଼ା ନାଁ ଦୁଆରେ ପଡ଼ୁଛି ଛେରା ।
[ଦରିଦ୍ର ବ୍ୟକ୍ତିର ଶବ ଉଠିବାବେଳେ କର୍ପୂର ଚନ୍ଦନ ଛୁଆଁ ହେବା ଭଳି ଅବାସ୍ତବ ଓ ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ କଥା ।]

୧୦୩ । ଅରୂପ ଯାକରେ ସ୍ୱରୂପ ମିଠା, ମନୁଷ୍ୟ ମିଠା ଗୋରା, ଦେବତା ଯାକରେ କାଳିଆ ମିଠା, ସବୁରି ମିଠା କୋରା ।
[ଗୋରା ମଣିଷ, କାଳିଆ ଜଗନ୍ନାଥ, ସାକାରବାଦ ଓ କୋରାର ଶ୍ରେଷ୍ଠତା ଏଥିରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି ।]

୧୦୪ । ଅର୍ଘାସୁର ପରି ବଢ଼ୁଛି ।
[ଭାଗବତ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିହତ ଅଜଗର ବେଶଧାରୀ ମହାକାୟ ବ୍ୟକ୍ତି ପରି ବଢିବା ।]

୧୦୫ । ଅର୍ଥ ସବୁ ଅନର୍ଥର ମୂଳ । [ଅନୁଭବ]

୧୦୬ । ଅର୍ଥଗ୍ରାହୀ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ କି ଦଣ୍ଡ ପ୍ରଣାମରେ ସନ୍ତୋଷ । [ଅନୁଭବ]

୧୦୭ । ଅଳପ ଧନ ବିକଳ ମନ ।
[ଅଭାବଗ୍ରସ୍ତ ଲୋକ ଭଲ ଜିନିଷ ଦେଖିଲେ କିଣି ନ ପାରି ମନ ଦୁଃଖ କରେ ।]

୧୦୮ । ଅଳଙ୍କାର ପିନ୍ଧିଲେ ଓଡ଼େଇ ଚାଲ, ପୁଅ ହେଇଲେ ଘୋଡ଼େଇ ଚାଲ । [ଲୋକଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିବା ଭୟରେ ।]

୧୦୯ । ଅଲଣାରେ ସୁଆଦ କି ? ପରଠାରେ ମାନ କି ? [ନିରର୍ଥକ]

୧୧୦ । ଅଳପ ଲୋଭର ବସ୍ତ୍ର ବୋହି ତାକୁ ଜାଣିବ କପା, ମହର୍ଘ କାଳରେ ଯାଚି ପରଶେ ତାକୁ ଜାଣିବ ଅପା ।
[ସାନ କପା ଗଛରେ ବହୁତ ଫଳ ଫଳେ ।]

୧୧୧ । ଅଳପ ଚେଣ୍ଟା, ମାଇପ ଖେଣ୍ଟା, ମଠୁଆ ବଳଦ ସାର,
ସମଘର ଯାଇ କି ଫଳ ମିଳିବ ନ'ଥ ମରଣ ତାର ।
[ଏପରି ଲୋକର ଜଞ୍ଜାଳମୟ ଜୀବନ ଜୀବନ୍ତ ମରଣ ସଙ୍ଗେ ସମାନ ।]

୧୧୨ । ଅଳସୁଆ କପାଳକୁ ଗଙ୍ଗା ବିଜେ କରିବା ।
[ଅଳସୁଆ ଲୋକ ଗଙ୍ଗାସ୍ନାନକୁ ଯାଇପାରେ ନାହିଁ । ତା କପାଳକୁ ବାରୁଣୀ ଯୋଗ ପଡ଼ିଲେ ତା ଘର ପାଖ ନଦୀ, ପୋଖରି ବା ଗାଡ଼ିଆ ଗଙ୍ଗାସ୍ନାନ ଫଳ ଦିଏ ।]

୧୧୩ । ଅଳସୁଆ ଘୋଡ଼ାକୁ ମେଘ ଆଶ୍ରା ।
[ଆଳସ୍ୟପରାୟଣ ବ୍ୟକ୍ତିର ବାହେ ଛଳନା ।]

୧୧୪ । ଅଳସୁଆର ବାରବାଟି ଚାଷ ।
[ଅଳସୁଆ ଓ ନିକମା ଲୋକର ଗାଲୁଚିରି ଓ ବୃଥା ପ୍ରୌଢ଼ି ।]

୧୧୫ । ଅଳପ ଚାଷ କୁଟୁମ୍ବ ପୋଷ, ବହୁତ ଚାଷ ରଜାକୁ ପୋଷ ।
[ବହୁତ ଗୁଡ଼ାଏ ଜମି ଚାଷ କଲେ କେବଳ ଖଜଣା ଗଣିବା ସାର ହୁଏ ।]

୧୧୬ । ଅଳଙ୍କାର ଭିତରେ ନାମ କାଠି ।
[ଯେଉଁଠାରେ ନାମକାଠି ଏକମାତ୍ର ଅଳଙ୍କାର ।]

୧୧୭ । ଅଲେଇ ବଲେଇ ରଜାର ମୁଣ୍ଡେ ।
[ରାଜ୍ୟର ପାପ, ଅପବାଦ ପାଇଁ ରାଜା ଦୋଷୀ ବିବେଚିତ ହୁଅନ୍ତି ।]

୧୧୮ । ଅଳ୍ପ ବିଦ୍ୟା ଭୟଙ୍କରୀ । [ଅନୁଭବ]

୧୧୯ । ଅଳ୍ପ ଦୁହିଁଲେ ଗୋସେଇଁ ରଷେ, ବହୁତ ଦୁହିଁଲେ ବାଛୁରୀ ରଷେ, ପର ଗାଈ ଦୁହିଁ ମୋତେ ନ ଅସେ ।

[ଉଭୟ ପକ୍ଷର ସନ୍ତୋଷ ବିଧାନ କରି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ଅତ୍ୟନ୍ତ କଠିନ ।]

୧୨୦ । ଅଲପ ଆୟୀ, ବହୁତ ବ୍ୟୟୀ, ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପଣ୍ଡିତ ପରାଧୀନ ସେହି ।

[ସ୍ୱଳ୍ପ ଆୟ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପଣ୍ଡିତ ପରି ସର୍ବଦା ନିଅଣ୍ଟ ହୁଏ ।]

୧୨୧ । ଅଶି ଗରଗଡ଼ ନଇ ବାଲୁଙ୍ଗା । [କୃଷି ବଚନ]

[ଗରଗଡ଼ ୮୦ ଦିନେ ଏବଂ ବାଲୁଙ୍ଗା ୯୦ ଦିନେ ପାଚେ ।]

୧୨୨ । ଅସଙ୍ଗରେ ସଙ୍ଗିତା, ଅସଙ୍ଗରେ ସଙ୍ଗ ହେଲେ କାଠ ଘଣ୍ଟି ଲମ୍ବିତା ।

[ଦୋଷୀ ଲୋକର ସଙ୍ଗ ହେତୁ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷର ଦଣ୍ଡ ।]

୧୨୩ । ଅସତୀ ଭୁଞ୍ଜଇ ପଲଙ୍କ ସୁପାଡି, କୁଳବତୀ ହୁଏ ଦାସୀ, ସାଇ ସାଇ ହୋଇ ବୁଲଇ ଗୋରସ ମଦ ବିକାଯାଏ ବସି ।

[ଅନୁଭବ]

— ଆ —

୧ । ଆ କୁରାଢ଼ି ବେକରେ ବସ ।
୨ । ଆ ବଳଦ ମୋତେ ବିନ୍ଧ ।

[ବିପଦକୁ ବରଣ କରିବା ।]

୩ । ଆଁ କଲେ ବତିଶ ଦାନ୍ତ ଦିଶେ ।

[ପାଟିର ଗୁମର ପଦାରେ ପଡ଼ିଯାଏ ।]

୪ । ଆଇଲା ବ୍ରାହ୍ମଣ ମାଇଲା ଥାଳି, ଢେଙ୍କିଗଲା ମୋର ଖେଚଡ଼ି ଥାଳି ।

[ଉପକାର କରିବା ବାହାନାରେ ସର୍ବସ୍ୱ ଲୁଟି ନେବା ।]

୫ । ଆୟୁଷ ନଥିଲେ କେହି ନରଖେ । [ଅନୁଭବ]

୬ । ଆଉର ହେଉ ଆଉର ହେଉ ।
ଖୋସା ଉପରେ ଚଉଁର ହେଉ ।

[ବଢ଼ତି ଉପରେ ବଢ଼ତି ହେବା ।]

୭ । ଆଉ ସେ ଭାବ ନାହିଁ ଲୋ ସଜନୀ, କୃଷ୍ଣ ଯମୁନା ପାର ହୋଇ ଗଲେଣି ।

[କୃଷ୍ଣ ଗୋପୀମାନଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ମଥୁରା ଚାଲିଯିବା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉକ୍ତି ।]

୮ । ଅଇଁଷିଲ କୁକୁର ମୁହଁରେ ବୋକ ।

[ଛୋଟ ଲୋକକୁ ମୁହଁ ଦେଲେ ସେ ଉପରେ ଚଢ଼େ ।]

୯ । ଆକାଶ କଦ୍ଳୀ । ଚିଲ୍କା ମାଛ ।

[ଆକାଶରେ କଦଳୀ ଫଳିବା ଅସମ୍ଭବ ଏବଂ ଚିଲ୍କାରେ ମାଛ ମିଳିବା ଅନିଶ୍ଚିତ । ସେହିପରି ଅନିଶ୍ଚିତ ଓ ଅସମ୍ଭବ ବସ୍ତୁ ପ୍ରତି ଅଭିଳାଷ ପୋଷଣ ।]

୧୦ । ଆକାଶକୁ ଢେଲା ମାରିଲେ ଆପଣା ମୁଣ୍ଡରେ ପଡ଼େ ।

[ଅସମ୍ଭବ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ଦ୍ୱାରା କ୍ଷତିର ସମ୍ଭାବନା ।]

୧୧ । ଆଖି କଜଳ ସହି ହୁଏ, ଟିରିକି କଜଳ ସହି ହୁଏ ନାହିଁ ।

[ପ୍ରତିବେଶୀ ବା ଶତ୍ରୁ ସ୍ଥାନୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଟିରିକି (ଗୁହ୍ୟଦ୍ୱାର) ବା ଅସ୍ଥାନରେ କଜ୍ଜ୍ୱଳ ଦେଲେ ଦର୍ଶକ ତାହା ଆଦୌ ବରଦାସ୍ତ କରିପାରେ ନାହିଁ । ପ୍ରତିବେଶୀର ବିଳାସ ମନୁଷ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଅସହ୍ୟ ।]

୧୨ । ଆଖି ଥାଉଁ ଥାଉଁ ଅନ୍ଧ ହେବା ନ୍ୟାୟ ।

[ଅନ୍ୟମନସ୍କତା ଯୋଗୁଁ ଦେଖି ନ ପାରିବା ।]

୧୩ । ଆଖି ଫୁଟୁ ବଥା ଯାଉ । [ଅନୁଭବ]

୧୪ । ଆଖି ଗଲେ ସବୁ ଗଲା । [ଅନୁଭବ]

୧୫ । ଆଖି ବୁଜିଲେ କୁଆଙ୍କର ରାଇଜ ।

[ନିଜର ବିଷୟ ସମ୍ପତ୍ତି ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ନ ଦେଲେ ତାହା ବାହାର ଲୋକେ ଖାଇଯାନ୍ତି ।]

୧୬ । ଆଖିରେ ଅଙ୍ଗୁଠି ଟେଞ୍ଚିବା ନ୍ୟାୟ ।
[କୌଣସି ଲୋକକୁ ଘୋର ଜବରଦସ୍ତି କରି ଦେଖାଇ ଦେବା ।]

୧୭ । ଆଖି ଆଗରେ ଅଙ୍ଗୁଠି ହଲାଇବା ।
[ଅବଜ୍ଞା ବା ବିରକ୍ତି ପ୍ରକାଶ କରିବା ।]

୧୮ । ଆଖି ବୁଜିଲେ ଦୁନିଆ ଅନ୍ଧାର । [ଅନୁଭବ]

୧୯ । ଆଖିରୁ କଜଳ କାଢ଼ି ନେବା ନ୍ୟାୟ ।
[ଲୋକ ଜାଣୁ ଜାଣୁ ତାକୁ ଠକି ତାଠାରୁ ପଦାର୍ଥ ଘେନି ଯିବା ।]

୨୦ । ଆଖିରେ ଧୂଳି ପକାଇବା ।
[ଠକିବା ବା ଭଣ୍ଡିନେବା ।]

୨୧ । ଆଖିଟି ବଡ଼ ପେଟଟି ସାନ ।
[ଯେଉଁ ଲୋକର ଆପଣା ପେଟର ଅଟକଳ ନଥାଏ ଓ ପତରରେ ବହୁତଗୁଡ଼ାଏ ଖାଦ୍ୟ ବଢ଼ାଏ, ଅଥଚ ଖାଇପାରେ ନାହିଁ ।]

୨୨ । ଆଖି ନ ଫିଟୁଣୁ ମହାଭାରତ ।
[ଅତି ବାଲ୍ୟ ବୟସରୁ ବଡ଼ ବଡ଼ କଥାରେ ମୁଣ୍ଡ ପୂରାଇବା ।]

୨୩ । ଆଖି ବଡ଼ ପେଟ ସାନ, ହାଣ୍ଡି କୁଣ୍ଢେଇ ପୋଛି କରି ଅଣ ।
[ଅତ୍ୟଧିକ ଖାଦ୍ୟ ଲାଳସା ।]

୨୪ । ଆଖିର ଭୋକ କେବେ ଯାଏ ନାହିଁ ।
[ଯେତେ ସୁନ୍ଦର ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିଲେ ମଧ୍ଯ ପୁଣି ଦେଖିବାକୁ ମନ ହୁଏ ।]

୨୫ । ଆଖୁ କିଆରିରେ ପଶିବା ।
[ସବୁ ଆଖୁଗଛ ସମାନ ଦେଖି କେଉଁଟି ନେବ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରି ନ ପାରିବା ।]

୨୬ । ଆଖୁବାଡ଼ିରେ ଭାଲୁ ପଶିବା ନ୍ୟାୟ ।
[ଭାଲୁ ଯେପରି ଆଖୁ ବାଡ଼ି ଧ୍ୱଂସ କରେ, ସେହିପରି କରିବା ।]

୨୭ । ଆଖୁ, କାକୁଡ଼ି, ନଡ଼ିଆ, ମକା; ଦାନ୍ତ ପଡ଼ିଲେ ଚାଲକୁ ପକା ।
[ଦାନ୍ତ ନଥିବା ଲୋକ ଏ ସବୁ ପଦାର୍ଥ ଚୋବାଇ ଖାଇ ପାରେ ନାହିଁ ।]

୨୮ । ଆଖୁ ଖଣ୍ଡିଏ ଦବୁନି, ଗୁଡ଼ ଖଣ୍ଡିଏ ଦବୁ ।
[ଅଳ୍ପକରେ ଋଣମୁକ୍ତ ନ ହୋଇ ବହୁ ଅର୍ଥ ଦେବାକୁ ବାଧ ହେବା ।]

୨୯ । ଅଖେଇଲା, ଅଖାଉ ଅଖାଉ ପାଖେଇଲା, ପାଖାଉ ପାଖାଉ ଦେଖେଇଲା, ଦେଖାଉ ଦେଖାଉ ଚଖେଇଲା ।
[ଅଙ୍ଗୁଠି ପଶୁ ପଶୁ ବାହା ପଶିବା ନ୍ୟାୟ ।]

୩୦ । ଅଗତ କୁହା ପର ଗାଈଦୁହାଁ ଏ ଦୁହେଁ ସମାନ ।
[ଉଭୟ ବିଶ୍ୱାସର ଅଯୋଗ୍ୟ ।]

୩୧ । ଅଗତ ଭବିଷ୍ୟର ଜାଣଇ ଯେ ଗଣିଆ ପାଖରୁ ଝାଣଇ ସେ ।
[ଭାଗ୍ୟ ଗଣନା କରି ଭବିଷ୍ୟତ କଥା କହିବା ଲୋକ ଅତି କୃପଣ ଲୋକଠାରୁ ମଧ୍ୟ ଧନ ଲାଭ କରେ ।]

୩୨ । ଅଗତ ଚଢେଇକି ବେଶରବାଟା ।
[ଚଢେଇ ଶିକାର କରି ଘରକୁ ଆଣିବା ପୂର୍ବରୁ ଚଢେଇ ମାଂସ ରାନ୍ଧିବା ପାଇଁ ବେଶର ବାଟି ରଖିବା ପରି ଅନିଶ୍ଚିତ ଫଳପ୍ରାପ୍ତି ପାଇଁ ଅଗରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରହିବା ।]

୩୩ । ଅଗତ ପଞ୍ଚା, ସବୁ କଞ୍ଚା ।

୩୪ । ଅଗତ ପାଞ୍ଚ ଭଲ ନୁହେଁ ।
[କଞ୍ଚା ଫଳ ପାଚିଲେ ଖାଇବାର ଆଶା ଓ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଫଳିବା କଥାକୁ ଭାବିବା ଏକା କଥା ।]

୩୫ । ଅଗ ପୁଅ ବାଘ ।
[ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପୁତ୍ର ସବୁ ପୁଅଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ବଳୁଆ ବା ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବିବେଚିତ ହୁଏ ।]

୩୬ । ଅଗ ସୁନା ପାଗ, ପଛ ଗୁହ ପୋଛ ।
[ମା'ମାନେ ପିଲାଙ୍କୁ ଶୀଘ୍ର କାର୍ଯ୍ୟ ସମାପନ କରିବା ପାଇଁ ଉତ୍ସାହିତ କରିବା ବାକ୍ୟ ।]

୩୭ । ଅଗ ଚଲାଏ, ପଛ ବୋଲାଏ, ମଝି ବନ୍ଧୁ ଦର୍ଶନ କରାଏ ।
[ଗୋଡ଼ ତଳିପାର ଅଗ, ମଝି ଓ ପଛ ଅଂଶ କୁଣ୍ଡାଇ ହେଲେ ଯଥାକ୍ରମେ ପଥଭ୍ରମଣ, କଳି କଜିଆ ଓ ବନ୍ଧୁଦର୍ଶନ ଫଳ ଘଟେ ବୋଲି ଲୌକିକ ସଂସ୍କାର ଅଛି ।]

୩୮ । ଆଗ ଚଲେ, ପର ଗାଈ ଦୁହାଁ, ଧାପ ପେଲ; ନାଥ ବୋଲେ ପୁତାରେ ଜୀଇଁ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ମଲା ।
[ଏମାନେ ଲୋକଙ୍କୁ ବିପଦରେ ପକାନ୍ତି ।]

୩୯ । ଅଗ ମାଧିଆ କି, ମାଧିଆ ହାତରେ ଠଙ୍କା ଠୋକର, ମାଧିଆ ମଣିଷ ଚିହ୍ନାଇ କି ?
[ଦରିଦ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି ଧନୀ ହେଲେ ସେ ଅନ୍ୟକୁ ଖାତିର କରେ ନାହିଁ ।]

୪୦ । ଅଗ କାଳକୁ ବାଘ ଖାଇଲାଣି । [ସମୟର ପରିବର୍ତ୍ତନ ।]

୪୧ । ଅଗ ସାର, ପାଗ ତାର । } [କୃଷି ବଚନ]
୪୨ । ଅଗ ନୋହିଲେ ପାଗ ।

୪୩ । ଅଗେ ଗୁନ୍ଦ, ପଛେ ଗୁନ୍ଦ ତାକୁ ନେଇ ମହି ଖୁଣ୍ଟରେ ବାନ୍ଧ ।
[ଗୋପାଳନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଉକ୍ତି ।]

୪୪ । ଅଗେ ଉଦର, ପଛେ ସୋଦର ।
[ଅଗେ ଆପଣା ପେଟ ଚିନ୍ତା କରି ସାରି ପରେ ଅନ୍ୟ ଚିନ୍ତା କରିବା ।]

୪୫ । ଅଗେ ପୁଅ, ପଛେ ଦିଅଁ ।
[ଦିଅଁଙ୍କୁ ଭୋଗ ଦେବା ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରଥମେ ପୁଅ କଥା ବୁଝିବା ।]

୪୬ । ଅଗେ ଗଲେ ବାଘ ଖାଏ, ପଛେ ଗଲେ ସୁନା ପାଏ ।
[ଅଗ୍ରଗାମୀ ଲୋକ ଉପରେ ସର୍ବଦା ବିପଦ ପଡ଼େ ।]

୪୭ । ଅଗେ ମାଡ଼, ପଛେ ବିଚାର ।
[ପ୍ରଥମେ ଦଣ୍ଡ ଦେଇ ପରେ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେବା ।]

୪୮ । ଅଗେ ବୁଣ ପଛେ ବୁଣ, ଗର୍ଭଣୀକୁ ଝୁଣୁ ଝୁଣୁ ।
[ଅଗେ ହେଉ ବା ପଛେ ହେଉ, ବୁଣା ହୋଇଥିବା ସବୁ ଧାନ ଗର୍ଭଣୀ ସଂକ୍ରାନ୍ତିକୁ ଥୋଡ଼ ହୁଏ ।]

୪୯ । ଅଗେ ତେନ୍ତୁଳି ପଛେ ତାଳ, ଘର ଗୁସିଆଁର ପୂରିଲା କାଳ ।
[ଲୌକିକ ସଂସ୍କାର, ଦାଣ୍ଡରେ ତେନ୍ତୁଳି ଓ ବାଡ଼ିପଟେ ତାଳ ଗଛ ଲଗାଛବା ଅଶୁଭ ।]

୫୦ । ଅଙ୍ଗୁଠି ପଶୁ ପଶୁ ବାହା ପଶିବା ।

୫୧ । ଅଙ୍ଗୁଠି ଦେଖାଇଲେ ବାହା ଗିଳିବା ।
[ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ଆରମ୍ଭ କରି ସମୁଦାୟ ଆତ୍ମସାତ୍ କରିବା ।]

୫୨ । ଅଗ୍ରରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ବଗ୍ରରେ ପଣ୍ଡିତ ।

୫୩ । ଅଗ୍ରରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ବଗ୍ରରେ ପଣ୍ଡିତା ।
[ଅଗ୍ରର ଓ ବଗ୍ରର ଉଭୟରେ ଯେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ।]

୫୪ । ଅଜି କଥା କାଲିକି ଅନ୍ତର ।

୫୫ । ଅଜିର ମନ୍ତ୍ର କାଲିକି ବଇଦ ।
[ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ଶିକ୍ଷା କରି କୌଣସି ବିଷୟରେ ବିଶେଷଜ୍ଞ ହେବା ।]

୫୬ । ଅଜି ନଗଦ, କାଲି ବାକି ।
[ବିକା କିଣା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପ୍ରବଚନ ।]

୫୭ । ଅଜିର ମନୁଷ୍ୟ କାଲିକି ନାହିଁ ।
[ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନ କ୍ଷଣଭଙ୍ଗୁର ।]

୫୮ । ଅଜି ଦେବା କାଲି ଦେବା, ଦେବା ଦେବା କହୁଥିବା, ଯାବତ୍ ଚନ୍ଦ୍ର ଦିବାକର ।
[ଦେବା ଦେବା କହି ସମୟ ଗଡ଼ାଇବା ।]

୫୯ । ଅଜି ମଲେ କାଲିକି ଦି ଦିନ । } [ଦିନ ବସି ରହେ ନାହିଁ ।]
୬୦ । ଅଜି ମଲେ କାଲିକି ମାଟି । }

୬୧ । ଅଜହୁଁ ଏତେ, ପାଣି ପଡ଼ିଲେ ହେବୁ କେତେ ।
[ଛତୁ ଫୁଟିବା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉକ୍ତି ।]

୭୨ । ଅଜି ଖାଉଁ, କାଲି ପଳାଇ ଯାଉଁ, କୁଦୋ (କୋବୁଅ) ପୁଅଚେଲ ଜୁଇ ଲଗାଇ ଦେଉଁ ।
[ଦରିଦ୍ର ଯାଯାବର ଜୀବନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉକ୍ତି ।

୭୩ । ଅଟିକା ଚୁହାଁର ମାଇପ ମରେ ।
[ଯେଉଁ ଲୋକ ଅଟିକାରେ ଥିବା ରନ୍ଧାଦ୍ରବ୍ୟ ପ୍ରତି ସବୁଦା ଦୃଷ୍ଟିରଖେ ତାର ସ୍ତ୍ରୀ ଖାଇବାକୁ ନପାଇ ଉପାସ ରହେ ।]

୭୪ । ଅଠିକା ମାପକୁ ପଲମ ।

୭୫ । ଆଠ ଦୁମୁକାଣି, ଷୋଳ ଅସରା, ବତିଶି ଟିପି ଟିପି ଚଉଷଠି କୁଣ୍ଡାଝରା, ତେବେ ଯାଇ ଚଷାର ପେଟହୁଏ ପୂରା ।
[ଧାନ ଫସଲପାଇଁ ବର୍ଷା ପାଣିର ଅବଶ୍ୟକତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉକ୍ତି ।]

୭୬ । ଆଠରଟଙ୍କା ଷୋଳ ବଢ଼ି,
ତେବେ ଦେଖିବ ଧାନର କଢ଼ି । (କୃଷିବଚନ)

୭୭ । ଆଠ ବାହୁଡ଼ା ଷୋଳ କୋଡ଼ା, ତେବେ ଖାଇବ ବାଇଗଣ ପୋଡ଼ା ।
[ବାଇଗଣ ଗଛ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉକ୍ତି ।]

୭୮ । ଆଠ ହଗା ଷୋଳ ମୁତା, ତେବେ କରିବୁ ବ୍ରାହ୍ମଣର ବୁଲା ।
[ବ୍ରାହ୍ମଣ ଘରେ ଚାକିରି କରିବା ବଡ଼ କଷ୍ଟ ।]

୭୯ । ଅଣରେ ପିଲାଏ ମୁଣ୍ଡ ମାଟି, ମେଘ ଯାଉ ଫସର ଫାଟି ।
[ମେଘଉଠାଇବା ସମୟରେ ପିଲାମାନେ କୌତୁକରେ ବୋଲିବା ଗୀତ ।]

୬୦ । ଅଣି ପୋଡିଲ୍ ତାଳ, ସେ ହେଲା ମୋତେ କାଳ ।

[ବାସ ଗୃହ ନିକଟରେ ତାଳଗଛ ପୋଡିଲେ ତାହା ଭବିଷ୍ୟତରେ ପରିବାରସ୍ଥ ଲୋକଙ୍କର ବିପଦର କାରଣ-ହେଲାପରି ଉପକୃତ ବ୍ୟକ୍ତିଦ୍ୱାରା ଆପଣାର ଅନିଷ୍ଟ ହେବା ।]

୬୧ । ଅଣିଥିବୁ ମୂଳାଶିଙ୍ଗାକୁ ରସି, କାନ୍ଧୁଥିବୁ ହାଡ଼ ମୁଣ୍ଡରେ ବସି ।
[ବଳଦ କିଣିବା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପ୍ରବଚନ ।]

୬୨ । ଅଣ୍ଡୁ କୁଡ଼ା ଘରେ ଶୁକ୍ରୁଠା ଠିକକ ଲକ୍ଷେ ଟଙ୍କା ।
[ଅପୁତ୍ରିକ ଘରେ ଶୁକ୍ରୁଠା ରୋଗଣା ପୁଅଟିଏ ଜନ୍ମିଲେ ମଧ୍ୟ ପିତାମାତା ତାକୁ ବହୁମୂଲ୍ୟ ମନେ କରନ୍ତି ।]

୬୩ । ଆତଙ୍କ କାଳେ ଯାଚନ୍ତି କୁକୁଡ଼ା, ଅତଙ୍କ ଗଲେ ଦିଅନ୍ତି ଲେଫଡ଼ା ।

[ବିପଦ ସମୟରେ ଲୋକେ ମାନସିକ କରି ଦେବତାଙ୍କୁ ବଳି ଯାଚନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ବିପଦରୁ ପାର ହୋଇଗଲେ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ପାଳନ କରିବା ପାଇଁ କୁଣ୍ଠିତ ହୁଅନ୍ତି ।]

୬୪ । ଅଦର ନଥାଇ ଯେଉଁ ଭୋଜନ; ଲବଣ ନଥାଇ ଯେଉଁ ତିଅଣ; ଗାମୁଛା ନଥାଇ ଯେଉଁ ସ୍ନାହାନ; ସଖୀଗୋ ମନ୍ଦ ଏ ।

୬୫ । ଆଦରେ ଭୁଜନ, କି କରେ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ।

[ଆଦର ଥିଲେ ବିନା ତରକାରୀରେ ମଧ୍ୟ ଆହାର ତୃପ୍ତିପ୍ରଦ ହୁଏ ।]

୬୬ । ଆପ କଥା, କାଟେ ମଥା ।
[ନିଜେ ନିଜର ବିନାଶର କାରଣ ହେବା ।]

୭୭ । ଆପ କଥା, ଲୋକ ବ୍ୟଥା ।
[ମନୁଷ୍ୟ ଭାବେ ଯେ, ସଂସାରଯାକ ଲୋକ ତାର କଥା ଭାବୁଛନ୍ତି ।]

୭୮ । ଆପ କାର୍ଯ୍ୟ ତାତପର୍ଯ୍ୟ, ପରକାର୍ଯ୍ୟଂ ହେବା ଗେବା ।
[ବ୍ୟଙ୍ଗ ଶ୍ଳୋକ । ଲୋକେ ନିଜେ କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତି ଯେପରି ଦୃଷ୍ଟି ଦିଅନ୍ତି, ପର କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତି ସେପରି ଦୃଷ୍ଟି ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ ।]

୭୯ । ଆପେ ଜାଣେ ପାପ୍, ମା ଜାଣେ ବାପ ।
[ଦ୍ୱିତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଜାଣିବା ଅସମ୍ଭବ ।]

୮୦ । ଆପଣା ଘରେ କୁକୁର (ବାଘ) ରଜା ।
[ନିଜ ଘରେ ନିଜେ ରଜା ହେବା ।]

୮୧ । ଆପଣା ବୁଦ୍ଧିରେ ଠାକୁର, ପରବୁଦ୍ଧିରେ କୁକୁର ।

୮୨ । ଆପଣା ବୁଦ୍ଧିରେ ଯୋଗୀ ହେବ ପଛକେ, ପରବୁଦ୍ଧିରେ ରଜା ହେବ ନାହିଁ ।
[ପରବୁଦ୍ଧିରେ ଚାଲିବା ଲୋକ ବିପଦରେ ପଡେ ।]

୮୩ । ଆପଣା ଶତ୍ରୁ ଯେବେ ଦୃଢ଼, ତେବେ ତାଙ୍କ ସାହାରେ ଘର ।

୮୪ । ଆପଣା ହାତ, ଜଗନ୍ନାଥ ।
[ମନୁଷ୍ୟ ନିଜ ହାତରେ ଯାହା କରିଥାଏ, ତାହା ଭଲ ହେଉ ବା ମନ୍ଦ ହେଉ, ତହିଁ ପ୍ରତି ତାର ଆଦର ।]

୮୫ । ଆପଣା ଆପଣା ରାଜି, କିସ କରିବ କାଜି ।
[ପକ୍ଷମାନେ ଆପୋଷରେ ରାଜି ହୋଇଗଲେ, ମୋକଦ୍ଦମାରେ ବିଚାରପତିଙ୍କ ଦରକାର ହୁଏ ନାହିଁ ।] (ହିନ୍ଦୀ ପ୍ରବଚନର ଅନୁକରଣରେ ରଚିତ ।)

୮୬ । ଅପଣା ଗାଁ ମଶାଣି, ପର ଗାଁ ପାଣି ।
[ଏ ଦୁଇଟି ସ୍ଥାନପ୍ରତି ଲୋକଙ୍କ ମନରେ ସର୍ବଦା ଭୟ ଥାଏ ।]

୮୭ । ଅପଣା ଦେଶରେ ଠାକୁର କଲେ କୁକୁର, ପରଦେଶରେ କୁକୁର କଲେ ଠାକୁର ।

୮୮ । ଅପଣା ଦୋଷେ ମରଣ ଯାର, କି କରିବେ ବ୍ରହ୍ମା ଶଙ୍କର ତାର ।

୮୯ । ଅପଣା କଥାକୁ ଇଲଜା କଥା ।
[ଅନେକ ସମୟରେ ଲୋକେ ନିଜ ଦୋଷ ବୁଝିନପାରି କେହି ଗୁଣି ଟାଣୁଛି ଓ ଔଷଧି ପ୍ରୟୋଗ କରି ଅନିଷ୍ଟ ଭିଆଇଛି ବୋଲି ମନେ କରନ୍ତି ।]

୯୦ । ଅପଣା ଦୋଷରେ ଅପେ ମରି, ପର ଦୋଷରେ ବ୍ରହ୍ମହତ୍ୟା ।

୯୧ । ଅପଣା ମୁହଁରେ ଅପେ ମିଆଁ ମିଠୁ ବନିବା ।
[ଅତ୍ମବଡ଼ିମା ଦେଖାଇ ହେବା ।]

୯୨ । ଅପଣା ସେରକ ଯେ ପରକୁ ଦିଏ ତା ମୁଣ୍ଡରେ ପୋଡ଼ୁ ।
[ନିଜର ଅଧିକାର ପରକୁ ଦେବା ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ଉପଲକ୍ଷ୍ୟ ବଚନ ।

୯୩ । ଅପଣାକୁ ଅପେ ବୁଝିଲେ ସରଇ ଅଡ଼ୁଆ, ବଳଦକୁ ଯେସନେ ଲଦନ ଟଳୁଆ ।

୯୪ । ଅପଣା ନାକ କାଟି ପରର ଯାତ୍ରାଭଙ୍ଗ ।
[ପରର ସାମାନ୍ୟ ଅନିଷ୍ଟ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛାକରି ନିଜର ଘୋର କ୍ଷତି ଘଟାଇବା ।]

୯୫ । ଅପ ରୁଚି ଭୋଜନ, ପରରୁଚି ପହରଣ ।

[ହିନ୍ଦୀ ପ୍ରବଚନର ଅନୁକରଣରେ ରଚିତ ।]

୯୬ । ଆପଦ ପଡ଼ିଲେ ଗୋସେଇଁଙ୍କୁ (ଭାଇ ନନାଙ୍କୁ) ଡାକରା ।

[ଯେଉଁ ଲୋକ ତାହାର ହିତାକାଂକ୍ଷୀ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ୟ ସମୟରେ ପଚାରେ ନାହିଁ, ଅଥଚ ବିପଦ ବେଳେ ସେମାନଙ୍କର ଦ୍ୱାରସ୍ଥ ହୁଏ ।]

୯୭ । ଅପ ଖାଏ ଗୀତା, ବଂଶ ଖାଏ ଚଣ୍ଡୀ ।

[ଗୀତା ପାଠରେ ଭୁଲ୍ କଲେ ପାଠକର ଅଧର୍ମ ହୁଏ କିନ୍ତୁ ଚଣ୍ଡୀ ପାଠରେ ଭୁଲ୍ କଲେ ବଂଶ ନାଶ ହୁଏ ।]

୯୮ । ଆପଣା ସ୍ୱାର୍ଥକୁ ବଣିଚଢ଼େଇ ।

[ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ୱାର୍ଥପର ବ୍ୟକ୍ତି ।]

୯୯ । ଆପଣା ସୁନା ତ ଭେଣ୍ଡି, ପର ସଙ୍ଗେ କାଆଁ ବାଳ ଧରାଧରି ।

[ନିଜର ପୁଅ, କନ୍ୟା ବା ଅନ୍ୟ ଆତ୍ମୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅଯୋଗ୍ୟତା ହେତୁ କୌଣସି ବିବାଦ ଉପୁଜିଲେ ବୃଥାରେ ଅନ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ଝଗଡ଼ା କରି ଲାଭ ନାହିଁ ।]

୧୦୦ । ଆପଣା ଶିଙ୍ଗରେ ଭୂଇଁ ତାଡ଼ିବା ।

[ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀ ହେବା ।]

୧୦୧ । ଆପଣା ଗୋଦର ଗୋଡ଼ ଦୁଆରେ ଚଳୁନାହିଁ, ପରଘରେ ବାତ ଚିକିତ୍ସା କରୁଛି ।

[ବହୁଦୋଷଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ଅପର ବ୍ୟକ୍ତିର ଦୋଷ କ୍ଷାଳନ ପାଇଁ ଉପଦେଶ ପ୍ରଦାନ କରିବା ।]

୧୦୨ । ଅପୂଅ ଶ୍ୱେର, ଗଞ୍ଜେଇଅ ଭୋଲ, ଧୂଆଁ ପତ୍ରୁରିଅର ଘରେ
ନାଡ ଗୋଲ ।

୧୦୩ । ଆପେ ବଣିଜ ପୁତେ ଚ୍ଛଷ,
ଗୋଭ କରେ ସବ୍ଦନାଶ । [କୃଷି ବଚନ]

୧୦୪ । ଆପେ ଚଷିକୁ ପୂର୍ ଚ୍ଛଷ, ·ଛତା ଜୋତା ଅଧା ଚ୍ଛଷ, ମୂଲିଅ
ଚ୍ଛଷ ଫସରଫାସ । [କୃଷିବଚନ]

୧୦୫ । ଆପେ ଅଖି ବୁଜିଲେ, ସଂସାର ଅନ୍ଧାର ।
[ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତି ପକ୍ଷରେ ସଂସାର ନିରର୍ଥକ ।]

୧୦୬ । ଅପେ ଭଲ ତ ଦୁନିଆ ଭଲ ।

୧୦୭ । ଅପେ ମଲେ ସ୍ୱର୍ଗ ଯାଏ, ପର ମଲେ ବୁଢ଼ ଦାଏ ।

୧୦୮ । ଅପେ ମଲେ ଯୁଗବୁଡ଼, ପରମଲେ ପାଣି ବୁଡ଼ ।

୧୦୯ । ଅପେ ମଲେ ଯୁଗ ଯାଏ, ପର ମଲେ କାନ୍ଦୁଥାଏ ।

୧୧୦ । ଅପେ ନ ମଲେ ଯମ ଦର୍ଶନ ନାହିଁ ।
[ସାକ୍ଷାତ ଅନୁଭୂତି ବିନା କୌଣସି ବିଷୟରେ ପ୍ରକୃତ
ଜ୍ଞାନଲାଭ ଅସମ୍ଭବ ।]

୧୧୧ । ଅପେ ବଞ୍ଚିଥିଲେ ବାପର ନାଁ ।
[ନିଜେ ବଞ୍ଚିଥିଲେ ବାପର ନାଁ ରହିବ ଏହି ଛଳନାରେ
କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଆତ୍ମରକ୍ଷା କରିବା ।]

୧୧୨ । ଅପେ ମରି ସଙ୍ଗେ ଲେଉ ।
[ବିପନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ସମଦଶାପନ୍ନ ହେବାକୁ ଇଚ୍ଛା
କରିବା ।]

୧୧୩ । ଅପେ ରାଣ୍ଡ ସାଙ୍ଗ ପଡ଼ୋଶୁଣୀ ଗୋଡେଇ ରାଣ୍ଡ ।
[ବିଧବା ଗ୍ରାମର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ସମଦଶାପନ୍ନ ହେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିବା ନ୍ୟାୟ ।]

୧୧୪ । ଅପେ ରାନ୍ଧେ ଅପେ ଖାଏ, ସୁଆଦ ସୁଆଦ ବୋଲୁଥାଏ ।
[ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରଶଂସା ନିଜ ମୁଖରେ ବଖାଣିବା ।]

୧୧୫ । ଅବେ ପଶୁଆ, ଯାବେ ପଶୁଆ, ବାବୁ ପରଶୁରାମ ।
[ଲୋକର ପ୍ରଭୁପଣ ବଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସମାଜରେ ତାର ଆଦର ଓ ସମ୍ମାନ ବଢ଼ିଥାଏ ।]

୧୧୬ । ଆମ୍ବ ପାଚେ, ପଣସ ପାଚେ, ତହିଁ ସଙ୍ଗେ ନେଉଳ ନାଚେ ।
[ସଂପର୍କହୀନ ବ୍ୟକ୍ତି କୌଣସି ଉତ୍ସବରେ ଆନନ୍ଦ ପ୍ରକାଶ କରିବା ।]

୧୧୭ । ଆମ୍ବ କାଳେ ହାଡ଼ିକୁ ଜୁହାର ।
[କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କୌଣସି ହୀନବ୍ୟକ୍ତିର ଶରଣାପନ୍ନ ହେବା ।]

୧୧୮ । ଆମ୍ବ ଦିନେ ପଣସର ଚିନ୍ତା ।
[ଏକ ସୁଖକୁ ପାଇବା ବେଳେ ଅନ୍ୟସୁଖକୁ ଚିନ୍ତା କରିବା]

୧୧୯ । ଆମ୍ବ ଦିନେ ପଣସ, କଥା ନ କହନ୍ତି ମଣିଷ ।
[ସମ୍ପଦର ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ ହେତୁ ଗର୍ବ ପ୍ରକାଶ କରିବା ।]

୧୨୦ । ଆମ୍ବ ଶିମ୍ବ (ପଣସ) ଅଢ଼େଇ ଦିନ,
ଗୁଡ଼ (ଅଣ୍ଟା) ଦମ୍ଭକର ମଣିଷ ଚିହ୍ନ ।
[କ୍ଷଣିକ ସମ୍ପଦରେ ଭୋଳ ହୋଇ ସାଇପଡ଼ିଶା ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବ-ମାନଙ୍କୁ ଭୁଲି ନ ଯିବା ପାଇଁ ଉପଦେଶ ।]

୧୨୧ । ଅମ୍ବ ଝଡ଼ିବାକୁ କାଉ ଝୁମ୍ପିବାକୁ ।
[କାର୍ଯ୍ୟ କାରଣ ସମ୍ପର୍କ ନ ଥାଇ ଆଗପଛ ଘଟିବା ଘଟଣା ।]

୧୨୨ । ଅମ୍ବ ଗଛରେ ପାଣି ଦାଉ ଦାଉ ଶିମ୍ବଗଛ ମଲା ।
[ଜଣକୁ ରକ୍ଷାକରିବାକୁ ଯାଇ ଅନ୍ୟ ଲୋକକୁ ମାରିବା ।]

୧୨୩ । ଅମ୍ବନାଁରେ ଅମ୍ବଡ଼ା ଭଣ୍ଡାଇବା ନ୍ୟାୟ ।
[ଅସଲ ଜିନିସ ବୋଲି କହି ନକଲି ଜିନିସ ଭଣ୍ଡାଇବା ।]

୧୨୪ । ଅମ୍ବଖିଆ ପୁଅ କି ଠାକୁଅରେ ବୋଧହେବ ।

୧୨୫ । ଅମ୍ବ ପାଚିଲେ ଯମ ରାଜା, ନଈ ବଢ଼ିଲେ କେଉଟ ରଜା ।
[ଅମ୍ବ ପାଚିଲେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜାତିର ଲୋକେ ଆମ୍ବଖାଇ ବଞ୍ଚନ୍ତି ।
ନଈବଢ଼ିରେ କେଉଟର ରୋଜଗାର ହୁଏ ।]

୧୨୬ । ଅମ୍ବର ବଣ, ଅମ୍ବ ସରିଗଲେ ଠାକୁଆ ବଣ ।

୧୨୭ । ଅମ୍ବ ସଢ଼କା, ତେନ୍ତୁଳି ବଙ୍କା, କୁକୁର ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ ନୁହେଁ ସଳଖ ।
[ଯେତେ ଯତ୍ନ କଲେ ମଧ୍ୟ ଏଗୁଡ଼ିକ ସିଧା ହୁଏ ନାହିଁ ।]

୧୨୮ । ଅମ୍ବ କଡମଡ, ତେନ୍ତୁଳି ଚେମଡ । [ତୁଳନା]

୧୨୯ । ଆୟ ଦେଖି ବ୍ୟୟ କର । [ଉପଦେଶ]

୧୩୦ । ଆୟୁଷ ପୂରିଲେ କେହି ନ ରଖେ ।

୧୩୧ । ଆର ଜନମରେ ଲୁହା ଶ୍ରେଣୀ । [ଦେଡଶୁର ଅଇଁଠାଖାଇ]
ଏ ଜନମରେ ପେଟ୍ଟ । [ଅନ୍ଧ ବିଶ୍ୱାସ]

୧୩୨ । ଆରେ ଚଷା ଭାଇ ମୋ ବୋଲି ଶୁଣ; ବେଲଥାଉଁ ଥାଉଁ ବୁଣିବୁ ଧାନ । [କୃଷି ବଚନ]

୧୩୩ । ଅଟରେ ଅଳସୁଆ ମଠ ନ କର,
ଯେତେବେଳେ ହେଲେ ତୋହ ଉପର । [ଉପଦେଶ]

୧୩୪ । ଅଟରେ ରେ, ଯେତେବେଳେ ସେ ।
[ସୁବିଧାବାଦୀ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ଉପଲକ୍ଷ୍ୟ ବଚନ]

୧୩୫ । ଅଟରେ ଲଣ୍ଡା, ତୋର ଖାଇ ତୋତେ ଖଣ୍ଡା ।
[ଉପକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅପକାର କରିବା]

୧୩୬ । ଅଟରେ ଭାଇ, ଅର୍ଜି ପାରିଲେ ଗର୍ଜି ଖାଇ ।

୧୩୭ । ଅର ଜନ୍ମରେ ଲଙ୍କା ମରିଚ [ଲେଉଟିଆ କଆରି] ହୋଇ ଶୁଖିବା । [ଲୋକବିଶ୍ୱାସ]

୧୩୮ । ଅଳି ଝୁଲଣ, ଏଳିକଣା ମେଲଣ, ଅସୁରେଶ୍ୱର ରାମନବମୀ, ପୁରୀ ଚନ୍ଦନ । [ଏ ଚାରିଗୋଟି ପ୍ରଧାନ]

୧୩୯ । ଅଳି ରାଇଜରେ ଭିନେ ନାପାପ, ଘାଟରେ କାମ୍ଭୀର ଖାଏ ।
[ଅବୁଝାମଣା ରାଜ୍ୟର ବିଚାର ।]

୧୪୦ । ଅଳିଆ ଲେଖାରେ ବାଳିଆ ବନ୍ଧୁ ।
[ଲେଖାଯୋଖାରେ ଦୂର ସମ୍ପର୍କୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ।]

୧୪୧ । ଅଳି ଖୋଳୁ ଖୋଳୁ ମହାଦେବ ବାହାରିବା ନ୍ୟାୟ ।
[ଗୋଟିଏ ବିଷୟ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରୁ କରୁ ଅନ୍ୟ ଏକ ରହସ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ପାଇବା ।]

୧୪୨ । ଅଲୋ ସଖି, ଆପଣା ମହତ ଆପେ ରଖି ।
[ନିଜର ସମ୍ମାନ ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ।]

୧୪୩ । ଅଲୋ ମଉସା ! ଜଡ଼ ପଇସା ।
[ଅର୍ଥବିନା କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ନାହିଁ ।]

୧୪୪ । ଆଶା ବୈତରଣୀ ନଦୀ ।
[ମନୁଷ୍ୟର ଆଶାର ସୀମା ନାହିଁ ।]

୧୪୫ । ଆଶା କରିଥା ଆଶଲ୍; ତୋର ମାମୁଁ ଯାଇଛି ଭଇଲା ।
[ସମ୍ବଲପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରଚଳିତ । ଅନିଶ୍ଚିତ ବିଷୟ ପ୍ରାପ୍ତି ପାଇଁ ଆଶାୟୀ ହୋଇ ରହିବା ।]

୧୪୬ । ଆଷାଢ଼େ ରୁଏ ବଲକେ, ଶ୍ରାବଣେ ରୁଏ ଫଲକେ, ଭାଦ୍ରବେ ରୁଏ ଭୁସକେ, ଆଶିନେ ରୁଏ କାସକେ ।
[ସମ୍ବଲପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରଚଳିତ କୃଷିବଚନ ।]

୧୪୭ । ଆଷାଢ଼ ମାସରେ ବତୁର ରୁଷ, ଅତି ଭାଗ୍ୟ ଥିଲେ ପାଇ; ଠିଆ ହୋଇ ବୁଣିଥିଲେ ବସି କରି ଖାଇ । [କୃଷିବଚନ]

୧୪୮ । ଆସ୍ ଯା ନ କଲେ ବନ୍ଧୁ ପର ।

୧୪୯ । ଆସିଛୁ ଏକା, ଯିବୁ ଏକା, କେହି ନଥିବେ ସାଙ୍ଗ ସଖା ।
[ଜନ୍ମ ମୃତ୍ୟୁସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ବଚନ ।]

୧୫୦ । ଆହାର ଉପରେ ପାହାର ।
[କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଖାଇବାକୁ ଦେଇ ପରକ୍ଷଣରେ ପ୍ରହାର କରିବା ।]

୧୫୧ । ଆହାର ଛୁଟ, ଜଗି ନ ରହିଲେ ଯମର ଭେଟ ।
[ଅପସ୍ମାର ରୋଗାକ୍ରାନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସବଦା ନ ଜଗିଲେ କେତେବେଳେ ମୂର୍ଚ୍ଛା ଯାଇ ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିବା ସୁନିଶ୍ଚିତ ।]

୧୫୨ । ଆହେ ନନା, ପେଟକୁ ନାହିଁ ଦାନା, ତହିଁର ଅଧା ଜନା ।
[ଖାଦ୍ୟ ଓ ବସ୍ତ୍ର ଏହି ଦୁଇଟି ପଦାର୍ଥ ମନୁଷ୍ୟର ଏକାନ୍ତ ପ୍ରୟୋଜନ ।]

—ଇ—

୧। ଇଚିକିଲି ମିଚିକିଲି ଫୁଟିଗଲା କାଇଁଚ, ତମର ଆମର ନାଲି ପଇଁଚ; ନାଲି ପେଁ ପେଁ ବାଜଇ ସ୍ୱାର, ଗୋଟିକ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ଶର।
[ଯାହା ବାହାରକୁ ସୁନ୍ଦର ଦେଖାଗଲେ ମଧ୍ୟ ନାନା ଦୋଷ ଦୁର୍ବଳତାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ।]

୨। ଇଷ୍ କୋଇଲେ କି ଗ୍ରେଠ କାଟେ ?
[କୁସ୍ତିରେ ଗ୍ରେଠ ମାରିବା ବେଳେ ମୁହଁରୁ ଇଷ୍ ଶବ୍ଦ ବାହାରି ପଡ଼େ। କିନ୍ତୁ କେବଳ ଇଷ୍ ଶବ୍ଦ ଉଚ୍ଚାରଣ କଲେ ସେ ଗ୍ରେଠ କାଟିବ ତାହା ନୁହେଁ।]

୩। ଇଲିଶି ମାଛର କଣ୍ଟା ସାର।

୪। ଇନ୍ଦ୍ର ଶହ ଶହ ଗଲେଣି, ଶଚୀ ଗୋଟିଏ ବସିଛୁ।
[ପୌରାଣିକ ବଚନ। ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ, କିନ୍ତୁ ଶଚୀ ସେହିପରି ରହିଥାନ୍ତି।]

୫। ଈଶ୍ୱର ଯାହା କରନ୍ତି ପ୍ରାଣୀର ମଙ୍ଗଳ ନିମନ୍ତେ।

—ଉ—

୧। ଉଆ ଉପୁନା କେଉଟୁଣୀଙ୍କ ମୁହଁରେ ।
[ଉଆ ଚୁଡ଼ା ଉପୁନା ଚୁଡ଼ା ଚିହ୍ନିବା ସହଜ ନୁହେଁ ।
ତେଣୁ କେଉଟୁଣୀ ଯେଉଁ ଚୁଡ଼ାକୁ ଉଆ ଚୁଡ଼ା ବୋଲି
କହିବ, ତାକୁ ଉଆ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରି କିଣିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ।]

୨। ଉଆଁସୀ କନ୍ୟାକୁ ଅଲେଣ୍ଡଇଷିଆ ବର ।
[ଯେଉଁ କନ୍ୟା ଅମାବାସ୍ୟା ଦିନ ଜାତ ହୁଏ, ସେ ବିଧବା
ହୁଏ ବୋଲି ଲୋକପ୍ରବାଦ ଅଛି ।]

୩। ଉଇଁ ନ ଢଶେ, ହସି ପଶେ, ଉତ୍ତର ମେଘ ଦକ୍ଷିଣେ ଅସେ,
ସଙ୍ଗ ଗୋବରରେ ଅଟେଁଇ ବସେ, ନାଥ ବୋଲେ ·ପୁତା
ନିଶ୍ଚେ ବରଷେ ।
[ଡାକ ଋଷୀବଚନ । ଶୀଘ୍ର ବର୍ଷାହେବାର ଲକ୍ଷଣ ।]

୪। ଜଇ, ଓଡ଼ଶ, ପିମ୍ପୁଡ଼ି, ମଶା,
ଏହି ଚାରି ଜାତି ଭାଙ୍ଗନ୍ତି ବସା ।

୫। ଉକୁଣି ମୁଣ୍ଡରେ ଖୋପା, ପଚରୁଣା ଚପା, ଘୁଇତଳିଆ
ବେଉପା, ଇନ୍ଦୁଡ଼ି ପୁଅକୁ ଆଶା, ସଖି ଗୋ, ମନ୍ଦ ଏ ।

୬ । ଉଖୁଡ଼ା ପାଇଲେ ପୁରାଣ ଶୁଣା ଶେଷ ।
[କେବଳ ପ୍ରସାଦ ପାଇବା ଲାଗି ଯେଉଁମାନେ ପୁରାଣ ଶୁଣିବାକୁ ଆସନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଉପଲକ୍ଷ୍ୟ ବଚନ ।]

୭ । ଉଆଁଇଥିବୁ ମାରବୁ ନାହିଁ, ଗୋଡ଼ାଇଥିବୁ ଧରବୁ ନାହିଁ ।
[ଉପଦେଶ । ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଶାସନ କରିବାର ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ଉପାୟ ।]

୮ । ଉଇ ଗଛର ତୋଫାନକୁ ଡର ।

୯ । ଉଜା ଗାଁରେ କୁଜା,
ଯେଉଁ ଗାଁରେ ଦେବତା ନାହାନ୍ତି ଶିଳପୁଆଁ ଠାଏ ପୂଜା ।
[ଯେଉଁଠାରେ ଯୋଗ୍ୟ ଲୋକ ନାହାନ୍ତି, ସେଠାରେ ଅତି ସାମାନ୍ୟ ଲୋକ ମଧ୍ୟ ପୂଜା ପାଏ ।]

୧୦ । ଉଠିଲା ମାଛ ମୁହଁରେ ପାହାର ।
[ଯେ କୌଣସି ବିଷୟରେ ଆଗୁଆ ଲୋକ ଉପରେ ପ୍ରଥମେ ଆପଦ ପଡ଼େ ।]

୧୧ । ଉଠିଲା ଗଛ ପତ୍ରରୁ ଜାଣି ।

୧୨ । ଉଠି ନ ପାର ମାରେଙ୍ଗା ।
[ଅପାରଗ ଲୋକ ମୁହଁଭଙ୍ଗ ଦେଖାଇବା ।]

୧୩ । ଉଠ୍ କହିଲେ ଉଠିବା, ବସ୍ କହିଲେ ବସିବା ।
[ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଜ୍ଞାନୁବର୍ତ୍ତିତାର ଶବ୍ଦ ।]

୧୪ । ଉଡ଼ନ୍ତା ଖଇ ଗୋବିନ୍ଦାୟ ସ୍ୱାହା ।
[ପବନରେ ଉଡ଼ ଯାଉଥିବା ଖଇ ଗୋବିନ୍ଦଙ୍କୁ ନୈବେଦ୍ୟ କଲାପରି ଯେଉଁ ପଦାର୍ଥ ଆପଣାର ହସ୍ତଚ୍ୟୁତ

ହୋଇ ଯାଉଥାଏ ତାହାକୁ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଅନୁଷ୍ଠାନକୁ ଦାନ କରି ବାହାଦୁରି ନେବାପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ।]

୧୫ । ଉଡ଼ିଗଲା ଚଢ଼େଇର ପରଗଣି ଦେବା ।
[ତୀକ୍ଷ୍ଣ ବୁଦ୍ଧିମତ୍ତାର ଚିହ୍ନ ।]

୧୬ । ଉଡ଼ି ନ ଜାଣି ପୋଷା ମାନିବା ।
[ଉଡ଼ି ଜାଣି ନ ଥିବା ଚଢ଼େଇ ମନୁଷ୍ୟ ହସ୍ତରେ ଧରା ପଡ଼ିବା ମାତ୍ରେ ପୋଷା ମାନିବା ପରି ହାରିବା ଲୋକ ଆଗରୁ ଚେଷ୍ଟା ହୋଇ ଶରଣ ପଶିବା ।]

୧୭ । ଊଣା ଲୋକ ପଦ ପାଏ, ହଗି ଗଲେ ଗୀତ ଗାଏ ।
[ଅଳ୍ପକ ଲୋକ ଉତ୍ତମ ପଦ ପାଇଲେ ତାର ଗର୍ବର ସୀମା ରହେ ନାହିଁ ।]

୧୮ । ଊଣା ଲୋକର ଦୁଇ ଗୁଣ ସରେ । କୃପଣ ଲୋକର ମାଇପ ମରେ ।

୧୯ । ଊଣା ହାଡ଼ ଯେଉଁଠି, କାଳ ଗଡ଼େ ସେଇଠି ।
[ଦୁର୍ବଳ ଲୋକଙ୍କର ଦୁର୍ବଳତାର ସୁଯୋଗ ନେଇ ଲୋକେ ତାପରେ ଆଧିପତ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରନ୍ତି ।]

୨୦ । ଉଦୟ ବେଳେ ଅସ୍ତ ନାହିଁ କି ଅସ୍ତବେଳେ ଉଦୟ ନାହିଁ ।
[ସମୃଦ୍ଧି ବେଳେ ପତନ ନାହିଁ କି ପତନ ବେଳେ ଉନ୍ନତି ନାହିଁ ।]

୨୧ । ଉଧାର ମାଣକ ଭଳିପା ।
[ଲୋକେ ଧାନ,ବିରି ଆଦି ଶସ୍ୟ ଉଧାର ବା କରଜ ଦେଲା-ବେଳେ କମ୍ କରି ଦିଅନ୍ତି ।]

୨୨ । ଉଧାର ମାଣକ ପାଅଁପା ଶୁଝ ।

[ମାଣେ ଜିନଷ ଉଧାର ବା'କରଜ ଅଣିଲେ ପାଅଁପା ଶୁଝି-ବାକୁ ହୁଏ ।]

୨୩ । ଉଧାର ମିଳିଲେ କିଣନ୍ତି ହାତୀ, ଶୁଝିଲେ ଶୁଝିବେ ପୁଅଙ୍କ ନାତି

[ନିଜକୁ ଶୁଝିବାକୁ ନ ପଡ଼ିଲେ ଲୋକେ ବହୁମୂଲ୍ୟର ବସ୍ତୁ ଧାର କରି ଅଣନ୍ତି ।]

୨୪ । ଉପର ଚେଙ୍କଡ଼େ ସୁନ୍ଦର, ଭିତର ପୋଡ଼ା ଅଙ୍ଗାର; ଜାତି ମହାକାଳ ଫଳ ।

[ବାହାରେ ମିଷ୍ଟଭାଷୀ ଓ ଭିତରେ କପଟାଚାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ଉପଲକ୍ଷ୍ୟ ବଚନ ।]

୨୫ । ଉପରେ ଉପରେ ପାଣି ଛୁଅଁଛି, ଭିତରେ ଭିତରେ ଶିଅ କାଟୁଛି ।

[ଗଛ ଉପରେ ପାଣି ଢାଳି · ଭିତରୁ · ଶିଅ କାଟିଲେ ଗଛ ମରିଯାଏ । ସେହିପରି 'ଉପରେ ମଟୁରିଆ କଥା କହି ଗୋପନରେ ଅନିଷ୍ଟ ସାଧନ କରିବା ।]

୨୬ । ଉଭା ମୁଠି, ଆଡ଼ ଦି'ମୁଠି, କଆର ମଝିରେ ପୋତିବୁ କାଟି, ବିଲରେ ରଖିବୁ ପାଣି ସମାନ, ପର୍ବତ ଶିଖରେ ବୁଣିବୁ ଧାନ, ଯେବେ ନୋହିବ ତହିଁରେ ଧାନ, ତେବେ କାଟିବୁ ଡାକର କାନ ।

[ଧାନ ଫସଲ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଡାକ ଋଷୀ ବଚନ ।]

୨୭ । ଉଭା ଚାଳ, ପୋତା ଶାଳ, ଲୁଅ ହେନ୍ତାଳ, ଗଣ୍ଠି ବେତାଳ,
ଘରଣୀ ଚେତୁଅଳ, ତେବେ ସେ ଘର ଯାଏ ଅପାର କାଳ ।
[ଚାଳ ଖେଣୀ, ଶାଳ କାଠର ଖୁଣ୍ଟ, ହେନ୍ତାଳ ଲୁଅ ଏବଂ କାମଡ଼ା ବତା ପାଇଁ ବେତ ଲଇ ବ୍ୟବହାର କଲେ ଏବଂ ଉଇ ଓ ନିଆଁ ପାଣିକୁ ଘରଣୀ ସର୍ବଦା ସାବଧାନ ଥିଲେ ସେ ଘର ବହୁତ କାଳ ଯାଏ ।]

୨୮ । ଉଲୁରା ଘର, ମୁକୁଳା ବାଳ, ଏହା ନ ରଖିବ ବହୁତ କାଳ ।
[ଘର ଉଲୁରା ରଖିଲେ ସର୍ପ, ମୂଷିକ ଆଦି ଜନ୍ତୁ ଘରେ ପଶିବାର ଏବଂ ବାଳ ମୁକୁଳା ରଖିଲେ ଉକୁଣି ପଶିବାର ଭୟ ଅଛି ।]

୨୯ । ଉଲବଲ ଘର, ମଙ୍ଗୁଳିଆ ବର, ଯ୍ୱାଙ୍କୁ ନ ରଖିବ ବହୁତ କାଳ ।

୩୦ । ଉଲୁଆ ଗାଈ ବଇଁଶ ଖାଇ ।
[ଉଲୁଆ ଗାଈ ଗୃହସ୍ୱାମୀକୁ ନାନା ବିପଦରେ ପକାଏ ।]

୩୧ । ଉଷୁନା ଧାନ ଗଛ ହେବା ନ୍ୟାୟ ।
[ଅସମ୍ଭବ କଥା ।]

—ଋ—

୧ । ଋଣ ଶେଷ, ବ୍ୟାଧି ଶେଷ, ଶତ୍ରୁ ଶେଷ, ଏ ତିନିଙ୍କି ନ ରଖିବ ଲେଶ ।

[ସମୂଳେ ଉତ୍ପାଟିତ ନ କଲେ ପଛକେ ଘୋର ବିପଦର ସମ୍ଭାବନା ।]

୨ । ଋଷି ବାଳ ଛିଣ୍ଡାଇ ମରିବା ନ୍ୟାୟ ।

[ଅତି ସହଣିକ ଲୋକ ମଧ୍ୟ ଯେଉଁ କଥାକୁ ବରଦାସ୍ତ କରି ନ ପାରି କ୍ରୋଧରେ ବାଳ ଛିଣ୍ଡାଇ ପକାଇବାକୁ ବାହାରିବା ।]

୩ । ଋଷି ଗୋଡ଼ରେ କୁକୁର ଗୁହବିବ ବୋଲିକି ଋଷି କୁକୁର ଗୋଡ଼ ଗୁହବିବ ।

[ଜଣେ ନୀଚ ବ୍ୟକ୍ତି କୌଣସି ମହତ୍ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଅପମାନ ଦେଲେ ମହତ୍ ବ୍ୟକ୍ତି ସେପାକୁ ତେଷା ନୀତରେ ତାହାଙ୍କୁ ଅପମାନ ଦେବା ତାଙ୍କ ମହତ୍ତ୍ୱର ପରିଚାୟକ ନୁହେଁ ।]

—ଏ—

୧ । ଏକ ଆଖି ଆଖି ନୁହେଁ, ଏକ ସାକ୍ଷୀ ସାକ୍ଷୀ ନୁହେଁ ।

୨ । ଏକ ଆକାଶରେ ଦୁଇ ଚନ୍ଦ୍ରମା ରହି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।
[ଏକ ସ୍ଥାନରେ ସମାନ ଯୋଗ୍ୟତାସମ୍ପନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତି ଚଳି-ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।]

୩ । ଏକ ରାଣ୍ଡି, ଦୁଇ ରାଣ୍ଡି, ତିନି ରାଣ୍ଡି ହେଲେ କମ୍ପଇ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ।
[ଲୋକପ୍ରବାଦ । ଏକାଧିକ ବିଧବା ଏକତ୍ର ରହିଲେ ଅଶାନ୍ତି ଉପୁଜେ ।]

୪ । ଏକ ଖୁଣ୍ଟରେ ଦୁଇ ଘୋଡ଼ା ବନ୍ଧା ହେବା ନ୍ୟାୟ ।
[ଦୁଇ ଜଣ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ସମକକ୍ଷ ବ୍ୟକ୍ତି ଏକ ସ୍ଥାନରେ ରହିବା ।]

୫ । ଏକ କୁଡ଼ା ଶଶୁର ଘରେ ଜ୍ୱାଇଁ,
ଏକ କୁଡ଼ା ଭଉଣୀ ଘରେ ଭାଇ ।
[ଶଶୁର ଘରେ ଜ୍ୱାଇଁ ଓ ଭଉଣୀ ଘରେ ଭାଇ ଅଧିକ କାଳ ରହିଲେ ଅବଜ୍ଞାର ପାତ୍ର ହୁଅନ୍ତି ।]

୬ । ଏକ ଦେଶର ଗାଳି, ଅନ୍ୟ ଏକ ଦେଶର ବୋଲି ।
[ଏକ ଦେଶର ଭର୍ତ୍ସନାସୂଚକ ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟ ଦେଶର ଭାଷାରେ ଭଲ ଅର୍ଥ ବୁଝାଏ ।]

୭। ଏକା ଛେଳିକି ଭନି ଜଟବେ ।
[ଥରେ ହଣା ଯାଇଥିବା ଛେଳିକୁ ପୁଣି ହାଣିବା ଅସଙ୍ଗତ ।
ସେହିପରି ଏକ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦୁଇଥର ଦଣ୍ଡିବା ଅନ୍ୟାୟ ।]

୮। ଏକ ପାଅ ନ ଖାଏ ଭୋଗୀ, ଦୁଇ ପାଅ ନ ଖାଏ ରୋଗୀ,
ତିନିପା ନଖାଏ ମୂଲିଆ ବାପୁଡ଼ା, ଚାରି ପାଅ ନ ଖାଏ ଯୋଗୀ ।
[ଏମାନେ ବିଭିନ୍ନ କାରଣରୁ ପେଟପୂରି ଖାଆନ୍ତି ନାହିଁ ।]

୯। ଏକ ପୁଅ ପୁଅରେ ଲେଖା ନୁହେଁ ।
[ଯାହାର ଗୋଟିଏ ବୋଲି ପୁଅ ସେ ବଂଶରକ୍ଷା ସମ୍ବନ୍ଧରେ
ନିଃସନ୍ଦେହ ହୋଇ ପାରେ ନାହିଁ ।]

୧୦। ଏକ ହାତରେ ତାଳି ବାଜେ ନାହିଁ ।
[ଯେପରି ତାଳି ମାରିବା ପାଇଁ ଦୁଇ ହାତ ଲୋଡ଼ା ହୁଏ,
ସେହିପରି ଦୁଇ ପକ୍ଷରୁ ତତ୍ପରତା ନ ଥିଲେ ବିବାଦ,
କଳହ ବା ଯୁଦ୍ଧ ଇତ୍ୟାଦି ସମ୍ଭବପର ନୁହେଁ ।]

୧୧। ଏକ ସଲମି ନ କରି ଦୋ ସଲମି କରିବା ।
[ଯାହାର ଯାହା ପ୍ରାପ୍ୟ ବା ଦେୟ ତାହାକୁ ତାହା ନ ଦେଇ
ପରେ ଅବସ୍ଥାଚକ୍ରରେ ପଡ଼ି ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଦୁଇ ଗୁଣରେ
ଶୁଝିବା ନ୍ୟାୟ ।]

୧୨। ଏକ ପୁଅର ଅଶ, ନଈ କୂଳରେ ଗଛ ।
[ନଈକୂଳିଆ ଗଛ ପରି ଗୋଟିଏ ପୁଅ ଦ୍ୱାରା ବଂଶରକ୍ଷା
ଅନିଶ୍ଚିତ ।]

୧୩। ଏକ ମନ ହେଲେ ସମୁଦ୍ର ଶୁଖେ । [ଏକତା ବଳରେ
ଅସାଧ୍ୟ ସାଧନ କରି ହୁଏ ।]

୧୪ । ଏକା ଠେଙ୍ଗାକୁ ସହସ୍ରେ ହାଣ୍ଡି ।
[ଗୋଟିଏ ଠେଙ୍ଗାରେ ସହସ୍ରେ ହାଣ୍ଡି ଭାଙ୍ଗି ପାରିବା ସଦୃଶ ଜଣେ ବଳୁଆ ଅଥବା ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି ବହୁ ଦୁର୍ବଳ ଅଥବା ନିର୍ବୋଧ ଲୋକଙ୍କୁ ଅନାୟାସରେ ଉଚିତ କରିବା ।]

୧୫ । ଏ କାନରେ ପଶି ସେ କାନରେ ବାହାରିଯିବା ।
[ମନଯୋଗ ଦେଇ ନ ଶୁଣିବା କିମ୍ବା କଥା ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ ନ କରିବା ।]

୧୬ । ଏକ କାନରୁ ଦୁଇ କାନ ହେଲେ ମନ୍ତ୍ରଭେଦ ।
[କୌଣସି ଗୁପ୍ତ କଥା ଜଣକରୁ ଅଧିକ ଲୋକର କାନରେ ପଡ଼ିଲେ କଥାଟା ଫୁଟି ଚାରିଆଡ଼େ ପ୍ରଘଟ ହୋଇଯାଏ ।]

୧୭ । ଏକା ନଈ ସହସ୍ରେ କୋଶ ।
[ଗୋଟିଏ ନଈ ପାରି ହେବା ହଜାର କୋଶ ବାଟ ଚାଲିବା-ଠାରୁ ଅଧିକ କଷ୍ଟକର ।

୧୮ । ଏ କାନରୁ ସେ କାନ ନ ହେବା ।
[ଗୁପ୍ତ ରଖିବା ।]

୧୯ । ଏକା ମାଘକେ ଶୀତ ଯାଏ ନାହିଁ ।
[ଗୋଟିଏ ମାଘରେ ଶୀତ ଶେଷ ହୁଏ ବୋଲି ଭାବିବା-ପରି ଏକା ଥରକେ ସବୁ ଅସୁବିଧା ଦୂର ହୋଇଗଲା ବୋଲି ଭାବିବା ଭ୍ରମାତ୍ମକ ।]

୨୦ । ଏକା ମାଳୀ ତିନି ଦେଉଳ ପୂଜିବା ।
[ଜଣେ ଲୋକ ଏକାଧିକ ଲୋକଙ୍କୁ ସେବା କରିବା ।]

୨୧ । ଏକା ବକା ।
[ଲୋକ ଏକୁଟିଆ ଥିଲେ ତାହାର ସବୁ ବୁଦ୍ଧି ହଜିଯାଏ ।]

୨୨ । ଏକା ଗୁହାଳର ପାଠ, ଏକା ଅବଧାନ ଗୁଠ ।
[ଦୁଇଜଣ ବ୍ୟକ୍ତି ସମାନ ମାତ, କୌଶଳ ବା ଗୁରୁସ୍ନ କରିବା ସ୍ଥଳରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଏ ।]

୨୩ । ଏକା ତୁଣ୍ଡରେ ଉଆ ଉଷୁନା ।
[ଜଣେ ଲୋକ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର କଥା କହି ଭିନ୍ନ ସମୟରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିପରୀତ ମତ ପୋଷଣ କରିବା ।]

୨୪ । ଏକା ମାଧିଆ ବାଇଶି ପଲ ।
[ଅର୍ଥ, ବିଦ୍ୟା ଅବା ବୁଦ୍ଧିରେ ଜଣେ ବହୁ ଲୋକଙ୍କୁ ଅତିକ୍ରମ କଲେ ଏହି ଉପଲକ୍ଷ୍ୟ ଦିଆ ଯାଇଥାଏ ।]

୨୫ । ଏକା ଲଉର ମଞ୍ଜି ।
[ସମାନ ସ୍ୱଭାବବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ।]

୨୬ । ଏକାଟିଆ ବାହାରି, ମୁଣ୍ଡି ମୁଣ୍ଡି ସାହାରି ।
[ଗାଳି ।]

୨୭ । ଏକେ ଶିରି ତ ଏକେ ହତଶିରି ।
[ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଜଣକର ସୁପୁଣ୍ୟ ହେତୁ ଗୃହର ଶ୍ରୀ ବଢ଼ିଲା ବେଳକୁ ଆଉ ଜଣକର ମନ୍ଦ ଗୁଣ ହେତୁ ଶ୍ରୀ ତୁଟିବାର ଦେଖାଯାଏ ।]

୨୮ । ଏକୋଇର ବଳା ବିଶିକେଶନ ।
[ପୁରାଣବର୍ଣ୍ଣିତ କର୍ଣ୍ଣରାଜାଙ୍କ ଏକମାତ୍ର ପୁତ୍ର ।]

୨୯ । ଏ ଘର ମାଉସୀ ସେ ଘର ପିଉସୀ ।
[ଯେଉଁ ଲୋକ ଉଭୟ ପକ୍ଷରେ ଥାଏ ।]

୩୦ । ଏଣ୍ଡ୍ରୁଅ ଧାଉଡ଼ି କଅ (ସିଝୁ) ବା (ଗୁଦା)କୁ ଯାଏ ।
[ଯାହାର ଶକ୍ତି ସୀମାବଦ୍ଧ ।]

୩୧ । ଏଣୁ ମାରିଲେ ବ୍ରହ୍ମହତ୍ୟା, ତେଣୁ ମାରିଲେ ଗୋହତ୍ୟା ।
[ଦୋଘାଟ ବା ଦୋସନ୍ଧରେ ପଡ଼ି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନିର୍ଣ୍ଣୟରେ ଅକ୍ଷମ ହେବା ।]

୩୨ । ଏଣ୍ଡ୍ରୁଅ ଉପରେ ଓଜ ବୋଝ ।
ଅନୁତାପଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ଉପରେ କୌଣସି ଗୁରୁଦାୟିତ୍ୱ ନ୍ୟସ୍ତ କରିବା ।

୩୩ । ଏଣ୍ଡ୍ରୁର ଦଉଡ଼ କୁଡ଼ ଯାଏ ।
[ଯେଉଁଠାରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ବଳ, ବୁଦ୍ଧି ବା ସାମର୍ଥ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୀମାବଦ୍ଧ ସେହିପରି ସ୍ଥଳରେ ଏହି ଉଦାହରଣ ଦିଆଯାଏ ।] (ଗଞ୍ଜାମ ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରବଚନ ।)

୩୪ । ଏ ବର୍ଷର ମଲ୍ଲ ଆର ବର୍ଷକୁ ବୈଦ୍ୟ ।
[ଅନୁଭୂତିରୁ ଅଭିଜ୍ଞତା ଅର୍ଜ୍ଜନ କରିବା ।]

୩୫ । ଏ ବର୍ଷର ମାଗଣ ଆର ବର୍ଷକୁ କର ।

୩୬ । ଏ ପୂଜାଅରେ ସେ ପିଠା ନାହିଁ ।
[କୌଣସି ବିଷୟ ଉପସ୍ଥିତ ଘଟଣାରେ ଅନୁପଯୋଗୀ ହେବା ସ୍ଥଳେ କୁହାଯାଏ ।]

୩୭ । ଏନ୍ତା ଲୋକ କେନ୍ତା, ଖଲଖିଆ ଲୋକ ଥାଲ୍ଥିଁ ଖାଏଲେଁ ଲୋକ ଗନ୍ଭା ସେ କେନ୍ତା ?

[ଲୋକର ଅବସ୍ଥାରେ ଉନ୍ନତ ହେଲେ ସେ ମଣିଷ ଚିହ୍ନେ ନାହିଁ । ସମ୍ବଲପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରବଚନ ।]

୩୮ । ଏ ମନ ଭାବୁଥାଇ ଯାହା, କାଳେ ପ୍ରାପତ ହୁଏ ତାହା ।

୩୯ । ଏମିତି ଗଲାଣି କାଳକ, କାଉ ନେଇଗଲା ପାଳକ ।

[ଏକ ଅବସ୍ଥାରେ ଜୀବନର ଦୀର୍ଘକାଳ ଅତୀତ ହେବା ।]

୪୦ । ଏ ମୁଣ୍ଡ ପୋଡ଼ିଲେ ଯୋଗୀ ସେ ମୁଣ୍ଡକୁ ଯାଏ । ସେ ମୁଣ୍ଡ ପୋଡ଼ିଲେ ଯୋଗୀ ଶିଙ୍ଗାନାଦ ବାଏ ।

[ଭିକ୍ଷାନ୍ନ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ଚଳୁଥିବା ଲୋକର କେଉଁଥିକି ପରୁଆ ନ ଥାଏ ।]

୪୧ । ଏମନ୍ତ ଭାବରେ କହୁ ଯାଉଥିବ କେହୁ ନ ବୋଲିବ ଝୁଠ,
ଏମନ୍ତ ସଙ୍ଗରେ ବସି ଯାଇଥିବ କେହୁ ନ ବୋଲିବ ଉଠ;
ଏମନ୍ତ ମଜାରେ ଖାଇ ଯାଉଥିବ କେହୁ ନ କହିବ ଝୁଣ୍ଟ ।
[ଉପଦେଶ]

୪୨ । ଏସା କରେଙ୍ଗା ତେସା କରେଙ୍ଗା, ସିପେଇ ଦେଖିଲେ ଶୋଇ ପଡ଼େଙ୍ଗା । [ହିନ୍ଦୀମିଶା ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି ।]

[କଥାରେ ଭାରି ନିର୍ଭୀକ ବୋଲି ପରିଚୟ ଦେଇ ଅସଲ କାର୍ଯ୍ୟ ବେଳକୁ ଭୀରୁ ଭଳି ଆଚରଣ କରିବା ।]

୪୩ । ଏହି ଦେହ ଫେର ଏମନ୍ତ ହୋଇ ହାତୀକୁ ପାରଇ ବାନ୍ଧ ।
ଏହି ଦେହ ଫେର ଏମନ୍ତ ହୋଇ ମୂଷାକୁ ନ ପାରେ ଛନ୍ଦ ।
[ଦେହରେ ବଳ ଥିଲାବେଳେ ମନୁଷ୍ୟ ଅସାଧ୍ୟ ସାଧନ କରିପାରେ । ପୁନର୍ବାର ଦେହ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇଗଲେ ସେହି ମନୁଷ୍ୟ ଅତି ସାମାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଅକ୍ଷମ ହୁଏ ।]

୪୪ । ଏହି ପେଟ, ଏହି ପେଟଲାଗି ବଙ୍ଗଳା ବାଟ, ଏହି ପେଟଲାଗି ଛଟପଟ, ଏହି ପେଟ ଲାଗି ଧାନକୁଟ, ଏହି ପେଟଲାଗି ନଟକୁଟ, ଏହି ପେଟଲାଗି ବସିଛୁ ହାଟ, ଏହି ପେଟଲାଗି ତେନ୍ତୁଳି ଘାଟ, ଏହି ପେଟ ଲାଗି ତଣ୍ଟି କାଟ, ଏହି ପେଟଲାଗି ବଦନ ହେଟ, ଏହି ପେଟଲାଗି ଦେଖ ସୁକୁଟ, ଏହି ପେଟଲାଗି ଯମର ଭେଟ ।

୪୫ । ଏହି ମନ ଯେବେ ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଅଇ ଦିଅଇ ଅଭୟ ବର,
ଏହି ମନ ଯେବେ ପ୍ରସନ୍ନ ନୁହଇ କରୁଥାଏ ହରବର ।

୪୬ । ଏହିଁକି ଏତେ, ମୁଣ୍ଡ ନାଇଁ ଗୋଡ଼ କରୁଡ଼ୁ କେତେ ?

୪୭ । ଏଭୁଁ ଏତେ, ପାଏନ୍ ପଡ଼ଲେ ହେବୁ କେତେ ?
[ସମ୍ବଲପୁର]

୪୮ । ଏହି କଥାକୁ, ନାଅ ପେଲଦେଲ କଲିକତାକୁ ।

—ଓ—

୧ । ଓଠ ମୁଁହକୁ ଜବ୍ ।
[ଯେ ବହୁତ ଖାଦ୍ୟ ଖାଏ ତାକୁ ଅଳ୍ପ ମୁଠାଏ ଖାଦ୍ୟଦେବା ।]

୨ । ଓଡ଼, ଗଉଡ଼, ଭଣ୍ଡାର ଏ ତିନିହେଁ ଧର୍ମର ବଇରୀ ।

୩ । ଓଡ଼ଶ ବିଆଣ ।
[ବହୁ ସନ୍ତାନ ପ୍ରସବ କରିବା ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରତି ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ।]

୪ । ଓଧ ସଙ୍ଗେ ବଣଭୁଆ ବାଇ ।
[ଦୁହେଁ ମାଛ ଲୋଭୀ । କିନ୍ତୁ ଓଧ ପାଣିରେ ବୁଡ଼ିପାରେ । ମାତ୍ର ଭୁଆ ପାରେ ନାହିଁ । ଧନୀ ବା ସମର୍ଥ ଲୋକ ସହିତ ଗରିବ କିମ୍ବା ଅସମର୍ଥ ଲୋକ ଏକାଠି ମାତିବା ।]

୫ । ଓପର ଲୁଭରେ ନ ପୂରେ ପେଟ, ଯେଉଁ ନଅଣ୍ଟାକୁ ସେହି ନଅଣ୍ଟ ।
[ଉତ୍କୋଚ ନେଇ କେହି ନିଜର ଅଭାବ ମେଣ୍ଟାଇ ପାରେ ନାହିଁ ।]

୬ । ଓର ଉଣ୍ଡି ମାରିବ ହାତ, ରଖିବେ ମାରିବେ ଜଗନ୍ନାଥ ।
[ଚୋରଙ୍କ ପ୍ରତି ଅନ୍ୟ ଚୋରଙ୍କର ଉପଦେଶ ।]

୭ । ଓର ଉଣ୍ଡି ବସିଥା, ବେଳ ଉଣ୍ଡି ହଟିଯା ।

୮। ଓଲଟି ଦାସେ ଘୋଡ଼ା ଚଢିବା।
[କୌଣସି ନ୍ୟାଯ୍ୟ ନିଷ୍ପତ୍ତିରେ ଯେଉଁ ପକ୍ଷର ଦୋଷ ବାହାରିଲା ସେ ଓଲଟି କରି ଅପର ପକ୍ଷକୁ ଦୋଷୀ ବୋଲି କହିବା।]

୯। ଓଲମି ଲୋକ ଘରେ ଥା, ଓଲେଇ ଲୋ ଘରୁ ଯା।

୧୦। ଓଲେଇ ଦାରକଣ୍ଆ ଖାଏ, ଦୁଆରବୁଲ୍ଲାର ପୋଡ଼ିଯାଏ।

୧୧। ଓଲେଇର ଦାରଦାର କଣ୍ଆ, ହାଣ୍ଡିଖାଇର ଦାରଦାର ସିଝା।

୧୨। ଓଲେଇ ହାତରେ ଶୁଖୁଆ ପୋଡ଼ା।
[ଓଲେଇ ହାତରେ ଶୁଖୁଆ ପୋଡ଼ା ଦେଲେ ସେ ଖାଇଦେବା ପରି ଠକ ବା ଅସାଧୁ ବ୍ୟକ୍ତି ହାତରେ ଧନ ସମ୍ପଦ ଭାର ନ୍ୟସ୍ତ କରିବା।]

୧୩। ଓଲୁ ନା ଓଲୁଙ୍କ ବୁକୁରୁବୁହା। [ନିପଟ ମୂର୍ଖ ଲୋକ।]

୧୪। ଓଳାତଳେ ଗୃହ କି ଓଳାତଳେ ବାସ।
[ଓଳାତଳ ଗୃହ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟର ଓଳାତଳେ ଘରକରି ରହିବା ଭଲ ନୁହେଁ।]

୧୫। ଓଳାଂଘେନା କୋଳି, ପଲମ ଘେନା ସରୁଚକୁଳି।
[ମାଟିଗୁଣେ କୋଳି ମିଠା ବା ଖଟା ଏବଂ ପଲମ ଘେନା ଚକୁଳି ସରୁ ବା ମୋଟ ହେବା ପରି ପିତାମାତା ଗୁଣେ ପୁଅ ଭଲ ବା ମନ୍ଦ ହୋଇଥାଏ।]

୧୬। ଓଳିଆରୁ ପଡ଼ ଗଜା।
[ଶସ୍ୟ ବୁଣା ହେବା ପୂର୍ବରୁ ସେଥିରୁ ଗଜା ବାହାରିଥିବା ପରି ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟ ପୂର୍ବରୁ ଯେ ବାହାଦୁରି ଦେଖାଏ।]

୧୭। ଓଲୁଅ ଛଅଟରେ ବଣ ସାରୁକୁ, ତୁ ଗଲୁ ମୁଁ ଗଲୁ, ସାଙ୍ଗ ହୋଇ ଯିବା ବାହାଘରକୁ ।
[ଦୁଇ ମନ୍ଦ ବା ଦୁଷ୍ଟ ଲୋକ ଏକତ୍ର ହେଲେ ଭଲ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବିଘ୍ନ ଘଟେ ।]

୧୮ । ଓଷଦ ଜାଳାରେ (ରାଗରେ) ଛାଟିଆ କାମୁଡ଼ିବା ।
[ଜଣକ ଉପରେ ରାଗର କାରଣ ଥାଇ ରାଗି ନ ପାରି ଅନ୍ୟ ଜଣକ ଉପରେ ରାଗିବା ।]

—ଔ—

୧ । ଔଷଧାର୍ଥେ ସୁରା ପାନ ।
[ଔଷଧ ପାଇଁ ବ୍ୟବହାର କରାଗଲେ ସୁରାପାନ ଦୂଷଣୀୟ ନୁହେଁ ।]

—କ—

୧। କଅଁଳ ଲୁହାକୁ ବରାଡ଼ କାମୁଡ଼େ।

୨। କଅଁଳ (କୋହଳ) ଲୁହାକୁ ଉଇ ଖାଏ।
[ସରଳ, ଶାନ୍ତଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସମସ୍ତେ ଦଣ୍ଡ ଦିଅନ୍ତି।]

୩। କଉଡ଼ି ଥିଲେ ମା ବାପ ଛାଡ଼ ସବୁ ମିଳେ।

୪। କଉଡ଼ି ଥିଲେ ବାଘଦୁଧ ମିଳେ।
[ଧନ ଥିଲେ କୌଣସି ବସ୍ତୁ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ହୁଏ ନାହିଁ।]

୫। କଉଡ଼ି ନବ ଗଣି ପାଣି ପିଇବ ଛାଣି [ଉପଦେଶ]

୬। କଉଡ଼ି ନ ଚିହ୍ନେ ବନ୍ଧୁ ଅବନ୍ଧୁ।
[ପଇସା ନିକଟରେ ଆପଣା ପର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ।]

୭। କଙ୍କଡ଼ାକୁ ଗୋଳିଆ ପାଣି ସୁହାଏ।
[ମାଛ ଆଦି ଜଳଚର ଜନ୍ତୁଙ୍କୁ ଗୋଳିପାଣି ଭଲ ଲାଗେନାହିଁ। କିନ୍ତୁ କଙ୍କଡ଼ାର ଗୋଳିପାଣିରେ ରହିବାର ଅଭ୍ୟାସ ଥିବାରୁ ତାକୁ ଭଲ ଲାଗେ। ସେହିପରି ଅସାଧୁ ବ୍ୟକ୍ତି ଗୋଳମାଳିଆ କାରବାରକୁ ଭଲ ପାଏ।]

୮। କଙ୍କଡ଼ାଆଖିଆ ମୁହଁ ବୋର, ନାଂଗିଏ ଗୋସେଇଁ ନ ମିଏ ସ୍ତେର। [ଗୋଜାତି ବାଛିବା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପ୍ରବଚନ।]

୯ । କକଡ଼ା ହାତା, ସିଂହ ଚଉଠା, କନ୍ୟା ମାଧଏଁ ରୋ,
ତୁଳରେ ରୋଇଲେ ମୂଳରେ ଫଳେ, ବାଡ଼ ବାଡ଼ କର ଥୋ ।
[ଧାନ ରୋଇବା ସମ୍ବନ୍ଧରେ କୃଷିବଚନ ।]

୧୦ । କଙ୍କଡ଼ା ବରଷା ମଞ୍ଜିରେ ସାର ।
ମିଥୁନ ବରଷା ନଈରେ ଧାର । [ବର୍ଷା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପ୍ରବଚନ]

୧୧ । କଙ୍କଡ଼ାକଣିଆ ବହିଲା ବା, ମୂଲ ଲେଉଟାଇଦିଅ ଲୋ ମା ।
[କୃଷି ବଚନ ।]

୧୨ । କଖାରୁ ଚୋରକୁ ମୁଣ୍ଡକାଟ ଶାସ୍ତି ।
[ଲଘୁ ଅପରାଧ ପାଇଁ ଗୁରୁ ଦଣ୍ଡର ବ୍ୟବସ୍ଥା ।]

୧୩ । କଖାରୁ ଚୋର, ଲାଉ ଚୋର, ଚୋରଉ ଚୋରଉ ବଡ଼ ଚୋର ।
[ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ଚୋରି କରି ପରେ ବଡ଼ ଚୋରରେ ପରିଣତ ହେବା ।]

୧୪ । କଖାରୁ କାଟି ଦାନ ଦେବା ।
[କୃପଣ ପ୍ରତି ଆକ୍ଷେପୋକ୍ତି ।]

୧୫ । କଞ୍ଚାନିଦ ଭଙ୍ଗେଇବ ନାହିଁ ।
[ଅଳ୍ପକ୍ଷଣ ପୂର୍ବେ ଶୋଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ନିଦ ଭଙ୍ଗାଇବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ।]

୧୬ । କଟକ ଭଣ୍ଡାରି ଦେଶକୁ ରଜା ।
[କଟକ ବା ସେହିପରି କୌଣସି ବଡ଼ ସହରର ସାମାନ୍ୟ ଭୃତ୍ୟର ଚାକଚକ୍ୟ ଓ ଠାଣିମାଣି ଦେଖି ମଫସଲ ଗାଁର ଲୋକେ ତାକୁ ପ୍ରଭୁ ଭଳି ଭୟ ଓ ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରନ୍ତି ।]

୧୭। କଟକ ସହରରେ କି ଘୋଡ଼ା ଅପୂର୍ବ ?
[ପୂର୍ବେ କଟକରେ ବହୁତ ଘୋଡ଼ା ଥିଲେ ।]

୧୮ । କଟକରେ ରାଢ଼ ନାହିଁ, ପୁରସ୍ତମରେ ଜାତି ନାହିଁ ।

୧୯ । କଟକ ଧୋବଣୀ ଦେଶରେ ରାଣୀ । [ରାଣୀପରି ବେଶଭୂଷା-ଯୁକ୍ତା ।]

୨୦ । କଟକୀ ପାହୁ, ଛଟକ ଦେଖାଇ ଅଟକା ନେଇ,
ବାଲେଶ୍ୱରୀଆ, କଥା କହୁଥିଲେ ଲାଗେ ଗରୁଆ ।

୨୧ । କଟକ ଚନ୍ଦ୍ରା ବାଇମୁଣ୍ଡିକା । (ଐତିହାସିକ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ)
[ପୂର୍ବେ କଟକରେ ବାଇମୁଣ୍ଡି ନାମରେ ଜଣେ ସାମାନ୍ୟ ଲୋକ ଥିଲା । ନଈ ବଢ଼ିରେ କଟକ ସହର ଭାସିଯିବ ବୋଲି ସେ ରାଜାଙ୍କୁ ଗୁହାରି କରି କାଠଯୋଡ଼ି ନଦୀରେ ପଥର ବନ୍ଧ ପକାଇଥିଲା ବୋଲି ପ୍ରବାଦ ଅଛି ।]
[ସେହିପରି ସାମାନ୍ୟ ଲୋକ ହୋଇ କୌଣସି ଗୁରୁତର ବିଷୟରେ ମୁଣ୍ଡ ଖେଳାଇବା ।]

୨୨ । କଟା ଘାରେ ଚୂନ (ଲୁଣ) ।
[କଷ୍ଟ ବା ଅପମାନ ଉପରେ ଅହୁରି ଅପମାନ ବା ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦେବା ।]

୨୩ । କଟାଶ ବୁଙ୍କିରେ ବରାଡ଼ି ମାତାଲ ।
[ଔଧ ସଙ୍ଗେ ବଣଭୂଆ ବାଇ ଦେଖ ।]

୨୪ । କଟକ ପାଏନ୍ ବାରତରାର ଘୋଡ଼ା । (ସମ୍ବଲପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରଚଳିତ)
[ବାଡ଼ିତଳେ ଥିବା ଘୋଡ଼ାଠାରୁ କଟକ ଅଢ଼ୁ ବର୍ଷି ଅସୁଥିବା ମେଢ ଅଧିକ ଦ୍ରୁତଗାମୀ ।]

୨୫ । କଡ଼ାକେ ଡର, କଡ଼ାକେ ମର, କଡ଼ାକେ ଘର ଦୁଆର କର ।
[ଅତି ସାମାନ୍ୟ ଧନ ହେତୁ ଲୋକ ଯେପରି ରକ୍ଷାପାଏ ସେହିପରି ସାମାନ୍ୟ ଧନ ଯୋଗୁ ପ୍ରାଣ ଯିବାର ଭୟ ମଧ୍ୟ ଅଛି । ପୁଣି ଅଳ୍ପ ଧନକୁ ପାଣ୍ଠିକରି ଲୋକେ ବଡ଼ ଲୋକ ହୁଅନ୍ତି ।]

୨୬ । କଣା କହେ ଦୋହଗ୍ରରେ ଦେଖ ଖଲିଆ ଗ୍ଭଲିକି ।
ତୁ ମୁଁ ଦୁହେଁ ସାଙ୍ଗ ହେଲେ ଗୋସେଇଁ ଖାଇବା କାଲିକି ?
[କଣା ବଳଦ ଓ ଖଲିଆ ବଳଦ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଡାକରଷି-ବଚନ ।]

୨୭ । କଣା ଲୋଡ଼ୁଥାଇ କନକ ରାଡି ।
[ଦୁର୍ବଳ ବ୍ୟକ୍ତି ସବୁବେଳେ ଅପୂର୍ବ ସୁଯୋଗକୁ ଅପେକ୍ଷା କରିବା ।]

୨୮ । କଣା ଥରେ ବାଡ଼ି ହଜାଇଲା ବୋଲି କଣ ଦୁହିଁକି ସାକ ହଜାଇବ ।
[ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ଶିକ୍ଷା କରିବା ।]

୨୯ । କଣ୍ଟାରେ ବସନ ପକାଇ ଛାଟି ହେଉଛୁ କାହିଁକି ?
[ନିଜେ ବିପଦ ବରଣ କରି ଛଟପଟ ହେବା ।]

୩୦ । କଣ୍ଟା ବାଡ଼ରେ ଲୁଗା ପକାଇ କଳି କରିବା ।
[ବିବାଦକୁ ଅହ୍ବାନ କରିବା ।]

୩୧ । କତରି ଘୋଡ଼େଇ ହେଲେ ଯମ କି ଛାଡ଼ିବ ।

୩୨ । କଥାକେ ଦଣ୍ଡପାଟ, କଥାକେ ମୁଣ୍ଡ କାଟ ।
[ମଧୁର କଥାରେ ରାଜ୍ୟ ବା ପୁରସ୍କାର ମିଳେ ଏବଂ କର୍କଶ କଥା ଯୋଗୁ ମୁଣ୍ଡକାଟ ଶାସ୍ତି ମଧ୍ୟ ମିଳେ ।]

୩୩ । କଥାଟାକୁ ଲଥାଟାଏ ।
[କଥା ସଙ୍ଗରେ ଯୋଡ଼ା ଯାଇଥିବା ଅର୍ଥହୀନ ଶବ୍ଦର ଆଲଙ୍କାରିକ ପ୍ରୟୋଗ ଯଥା —ଘର ଫର, ବାଘ ଫାଗ, ଶାଗ ମାଗ ।]

୩୪ । କଥାରେ ପେଞ୍ଚ ଅଛି, ରୁଲକୁ ଜର କରି ଜର କରିଛି ।
[କୌଣସି ଗୁପ୍ତ କାରଣ ହେତୁ ଅସୁସ୍ଥତାର ଛଳନା କରିବା ।]

୩୫ । କଥା ମାଜିଲେ ମୋଟ, ସୂତା ମାଜିଲେ ସରୁ ।
[ଗୋଟିଏ କଥାକୁ ଧରି ବସି ବାରମ୍ବାର ଆଲୋଚନା କଲେ ତାହା କ୍ରମେ ବଡ଼ ଆକାର ଧାରଣ କରେ ।]

୩୬ । କଥା ହୁଁ କୁ, ଗୀତ ମୁହଁ କୁ ।
[ଶୁଣିବା ଲୋକ ହୁଁ କହିବା ଦ୍ୱାରା କଥକ ଏବଂ ଶ୍ରୋତାର ଉପସ୍ଥିତି ଦ୍ୱାରା ଗାୟକ ସ୍ୱ ସ୍ୱ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଉତ୍ସାହିତ ହୁଅନ୍ତି ।]

୩୭ । କଥା କହୁଥିବ ଜଗି, ରୁଷକୁ ଥିବଟି ସଙ୍ଗୀ ।
କେବେ ନୋହିବାର ରୋଗୀ, ସଖି ଗୋ ଭଲ ଏ ।

୩୮ । କଥା ରସକୁ ଫୁଲ ବାସକୁ ।
[ରସମୟ କଥା ଓ ବାସଯୁକ୍ତ ଫୁଲ ଭଲ ।]

୩୯ । କଥା କହୁଥାଏ ଭରମକୁ, ଭିତରେ ଭିତରେ ଯାହା ହେଉଥାଏ ସାକ୍ଷୀ ଦେଉଥାଏ ମରମକୁ ।
[ମରମର ବେଦନା ପ୍ରକାଶ କରି ନପାରି ଲୋକଦେଖାଣିକୁ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବା ।]

୪୦। କଦଳୀ ଗଛରେ ମଞ୍ଜିକାଲା ମାରିବା ନ୍ୟାୟ।
[ଅଲକ୍ଷିତ କାରଣରୁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ସର୍ବସ୍ୱ ନଷ୍ଟ ହେବା।]

୪୧। କଦଳୀର ପୁଅ ବାଉଁଶର ନାତି; ଆପଣା ଇଚ୍ଛାରେ ବଢ଼ାନ୍ତି ଜାତିଙ୍କି।
[କଦଳୀ ଓ ବାଉଁଶ ବୃକ୍ଷ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପ୍ରବଚନ।]

୪୨। କଦଳୀ, ବାଉଁଶ, କଅଁ; ଏ ତିନିରୁ ନାହିଁ ପରଖିଆ।
[ପାଖରେ ଥିବା ଅନ୍ୟ ଗଛର ସାର ଗ୍ରହଣ କରି ଏମାନେ ନିଜକୁ ପୁଷ୍ଟ କରନ୍ତି।]

୪୩। କନ୍ୟାଦେଖା ବାଇଗଣବିକା ଏକା ହାଟରେ ହେବା ନ୍ୟାୟ।
[ଏକ ସ୍ଥାନକୁ ଯାଇ ଦୁଇ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନ କରିବା।]

୪୪। କନ୍ୟା ଯେଉଁ ଈଶାଣରେ ଗୁହଳ ପକାଇଛି, ଧରି ବାନ୍ଧି ସେଇଠିକି ଯିବ। [ଲୋକସଂସ୍କାର]

୪୫। କନ୍ୟେ କଦଳୀ ମିଥୁନେ ଆମ୍ବ।

[କୃଷିବଚନ।]

୪୬। କପା କର୍ପୂର ଏକା ମୂଲ।
[ଯେଉଁଠାରେ ଭଲ ମନ୍ଦର ପ୍ରଭେଦ ପ୍ରତି ଉଚିତ ଦୃଷ୍ଟି ଦିଆଯାଏ ନାହିଁ।]

୪୭ । କପା କଅରରେ ଗୋରୁ ମୁଣ୍ଡ ଥାପିବା ।
[ତାହା ହେଲେ ଦିବରେ ମନୁଷ୍ୟ, ଭ୍ରମରେ ଜନ୍ତୁମାନେ ଫସଲ ନଷ୍ଟ କରିବେ ନାହିଁ । ଗୋଟିଏ ଅସାର ଓ ପ୍ରକୃତ ଶକ୍ତିରହିତ ବସ୍ତୁକୁ ଉପଲକ୍ଷ୍ୟ ମାତ୍ର କରି କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ କରିବା ।]

୪୮ । କପାଖୋଇରେ ଲୁଗା ପଶିବା ।
[ଦୋଷସନ୍ଧରେ ପଡ଼ିବା ।]

୪୯ । କପା ବିଶାକ ଯେତେ କପୂର ବିଶାକ ତେତେ ମୂଲ୍ ।
[ଅନ୍ୟାଯ୍ୟ ବିଚାର ।]

୫୦ । କପାସିଆ ଛ' ମାସିଆ ।
[କପାସୂତାରେ ତିଆରି ଲୁଗା ବ୍ୟବହାର କଲେ ଛ' ମାସରୁ ଅଧିକ ଯାଏ ନାହିଁ ।]

୫୧ । କପାଳେ ଥିଲେ ଗୋପାଳେ ଦେବେ ।

୫୨ । କପାଳେ ନ ଥିଲେ ଗୋପାଳେ କାହୁଁ ଦେବେ ?
[କର୍ମ ଅନୁସାରେ ଫଳ ।]

୫୩ । କପାଳ ଗୁଣେ ଗୋପାଳ ଗୋସେଇଁ ।
[କର୍ମ ବଳରେ ଗୋପାଳ ନାମକ ଜଣେ ମୂର୍ଖ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପୂଜା ପାଉଥିବା ପ୍ରବାଦକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି କୁହା ଯାଇଛି ।]

୫୪ । କପାଳ ଛଡ଼ା ବାଟ ନାହିଁ ।

୫୫ । କପାଳ ଫାଟିଲେ ବେଳକୁ ଘରଢ଼ିଙ୍କି କୁମ୍ଭୀର ହୁଏ ।
[ଅଭାଗ୍ୟ ବେଳକୁ ଆପଣା ଲୋକେ ଶତ୍ରୁତା ଆଚରଣ କରନ୍ତି ।]

୫୬ । କପୂର ଉଡ଼ି ଗଲଣି, କନାଖଣ୍ଡ ପଡ଼ି ରହିଛି ।
[ଅସଲ ପଦାର୍ଥ ଚାଲିଗଲଣି; କେବଳ ନାମମାତ୍ର ବାକି ଅଛି ।]

୫୭ । କପୋତ ଯୋଗୁ କପୋତୀ ହେଲା ଜାଲେ ବନ୍ଧନ ।
[ପୌରାଣିକ ପ୍ରବାଦ । କପୋତକୁ ଜାଲରେ ଧରାପଡ଼ିବା ଦେଖି କପୋତୀ ନିଜ ଇଚ୍ଛାରେ ଧରା ଦେଇ ମୃତ୍ୟୁ ବରଣ କଲା ।]

୫୮ । କବି ତୁଣ୍ଡ ମେଣ୍ଢା ମୁଣ୍ଡ ।
[ମେଣ୍ଢା ମୁଣ୍ଡ ବଡ଼ ଟାଣ ଓ କବି ତୁଣ୍ଡ ବଡ଼ ନିର୍ଭୀକ ।]

୫୯ । କବି ଆଗରେ କାବ୍ୟ ପଢ଼ିବା ନ୍ୟାୟ ।
[କବିକୁ କାବ୍ୟ ଶୁଣାଇ ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ ହେବା ।]

୬୦ । କମଳ (କମ୍ବଳ) ଯାକ ବାଳ ।
[ଅସଂଖ୍ୟ ଦୋଷରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ।]

୬୧ । କମଳରୁ ବାଳ ବାଛିବା ।
[ଯାହା ଅସଂଖ୍ୟ ଦୋଷର ପୂର୍ଣ୍ଣ ତହିଁରୁ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ଦୋଷ ବାଛି କିଛି ଲାଭ ନାହିଁ ।]

୬୨ । କମାର ଲୁହା ଜାଣି ପାଣି ଦିଏ । ।
[ଯେ ଯେପରି ତାହା ପ୍ରତି ତଦ୍ରୂପ ବ୍ୟବହାର କରିବା ।]

୬୩ । କରକଟେ ଝର ଝର କନ୍ୟାରେ କାନ, ଶନେ ବାଏ ତୁଳେ ବରଷିଲେ କାହିଁ ରଖିବୁ ଧାନ ।
[କୃଷିବଚନ]

୬୪ । କରଣ ସାଅନ୍ତଙ୍କ ତମ ।
[ପୂର୍ବେ କରଣ ସମାଜରେ ପରିଲକ୍ଷିତ ଅତ୍ୟଧିକ ବାହ୍ୟା-ଡ଼ମ୍ବରକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ।]

୬୫ । କରମ ଗୁଣେ କରମଙ୍ଗା ଫଳେ, ଲଭ ଲଗେଇଲେ ଚଲଣା ଫଳେ ।]

୬୬ । କରତର ଘା ସହେ ଯେ, ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ମୁଣ୍ଡା ମୁଣ୍ଡା ଖାଏ ସେ ।
[ଦୁଃଖ ସହିଥିବା ଲୋକ ପରେ ସୁଖ ଭୋଗ କରେ ।]

୬୭ । କରମ ପଡ଼ିଲେ ଧରମ ଛାଡ଼େ, ସରମ କଥାରେ ମରମ ସଢ଼େ ।

୬୮ । କରମରେ ଥାଇ ଯାହାର ଦଶା ସେ କ୍ୟାଁ କରଇ ପରକୁ ଆଶା । ପର ସ୍ତିରୀ ଯେବେ ହରଇ ପୁଂସା । କହେ ଦନାଇ ଏ ପାପ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ।

୬୯ । କର ରାଜ କାର୍ଯ୍ୟ ଛାଡ଼ ପିତୃକାର୍ଯ୍ୟ ।

୭୦ । କର୍ଣ୍ଣ ମଲେ ପାଞ୍ଚ, ଅର୍ଜୁନ ମଲେ ପାଞ୍ଚ ।
[ପୌରାଣିକ ପ୍ରବାଦ । କୁନ୍ତୀ ଦେବୀ କର୍ଣ୍ଣଙ୍କୁ ପାଣ୍ଡବ-ମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧରେ ଯୋଗ ଦେବା ପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କରିବାରୁ ସେ ତାହାଙ୍କୁ ନାସ୍ତି ବାଣୀ ଶୁଣାଇ କହିଲେ ଯେ ତୁମ୍ଭେ ପାଞ୍ଚ ପାଣ୍ଡବଙ୍କର ଜନନୀରୂପେ ଖ୍ୟାତି ଲାଭ କରିଅଛ । କର୍ଣ୍ଣ ବା ଅର୍ଜୁନ ଯେ କେହି ମରନ୍ତୁ ପଛକେ ତୁମର ପୁତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ପାଞ୍ଚ ରହିବ ।]
[ସଂଖ୍ୟା ବା ସ୍ଥିତରେ କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ନ ହେବା ।]

୭୧ । କରମ ମନ୍ଦ, ଦଅଁ, ଦେବତା କ୍ୟାଁ ନନ୍ଦ ।

୭୨। କର୍ମ ଅବଳକୁ ଭଉଣୀ ଜ୍ୱାଇଁ ଘଇତା ।
[ଅବସ୍ଥାଚକ୍ରରେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ କୌଣସି ଅନୁଚିତ ବା ଅସମ୍ମାନଜନକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ।]

୭୩। କଇଅ ବି ଗଲା, କଣ୍ଟମ ବି ଗଲା ।
[ଗାମୁଛାରେ ବାନ୍ଧି ରଖିଥିବା କଇଁଛ ଗାମୁଛା ସହ ପଳାଇ ଯିବା ପରେ ଏକସ ଦୁଇଟି ବସ୍ତୁ ହରାଇବା ।]

୭୪। କରୁ ଯେବେ ଡରୁ କାହିଁକି, ଡରୁ ଯେବେ କରୁ କାହିଁକି ।

୭୫। କଳମ ଶାଗକୁ ଘିଅ ପରଜା ।
[ସାମାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ବିଶେଷ ଆଡ଼ମ୍ବର ।]

୭୬। କରମ ଲିଖନ କେ କରିବ ଆନ ।

୭୭। କଲନ୍ତରର ଆଗରେ ଘୋଡ଼ା ଦୌଡ଼ି ପାରେ ନାହିଁ ।
[କରଜ ଟଙ୍କାର ସୁଧ ହୁ ହୁ ବଢ଼ିଯାଏ ।]

୭୮। କଳାକୁଢ଼ିଆ ନୁହେ ସେ କଳଙ୍କକୁଢ଼ିଆ ।
[ପରିବାରରେ କିଛି ନା କିଛି କଳଙ୍କ ଥାଏ ।]

୭୯। କଳଙ୍କି ଅବତାରରେ ତେରହାତ ଖଣ୍ଡାକୁ ବାରହାତ ଖୋଳ । [ଲୋକବିଶ୍ୱାସ]

୮୦। କଳାକନା ବୁଲାଇବା । [ସର୍ବସ୍ୱ ଲୁଟି ନେବା ।]

୮୧। କଳାକୁ ଧଳା ଓ ଧଳାକୁ କଳା କରିବା ।
[ସତକୁ ମିଛ ଓ ମିଛକୁ ସତ୍ୟ ରୂପେ ପ୍ରତିପାଦିତ କରିବା ।]

୮୨। କଳା କମ୍ବଳ, ନୁହେଁ ଉଜଳ ।
[ଯାହାର ପ୍ରକୃତି ମନ୍ଦ, ତାହାକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବା ସହଜ ନୁହେଁ ।]

୮୩ । କଲି ନ ଥିଲେ ଦୁଇ ମାଇପ କର, କଉଡ଼ି ନଥିଲେ ଦୋହରି ଘର ।

୮୪ । କଲି ଯେବେ କରି ବସିବ ସଙ୍ଗେ ଥିବ ଭାଇ,
ଦୁଧ ଯେବେ ଖାଇ ବସିବ ଘରେ ଥିବ ଗାଈ ।

୮୫ । କଲିଯଠା ଷାଠିଏ ।
[କଲି କାଳରେ ସାଧାରଣତଃ ମନୁଷ୍ୟର ଆୟୁ ଷାଠିଏ ବୋଲି ଧରାଯାଏ ।]

୮୬ । କଷ୍ଟ କଲେ କୃଷ୍ଣ ମିଳେ ।
[ଇଷ୍ଟସିଦ୍ଧି ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ଅବଶ୍ୟକ ।]

୮୭ । କହି ଜାଣିଲେ କଥା ସୁନ୍ଦର, ବାନ୍ଧି ଜାଣିଲେ ମଥା ସୁନ୍ଦର ।

୮୮ । କହି ଜାଣିଲେ କଦଳୀ ମୁଣ୍ଡା ବିକାଯାଏ,
କହି ନ ଜାଣିଲେ ମାଗୁର ମାଛ ଗୁହ୍ମିଁଥାଏ ।

୮୯ । କହି ଜାଣିଲେ ପୁଇଁ ଚୁଙ୍ଗୁଡ଼ି ବିକାଯାଏ, କହି ନ ଜାଣିଲେ ଲାଉ କଖାରୁ ଗଡ଼ଗଡ଼ଉ ଥାଏ ।

୯୦ । କହି ଜାଣିଲେ ବାର ହାତ କାକୁଡ଼ିର ତେର ହାତ ମଞ୍ଜି ।
[କଥାର ଚାତୁରୀ ବଳରେ ଅବାସ୍ତବକୁ ବାସ୍ତବ ଓ ମିଥ୍ୟାକୁ ସତ୍ୟ ବୋଲି ପ୍ରତିପାଦିତ କରିବା ।]

୯୧ । କହି ପୋଛି ଜାଣେ ଯେ ପୁଇଁ ଚୁଙ୍ଗୁଡ଼ି ବିକେ ସେ ।

୯୨ । କହି ଦେଉଥାଏ ପରକୁ, ବୁଦ୍ଧି ନ ଆସଇ ଘରକୁ ।

୯୩ । କହିଲା ଲୋକକୁ ଯୁଦ୍ଧ ନଥିବା ।
[ଯେଉଁ ଯୁଦ୍ଧରେ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ଲୋକ ପ୍ରାଣ ଦିଅନ୍ତି ତାକୁ ଜଣେ ଅଳ୍ପକଥରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଯାଏ ।]

୯୪ । କହି ନ ଜାଣିଲେ କଥା ଅଡୁଆ, ଧରି ନ ଜାଣିଲେ ସୂତା ଅଡୁଆ ।

୯୫ । କହିବା ଲୋକ ବଡ଼ ନୁହେଁ ସହିବା ଲୋକ ବଡ଼ ।

୯୬ । କହିଲେ କୁଳ କୁଟୁମ୍ବକୁ ଲାଜ, ନ କହିଲେ କୁଳ ଭାସି ଯାଉଛି ।
[ପରିବାର ହିତ ଦୃଷ୍ଟିରୁ କୌଣସି ଲଜ୍ଜାଜନକ ଘଟନା ବା ବିଷୟ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେବା ।]

୯୭ । କହିବି ନାହିଁ, କହିଲେ ଏ ଘରେ ରହିବି ନାହିଁ ।
[ଅପ୍ରକାଶ୍ୟ ଲଜ୍ଜାଜନକ ବିଷୟ ପ୍ରତି ଉପଲକ୍ଷ୍ୟ ବଚନ ।]

୯୮ । କହେ ଯେ କରେ ନାହିଁ, କରେ ଯେ କହେ ନାହିଁ ।
[ଅନୁଭବ ।]

୯୯ । କହେଇ ଛଡ଼ା କୀର୍ତ୍ତନ ନାହିଁ ?

୧୦୦ । କହେଇ ଯୋଗେ ଗାଈ ଗୁହାଳ
[କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ବା ଅନୁଷ୍ଠାନର ମୂଳରେ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ବଚନ ।]

୧୦୧ । କଂସା ବନ୍ଧାଦେଇ ହଳଦୀ ଆଣ, ଶୋଇଲେ ଶୋଇବା ଉପାସ ପୁଣ ।
[ନିରାହାର ରହି ବିଳାସ ସାମଗ୍ରୀ କିଣିବା ଭଳି ମୂର୍ଖତା ।]

୧୦୨ । କଂସାରି ଘର ପାରି, ତାକୁ କୁଲ୍ଲ ଟାଉଁ ଟାଉଁ ଡରି ।
[କଂସାରି ଘରେ ଯେଉଁ ପାରି ବଢି ଆସିଛି ସେ କୁଲ୍ଲ ଟାଉଁଟାଉଁକୁ ଖାତର ନ କଲା ପରି ନିର୍ଭୀକ ଅଭିଜ୍ଞ ବ୍ୟକ୍ତି ସାମାନ୍ୟ ଭୟ ପ୍ରଦର୍ଶନରେ ଭୀତ ଚକିତ ନ ହେବା ।

୧୦୩ । କଂସା ଧନ ଅଧେ ଧନ, ଗୋରୁ ଧନ ନିଧନ ।
[କଂସା ଭାଙ୍ଗିଗଲେ ପୁରୁଣା କଂସା ଅଧା ଭାଉରେ ବିକାଯାଏ, କିନ୍ତୁ ଗୋରୁ ମରିଗଲେ କିଛି ମିଳେ ନାହିଁ ।]

୧୦୪ । କଂସ ତୁଣ୍ଡରେ ପୁଣି କୃଷ୍ଣ କଥା ।
[ଦୁଷ୍ଟବ୍ୟକ୍ତି ମୁହଁରୁ ଭଲ କଥା ଶୁଣାଯିବା ଭଳି ଦୁରାଶା ।]

୧୦୫ । କାଉ ଝୁମ୍ପିବାକୁ ତାଳ ଖସିବାକୁ ।
[କାର୍ଯ୍ୟକାରଣ ସମ୍ବନ୍ଧ ନ ଥାଇ ଦୁଇଟି ଘଟଣା ଏକାବେଳକେ ଘଟିବା ଦ୍ୱାରା ତହିଁରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରଣ ସମ୍ବନ୍ଧର ଆରୋପ ।]

୧୦୬ । କାଉ କୋଇଲି ଏକା ବର୍ଣ୍ଣ, ରାବବେଳେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ।

୧୦୭ । କାଉ ବସାରେ କୋଇଲି ଡିମ୍ବ ଦେଇ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହେବା ।
[ନିଜର ଦାୟିତ୍ୱ ଅନ୍ୟର ଅଜ୍ଞାଣତରେ ତା ଉପରେ ଅର୍ପଣ କରି ନିଜେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହେବା ।]

୧୦୮ । କାଉ ତୁଣ୍ଡରେ ପୁଣି କୃଷ୍ଣ କଥା ।
[ଦୁରାଶା । ଶୁଆ କୃଷ୍ଣ କୃଷ୍ଣ କହେ, କାଉ କହେ ନାହିଁ ।]

୧୦୯ । କାଉ ଖାଏ ପଣସ, ବଗ ମୁଣ୍ଡରେ ଅଠା ।

୧୧୦ । କାଉ ଖାଏ ଧାନ, ବକ ପଡ଼େ ବନ୍ଧନ୍ୟ

୧୧୧ । କାଉ ହଗି ଦେଇ ଚମ୍ପଟ, ବଗ ବିଚାରା ଧରା ପଡ଼ିଲା ।
[ଅନ୍ୟର ଅପରାଧ ନିମିତ୍ତ ଆଉ ଜଣେ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ବ୍ୟକ୍ତି ଦଣ୍ଡ ଭୋଗ କରିବା ।]

୧୧୨ । କାଉ କୋଇଲିର ଭେଟ ନାହିଁ ।
[କୋଇଲି କାଉ ବସାରେ ଡିମ୍ବ ଦେଇଥାଏ । କାଉ ତାହାକୁ ଆପଣା ଡିମ୍ବ ବିଚାରି ଅତି ଯତ୍ନରେ ଫୁଟାଏ ଓ

ପାଳେ । କିନ୍ତୁ କୋଇଲି ପର ଲଟିବା ମାନେ ସେ କାଉକୁ ଛାଡ଼ି ପଳାଏ । ଉପକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ତ୍ୟାଗ କରି ଅନ୍ୟତ୍ର ଚାଲିଯିବା ।]

୧୧୩ । କାଉ ବସାରେ ଡାମଣା ।
[ଶାନ୍ତିପ୍ରିୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଘରେ ଗୋଳମାଳ କରିବା ।]

୧୧୪ । କାଉ ! ମଲୁ ଉପରେ ଶଗଡ଼ ଯାଉ ।
[ଦଣ୍ଡିତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପୁନର୍ବାର ଦଣ୍ଡଦେବା ନିରର୍ଥକ ।]

୧୧୫ । କାଉଁରିଆ କାଠି ଭାଙ୍ଗିବ ପଛକେ ନଇଁବ ନାହିଁ ।
[ଡାଣୁଆ ଲୋକ ।]

୧୧୬ । କାଉରେ ! ବେଲ ପାଚିଲା, ନାଁ ମୋର କି ଗଲା ।
କାଉରେ ! ଆମ୍ବ ପାଚିଲା, ନାଁ ମୋର ସେ ଦୁଃଖ ଗଲା ।

୧୧୭ । କାକର ଧରି ଘଡ଼ା ପୂରାଇବା ।
[ବୃଥା ଚେଷ୍ଟା, ଅସମ୍ଭବ କଥା ।]

୧୧୮ । କାକୁଡ଼ିଆ ଘାସକୁ ହଡ଼ା ବଳଦ ଛୁଣ୍ଡାଇ ଖାଇ ପାରେ ନାହିଁ ।

୧୧୯ । କାକସ୍ନାନ, ଗଧଭୋଜନ, କୁକୁରଧାଉଡ଼ି, ତେବେ ଯାଇ ଖାଇବ ସରକାର ଘର କଉଡ଼ି ।

୧୨୦ । କାକୁଡ଼ି ଚୋରକୁ ମୁଣ୍ଡକାଟ ଶାସ୍ତି ।
[ସାମାନ୍ୟ ଦୋଷପାଇଁ ଗୁରୁତର ଦଣ୍ଡ ବିଧାନ କରିବା ।]

୧୨୧ । କାକୁଡ଼ି ଚୋର, ଲାଉଚୋର, ଚୋରିଉ ଚୋରଉ, ପୁରୁଣା ଚୋର ।
[ସାମାନ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ଚୋରି କରୁ କରୁ ମନୁଷ୍ୟ ବଡ଼ ଚୋର ପାଲଟେ ।]

୧୨୨ । କାକୁଡ଼ି ପରାଯ୍ୟେ ପୀରତ ଦେଖ, ବାହାରକୁ ତୁଲ ଭିତର ଫାଙ୍କ । [କପଟବନ୍ଧୁତା ।]

୧୨୩ । କାଙ୍କ ନ ଚହଲି ଗଡ଼ଅ ନାହିଁ ।

[ପୋଖରୀ ଖୋଳା ହେବା ପାଇଁ କାଙ୍କ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ବିବେଚିତ ହେଲପର କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଉପସ୍ଥିତି ଏକାନ୍ତ ଲୋଡ଼ା ହେଲେ , ଏହା କୁହାଯାଏ।]

୧୨୪ । କାଖବାଲଅ ଗୁରୁକୁ କାଠଫାଲଅ ପାହାର ।

[ବିଦ୍ୟୁସ୍କ ଗ୍ରନ୍ଥକୁ ଶାସ୍ତିବଳ ଦଣ୍ଡ ଦେଇ ଗୁରୁ ନିଜେ ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ ହୁଅନ୍ତି ।]

୧୨୫ । କାଚ କାଚ ମଣି ମଣି, କ୍ରୟ ବିକ୍ରୟ କାଳେ ଜାଣି ।

୧୨୬ । କାଚ ଢଉଁକୁ ମୁଣ୍ଡି ଶିଳପୁଆ ।

୧୨୭ । କାଛୁ ଗାଣ୍ଡିକୁ ତେଲ୍ ମିଳୁନି କପିଳାସରେ ଜାଗର ଜାଳୁଛି ।

[ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ଆବଶ୍ୟକତା ମେଣ୍ଟାଇବା ପାଇଁ ଯାହାର ଅର୍ଥ ନାହିଁ ସେ ବିଳାସ ବ୍ୟସନରେ ଅର୍ଥବ୍ୟୟ କରିବା ଅସମ୍ଭବ ।]

୧୨୮ । କାଠ କହିଲା ମୋତେ କିଏ ହାଣୁଛି ? କୁରାଢ଼ି କହିଲା ତୋ ଭାଇ ମୋ ଭିତରେ ପଶି ତୋତେ ହାଣୁଛି ।

[ଆପଣା ପକ୍ଷର କୌଣସି ଲୋକ ଶତ୍ରୁ ପକ୍ଷରେ ଯୋଗଦେଇ ନିଜ ଦଳର ଅନିଷ୍ଟ ଘଟାଇବା ।]

୧୨୯ । କାଠିକଠାରୁ କାଠି ହଜା ।
[କୋଟି ଗଣନାର ଶେଷ ସୀମା । ସେଠାରୁ ଆଉ ଗଣନା ନାହିଁ ।]

୧୩୦ । କାଠିକର ପାଠ ।
[ଅତ୍ୟନ୍ତ କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ ।]

୧୩୧ । କାଠି ପାଅଣ ଛୁଅଁଇ ନ ଦେବା ।
[କୌଣସି ଅଧିକାର ନ ଦେବା ।]

୧୩୨ । କାଣି ଅଙ୍ଗୁଠି ବଢ଼ିଲେ କ ବୁଢ଼ା ଅଙ୍ଗୁଠି ସରି ହେବ ।
[ଯାହାର ବିକାଶ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୀମାବଦ୍ଧ ।]

୧୩୩ । କାଣି କଉଡ଼ିକ ପିଠା ଡାଲ, ଯାକୁ ଦଉଥିବ ହାଦକାଲ ।
[ଅନ୍ଧାରରେ ଠକିବା ସହଜ ।]

୧୩୪ । କାଣୀ ବିରାଡ଼ି କୁଜୀ ଅସରପା ଉପରକୁ ଝାଣ ।
[ଯେ ଦୁର୍ବଳ ସେ ତାହାଠାରୁ ଅଧିକ ଦୁର୍ବଳ ବ୍ୟକ୍ତି ଉପରେ ନିଜର ପ୍ରତାପ ଦେଖାଏ ।]

୧୩୫ । କାଦୁଅରେ ପଶିବ କାହିଁକି ? ଗୋଡ଼ ଧୋଇବ କାହିଁକି ?
[ଗୋଳମାଳ ବା ଅଡୁଆ ଭିତରକୁ ପଶିଲେ, ସେଥିରୁ ମୁକ୍ତ ହେବା ପାଇଁ ତଦନୁଯାୟୀ ଶ୍ରମ କରିବାକୁ ହେବ ।]

୧୩୬ । କାନକୁ ନ ଅଣ୍ଟେ ଗୀତ, ଆଖିକୁ ନ ଅଣ୍ଟେ ଛିତ ।

୧୩୭ । କାନକୁ ନ ଅଣ୍ଟେ ଗୀତ, ମାଆକୁ ନ ଅଣ୍ଟେ ସୁତ ।

୧୩୮ । କାନମୁଣ୍ଡା ଆଉଁସି ଆଉଁସି ଘରକୁ ଫେରିଯିବା ।
[କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ ଲାଭ ପାଇବା ଆଶାରେ ଆସି ହତାଶ ହୋଇ ଫେରିଯିବା ।]

୧୩୯ । କାନରେ ଗଣ୍ଠି ପକାଇବା ।
[ସଂକଳ୍ପ କରିବା ।]

୧୪୦ । କାନ ଥିଲେ ସୁନା ନାହିଁ, ସୁନା ଥିଲେ କାନ ନାହିଁ ।
[ଧନ ଥିଲେ ମନ ନ ଥାଏ, ମନ ଥିଲେ ଧନ ନ ଥାଏ ।]

୧୪୧ । କାନ କାଟିଲେ ବଚନ ନ ବାହାରିବା ।
[ଅତ୍ୟନ୍ତ ଧୀରସ୍ଥିର ଲୋକ ।]

୧୪୨ । କାନ୍ତହୀନ ନବ ଯଉବନ ତା ଜୀବନଟା ବୃଥା, ମାତୃହୀନ ଶିଶୁଜୀବନ ତା ଜୀବନଟା ବୃଥା ।

୧୪୩ । କାନ୍ଦୁଥିବୁ, ଯାହା ପାଇବୁ ତା ବାନ୍ଧୁଥିବୁ ।
[ଉପରେ ଦୁଃଖର ଛଳନା କରି ଗୋପନରେ ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥସାଧନ କରିବା ।]

୧୪୪ । କାନ୍ଧରେ ପଡ଼ିଲେ ବଜାଇ ଶିଖନ୍ତି ।
[ଆପଣା ଉପରେ କୌଣସି ଦାୟିତ୍ୱ ପଡ଼ିଲେ ଲୋକେ ଅଭିଜ୍ଞତା ଅର୍ଜନ କରନ୍ତି ।]

୧୪୫ । କାନ୍ଧରେ ଜୁଆଳି ପଡ଼ିବା ।
[ସଂସାରର ଭାର ବହନ କରିବାର ଦାୟିତ୍ୱ ପଡ଼ିବା ।]

୧୪୬ । କାମି ଲୋକର ଦ୍ୱିଗୁଣ ସରେ ।

୧୪୭ । କାମି ମହାଜନଙ୍କୁ ନୈବେଦ୍ୟ ଖାତକ ।

୧୪୮ । କାମ ନ ଥାଇ ମୁଣ୍ଡୁର ସେବା ।
[କାମ ନଥିଲେ ଆରସି ଧରି ମୁହଁ ଦେଖିବା ବା ସେହିପରି ଅନ୍ୟ କୌଣସି ମୂଲ୍ୟହୀନ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ।]

୧୪୯ । କାମ ସାରି ବସ, ଭଗାରି ମାରି ହସ । (ଉପଦେଶ)

୧୫୦ । କାମ କର କର କୂର୍ମ ପାଲଟିଯିବା ।

[ଐତିହାସିକ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ । ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ରାଜା ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ମନ୍ଦିର ତୋଳାରେ ପଥର ବୋହିବା ପାଇଁ ବହୁ ଶ୍ରମିକ ନିଯୁକ୍ତ କରିଥିଲେ । ସେମାନେ କଠିନ ପରିଶ୍ରମ କରି ଶେଷରେ କୂର୍ମ ପାଲଟି ଯାଇଥିଲେ ବୋଲି ଲୋକ-ବିଶ୍ୱାସ ।]

୧୫୧ । କାମ ପଡ଼ିଲା ବେଳେ ଭଗବାନ୍ ଗଧ ପାଦ ଧରିଥିଲେ, ମଣିଷ କିବା ଛାର । [ପୌରାଣିକ ପ୍ରବଚନ]

[ମହାଭାରତରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି ଯେ, ଭୀମ ଜରାସନ୍ଧଙ୍କୁ ବଧ କରିବାକୁ ଯିବା ସମୟରେ ସଦର ଦରଜାରେ ଥିବା ଗଧ ବୋବାଇ ନ ଉଠିବା ପାଇଁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ତା ମୁହଁରେ ଗୋଟିଏ ଶଙ୍ଖ ଗୁଞ୍ଜି ଦେଇଥିଲେ, ସେହିପରି ଦରକାର ବେଳେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ନୀଚ ଲୋକର ଦ୍ୱାରସ୍ଥ ହେବାକୁ ପଡ଼େ ।]

୧୫୨ । କାମ ସରିଲେ ମେଉମୁହଁ ଖୋଳା ।

[ସ୍ୱାର୍ଥସିଦ୍ଧି ପରେ ଲୋକେ ଉପକାରୀର ଉପକାରକୁ ଭୁଲି ଯାଇ ତାକୁ ଆଡ଼େଇ ଦିଅନ୍ତି ।]

୧୫୩ । କାର୍ତ୍ତିକ ମାସରେ ଦାଣ୍ଡରେ ପାଣି, ହାଣ୍ଡିଆ କାଢ଼ିଲେ ବଡ଼ ଗଉଣି ।

[କାର୍ତ୍ତିକ ମାସରେ ବର୍ଷା ହେଲେ ଧାନ ଫସଲ ଭଲ ହେବା ଫଳରେ ଧାନ ଶସ୍ତା ହୁଏ ।]

୧୫୪ । କାର୍ତ୍ତିକ ଶୀତ କରେ ଗ୍ରନ୍ଥକ, ମଗୁଶୀର ଶୀତ କରେ ଶିରଶିର,
ପୁଷ ଶୀତ କରେ ଭୁଷ୍ ଭୁଷ୍, ମାଘ ଶୀତର ବଡ଼ ରାଗ ।
ଫଗୁଣ ଶୀତ ଯାଏ ଦଗୁଣ, ଚଇତ ଶୀତ ଯାଏ ବୋଇତ ।
[କାର୍ତ୍ତିକ ମାସରେ ଶୀତ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ଚଇତକୁ ଏକାବେଳେକେ ଛାଡ଼ିଯାଏ ।]

୧୫୫ । କାର୍ତ୍ତିକେ ନ ଥାଏ ଅଫୁଲ, ମଗୁଶିରେ ନ ଥାଏ ଅପାଚିଲ ।
[ଧାନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କୃଷିବଚନ ।]

୧୫୬ । କାଳ ଆଗରେ କି ବାକଳ ।
[କାଳ ବା ଯମ କାହାର ଗୁହାରି ଶୁଣେ ନାହିଁ ।]

୧୫୭ । କାଳ ପୂରିଲେ କେହି ନ ରଖେ ।

୧୫୮ । କାଳର ଅଟେ ବିପରୀତ ରୀତ, ଦଣ୍ଡେକେ କୋରଡ଼ା ଦଣ୍ଡେକେ ଛତ ।
[କେତେବେଳେ ଦୁଃଖ ତ କେତେବେଳେ ସୁଖ ।]

୧୫୯ । କାଲିକ ଯାକ ଥିଲ ବସି; ଆଷାଢ଼ ମାସରେ ଯାଉଛୁ ଘସି ।
[ଦୀର୍ଘସୂତ୍ରୀ ବ୍ୟକ୍ତି ।]

୧୬୦ । କାଳୀ ଗାଈର ଦୁଧ ମିଠା ।
[ଲୋକବିଶ୍ୱାସ ।]

୧୬୧ । କାଳୀ ଗାଈର ଭିନେ ଗୋଠ ।
[ଜଣେ ଲୋକ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ନ ମିଶି, ନିଜର ଗୋଟିଏ ଲୋଟିଆ ଗୋଷ୍ଠୀ ଗଢ଼ିଲେ ଏହି ଉପମା ଦିଆଯାଏ ।]

୧୬୨ । କାଳନେମିର ଲଙ୍କା ଭାଗ । (ପୌରାଣିକ ପ୍ରବଚନ ।)
[ହନୁମାନ ଗନ୍ଧମାର୍ଦ୍ଦନ ପର୍ବତରୁ ମହୌଷଧି ଆଣି ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ବଞ୍ଚାଇବା ପୂର୍ବରୁ ତାଙ୍କୁ ବାଟରେ ଅଟକାଇ ଦେଲେ ରାବଣ

କାଳନେମି ନାମକ ରାକ୍ଷସକୁ ଲଙ୍କାର ଅଧେ ଦେବ ବୋଲି କହିଥିଲା। କାଳନେମି ତାହୁଁ କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ ପୂର୍ବରୁ ଲଙ୍କାର କେଉଁ ଭାଗକ ନେବ ବୋଲି ପ୍ରଥମେ ବିଚାର କରି ବସିଲା—ଅସାର କଳ୍ପନା ।]

୧୬୩ । କାଳିଆ ବଳଦ କସରା, ଯାହାକୁ ନ କରିବ ପସରା ।

୧୬୪ । କାଳିକାଙ୍କର ଏକ ମୁଣ୍ଡ, ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର ଚାରି ମୁଣ୍ଡ ।

୧୬୫ । କାଲି ଆଗରେ ମୂଳା ଚୋବାଇବା ।
[ମୂଳା ଚୋବାଇବାର ଶବ୍ଦ କାଲକୁ ଶୁଭେ ନାହିଁ। ସେହିପରି ଯାହାର ଯେଉଁଥିରେ ପ୍ରବେଶ ନାହିଁ ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ତାହା ଆଗରେ କହିଲେ ସେ କିଛି ବୁଝେ ନାହିଁ ।]

୧୬୬ । କାଲି ଠାରୁ କାଲି ମା ଜାଣେ ।
[ଯାହା ସଙ୍ଗେ ଯେ ସର୍ବଦା ଚଳପ୍ରଚଳ ହୁଏ ସେ ତାର ପ୍ରକୃତି, ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଓ କାର୍ଯ୍ୟ ଉତ୍ତମ ରୂପେ ବୁଝିପାରେ ।]

୧୬୭ । କାଲିକା ଯୋଗୀ ମୁଣ୍ଡରେ ଜଟା ।
[ଅଳ୍ପଦିନ ହେଲା ଗୃହ ଛାଡ଼ି ବାବାଜି ହୋଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ମୁଣ୍ଡରେ ଜଟା ଦେଖିଲେ ଜାଣିବ ଯେ ସେ ଜଟା କୃତ୍ରିମ ଜଟା । ସେହିପରି ଅନଭିଜ୍ଞ ବ୍ୟକ୍ତି ବଡ଼ ବଡ଼ କଥା ଶୁଣାଇଲେ ଏହି ଉପମା ଦିଆଯାଏ ।]

୧୬୮ । କାଲିର କଥା ଆଜିକୁ ଅନ୍ତର । [ସଂସାର ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ]

୧୬୯ । କାଲି ମଲେ ଆଜିକୁ ତୁଇଦିନ । [ସମୟର ଗତି ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଷିପ୍ର ।]

୧୭୦ । କାଲି ତରକା ପାଇଛୁ, ନଦରୁ ଉଠି ଧାଇଁଛୁ ।
[ପୂର୍ବ ଅନୁଭୂତିରୁ ସାବଧାନ ହେବା ।]

୧୨୧ । କାଶିଆ କପିଳାର ଭେଟ କାହିଁ ? (ଐତିହାସିକ କିଂବଦନ୍ତୀ) ।
[କପିଳେନ୍ଦ୍ରଦେବ ପିଲାଦିନେ କାଶୀନାଥ ମିଶ୍ର ନାମକ ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବାଳକ ସଙ୍ଗେ ଏକାଠି ଗାଈ ଚରାଉଥିଲେ । କପିଳେନ୍ଦ୍ରଦେବ ନିଜର ପ୍ରତିଭା ଓ ସାଧନା ବଳରେ ଉତ୍କଳ ସିଂହାସନରେ ଅଧିରୁଢ଼ ହୋଇଥିଲେ । ବହୁକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୁଇ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭେଟ ହୋଇ ନ ଥିଲା ।]

୧୨୨ । କାହାଣେ କଉଡ଼ିକି ପନିକି ବନ୍ଧା ।
[ବେଶୀ ଧନ ଋଣ କରିବାକୁ ଯାଇ ସାମାନ୍ୟ ଜିନିଷ ବନ୍ଧାଦେବା ଭଳି ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ କଥା ।]

୧୨୩ । କାହା ମୁହଁରେ ଯୁଇ ଫୁଟେ, କାହା ମୁହଁରେ ମଦାରଙ୍ଗା ଛୁଟେ ।
[ଦୁନିଆରେ ମଧୁରଭାଷୀ ଓ କର୍କଶଭାଷୀ ଉଭୟ ପ୍ରକାର ଲୋକ ଦେଖାଯାନ୍ତି ।]

୧୨୪ । କାହାକୁ ନ ରୁଚେ ଖଣ୍ଡ କ୍ଷୀରସା ।
କିଏ ପାଉନାହିଁ ପଣସଖୋସା ।

୧୨୫ । କାହାକୁ ନ ରୁଚେ ସରଳବଣୀ, କିଏ ଲୋଡ଼ିଲେ ନ ପାଏ କାକରପାଣି ।

୧୨୬ । କାହାର ପାଲିଙ୍କି ଉପରେ ପାଟଛତା, କାହାର ବେକ ଉପରେ କୋରଡ଼ା ।

୧୨୭ । କାହାର ପୁଷମାସ, କାହାର ସର୍ବନାଶ ।
[ଦୁନିଆରେ ଲୋକମାନଙ୍କ ଅବସ୍ଥାରେ ତାରତମ୍ୟ ପ୍ରତି ଉପଲକ୍ଷ୍ୟ ବଚନ ।]

୧୭୮ । କାହାର ଘର ପୋଡ଼େ କିଏ ନିଆଁ ପୁହାଏ ।
[ଜଣକର ବିପଦରୁ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ଲାଭ ଉଠାଇବା ।]

୧୭୯ । କାହାର କିଛି ଯିବ ନାହିଁ, ମରିବ ବୈଷ୍ଣବ ଗୋସାଇଁ ।
[କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲିପ୍ତ ସବୁ ଲୋକ ଖସିଯାଇ ଜଣେ ଧରା ପଡ଼ିବା ।]

୧୮୦ । କାହିଁ ମୁକୁନ୍ଦଦେବ ମହାରାଜା କାହିଁ ମୁକୁନ୍ଦା ଭଣ୍ଡାରି ।
[ଗୁଣୀ ଓ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବ୍ୟକ୍ତି ସହିତ ନିର୍ଗୁଣ, ଅନାମଧେୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ତୁଳନା ।]

୧୮୧ । କାହିଁ ରାଣୀ କାହିଁ ଚନ୍ଦ୍ରୀକାଣୀ, କାହିଁ ହାତୀଦାନ୍ତ କାହିଁ ବାଉଁଶ କଣି ।
[ବଡ଼ ଲୋକ ସଙ୍ଗେ ଛୋଟଲୋକ ସରି ହେବାକୁ ବସିବା ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ କଥା ।]

୧୮୨ । କି ଗୁଣ ବାଛୁଣିବ ଖଜୁରି ଗଛର, ସେତ ମୂଳରୁ ଯାହାର, ପହାର ।
[ଯାହା ମୂଳରୁ ତୁଳ ଯାଏ ଅସଂଖ୍ୟ ଦୋଷରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ, ସେଥିରୁ ଗୋଟିଏ ଦୋଷ ବାଛି ବାହାର କରିବା ଅସଙ୍ଗତ ।]

୧୮୩ । କିଏ ସାତ କିଏ ସତର, କିଏ ନଦା କିଏ ପଥର ।
[ସାମାନ୍ୟ ଭେଦ ସତ୍ତ୍ୱେ ଯେଉଁଠି ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କର କିଛି ନା କିଛି ଦୋଷ ବା ଗୁଣ ରହିଛି ।]

୧୮୪ । କିଏ ଘୋଡ଼ା ପାଲିଙ୍କିରେ ବସି ହକରହକର, କିଏ ଖଣ୍ଡିଆ କାନ୍ଥରେ ବସି ହକର ହକର ।
[ଦରିଦ୍ର ବ୍ୟକ୍ତିର ମୁହଁଫୁଟାଣି ।]

୧୮୫ । କମ୍ଭୀରଅ ନଈ, କୁଅରଅ ପାଣି, ଗାଡ଼ଧୋଇଯିବ ବେଳକାଳ ଜାଣି ।

୧୮୬ । କମ୍ଭୀରକୁ ଗୋଳିଆ ପାଣି ସୁହାଏ ।
[ଗୋଳିଆ ପାଣିରେ ଆତ୍ମଗୋପନ କରି ଶିକାର ଧରିବା ସହଜ ହେବ ବୋଲି । ସେହିପରି ଅସାଧୁ ଲୋକ ଗୋଳମାଳିଆ ପରିସ୍ଥିତିର ସୁଯୋଗ ନେଇ ଲାଭ ଉଠାଏ ।]

୧୮୭ । କମ୍ଭୀର ନେଇ ନଈ ମଝିରେ କଲାଣି, ମନ ଘର ଧରୁ ନାହିଁ ।
[ଘୋର ବିପଦରେ ଉବେଇ ଠୁବେଇ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ମନରେ ଚେତା ନ ପଶିବା ।]

୧୮୮ । କୀଚକ ବାହୁବଳେ ବିରାଟ ରାଜା । (ପୌରାଣିକ ପ୍ରବଚନ)
[ମହାଭାରତବର୍ଣ୍ଣିତ ବିରାଟ ରାଜାଙ୍କର ନିଜର ବାହୁବଳ ନଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସେ ନିଜର ଶ୍ୟାଳକ କୀଚକର ଶାରିରିକ ବଳକୁ ସମ୍ବଳ କରି ରାଜ୍ୟ ଚଳାଉଥିଲେ । ଅନ୍ୟର ପରାକ୍ରମ ବା ସାହସ ବଳରେ କୌଣସି ଅଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ସମ୍ପଦ ବା ଅଧିକାର ପାଇଲେ ଏହି ଉପମା ଦିଆଯାଏ ।]

୧୮୯ । କୁଆ ବୋବାଏ ଗୃହେ ନ ବସେ, ତରି ବୁଲୁଥାଏ ଭୂମ ନ ଦିଶେ—ତାକୁ ବୋଲିବ ଉଷା, ସବୁ ଗ୍ରହଯୋଗ ଥାଇ ବୋଇଲେ ଅମେ ସେତେବେଳେ ମୂଷା ।
[ଉଷା କାଳରେ ଯାତ୍ରା ଅନୁକୂଳ କରିବା ଶୁଭ ।]

୧୯୦ । କୁଆ ଧାନ ଠୋକିବା ଦେଖି, ବଗ ଧାନ ଠୋକିବା ।
[ଗୁଣୀ ଓ ସମର୍ଥଲୋକର କାର୍ଯ୍ୟକୁ ନିର୍ଗୁଣ ଓ ଅସମର୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତି ଅନୁକରଣ କରିବା ।]

୧ । କୁଅ କାନ ନେଇଗଲା ବୋଲି ଶୁଣି, କାନ ନ ଦେଖି କୁଅ ପଛରେ ଗୋଡ଼ାଇବା ।
[ଶୁଣା କଥାରେ ଭୁଲିଯାଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ।]

୧୯୨ । କୁଅକୁ ବାଟ ନାହିଁ, ଅନ୍ଧାରକୁ ଛାଟ ନାହିଁ ।
[କାଉ ପାଇଁ ରାସ୍ତା କିମ୍ବା ଅନ୍ଧାରରେ ଛାଟ ଅନାବଶ୍ୟକ ।]

୧୯୩ । କୁକୁର ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ ବାରବରଷରେ ସଳଖ ହୁଏ ନାହିଁ ।
[ଯାହାର ଯାହା ପ୍ରକୃତି ତାହା ଶତଚେଷ୍ଟାରେ ବଦଳେ ନାହିଁ ।]

୧୯୪ । କୁକୁରକୁ ମୁହଁଦେଲେ ଉପରକୁ ଚଢ଼େ ।
[ନୀଚ ଲୋକ ପ୍ରତି କୋମଳ ବ୍ୟବହାର କଲେ ସେ ତାହାର ଅପବ୍ୟବହାର କରେ ।]

୧୯୫ । କୁକୁର, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଘୋଡ଼ା; କେବେ ନୁହନ୍ତି ଯୋଡ଼ା ।

୧୯୬ । କୁକୁର କାମୁଡ଼ା ଆଣ୍ଠୁ ତଳକୁ ।

୧୯୭ । କୁହୁଁକୁହୁଁଆ ମାଗୁରନାଙ୍କୁଆ ହୁଅରେ ନ ଥାଇ ବାଳ ।
ଏତନଙ୍କୁ ପରତେ ନ ଯିବୁ ବଞ୍ଚିଥିବୁ ଯେତେକାଳ ।
[ଲୌକିକ ବିଶ୍ୱାସ ।]

୧୯୮ । କୁଜାଟେଣ୍ଡା ଶଙ୍ଖ ପାଲଟେ ।
[ସାମାନ୍ୟ ବସ୍ତୁ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ବସ୍ତୁରେ ପରିଣତ ହେବା ।]

୧୯୯ । କୁଟ ବଚନ, ମିଠା ତଅଣ ପାଶୋର ନ ଯାଏ ମନ୍ତୁ; ଦିନ-ଦିନକର କଥା ମନେ ପଡ଼ିଗଲେ ଘାରି ହୋଇଯାଏ ତନ୍ତୁ ।

୨୦୦ । କୁଠା ଖଣ୍ଡିକ ଦିଖଣ୍ଡ ନ କରିବା ।
[ଅକର୍ମଣ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ।]

୨୦୧ । କୁଣିଆକୁ କଅଁ କାନ୍ଦୁ ଭଗ ।
[ସମ୍ପର୍କଶୂନ୍ୟ ଅଥବା ସାମୟିକ ଉପସ୍ଥିତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅନ ବ୍ୟକ୍ତିର ସଂସାର ଚିନ୍ତା ଲାଗିବା ।]

୨୦୨ । କୁଣିଆ ଫେରିଲେ ଘର ଉଶ୍ୱାସ ।

୨୦୩ । କୁଣ୍ଡାଦେଇ ପାଠ ପଢ଼ିବା ।
[ଗୁରୁଙ୍କୁ ଦକ୍ଷିଣା ନ ଦେଇ ପାଠ ପଢ଼ିଲେ ଗୁରୁ ସେ ପିଲାର ପାଠପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଫଳରେ ସେ ଅଯୋଗ୍ୟ ହୁଏ ।]

୨୦୪ । କୁତା ତ କୁତା ଶ୍ୱଶୁର ଘରେ କ୍ୱାଇଁ ।
[ଶ୍ୱଶୁର ଘରେ କୋଉଁଠି ବହୁତ ଦିନ ରହିଲେ ସମ୍ମାନହାନି ଘଟେ ।]

୨୦୫ । କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ନିଦ୍ରା । (ପୌରାଣିକ ପ୍ରବଚନ)
[ରାବଣର ଭାଇ କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ବର୍ଷକସାକ ଶୋଇ ରହୁଥାଏ ଏବଂ ଖାଇବା ପାଇଁ ବର୍ଷକରେ ଥରେ ଉଠେ । ଗାଢ଼ନିଦ୍ରା ଯାଉଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିପ୍ରତି ଉପଲକ୍ଷ୍ୟ ବଚନ ।]

୨୦୬ । କୁମ୍ଭାରଘର ବୋହୂ, ଖଟିକି ନ ଗଲେ ମାଟିକି ଯାଉ ।
[ପରିଶ୍ରମୀ ଲୋକ ଅଲସୁଆ ହୋଇ ବସିରହି ପାରେ ନାହିଁ, କୌଣସି ନା କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକରେ ।]

୨୦୭ । କୁମ୍ଭାର ବଳଦ ମାଟି ଗାଡ଼ିଆ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ।
[କୁମ୍ଭାର ଘରର ବଳଦ ପରି ଯାହାର କାର୍ଯ୍ୟର ପରିସର ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୀମାବଦ୍ଧ ।]

୨୦୮ । କୁଳକ୍ଷୟ ବେଳକୁ ଘୋଡ଼ାମୁହାଁ ପୁଅ ଜନ୍ମ ହୁଅନ୍ତି ।
[ଅଯୋଗ୍ୟ ପୁତ୍ର ।]

୯ । କୁଳ ବୁଡ଼ିବାର ଏମନ୍ତ ରୀତ, ଅଜା ଥାଉଁ ଥାଉଁ ମରୁଛନ୍ତି ନାତ ।

୧୧୦ । କୁଳକନ୍ୟା କି କାଳୀ ? ତୀର୍ଥ ପାଣି କି ଗୋଳି ?
[ଉଚ୍ଚକୁଳସମ୍ଭୂତା କନ୍ୟା କାଳୀ ହେଲେହେଁ ଗ୍ରହଣୀୟା ଏବଂ ତୀର୍ଥପାଣି ଗୋଳିଆ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସର୍ବଦା ପବିତ୍ର ।]

୨୧୧ । କୁଳବୁଡ଼େଇ ଘରବୁଡ଼େଇ, ଦୁହେଁ ଅଟନ୍ତି ଦେଢ଼ ଅଢ଼େଇ ।
[ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଅପତ୍ୟହୀନା ଏବଂ ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ପରଘର ଭାଙ୍ଗେ ଏ ଦୁହେଁ ମନ୍ଦ ।]

୨୧୨ । କୁଲ୍ହୁବୁଲେଇ ଚୋର ଧରିବା ।
[ଗୁଣୀମାନେ ତାନ୍ତ୍ରିକ ବିଦ୍ୟାବଳରେ କୁଲ୍ହୁବୁଲେଇ ଚୋର ଧରନ୍ତି । ଏହି ପ୍ରଣାଳୀ ଆଦୌ ବିଶ୍ୱାସଯୋଗ୍ୟ ନୁହେଁ ।]

୨୧୩ । କୁଲ୍ହର ମୁହେଁ ଯାଉଛେ, ସୁଜି ମୁହଁକୁ ଛପକୁଛେ ।
[ସମ୍ବଲପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରବଚନ ।]
ଅନ୍ୟ ବାଟରେ ବହୁ ଅର୍ଥ ଅପବ୍ୟୟ ହେଉଥିବାବେଳେ ସାମାନ୍ୟ କଥାରେ କୃପଣତା ପ୍ରକାଶ କରିବା ।]

୨୧୪ । କୁଲ୍ହକ ଗୁଞ୍ଜିଲ କୁକୁରକୁ ଦେଇ ଖୁଦ ମୁଠାକୁ ଆଶ ।
[ନିଜର ବିପୁଳ ସମ୍ପଦ ଅନ୍ୟମାନେ ଖାଇ ଯାଉଥିବାବେଳେ ସେଥିପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ନ ଦେଇ ସାମାନ୍ୟ ବସ୍ତୁ ପ୍ରତି ଆଶା ପୋଷଣ କରିବା ।]

୨୧୫ । କୁଶକୁ ମୋଟ, ବେଣାକୁ ସରୁ ।
[ଯାହା କେଉଁଥିକି ଯୋଗ୍ୟ ନୁହେଁ ।]

୨୧୬ । କୁସୁମ ପରଶେ ପଟ୍ଟ ଶିରସ୍ତରେ ।
[ଫୁଲର ସାହଚର୍ଯ୍ୟ ହେତୁ କଦଳୀପଟୁକା ପରି ମହତ୍
ଲୋକର ସଙ୍ଗ ହେତୁ ନୀଚ ଲୋକ ମଧ୍ୟ ଉଚ୍ଚାସନ ପାଏ ।

୨୧୭ । କୁହ ଯେତେ, କୁହଁ ତେତେ ।
[ଯେଉଁ ଲୋକର କଥା ଓ କାର୍ଯ୍ୟ ସମାନ ନୁହେଁ ।]

୨୧୮ । କୁହୁଡ଼ି ପହଁରିବା ।
[କୁହୁଡ଼ି ପହଁରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକରି ଲୋକ ଯେପରି ବାଡ଼ମ୍ବିତ
ହୁଏ ସେହିପରି ବୃଥାରେ ଭ୍ରମିହେବା ।]

୨୧୯ । କୁଅକୁ ଝର, ଦୁଧକୁ ସର ।
[ଝର ଥିବା କୁଅ ଏବଂ ସର ପଡ଼ୁଥିବା ଦୁଧ ଭଲ ।]

୨୨୦ । କୂଅରେ ବେଙ୍ଗ ପଡ଼ିବା ନ୍ୟାୟ ।
[କୂଅ ଭିତରେ ପଡ଼ିଥିବା ବେଙ୍ଗପରି ଉପାୟାନ୍ତରହୀନ
ଅବସ୍ଥା ।]

୨୨୧ । କୂଅରେ ବେଙ୍ଗ ପଡ଼ିଲେ ସମସ୍ତେ ଢେଲାଏ ଢେଲାଏ
ମାରନ୍ତି ।
[କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଅସହାୟ ଅବସ୍ଥାର ସୁଯୋଗ ନେଇ
ଅନ୍ୟ ଲୋକେ ତା ପ୍ରତି ଅତ୍ୟାଚାର କରିବା ।]

୨୨୨ । କୂଅରେ ଥିବା ବେଙ୍ଗ ସଂସାର ଖବର ବୁଝିବା ।
[କୂଅରେ ଥିବା ବେଙ୍ଗ ବାହାର ଦୁନିଆର ଖବର
ରଖେ ନାହିଁ । ସଂକୀର୍ଣ୍ଣଚେତା ବ୍ୟକ୍ତି ।]

୨୨୩ । କୃପଣ ଲୋକର ଦଶଗୁଣ ସରେ ।

୨୨୪ । କୃଷ୍ଣବଂଶ ବୋଲ୍ ଗଉଡ଼େ ମାଫ ।
[ବଂଶର ଦ୍ୱାହି ଦେଇ ନିଜର ସଙ୍ଗୋଠପଣିଆ ଜାହିର କରିବା ।]

୨୨୫ । କେଉଟ ଧରେ ମାଛ, ଖାଏ କଙ୍କଡ଼ା ।
[କେଉଟ ମାଛ ଧରିଲେ ମଧ୍ୟ ଅଧିକ ପଇସା ପାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କଙ୍କଡ଼ା ଖାଇଲା ପରି ଧନୀ ଲୋକର କୃପଣତା ଆଚରଣ ।]

୨୨୬ । କେଉଁ ସଉତୁଣୀ ପାଲେ ନାଲେ, ଭଉଣୀ ସଉତୁଣୀ ବିଷ ଦେଇ ମାରେ ।

୨୨୭ । କେଉଁ କଥାକୁ, ନାଆ ପେଲିଦେଲି କଲିକତାକୁ ।
[ସାମାନ୍ୟ କଥାରେ ଡର ଘର ଛାଡ଼ି ପଳାଇବା, ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି ।]

୨୨୮ । କେଉଁ ବାହାଘରକୁ ଦୁଇ ଗୋଡ଼ରେ ଅଲତା ।
[ଅତି ସାମାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ବା ଘଟନା ଉପଲକ୍ଷେ ବିରାଟ ଆୟୋଜନ ।]

୨୨୯ । କେତେବେଳେ ଶଗଡ଼ ଉପରେ ନାହା, କେତେବେଳେ ନାହା ଉପରେ ଶଗଡ଼ ।
[ଭାଗ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ, ଅବସ୍ଥା ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ।]

୨୩୦ । କେତେ ଘାଣ୍ଟିବ ଘାଣ୍ଟୁ, ଛଅଣି ସୁଆଦ କି ଜାଣିବ ଚଟୁ ?

୨୩୧ । କେତେବେଳେ ଫୁଲୁରି ମାଲପୁଆ ଥପ୍ ଥପ,
କେତେବେଳେ କାଠି ଖଣ୍ଡିକେ ରମ୍ଭ ରମ୍ଭ ।

୨୩୨ । କେତେବେଳେ ପାଲିଙ୍କି ଉପରେ ପାଟଛତା,
କେତେବେଳେ ବେଙ୍ଗ ଉପରେ କୋରଡ଼ା ।

୨୩୩ । କେତେକାଳ ଥିବ ଚନ୍ଦ୍ରବଦନ, ନ ସଢ଼ି ରହେ କି ମହୁଡ଼ା ପାନ ?
[ଯୌବନ ଓ ରୂପ କ୍ଷଣସ୍ଥାୟୀ ।]

୨୩୪ । କେବେ ତେଲ ଶାଢ଼ୀ ବନେ ଲଣ୍ଡା, କେବେ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ମୁଣ୍ଡା ମୁଣ୍ଡା ।

୨୨୫ । କେବେହେଁ ନ କରିବୁ ଠିକରା ଚଷ, କର ଦେଇ ନାହିଁ ଲାଭରେ ଆଶ । (କୃଷିବଚନ ।)

୨୩୬ । କେମ୍ପା କରଣ, ଘୋଷ ଘୋଡ଼ା,
ଖନା ଓକିଲ, ହାକିମ ଡେଢ଼ା, ସଖି ଗୋ ମନ୍ଦ ।

୨୩୭ । କେରାଣ୍ଡି ଗୁନ୍ଥି ଶେଉଳ ଧରିବା ।
[ଅଧିକ ଲାଭ ଆଶାରେ ପ୍ରଥମେ କିଛି ବ୍ୟୟ ବା ତ୍ୟାଗ କରିବା ।]

୨୩୮ । କେଳା କୁଣ୍ଡଆ, ବାର ମାସରେ ତେର କୁଣ୍ଡଆ ।
[କେଳାମାନେ ଯାଯାବର ଜାତି, ତେଣୁ କୌଣସି ଏକ ସ୍ଥାନରେ ସ୍ଥିର ହୋଇ ରହିପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।]

୨୩୯ । କେଳା ଯୁଆଡ଼େ, କେଳୁଣୀ ସେଆଡ଼େ ।
[କେଳାମାନେ ସାଧାରଣତଃ ସେମାନଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ଧରି ସ୍ଥାନରୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରକୁ ଯାନ୍ତି ।]

୨୪୦ । କୋଇଲି ଡିମ୍ବ ଫୁଟାଇବା ନ୍ୟାୟ ।
[କୋଇଲି ଅପଣା ଡିମ୍ବ ଫୁଟାଇ ନ ପାରି କାଉ ବସାରେ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଆସେ । କାଉ ନିଜ ଡିମ୍ବ ଭ୍ରମରେ ତାହାକୁ ଫୁଟାଇ ବଡ଼ କଲେ ସେ ଛୁଆ ପୁଣି ଅପଣା ମା ପାଖକୁ ଉଡ଼ି ପଳାଏ । ପରଦ୍ୱାରା ଅପଣା କାର୍ଯ୍ୟ କରାଇ ନେବା ।]

୨୪୧ । କୋଡ଼ ଯାବୁ କୁଣ୍ଡେଇ ହେବା ।
[କ୍ଷୁଦ୍ର ରୋଗ କଷ୍ଟଦାୟକ ।]

୨୪୨ । କୋଟିକରୁ ଗୋଟିଏ ଊଣା ।
[କୋଟିକରୁ ଗୋଟିଏ କମି କରିବା କମ୍ ନ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସମାନ ।]

୨୪୩ । କୋଡ଼ହଣାଠଉଁ ମିହନ୍ତ ନାହିଁ ।

୨୪୪ । କୋଣାରକ କାମ କେଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ଲୋ ଲେଖନ ମୁନରେ କମ, ସେଠି ଯଦ୍ଧ ଖାଲି ଦିଅଁ ଥାଆନ୍ତା ଲୋ ପଶି ନ ପାରନ୍ତା ଯମ ।

୨୪୫ । କୋପେ ବର ନୋହିଲେ ତପେ ବର ।
[ତପସ୍ୟା ଦ୍ୱାରା ନହୁବା କ୍ରୋଧ ପ୍ରଦର୍ଶନ ଦ୍ୱାରା ଦେବତା-ମାନଙ୍କଠାରୁ ବର ପାଇବା ଦେଖା ଯାଇଥାଏ ।]

୨୪୬ । କୋଳଥ ଅଟକାଳ ଖୋଇବ ଯେ, ଗ୍ରିତ ଅଧରେ ହଗେଇ ନବ ସେ ।
[ଯେ ଅନ୍ୟକୁ ମନ୍ଦ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଏ ତାହାକୁ ଅବଶ୍ୟ ତହିଁର ଫଳାଫଳ କେତେକାଂଶରେ ଭୋଗ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।]

୨୪୭ । କୋଳଥ ଡାଲି, କୁଣିଆ ଅସିଲେ ଦେ ଟାଳି ।
[କୃପଣ ବ୍ୟକ୍ତିର ବନ୍ଧୁ ପ୍ରତି ବ୍ୟବହାର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି ।]

୨୪୮ । କୋଳରେ ରହି, କୋଳର ମାଉଁସ ଖାଇ ।
[ଆତ୍ମୀୟ ଲୋକେ ଶତ୍ରୁତା ଆଚରଣ କରିବା ।]

୨୪୯ । କୋଳରେ ଶୁଏ, କାନରେ କହେ, ତା କଥା କି ଅନ୍ୟଥା ହୁଏ ।
[ଆପଣା ସ୍ତ୍ରୀର ବଚନ ମନୁଷ୍ୟ ଭାଙ୍ଗେ ନାହିଁ ।]

୨୫୦ । କୋଳି ଖାଇ କୋଳି ମଞ୍ଜି ପୋତିବା ।
[କୌଣସି ପଦବୀ ବା ସ୍ଥାନରେ ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମରେ ଚିର-କାଳ ରହିବାର ଆଶା ପୋଷଣ କରିବା ।]

୨୫୧ । କୋଳପୋଛା ପୁଅ ଗେଲବସର, ଲେଫଡ଼ା ମୁହଁଟା ଦିଶେ ସୁନ୍ଦର ।
[ବାପ ମା ସବା ସାନ ପୁଅକୁ ବିଶେଷ ସ୍ନେହ କରିବାର ଦେଖାଯାଏ ।]

୨୫୨ । କୋଶେ ଯାଅ, ଧୋଈ ପାଅ, ପୋଷେ ଖାଅ, ଯେଣେ ଇଚ୍ଛା ତେଣେ ବୁଲୁଥା ।
[ବାଟ ଚାଲି ଟିକିଏ ବିଶ୍ରାମ କରିବା ପରେ ପରିମିତ ଆହାର କଲେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଭଲ ରହେ ।]

୨୫୩ । କୋଶେ ଗଲେ ପୋଷେ ମିଳେ ।
[ଦୂର ଦେଶରେ ଚାକିରି କଲେ ନିଜ ଗ୍ରାମ ଅପେକ୍ଷା ସେଠାରେ ଅଲବତ୍ ଅଧିକ ଅର୍ଥ ଉପାର୍ଜ୍ଜନ ହେବ ।]

୨୫୪ । କୋହଳ ପାଇଲେ ଦୋହଳ (ଦୋଈଡ଼) ଚଷନ୍ତି ।
[ସୁବିଧା ପାଇଲେ ଲୋକେ ଅନ୍ୟଠାରୁ ଦୁଇଗୁଣ କାମ କରାଇ ନିଅନ୍ତି ।]

୨୫୫ । କୌରବଙ୍କର ଖାଇ ପାଣ୍ଡବଙ୍କର ଗାଇବା ।
[ପୌରାଣିକ ପ୍ରବଚନ । ଶକୁନି କୌରବଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଥାଇ ବରାବର ଗୋପନରେ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ସେହିପରି ଜଣକର ଦାନା ଖାଇ ଗୋପନରେ ତାର ଶତ୍ରୁକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ।]

— ଖ —

୧ । ଖଜୁରି ଗଛର କି ଗୁଣ ବର୍ଣ୍ଣିବା, ସେତ ମୂଳରୁ ପାହାଚ ପାହାଚ ।
[ଯାହା ଦୋଷପୂର୍ଣ୍ଣ ତହିଁରୁ ଦୋଷ ବାଛି ଲାଭ ନାହିଁ ।]

୨ । ଖଡ଼ା ବଡ଼ ଥୋଡ଼, ଥୋଡ଼ ବଡ଼ ଖଡ଼ା । [ଏକ ବିଷୟର ପୁନରାବୃତ୍ତି ।]

୩ । ଖଡ଼କି ନୁହେଁ କି ପେଡ଼କି ନୁହେଁ ।
[ଯାହା କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗିପାରିବ ନାହିଁ ।]

୪ । ଖଣ୍ଡରେ ଖାର ମିଶାଇବା ।
[ଭଲରେ ମନ୍ଦ ମିଶାଇବା ।]

୫ । ଖଣ୍ଡା ହାଣେ, ଫରି ଯଶ ନିଏ ।
[ଜଣେ କାମ କରେ, କିନ୍ତୁ ଆଉ ଜଣେ ବାହାଦୁରି ନିଏ ।]

୬ । ଖଣ୍ଡି ଖଣ୍ଡି କାଶ, ଖର ନିଃଶ୍ୱାସ, ସ୍ୱର୍ଗ ଟେଗା ମନ୍ଦ ଏ ।
[ଆସନ୍ନ ମୃତ୍ୟୁର ଲକ୍ଷଣ ।]

୭ । ଖଣ୍ଡିଏ ଧାନରେ ଓଣେଇଶ ଖାମ୍ବି ପୋଲ, ଆଉ ଖାମ୍ବିକ ଗୋଡ଼ ମାଟି ।
[ସମ୍ବଲପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରଚଳିତ ଅଗାଡ଼ି ଓ ଗୋଡ଼ ମାଟି-ପୂର୍ଣ୍ଣ ଧାନ ।]

୮ । ଖଣ୍ଡିଆ ଗୀତ, ରଙ୍କ ମାନ୍ତ, ଧୋବା ସଙ୍ଗାତ, ଭଣ୍ଡା
ମିତ, କହେ ଦନାଇ ଏ କାହିଁକି ହିତ ।
[ଦନାଇ ଦାସଙ୍କ ପହ୍ଲି ।]

୯ । ଖଣ୍ଡିଆ ମହାଦେବଙ୍କୁ ଡରେ ନାହିଁ ।
[ସେ ଦୁନିଆରୁ ଅଲଗା, ସେ କାହାରିକୁ ଭୟ କରେ ନାହିଁ ।]

୧୦ । ଖଣ୍ଡିଗଣିଆର ଦଶଗୁଣ ସରେ । ଅଣ୍ଟିକା ପୋଖରର ମାଇପ ମରେ । [କୃପଣ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ବଚନ ।]

୧୧ । ଖଣ୍ଡାଧାରରେ ଚାଲିବା ନ୍ୟାୟ ।
[ନ୍ୟାୟ ଅନ୍ୟାୟ ପ୍ରତି ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟି ରଖି ଚାଲିବା ।]

୧୨ । ଖତ କୁଢ଼ରେ ସ୍ୱର୍ଗର ସ୍ୱପ୍ନ ।
[ନୀଚ ଦୁଃସ୍ଥ ଲୋକର ଉଚ୍ଚ ଅଭିଳାଷ ପୋଷଣ ।]

୧୩ । ଖତ କୁଢ଼କୁ ଆଖି ଦେବା ନ୍ୟାୟ ।
[ଘୃଣ୍ୟ ଜଘନ୍ୟ ବସ୍ତୁ ପ୍ରତି ଲାଳାୟିତ ହେବା ।]

୧୪ । ଖତକୁଢ଼ ନିଆଁରେ ଜଗତ ପୋଡ଼େ ।
[ସାମାନ୍ୟ ଘଟଣାରୁ ବେଳେ ବେଳେ ବୃହତ୍ ଅନିଷ୍ଟ ସାଧିତ ହୋଇଥାଏ ।]

୧୫ । ଖତ ବରଷେ, ପଙ୍କ ପୁରୁଷେ ।
[ଖତ ଅପେକ୍ଷା ପଙ୍କ ଜମିର ଉର୍ବରତା ବଢ଼ାଇବାରେ ଉପଯୋଗୀ ।]

୧୬ । ଖତ ଗଦାରେ ପଦ୍ମ ଫୁଟିବା ।
[ଅନୁନ୍ନତ ବା ଅଶିକ୍ଷିତ ପରିବାର, ଗ୍ରାମ ବା ଅଞ୍ଚଳରେ ଅସାଧାରଣଗୁଣସମ୍ପନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତିର ଆବିର୍ଭାବ ।]

୧୭ । ଖର ଲୋକ ମେଳ, ଖଣ୍ଟ ସଙ୍ଗେ ଗୋଳ, ଖଣ୍ଡିଆ କଣ୍ଟୁରି ହାଣ୍ଡିଶାଳ ଗୁହାଳ, ସଖି ଗୋ ମନ୍ଦ ଏ ।

୧୮ । ଘର ଗାଈର କ୍ଷୀର ସୁଆଦ ।

୧୯ । ଖରା ସହେ ମେରୁ, ଖରା ସହେ ଗୋରୁ, ଖରା ସହେ ମୂଲିଆ ବାପୁଡ଼ା, ଖରା ସହେ ତରୁ ।

୨୦ । ଖର ବଳଦ ମଇଳା, ପଖାଳ ଭାତ ଦହିକା, ଖଣ୍ଡେ ନଡ଼ିଆ ଖାଇକା, କାନକୋଳି କଣ୍ଟା ପହିକା, ସଖି ବଡ଼ ମନ୍ଦ ଏ ।

୨୧ । ଖଲିଆ ବୋଇଲା ପାଠଲାରେ ଦେଖ ମୋର ଗୁଳିକା, ତୁ ମୁଁ ଦହେଁ ସାଙ୍ଗ ହୋଇଲେ ଗୋସେଇଁ ଖାଇବା କାଳିକା ।
[ଖଲିଆ ଓ ପାଠଲା ବଳଦ ଗୃହସ୍ୱାମୀର ଅମଙ୍ଗଳ-କାରକ ।]

୨୨ । ଖଲି ତଳ ଦନା, କଂସା ତଳ ଗିନା ।

୨୩ । ଖବରଦାର, ଗୋବରା ଜେନା ଚୌକିଦାର ।

୨୪ । ଖସିଲେ ବୟସ, ଘଷିଲେ ଚନ୍ଦନ, ବାସିଲେ ମାଉଁସ ନ ଯାଏ ବିକା ।

୨୫ । ଖା ଠାକୁର ଖା କ୍ଷୀର, ବାପା ଯାଇଛନ୍ତି ନଳଡଗିର ।
[କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ପୂଜା ବଢ଼ାଇ ଦେବା ।]

୨୬ । ଖା, ଭୁଞ୍ଜ, ଗିଳ ଏକା କଥା ନୁହେଁ ।
[ଅର୍ଥ ଏକ ହେଲେହେଁ ପ୍ରକାଶଭଙ୍ଗୀର ତାରତମ୍ୟ ଅଛି ।]

୨୭ । ଖା ଖା ବୋଇଲେ କି ଧନ ସରେ, ନାଁ ଦେବ ଦେବ ବୋଇଲେ ଦୁଃଖ ହରେ ?

୨୮ । ଖାଆନ୍ତି କୁରୁବଳଙ୍କର ଯୁଝନ୍ତି ପାଣ୍ଡବଙ୍କର ।

୨୯ । ଖାଇ ଖନ୍ଦା ପତରେ ହଗ । (କୃତଘ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତି)

୩୦ । ଖାଇବ ଯାହାର ଗାଇବ ତାର ।
[ଉପକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରତ୍ୟୁପକାର କରିବା ।]

୩୧ । ଖାଇବ ସଅଳ, ଶୋଇବ ଆଗେ, ଉଠିବ ସଅଳ ଚାଲିବ ବେଗେ ।

୩୨ । ଖାଇ ଶୋଇଲେ ବଢ଼ଇ ଆୟୁ, ଖାଇ ଧାଇଁଲେ ବଢ଼ଇ ବାୟୁ, ଖାଇ ବସିଲେ ବଢ଼ଇ ପେଟ, ଖାଇ ଖାଇଲେ ଯମର ଭେଟ । (ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟରକ୍ଷା ବଚନ)

୩୩ । ଖାଇଲେ ଜାତି ଯାଏ ନାହିଁ, କହିଲେ ଜାତି ଯାଏ ।

୩୪ । ଖାଇବ ସଅଳ, ପିନ୍ଧିବ ମହଲ, ଦାଣ୍ଡଘରଖଣ୍ଡି ଅଛୁଆଁ କର ।
ଅଧେ ଆପଣା ଅଧେ ପର, ତେବେ ଓଡ଼ିଶାରେ କରିବ ଘର ।
[ଅତ୍ୟାଚାରୀ ରାଜାଙ୍କ ଅମଳରେ ପ୍ରଜାଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ।]

୩୫ । ଖାଇବାକୁ ପାଇଲେ ଜୀବଜନ୍ତୁ ବଶ ହୁଅନ୍ତି ।

୩୬ । ଖାଇବା ପତରରେ ଧୂଳି ଦେବା ।
[କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଜୀବିକାରେ ବାଧା ଦେବା ।]

୩୭ । ଖାଇବା ଶଜରେ ମଣ୍ଡା, ମଣିଷ ଯାକରେ ଲଣ୍ଡା ।
ବ୍ରାହ୍ମଣ ଯାକରେ ପଣ୍ଡା, ମଇଁଷି ଯାକରେ ପଣ୍ଡା ।
ଗାଁ ଯାକରେ ଦାଣ୍ଡା, ହତିଆର ଯାକରେ ଖଣ୍ଡା ।
ଏ ସବୁ ବଡ଼ ହୁଣ୍ଡା ।

୩୮ । ଖାଇବ ହାତ ପୁଣ୍ୟ ବାଆଁ ହାତ ପାଏ ନାହିଁ ।
[ଜଣକର ପୁଣ୍ୟ ଆଉ ଜଣେ ଭୋଗ କରିପାରେ ନାହିଁ ।]

୯ ଖାଇଲା ବ୍ରାହ୍ମଣ ତନ୍ତୀଲା ମୂଷା, ଭୋଦଅ ଗଉଡ଼ କାର୍ତ୍ତିକିଅ ଚଷା, କହେ ଦନାଇ କେ ଦେଖେ ଦଶା ।
[ଏମାନେ ହଠହଠା ହୁଅନ୍ତି ।]

୪୦ । ଖାଇଲେ ପେଟ ପୂରେ, ନା କହିଲେ ପେଟ ପୂରେ ?

୪୧ । ଖାଇଲେ ଖାଇଲି ଢ଼'କୋରଡ଼ା,ମନ ଓରମାନା ମେଣ୍ଟିଲା ।

୪୨ । ଖାଇବ ପିଠା, ଗାଇବ ଗୀତା; ତେବେ ହୋଇବ ଜଗତଜିତା ।
[ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପାଇଁ ପିଠା ଓ ଆତ୍ମାର ସଦ୍‌ଗତି ପାଇଁ ଗୀତାଧ୍ୟୟନ ଆବଶ୍ୟକ ।]

୪୩ । ଖାଇବାକୁ ଦାନା ନାହିଁ କି ପିନ୍ଧିବାକୁ ଜନା ନାହିଁ ।
[ଘୋର ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ।]

୪୪ । ଖାଇ ସାରିଲେ ଗାଈକି ଯିବ, ଖାଇସାରିଲି କାହିଁକି ଯିବ ?
[ସ୍ୱାର୍ଥସିଦ୍ଧି ଉତ୍ତାରୁ ଧରାଛୁଆଁ ନ ଦେବା ।]

୪୫ । ଖାଇଲାବେଳକୁ ପୁଅର ମା, ହୁଲହୁଲି ପକେଇଲା ବେଳକୁ ଜାଭରେ ଘା ।
[ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ନିଜର କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ କରାଇ ନେବା ପାଇଁ ଯେଉଁମାନେ ବ୍ୟଗ୍ର, ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାବେଳକୁ ସେପରି ନୁହନ୍ତି ।]

୪୬ । ଖାଇଲା ପୁଅ ଝିଅ ରଙ୍କ ।

୪୭ । ଖାଇଲେ ବୁଢ଼ା·ବଅସର ହୁଏ ।
[ଉତ୍ତମ ଭୋଜନ ପାଇଲେ ବୃଦ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତି ଯୁବକପରି ବଳିଷ୍ଠ ହୁଏ ।]

୪୮ । ଖାଇ ନ ଜାଣି ଭାତର ଦୋଷ,
ଦେଇ ନ ଜାଣି ପତର ଦୋଷ ।

୪୯ । ଖାଇ ହଗା, ଯାଚି ମଗା, ଏ ଦୁଇଟା ହତଭାଗା ।

୫୦ । ଖାଉନ୍ଦଙ୍କୁ ଅଣ୍ଡାକର ଭଣ୍ଡାରିଙ୍କୁ ଜୁହାର; ଖାଲେଇ ଗ। ମାଲେଇ ଗଲ ।
[କେଉଟ ଖାଲେଇରେ ପୂରାଇ ରଖିଥିବା ମାଛ ଏବଂ ମାଲକର ଗୁଣ୍ଡି ରଖିଥିବା ମାଛ ଉଭୟେ ଦେ଼ଙ୍କ କରି ପଳାଇବା । ସବୁ ଆଶା ଲୋପ ପାଇବା ।]

୫୧ । ଖାଲି ବାଲି ଗୁଷ, ଖଣ୍ଡେ ଖୀର ଗ୍ରାସ, ଖଟିଥିବ ଗୁଣଚିହ୍ନା ନରପତି ପାଶ, ସଖି ଗୋ ଭଲ ଏ ।

୫୨ । ଖୁଣ୍ଟ ଗୁଣେ ଘୋଡ଼ା କୁଦେ ।
[ପ୍ରଭୁ ବା ସ୍ୱାମୀର ହେମନ୍ତରେ ଭୃତ୍ୟ ବା ସ୍ତ୍ରୀ ବାହାରେ ନିଜର ବଡ଼େଇ ଦେଖାଇ ହୁଅନ୍ତି ।]

୫୩ । ଖୁଡ଼ୀ ଖୁଡ଼ୁତା, ମୁହଁରେ ଆଦର ପୁତା ପୁତା କପଟ ସ୍ନେହ)

୫୪ । ଖୁଦ ଫୁଟିଲେ ନକୋଇ ।

୫୫ । ଖୁଣି ଯାଉ, ଗର୍ଜନ ତାର ।
[ଆପଣା ପୁଅକୁ ଶତ୍ରୁଭ୍ରମରେ ହତ୍ୟା କରିବା ପିତାସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉକ୍ତି ।]

୫୬ । ଖୁଁ ଖୁଁ କାଶ, ଖର ନିଃଶ୍ୱାସ, ଖର ଜନ୍ତୁ ଥିବା ଘରେ ବାସ, ଖଣ୍ଟି ଗାଁରେ ଗୁଷ, ସଖି ଗୋ ମନ୍ଦ ଏ ।

୫୭ । ଖୁଁ ଖୁଁ କାଶ, ନଈ ପାରି ଗୁଷ, ମଇ ତଳିଆ ଠେକା, କଟେରେ ତଳିଆ ଠେକା, ସଖି ବଡ଼ ମନ୍ଦ ।

୫୮ । ଖୋଜିବା ବାଟ ହଜାରେ ହଜିବା ବାଟ ଗୋଟାଏ ।

୫୯ । ଖୋଲ ପର୍ବତ ମାରି ମୂଷା ।
[ସାମାନ୍ୟ ଫଳ ପାଇବାପାଇଁ ବିଶେଷ ପରିଶ୍ରମ ବା ଆୟୋଜନ କରିବା ।]

—ଗ—

୧ । ଗଉଡ଼ର ଗୁହାଳ ଧୋଇ, ମୋଚିର ବାହାଘର ।
[ଜଣକର ବିପଦରୁ ଆଉ ଜଣେ ଲାଭ ଉଠାଇବା ।]

୨ । ଗଉଡ଼, ଭଣ୍ଡାରି ଗୋଖା, ନଡ ଭାଙ୍ଗୁଥିବ ପଖା, ତେବେ ସେ ଦେବେଟି ଦେଖା । [ମାଙ୍କୁଆ ଜାତି]

୩ । ଗଉଡୁଣୀ ଆପଣା ଦହିକୁ ଖଟା କହେ କି ?
[ନିଜର ପଦାର୍ଥ ଯେତେ ଖରାପ ହେଲେ ମଧ୍ୟ କେହି ଖରାପ ବୋଲି କହନ୍ତି ନାହିଁ ।]

୪ । ଗଉଡ଼ ହୁଡ଼ିଲେ ଦିନେ, ଚଷା ହୁଡ଼ିଲେ ବରଷେ, ଗେରସ୍ତ ହୁଡ଼ିଲେ ପୁରୁଷେ ।

୫ । ଗଙ୍ଗା ବୋଇଲେ ଥିବ, ଗାଙ୍ଗୀ ବୋଇଲେ ଯିବ ।
[ଶାନ୍ତନୁଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଗଙ୍ଗାଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପୌରାଣିକ ପ୍ରବଚନ । ଆଦର ପାଇଲେ ପ୍ରସନ୍ନ ଓ ଆଦର ନ ପାଇଲେ ଅପ୍ରସନ୍ନ ହେବା ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ।]

୬ । ଗଙ୍ଗା ଯା, ଗୟା ଯା, କର୍ମ ଯେଉଁ ବୁଲୁଥା ।
[ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ କର୍ମର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ।]

୭ । ଗଙ୍ଗା ଗଲି ଯେତିକି, ଫଳ ପାଇଲି ସେତିକି ।
[କୌଣସି ବିଷୟ ବା କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅତୃପ୍ତି ।]

୮ । ଗଙ୍ଗା ଜଳରେ ଗଙ୍ଗା ପୂଜା କରିବା ।
[ଯାହାର ଧନ ତାହାର ଧନରେ ତାକୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା ।]

୯ । ଗଙ୍ଗାକୁ ଡେଇଁବା ବେଳେ କିଏ ପୁଅ ମାଇପକୁ ଗୁହେଁ ।
[ଆତ୍ମହତ୍ୟାକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିର ପରିବାର ପ୍ରତି ଅନାସକ୍ତି ।]

୧୦ । ଗଛର ଘାଇ, ମଣିଷର ହାଇ, ଯହିଁ ପଡ଼େ ତହିଁ ଉଭାଇଯାଇ ।

୧୧ । ଗଛ ଭାଙ୍ଗିଲେ ମୂଳରେ ପଡ଼େ ।

୧୨ । ଗଛ ଚଢ଼ି ନ ଜାଣେ ଯେ, କୁଅଅଁଠା ଖାଏ ସେ ।

୧୩ । ଗଛରୁ ପଡ଼ିଲା ମଲା ନ୍ୟାୟ । [ସଫା ସଫା କଥା]

୧୪ । ଗଛ ଉପରକୁ ଚଢ଼ାଇଦେଇ, ମୂଳ କାଟିଦେବା ।
[ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା ଆଚରଣ କରିବା ।]

୧୫ । ଗଛ ଥାଉ ଫଳ ପଛକେ ଯାଉ ।
[ପ୍ରସୂତି ଓ ସନ୍ତାନ ଉଭୟଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ସଂକଟାପନ୍ନ ଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଲୋକେ କହନ୍ତି—ସନ୍ତାନ ଯାଉ ପଛକେ ମା ବଞ୍ଚି କରିଥାଉ ।]

୧୬ । ଗଜ ଦନ୍ତରେ ସୁନା ଘୁଅଣି ।
[ଦୁଇଟି ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ପଦାର୍ଥ ବା ସୁଗୁଣର ମିଳନ ।]

୧୭ । ଗଜମୂର୍ଖ ଚଳଣାଘୋର, ଅର୍ଣ୍ଣି ନ ପୂରିଲେ ଆହୁରି ଢୋଲ ।
[ମୂର୍ଖ ଓ ଜ୍ଞାନବୋଧ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ଉପଲକ୍ଷ୍ୟ ବଚନ ।]

୧୮ । ଗଜମଣ୍ଡା, ତାକୁ ଖାଇଲେ ହେବ ଭେଣ୍ଡା ।
[କାର୍ତ୍ତିକ ଶୁକ୍ଳ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ବଡ଼ଓଷାରେ ତିଆରିହେବା ନାନା ସ୍ୱାଦିଷ୍ଟ ପୁରରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ମଣ୍ଡାପିଠା ।]

ଗଙ୍ଗା ମରୁଡ଼ିରେ ମୁକ୍ତି ଯାଏ ।
୭, ଖେତ ମରୁଡ଼ିରେ ବାହନ ଥାଏ ।

୨୦ । ଗଞ୍ଜେଇ ଟିପୁ ଟିପୁ ତାଲୁକ ନିଲମ ।
[ମଉଜ ମଜଲିସ ଓ ନିଶାବାଜରେ ସମ୍ପତ୍ତି ହରାଇବା ।]

୨୧ । ଗଞ୍ଜେଇଆ ଭୋଳ, ଅପୁଅ ଢ଼ୋର, ଧୂଆଁ ପତ୍ରିଆ ଘରେ ନାଡ଼ ଗୋଳ ।

୨୨ । ଗଞ୍ଜେଇ ନିଶାରେ ମୂଷା ବିରାଡ଼ିକି ଚିହ୍ନି ନ ପାରିବା ।
[ନିଶା ଭୋଳରେ ଆପଣା ପକ୍ଷ ଓ ଶତ୍ରୁ ପକ୍ଷ ଚିହ୍ନି ନ ପାରିବା ।]

୨୩ । ଗଡ଼ଜାତରେ ଯଦି କରିବୁ ଘର, ଦାଣ୍ଡ ଘର ଖଣ୍ଡି ଅଛୁଆଁ କର ।
[ଗଡ଼ଜାତ ରାଜାଙ୍କ ଅତ୍ୟାଚାର ଭୟରେ ।]

୨୪ । ଗଡ଼ ହୋଇ କରି ନ ଥାଏ ଝାଣ, ଘର ଗୁରୁସ୍ତର ନ ଥାଏ ପଣ, ଥୋଇଲା ମାଇପର ନ ଥାଏ ଠଣ, କହେ ଦନାଇ ଏ କାହିଁରେ ଗଣ ।

୨୫ । ଗଣ୍ଡିଆ କାହାର ଘଇତା, ଦାସୀ କାହାର ମାଇପ ।

୨୬ । ଗଣ୍ଡ ମଇତ୍ର ପୁଅଳ ନାଆଁ ।
[ମୂର୍ଖ ବନ୍ଧୁ ଓ ପୁଅଳ ନାଆଁ କୌଣସି କାମକୁ ଆସନ୍ତି ନାହିଁ ।]

୨୭ । ଗଣ୍ଡି ଘୋଡ଼ା ବେଇବା ନ୍ୟାୟ । (ଅସମ୍ଭବ କଥା)

୨୮ । ଗୟାରେ ନ ଦେଲେ ପିଣ୍ଡ ନୁହେଁ, ପ୍ରୟାଗରେ ନ ବୁଡ଼ିଲେ ମୁଣ୍ଡ ନୁହେଁ, ପୁରୀରେ ନ ଖାଇଲେ ତୁଣ୍ଡ ନୁହେଁ ।

୨୯ । ଗରଜ ପଡ଼ିଲେ ଗଧପାଦ ଧରିବାକୁ ହୁଏ ।
[ଅକଳରେ ପଡ଼ିଲେ ବିଦ୍ୱାନ୍ ଉଚ୍ଚପଦସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତି ମଧ୍ୟ ଇତର ବ୍ୟକ୍ତିର ଶରଣାପନ୍ନ ହୁଅନ୍ତି ।]

୩୦ । ଗରଜିଲା ମେଘ ବରଷେ ନାହିଁ, କି ଭୁକିଲା କୁକୁର କାମୁଡ଼େ ନାହିଁ ।

୩୧ । ଗରଜିଲା ବାଘ କି ମଣିଷ ଖାଏ ?
[ଯେଉଁମାନେ ମୁହଁରେ କଡ଼ା କଡ଼ା କଥା କହନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ଅନ୍ତର ନିଷ୍ଠୁର ନୁହେଁ ।

୩୨ । ଗରଜନ୍ତି ମେଘ, ବରଷନ୍ତି ପାଣି, ଉଠନ୍ତି ଗଡ଼ଶା ବେଲଙ୍କାଲ ଜାଣି ।

୩୩ । ଗରଅ ପୋଡିବ ତ କରଅ ପିନ୍ଧ ।
[ସଂଚୟ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲେ ଖରଚ କମାଇବାକୁ ହେବ]

୩୪ । ଗରିଆର ଜାତି ଯାଏ ନାହିଁ, ମାଠିଆର ଜାତି ଯାଏ ।
[ଜାତି ଅଜାତି ଭେଦ ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ।]

୩୫ । ଗରିବ ମାଇପ ସବୁରି ଶାଳୀ ।
[ଲୋକର ଦାରିଦ୍ର୍ୟର ସୁଯୋଗ ନେଇ ଲୋକେ ନାନା ଥଟ୍ଟା ପରିହାସ କରନ୍ତି ।

୩୬ । ଗର୍ଭିଣୀ ଗାଈ ବାଛି ଛାଡ଼ିଦେବା ।
[ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ବଚନ ।]

୩୭ । ଗର୍ବ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଖର୍ବ କରେ ।

୩୮ । ଗଲା ମଲା ଏକା କଥା ।
[ନିରୁଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତି ଉଭୟ ସମାନ ।]

୬ । ଗଲ୍ ଆଇଲ୍, ଯାହା ଦେଖିଥିଲ୍ ତାହା କହିଲ୍ ।
[ନିଜର ମତାମତ ନ ଦେଇ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଘଟନା ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ।]

୪୦ । ଗଲା ନାଶ ଯାଏ ବାଟେ, ସୂତା ନାଶ ଯାଏ ହାଟେ; ଘଟି ନାଶ ଯାଏ ଘାଟେ, ଜଟୀ ନାଶ ଯାଏ ନାଟେ ।

୪୧ । ଗବ ବଢ଼ିଲେ କି ଜୁଆଳି ହୁଏ ?

୪୨ । ଗହଣା ନାଇଲେ ଓଡ଼େଇ ଗଲ୍, ପୁଅ ବେଇଥିଲେ ଘୋଡ଼େଇ ଗଲ୍ ।

୪୩ । ଗହମ ଗୋଟିଗଣିତା, ରୁଟି ଖାଉଛୁ କିଏ ?
[ବ୍ୟୟସଂକୋଚର ଚରମ ସୀମା ।]

୪୪ । ଗାଁ କନିଆଁ ଶିଙ୍ଘାଣିନାକୀ ।

[ଆପଣା ଗାଁ ଲୋକ ଯେତେ ଗୁଣୀ ବା ସୁନ୍ଦର ହେଉ ପଛେ ଲୋକେ ସହଜରେ ତା ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି ନାହିଁ ।]

୪୫ । ଗାଁ ପରଗୁଣ ଧୋବାତୁଠରୁ ଦିଶେ, ବନ୍ଧୁପରଗୁଣ ଅଧବାଟରୁ ହସେ, ଭାଉଜା ପରଗୁଣ ନିତ ପ୍ରତି ଘସେ, ବୋହୂ ପରଗୁଣ ନିତ ପରଷେ, ଶାଶୂ ପରଗୁଣ ପାଖରେ ବସେ, ପୁଅ ପରଗୁଣ ବାପକୁ ପୋଷେ ।

୪୬ । ଗାଁ ପରିମଳ ଧୋବା ତୁଠରୁ ଜଣାଯାଏ ।
[ଗ୍ରାମର ପରିଷ୍କାର ପରିଚ୍ଛନ୍ନତା ଧୋବା ତୁଠରେ ଲୁଗା ଦେଖି କଳନା କରିବା ।]

୪୭ । ଗାଁ ମୁଣ୍ଡ ଘର ଚୋରକୁ, ବୁଢ଼ାକାଳ ବାଘ ପରକୁ ।

୪୮ । ଗାଁ ଚୋରର କ୍ଷ କନ୍ଧିରେ ବଣା ?
[ଗ୍ରାମବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି ସେହି ଗ୍ରାମବାସୀ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଘରେ ଚୋରି କରିବାକୁ ଗଲେ ଉକ୍ତ ଘରର ଅନ୍ଧି ସନ୍ଧି ଉତ୍ତମରୂପେ ଜଣା ଥିବାରୁ ତାକୁ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଅସୁବିଧା ହୁଏ ନାହିଁ ।]

୪୯ । ଗାଁ ଯୋଗୀକୁ ଭିକ ନ ମିଳେ ।
[ତାର ସକଳ ଅବସ୍ଥା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଜାଣିଥିବାରୁ ଗ୍ରାମବାସୀ ଭିକ ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ ।]

୫୦ । ଗାଁ ବଳଦ ବିକାଯାଏ ନାହିଁ ।
[କାରଣ ଲୋକେ ତାର ଗୁଣ ଅବଗୁଣ ଉତ୍ତମରୂପେ ଜାଣିଥାନ୍ତି ।]

୫୧ । ଗାଁ ଟଉଡ଼ିଆ ଗାଇଙ୍କେ ରଜା ।

୫୨ । ଗାଁ ବଳଦଆ ବିକାଏ ନାହିଁ,
ଯଦି ବିକାଏ କଉଡ଼ି ନାହିଁ ।

୫୩ । ଗାଁ ଭିନ୍ ଭିନ୍ ମନୁଷ ଏକା ।
[ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରକୃତି ସବୁଠି ସମାନ ।]

୫୪ । ଗାଁ ବାହାରେ ଘର, ଚୋର ନାଆଁ କୁ ଡର ।

୫୫ । ଗାଁରେ ଯେବେ କରିବୁ ଘର, କିଛି ଆପଣା କିଛି ପର ।
[ଗ୍ରାମରେ ଲୋକର ଶତ୍ରୁ ମିତ୍ର ଉଭୟେ ଥାନ୍ତି ।]

୫୬ । ଗାଁ ଧୋଇବି ଯେଉଁଠି ପଡେ, ପଧାନ ହଳ ସେଇଠି ଚଢେ ।
[ଗ୍ରାମର ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତି ଗ୍ରାମର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜମି ଶ୍ରେଣୀର କୃଷକରେ ।]

୭ । ଗାଁ ଧୋଔରା ପୋଖରୀ ତଳ, ଯାକୁ ଦେଉଥିବ ଅଗତ କର ।
[ଏ ଶ୍ରେଣୀର ଜମି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉର୍ବର ।]

୮ । ଗାଁ ଧୋଔରା, ସାଇ ବେହେରା, ନ ମିଳେ ଋଣ, ପିଠା ଭଉଣୀ, ସରସ ଲୁଣ, ଝିଅ ମରଣ, ଆଗେ ଦୁଃଖ ପଛେ ସୁଖ ।

୫୯ । ଗାଅଣିକୁ ଗା କହିଲେ ଗାଏ ନାହିଁ, ଡାହାଣୀକୁ ଖା କହିଲେ ଖାଏ ନାହିଁ ।
[ନିଜର ଗୁମର ପଦାରେ ପଡ଼ିଯିବା ଭୟରେ ।]

୬୦ । ଗାଈ କରିଥିବ ଖୁରଣ୍ଡ, ବଳଦ କରିବ ଢେପା, ଆଖି ବିଲରୁ ମାଣେ ନ କରିବ, ପାଏ କରିବ କପା ।
[କୃଷି ଓ ଗୋରୁଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଉପଦେଶ ବଚନ ।]

୬୧ । ଗାଈ ପୁଅ ଅଣ୍ଡିରା, ଘରେ ନ ବାନ୍ଧେ କଣ୍ଡରା ।
[କଣ୍ଡରାଙ୍କ ଭଳି ନୀଚ ଜାତିର ଲୋକେ ମଧ୍ୟ ଗାଈପୁଅ ଅଣ୍ଡିରା ଦ୍ୱାରା ଚାଷ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି ନାହିଁ ।]

୬୨ । ଗାଈ ପେଟରୁ ମାଣିକ ଜାତ ।
[ଗାଈପେଟରୁ ମାଣିକ ଜାତ ହେବା ଭଳି ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ।]

୬୩ । ଗାଈ ମୁହଁରେ ଦୁଧ ।
[ଦୁଧର ପରିମାଣ ଗାଈର ଖାଦ୍ୟ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ।]

୬୪ । ଗାଈ ଗୁହାଳରେ ପୁଆଳ ମୁଠେ ।
[ବହୁ ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ଅଳ୍ପ ଖାଦ୍ୟର ବ୍ୟବସ୍ଥା ।]

୬୫ । ଗାଁଉଲି ଲୋକ, ସହର ଦେଖିଲେ ନ କରେ ଭୋକ ।

୬୬ । ଗାଈ ନ ବୋଲେ ଟେଗୋସାଇଁ ବୋଲ, ଗୋଟେ ଧାଉଁଛୁ ଦୋହଣି ଧର ।

୬୭ । ଗାଣ୍ଡି ଲଙ୍ଗଳା ମୁଣ୍ଡରେ ଫୁଲ, ବୁଲି ଯାଉଥାଏ ବୁଲ୍ ବୁଲ୍ ।
[ବୃଥା ଆଡ଼ମ୍ବର ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା ।]

୬୮ । ଗାଣ୍ଡିକନା ମୁଣ୍ଡରେ ବାନ୍ଧିବା ।
[କ୍ରୋଧୀ ଓ ଏକଜିଦିଆ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ଉପଲକ୍ଷ୍ୟ ବଚନ ।]

୬୯ । ଗାଣ୍ଡିମୁଣା ପିନ୍ଧିବା ଲୋକ ମୁତିବାକୁ ବାଟ ରଖିଥାଏ ।

୭୦ । ଗାନ୍ଧାରୀର ଘଇତା ଯେତେ ମଲେ, ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରର ମାଇପ ସେତେ ମଲେ । (ପୌରାଣିକ ପ୍ରବଚନ)
[ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ୱାମୀର ଉପଯୁକ୍ତ ପତ୍ନୀ ।]

୭୧ । ଗାମୁଛା ନ ଥାଇ କି ସ୍ନାହାନ, ଆଦର ନ ଥାଇ କି ଭୋଜନ ।

୭୨ । ଗାରୁଡ଼ି ମନ୍ତ୍ର ଯାକୁ ସାଜେ, ଅନ୍ୟ ଲୋକର ମୁଣ୍ଡରେ ବାଜେ ।
[ଗାରେଡ଼ି ମନ୍ତ୍ର ଜାଣିଥିବା ଲୋକ ଅନ୍ୟର ଅନିଷ୍ଟ ଘଟାଇବାର ଦେଖାଯାଏ ।]

୭୩ । ଗ୍ରାର କାଟୁ କାଟୁ ଠ ।
[ବିନା ଅଭ୍ୟାସ ଓ ଉଦ୍ୟମରେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇପିବା ।]

୭୪ । ଗାଲି ଦେଲେ ଦେହ ଛିଣ୍ଡିଯିବ ନାହିଁ ।

୭୫ । ଗାଲି ଦେବା ଲୋକ ବଡ଼ ନୁହେଁ, ଗାଲି ସହିବା ଲୋକ ବଡ଼ ।

୭୬ । ଗାଲୁଆଙ୍କର ବାରବାଟୀ ଡାପ । (ଗୁପ)

ଗାଲୁକୁ ମାଲୁ ସର ହୁହେଁ ।

୭. [ବଳ ପ୍ରୟୋଗ ଦ୍ୱାରା ଗାଲୁ ମାରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପାର ହେବ ନାହିଁ ।]

୮ । ଗାଲୁଅକୁ ମାଲୁଅ ହାରେ, ଖଜୁରଅକୁ ଠେଲ ହାରେ ।

୭୯ । ଗାଲ ଚିପିଲେ ଦୁଧ ବାହାରିବା ନ୍ୟାୟ ।
[ଅଲ୍ପ ବୟସ୍କ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ବୟସ୍କମାନଙ୍କର ଅକ୍ଷେପୋକ୍ତି ।]

୮୦ । ଗାଲରେ ଚୂନ କାଳି ଦେବା ନ୍ୟାୟ ।
[ଘୋର ଅପମାନିତ କରିବା ।]

୮୧ । ଗାଲରେ ହାତଦେଇ ବସିବା ।
[ନୈରାଶ୍ୟ ଓ ଚିନ୍ତା ।]

୮୨ । ଗିଧର ଦୃଷ୍ଟି ସହସ୍ରେ କୋଶ ।
[ଶାଗୁଣା ବହୁଦୂରରୁ ମଡ଼ାର ସନ୍ଧାନ ପାଇଲାପରି ଲୋଭୀ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦୃଷ୍ଟି ସୁଦୂରପ୍ରସାରୀ ଅଟେ ।]

୮୩ । ଗୀତ ନାଶ ଯାଏ ବାଟେ, ପାଣି ନାଶ ଯାଏ ଘାଟେ, ସ୍ତ୍ରୀ ନାଶ ଯାଏ ହାଟେ ।

୮୪ । ଗୁଆ ମାରି ଗବକୁ ପାଣି ଟେଣ୍ଡିବା ।
[ବହୁମୂଲ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ଉଜୁଡ଼ିବାକୁ ଦେଇ ଅଳ୍ପମୂଲ୍ୟ ପଦାର୍ଥର ଯତ୍ନ ନେବା ।]

୫ । ଗୁଆ ଗଛମୂଳେ ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଜୀଅନ୍ତି ।
[ଗୁଆଗଛ ବିଶେଷ ପାଣି ଦରକାର କରେ ।]

୮୬ । ଗୁଆ ଝାଣ ପାନ, ବୁଆ ଝାଣ ଧାନ, ଚୂନ ଝାଣ ନାଶ, ଲୁଣ ଝାଣ ମାଛ ।

୮୭ । ଗୁଜ୍‌ଗୁଜିଆର ମାଇପ ମରେ ।
[କୃପଣ ବ୍ୟକ୍ତିର ସ୍ତ୍ରୀ ଖାଇବାକୁ ନ ପାଇ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରେ ।]

୮୮ । ଗୁଞ୍ଜି ପାଣିରେ ପଡ଼ିଲେ ଲହୁ ଯାଏ ନାହିଁ ।
[ପ୍ରତିକୂଳ ପରିସ୍ଥିତି ପ୍ରକୃତ ଗୁଣୀ ଲୋକର ପ୍ରତିଭାକୁ ମଳିନ କରିପାରେ ନାହିଁ ।

୮୯ । ଗୁଡ଼ ଚାଖୁ ଚାଖୁ ଯାଏ, ତେଲ ମାଖୁ ମାଖୁ ଯାଏ ।

୯୦ । ଗୁଡ଼ ଘରେ ପିମ୍ପୁଡ଼ି ପହରୀ ।
[ଖାଦକକୁ ଖାଦ୍ୟ ଜଗିବାକୁ କହିବା ।]

୯୧ । ଗୁଡ଼କୁ ଗଣେଶ କରି ଗଣ୍ଡି କାଟି ନୈବେଦ୍ୟ ଦେବା ।
[ଯାହାର ଧନ ତାକୁ ଭେଟି ଦେଇ ପ୍ରଶଂସା ଅର୍ଜନ କରିବା ।]

୯୨ । ଗୁଡ଼ ଲେଡ଼ା ହେଲେ ଗଲା, ପୁଅ ବେଢ଼ା ହେଲେ ଗଲା ।

୯୩ । ଗୁଡ଼ ଅଭାବେ ତେନ୍ତୁଳି ପଣା ।

୯୪ । ଗୁଡ଼ ଘରେ ପିମ୍ପୁଡ଼ି ଖାଇଯିବା ।
[ଅତ୍ୟନ୍ତ ଜଟିଳ ପରିସ୍ଥିତି ।]

୯୫ । ଗୁଣ ଥିଲେ କାନ୍ଧ, ବାଳ ଥିଲେ ବାନ୍ଧ ।

୯୬ । ଗୁଣ ଥିଲେ ବାହୁନି, ଘର ଥିଲେ ଛାଉଣି ।

୯୭ । ଗୁଣ ସୁନ୍ଦର ବୋଲି ଗୋଳି ପିଇବ କି ?
ରୂପ ସୁନ୍ଦର ବୋଲି ପାରି ଶୋଇବ କି ?

୯୮ । ଗୁଣିଆ ନ ଡାକିଲେ ଡାହାଣି ନ ଛାଡ଼େ ।

ଗୁଣ ଚିହ୍ନେ ଗୁଣିଆ, ସୁନା ଚିହ୍ନେ ବଣିଆ ।
[ବଣିଆ ସୁନା ଚିହ୍ନିଲା ପରି ପ୍ରକୃତ ଗୁଣୀ ଲୋକ ଅନ୍ୟର ଗୁଣ ଗ୍ରହଣରେ ସମର୍ଥ ।]

୦ । ଗୁଣ ସାଗର, ଗୁଣ ରଖିଗଲ୍ ଅଖା ଭିତର ।
ଅଖା ଧୋଉଥିବ, ଗୁଣ ଗାଉଥିବ ।
[ଦୁଷ୍ଟ ଓ ଅନିଷ୍ଟକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି ।]

୧୦୧ । ଗୁଣ ଠାଣିକୁ ଧନୁ ଠାଣି ।

୧୦୨ । ଗୁଣ ଥିଲେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କନ୍ଦର୍ପ ।

୧୦୩ । ଗୁଣ ଦ୍ୟନ୍ତେ ଧନୁ ବଙ୍କା,
ଚନ୍ଦ୍ର ବଙ୍କା ଦିନେ ଦିନେ,
ତେନ୍ତୁଳି ସର୍ବଦା ବଙ୍କା,
ମୂର୍ଖ ବଙ୍କା ସର୍ବଦିନେ ।
[ମୂର୍ଖ ଲୋକଙ୍କୁ ବୁଝାଇ ବାଟକୁ ଆଣିବା କଠିନ ।]

୧୦୪ । ଗୁଣକୁ ପୂଜା, ଅବଗୁଣ ହେଲେ ବାଇଦ ବଜା ।
[ମନ୍ଦ ଗୁଣ ଯୋଗୁଁ ଶୀଘ୍ର ଦୁର୍ନାମ ରଟେ ।]

୧୦୫ । ଗୁଣ୍ଡୁଚି ମୂଷା ସେତୁବନ୍ଧ ବାନ୍ଧିବା ନ୍ୟାୟ ।
(ପୌରାଣିକ ପ୍ରବଚନ ।)
[ନିଷ୍ଠାପର ବ୍ୟକ୍ତିର କ୍ଷୁଦ୍ର ଉଦ୍ୟମ ଫଳରେ ବିରାଟ କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧିତ ହୋଇପାରେ ।]

୧୦୬ । ଗୁପ୍ତ ଦାନର ଗୁଣ ବେଶୀ,
ଗୁପ୍ତ ପାପର ଟୁଣ ବେଶୀ ।

୧୦୭ । ଗୁହ କୁଣ୍ଢା ଆଣି ଘରେ ପୂରାଇବା । [ଅତିଲୋଭ]

୧୦୮ । ଗୁହକୁ ମାଇଲେ ମୁହଁକୁ ପଡ଼େ ।
[ନୀଚ ବା ଖଳ ଲୋକର ସମାଲୋଚନା କଲେ, ନିଜେ ଲୋଚିତ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ଅଛି ।]

୧୦୯ । ଗୁହ କାଢ଼ି କିଆଁ ନାକରେ ହାତ ?
[ନୀଚ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ତହିଁପ୍ରତି ଘୃଣା ପ୍ରକାଶ କରିବା ।]

୧୧୦ । ଗୁହର ଦୁଇପିଠି ସମାନ ।
[ଯାହା ନୀଚ ଓ ଘୃଣ୍ୟ ତାହାକୁ ଯେଉଁ ଦିଗରୁ ବିଚାର କଲେ ମଧ୍ୟ ସେହି ଏକାକଥା ।]

୧୧୧ । ଗୁହରେ ଗୋବର ଲେସିବା ।
[ଅଧିକ ଅପରିଷ୍କାର କରିବା ।]

୧୧୨ । ଗୁହାଳ ଖୁଣ୍ଟରୁ ଗାଈ ହମାଳି ପଶେ ।
[ଆଦର, ଯତ୍ନ ପାଇଲେ ଲୋକେ ବଳେ ବଳେ ଆସି ପହଞ୍ଚନ୍ତି ।]

୧୧୩ । ଗେଣ୍ଡା ହୋଇ ଶଙ୍ଖ ପାଲଟେ ।
[କ୍ଷୁଦ୍ର ନଗଣ୍ୟ ବସ୍ତୁ ସମୟକ୍ରମେ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ବସ୍ତୁରେ ପରିଣତ ହୁଏ ।]

୧୧୪ । ଗେଣ୍ଡେଇଶୁଣୀଲୋ, ପିଠା ଖା ମୋ ଗୋଡ଼ ନ କାଟ ।
[ଏହି କଥା କହି ଗ୍ରାମର ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ଶ୍ରାବଣ ଅମାବାସ୍ୟା ଦିନ ପୋଖରୀରେ ଚିତଉ ପିଠା ପକାଇ ଦେଇ ଆସନ୍ତି । ଏହା କଲେ ଗେଣ୍ଡା ଗୋଡ଼ କାଟିବନାହିଁ ବୋଲି ପ୍ରଚଳିତ ବିଶ୍ୱାସ ।]

୬। ଗୋ କନ୍ୟା ଭଗ୍ୟେ ଥିଲେ ପାଇ ।
[ଭଲ ଗୋରୁଟିଏ କମ୍ବା ଗୁଣବତୀ ସ୍ତ୍ରୀଟିଏ ପାଇବା ଭାଗ୍ୟ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ।]

୬ । ଗୋଇଠା ମାରି ବାନ୍ଧୁ ହେବା ।
[ପ୍ରଥମେ ଅପମାନ ଦେଇ ପରେ କ୍ଷମା ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା ।]

୧୧୭ । ଗୋଇଠା ମାରି ପଣସ ପଚାଇବା ।
[କୃତ୍ରିମ ଉପାୟରେ କଞ୍ଚା ପଣସ ପଚାଇବା ।]

୧୧୮ । ଗୋଇଠା ଖାଇ ଗୋଇଠା ମାରିବା ଗୋଡ଼କୁ ଆଉଁସିବା ।
[ତୋଷାମଦ କରିବା ।]

୧୧୯ । ଗୋଟିଏ ଧାନକୁ ରଜା ମୂଲକ ଦେଇପାରେ ନାହିଁ ।
[ଚକ୍ରବୃଦ୍ଧି ସୁଧରେ କରଜ ନେଇଥିବା ଧାନ ଶୁଝିବା କଷ୍ଟକର ।]

୧୨୦ । ଗୋଟିଏ ଗୁଡ଼ୁଲରେ ଗଢ଼ା ।
[ସୁନ୍ଦର ନିଖୁଣ ଚେହେରା ।]

୧୨୧ । ଗୋଟିକସାକ, ତୁଳସୀ ।
[ଦୋଷଶୂନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି । ଭଣ୍ଡ, ଅସାଧୁ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି ।]

୧୨୨ । ଗୋଟିଏ ହାତରେ ତାଳି ବାଜେ ନାହିଁ ।
[କଳହ ବା ବିବାଦ ପାଇଁ ଦୁଇପକ୍ଷ ଲୋଡ଼ା ହୁଏ ।]

୧୨୩ । ଗୋଟାଏ ଡେଲାରେ ଦୁଇଟା ଆମ୍ବ ଝାଡ଼ିବା ।
[ଏକାବେଳକେ ଦୁଇଟି କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ କରିବା ।]

୧୨୪ । ଗୋଟାଏ ହାତରେ କଣି ଆଉ ଗୋଟାଏ ହାତ ବକ ଦେବା ।
[ଅତ୍ୟନ୍ତ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ଓ ସିଆଣା ବ୍ୟକ୍ତି ।]

୧୨୫ । ଗୋଠଖଣ୍ଡିଆ ଗାଈ ।
[ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଳି ମିଶି ରହିବାକୁ ସୁଖପାଏ ନାହିଁ ।]

୧୨୬ । ଗୋଠ ଖଣ୍ଡିଆର ଗୋସେଇଁ ମରେ ।

୧୨୭ । ଗୋଠ ମାଡିଲେ ଖଣ୍ଡିଆ (ହାଡ଼ା) ମାତନ୍ତି ।
[କୌଣସି ଦଳ ବା ଗୋଷ୍ଠୀ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଦୁର୍ବଳ ଓ ଅସମର୍ଥ ଲୋକେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ମାଡି ଉଠନ୍ତି ।]

୧୨୮ । ଗୋଠ ସୁସାର ଥିଲେ ଗାଈ ହମାଳ ପଶେ ।

୧୨୯ । ଗୋଠକୁ ସୁନ୍ଦର ଗାଈ, ଟାଁକୁ ସୁନ୍ଦର ନଡ଼ଆଗଛ ଗ୍ରାଇ,
ଝିଅକୁ ସୁନ୍ଦର ଜୋଇଁ, ଡସାକୁ ସୁନ୍ଦର ପିତଳ ଖଡୁବାହି ।

୧୩୦ । ଗୋଠେ ଅଣ୍ଡିରା ଘରେ ମାଈ, ବଂଶ ବୁଡ଼ିଲାରେ ଭାଇ ।

୧୩୧ । ଗୋଡ଼ାଇଥିବୁ ଧରିବୁ ନାହିଁ, ଉଆଁଇଥିବୁ ମାରିବୁ ନାହିଁ ।
[ଦଣ୍ଡବିଧାନ ନ କରି ଭୟପ୍ରଦର୍ଶନ ଦ୍ୱାରା କାର୍ଯ୍ୟସାଧନ ବିହିତ ଅଟେ ।]

୧୩୨ । ଗୋଡ଼ ଖସିଲେ ଜଣେ ମରେ,
ତୁଣ୍ଡ ଖସିଲେ ବଂଶ ମରନ୍ତି ।
[କଥା କହି ନ ଜାଣିବା ଫଳରେ ବହୁ ଲୋକ ହଟହଟା ହୁଅନ୍ତି ।]

୧୩୩ । ଗୋଡ଼କୁ ସୁନ୍ଦର ଚଢ଼ଉ ଜୋତା, ମୁଣ୍ଡକୁ ସୁନ୍ଦର କପଡ଼ା ଛତା ।

୭, । ଗୋବରମରା ଡାହୁକ, ବଂଶ ମରା ଗୁଣ୍ଡୁରା ।
[ସେ ଶତ୍ରୁର ବଶୀଭୂତ ହୋଇ ଆତ୍ମୀୟ ସ୍ୱଜନମାନଙ୍କର କ୍ଷତି ଘଟାଏ ।]

୩୪ । ଗୋଦରା ଲୋ ! ତୋ ଗୋଡ଼କୁ ଅନା ।
[ଦୋଷଦର୍ଶୀ ଲୋକଙ୍କୁ ପ୍ରଥମେ ନିଜ ଦୋଷ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅବହିତ ହେବା ପାଇଁ ଉପଦେଶ ବଚନ ।]

୧୩୬ । ଗୋଦର ଗୋଡ଼କୁ ଫୁଲ ଚନ୍ଦନ ।
[ଅଯୋଗ୍ୟ ପାତ୍ରରେ ଅର୍ଘ୍ୟ ପ୍ରଦାନ ।]

୧୩୭ । ଗୋଦର ଗୋଡ଼ର କଣ୍ଟା ଘୁଲେ ଘୁଲେ ଯାଏ ।

୧୩୮ । ଗୋଦରା ଦେଖିଲେ ଲସିବ, ଦାନ୍ତୁରା ଦେଖିଲେ ହସିବ ।
[ଯେ ଦାନ୍ତୁର ନୁହେଁ ସେ ଆଉ ଦାନ୍ତୁରା ହେବାର ଆଶଙ୍କା ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଗୋଦର ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ରହିଛି ।]

୧୩୯ । ଗୋଦର ଗୋଡ଼ରେ ବିଷ ଫୋଟକା ।
[ଦୁଇଟି ରୋଗ ବା ଦୁର୍ଗୁଣର ଏକତ୍ର ସମାବେଶ ।]

୧୪୦ । ଗୋଦରା କୋଡ଼େ ଯେତେ ମାଡ଼େ ସେତେ ।
[.ଗୋଟିଏ ଦିଗରୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅଗ୍ରସର ହେଉଥିବାବେଳେ ନିଜର ଅସାବଧାନତା ବା ଅପାରଗତାବଶତଃ ସେଥିରେ ଅନ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବହୁତ ଦୋଷ ତ୍ରୁଟି ରହିଗଲେ ଏହି ଉଦାହରଣ ଦିଆଯାଏ ।]

୧୪୧ । ଗୋଦର କୋପ, ଏ ଦୁହିଁଙ୍କି ନାହିଁ ବିଶ୍ୱାସ ।
[ଜଳବାୟୁ ପ୍ରଭାବରୁ କେତେବେଳେ କାହାକୁ ଆକ୍ରମଣ କରିବ ଠିକଣା ନାହିଁ ।]

୧୪୨। ଗୋଦରିଙ୍କ ଶ୍ରୀବନ୍ତୀ (ଶ୍ରୀମତୀ) କହିଲେ ସେ ଗୋଡ଼ି ବୁଲେଇ ପକାଏ ।
[ଅପାତ୍ରରେ ସମ୍ମାନ ଅର୍ପଣ କଲେ ସେ ଗର୍ବରେ ଫୁଲି ଉଠେ ।]

୧୪୩। ଗୋଧି ସାପ ବିଷ ଘଡ଼ଘଡ଼ି ମାରିଲେ ଛୁଟେ (ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ ।)

୧୪୪। ଗୋପରେ ବଢ଼ିବା ।
[କୃଷ୍ଣ କଂସର ଅଜ୍ଞାଣତରେ ଗୋପରେ ବଢ଼ିବା ପରି ଅଲକ୍ଷ୍ୟରେ ଥିବା ।]

୧୪୫। ଗୋବର ସାଉଣ୍ଟି ନ ଯାଇ ଝୋଟିକେଇ (ଗାଣ୍ଡୁଆ) ଫୋପାଡ଼ିବା ।

୧୪୬। ଗୋବରି ଚଢ଼େଇକି ପାଚିଲାକଦଳୀ ଦେଖାଇବା ।
[ପ୍ରଲୋଭନ ଦେଖାଇବା ।]

୧୪୭। ଗୋବଧ ପାତକ ମହାଦେବଙ୍କୁ ପାରି ଯାଇନାହିଁ ।
[ପୌରାଣିକ ପ୍ରବଚନ । ମହାଦେବ ପୂଜା ପାଇଁ ରଖିଥିବା କୁଶ ଗୋଟିଏ ବାଛୁରି ଖାଇଯିବାରୁ ମହାଦେବ କ୍ରୋଧରେ ସେ ବାଛୁରିଟିକୁ ହତ୍ୟା କଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ଏହି ପାପ ନିମନ୍ତେ ବାଛୁରିର ମୁଣ୍ଡଟି ତାଙ୍କ ହାତରେ ଲାଗିରହିଲା ।]

୧୪୮ । ଗୋବଧ ପାତକ ଗଉଡ଼ ମୁଣ୍ଡରେ ଯାଏ ।
[ନିଜକୃତ ପାପ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ମୁଣ୍ଡରେ ଲଦି ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତରୁ ନିଷ୍କୃତି ଲଭିବା ।]

୧୪୯ । ଗୋବର ଗଣେଶ । (ଅକର୍ମଣ୍ୟ ଓ ଅଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ।)

ଗୋରସରେ ପୋଡ଼ିଥାଏ ଚଯ ମହି ଦେଖିଲେ ଡ଼ରେ ।
[ତତଲା ଦୁଧରେ ହାତ ପୋଡ଼ି ପକାଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଦହି ଦେଖି ଭୟ କରେ ।]

୧୫୧ । ଗୋରୁ ମାରି ଜୋତା ଦାନ ।
[ପାପ ଅର୍ଜିତ ଅର୍ଥ ଦ୍ୱାରା ଉକ୍ତ ପାପରୁ ଉଦ୍ଧାର ପାଇବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ।]

୧୫୨ । ଗୋରୁ ମାରିଲେ ମଲି, ଗୋରୁକୁ ମାରିଲେ ମଲି ।
[ଦୋଧାଇ ବା ଦୋସନ୍ଧିରେ ପଡ଼ି ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନିରୂପଣ କରି ନ ପାରିବା ।]

୧୫୩ । ଗୋରୁ ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ ଛୁଇଁ ହଲପ କରିବା ।
[ଗୋରୁ ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ ଛୁଇଁ ମିଥ୍ୟା କହିଲେ ଘୋର ପାପ ହୁଏ ବୋଲି ଲୌକିକ ବିଶ୍ୱାସ ।]

୧୫୪ । ଗୋରୁ ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ ଧରି ବୈତରଣୀ ପାର ହୋଇଯିବା ।
[ପହଁରି ଜାଣି ନଥିବା ଲୋକ ଗୋରୁ ଲାଞ୍ଜ ଧରି ନଦୀ ପାର ହୋଇଯିବା ପରି ଅନ୍ୟର ଆଶ୍ରା ଧରି ଉଦ୍ଧାର ପାଇଯିବା ।]

୧୫୫ । ଗୋରସ ଆମିଷ ଏକାଠେଇଁ ବିଷ । (ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟରକ୍ଷା ବଚନ ।)

୧୫୬ । ଗୋରୁ ଠାପୁଆ ବଞ୍ଚନ୍ତି, ମଣିଷ ଠାପୁଆ ମରନ୍ତି ।

୧୫୭ । ଗୋରୁ ମୁଣ୍ଡ ଥାପି କପା ତୋଳିବା ।
[କପା କିଆରିରେ ବନ୍ୟଜନ୍ତୁମାନଙ୍କୁ ହୁରୁଡ଼ାଇବା ପାଇଁ ଗୋରୁମୁଣ୍ଡ ଥାପିଲା ପରି ଅନ୍ୟକୁ ଆଗରେ ଥୋଇ ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥ ସାଧନ କରିଯିବା ।]

୧୫୮ । ଗୋରୁ ପଛକେ ମରୁ, ମାଣିକ ବାହାରୁ ।
[ଗୋରୁ ମୁଣ୍ଡରେ ମାଣିକ ଥାଏ ବୋଲି ଜନଶ୍ରୁତି ଅଛି ।]

୧୫୯ । ଗୋରୁ ମାରି ଶାଗୁଣା ପୋଷିବା ।
[ଉପକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନିଷ୍ଟ ସାଧନ କରି ଅପକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି କଲ୍ୟାଣ ସାଧନ କରିବା ।]

୧୬୦ । ଗୋସେଇଁ ନଥିଲେ ଘନ ଚକର ।
[ଗୃହର ମୁରବୀ ନଥିଲେ ଭୃତ୍ୟଗଣ ତାହାଙ୍କ ଅନୁପସ୍ଥିତିର ସୁଯୋଗ ନେଇ ନାନା ବିଶୃଙ୍ଖଳା ଘଟାଇ ଥାନ୍ତି ।]

୧୬୧ । ଗ୍ରହଣ ଖଣ୍ଡିଆ ।
[ଚନ୍ଦ୍ର ବା ସୂର୍ଯ୍ୟଗ୍ରହଣ କାଳରେ ମାତାର ଗର୍ଭାଧାନ ହୋଇଥିଲେ ପିଲା କଦାକାର ହୁଏ ବୋଲି ଲୋକେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ।]

—ଘ—

୧ । ଘଇତା ଅଯୋଗ୍ୟ ପଣେ, ମାଇପ ଶୁଏ ସନ୍ତର୍ ବଣେ ।

୨ । ଘଇତା ଯାହାର କନକ ପାତର, ତାକୁ ପାଟଶାଢ଼ୀ କେତେ ମାତର ।

[ଯାହାର ସ୍ଵାମୀ ରାଜାଙ୍କର ଟଙ୍କାଘରରକ୍ଷକ, ତାକୁ ପାଟଶାଢ଼ୀ ଅପୂର୍ବ ନୁହେଁ ।]

୩ । ଘଇତା ସକ ସକ ବେଳେ ମାଇପ କଜଳ ଆଖି ଦେଖାଇବା ।

[ସ୍ଵାମୀର ଜୀବନ ସଙ୍କଟାପନ୍ନ ଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ସ୍ତ୍ରୀ ସିନ୍ଦୂର କଜଳ ଘେନିବା ।]

୪ । ଘଇତା ପଛକେ ମରୁ, ସଉତୁଣୀ ରାଣ୍ଡ ହେଉ ।

[ନିଜର କ୍ଷତି କରି ପ୍ରତିବେଶୀ ଉପରେ ଦାଉ ସାଧିବା ।]

୫ । ଘଡ଼ିକ ଘଡ଼ି ଅନ୍ତର ।
୬ । ଘଡ଼ିକେ ଘୋଡ଼ା ଛୁଟିବ

} ଘନ ଘନ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିବା ।

୭ । ଘଡ଼ିକ ହାକିମୀ ପାହାଡ଼ ତୋଡ଼େ । (ତାଡ଼େ)

[ଅଳ୍ପକାଳ କ୍ଷମତାରେ ଥିବା ଲୋକ ତାହାର ପ୍ରତାପ ଦେଖାଇବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟାକରେ ।]

୮ । ଘଣା ବଳଦ, ଘଣାରୁ ଫିଟିଲେ ଥୋଡ଼କି ଲଦ ।
[ତେଲିଘର ବଳଦର କ୍ଷମା ବିଶ୍ରାମ ନ ଥାଏ ।]

୯ । ଘଣା ବଳଦର ଗୋଠରେ କି ସମ୍ବନ୍ଧ ।
[ଗୋଠକୁ ଯିବାପାଇଁ ତାକୁ ଅବସର ମିଳେ ନାହିଁ ।]

୧୦ । ଘଣାର ଆଗେ କି ଚଣାର ଠାଣି ।
[ଚଣା ଘଣାରେ ଅନାୟାସରେ ପେଷି ହୋଇଯାଏ ।]

୧୧ । ଘର ଢିଙ୍କି କୁମ୍ଭୀର ।
[ଆତ୍ମୀୟ ଲୋକେ ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା ଆଚରଣ କରିବା ।]

୧୨ । ଘର ନିଆଁ ଅଣ୍ଟିରେ ପୁରେଇବା ନ୍ୟାୟ ।
[ନିଜ ଘରର ଦୋଷ ଦୁର୍ନାମକୁ ଘୋଡ଼ାଇବା ପାଇଁ ବୃଥା ଚେଷ୍ଟା କରିବା ।]

୧୩ । ଘରପୋଡ଼ିଠାରୁ ବିପତ୍ତି ନାହିଁ ; ଘୋଡ଼ାଚଢ଼ାଠାରୁ ସମ୍ପତ୍ତି ନାହିଁ ।

୧୪ । ଘର ପୋଡ଼ରୁ କୁଠାଖିଏ ମିଳିଲେ ସହି ।
[ସର୍ବସ୍ୱ ନଷ୍ଟ ହୋଇ ଯାଉଥିବା ବେଳେ ଯତ୍କିଞ୍ଚିତ ମିଳିଲେ ତାହା ଶ୍ରେୟସ୍କର ।]

୧୫ । ଘର ବୁଡ଼ି ପାଣି ଅଣ୍ଟିଏ ହେଲାଣି, କଣା (ଅନ୍ଧ) କହୁଛି ମେଘ ଦୁଲୁକୁଛି ।

୧୬ । ଘର ବୁଡ଼ି ପାଣି ଅଣ୍ଟିଏ ହେଲାଣି, ପୁଅ ଲୁଅଖିଆପଣ ଛାଡ଼ୁନାହିଁ ।
[ଆସନ୍ନ ବିପଦ ପ୍ରତି ସଚେତନ ନ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ।]

୭। ଘର ଗଜଣୀ ମା ବାପ ।
[ଅପଣା ଗୃହରେ ସଞ୍ଚିତ ଧାନ ପିତାମାତା ପର ବଞ୍ଚାଏ ।]

୮। ଘର କଥା ଘୋର ।
[ଘର କରିଥିଲେ ନାନା ଜଞ୍ଜାଳ ଓ ବହୁ ଦୁଃଖକଷ୍ଟ ସହିବାକୁ ପଡ଼େ ।]

୧୯। ଘର କରିବୁ ସାଇରେ, ପରତେ ନ ଯିବୁ ବାଇରେ, ପରିହାସ କରିବୁ ଅଇରେ ।

୨୦। ଘରକୁ ସୁନ୍ଦର ବୁଢ଼ା ବୁଢ଼ୀ, ଦାନ୍ତକୁ ସୁନ୍ଦର ଚୂଡ଼ା ମୁଢ଼ି; ହାତକୁ ସୁନ୍ଦର ବାହାଚୁଡ଼, ପ୍ରୀତକୁ ସୁନ୍ଦର ଗଡ଼ାଗଡ଼, କଳକୁ ସୁନ୍ଦର କୋଡ଼ାକୋଡ଼ ।

୨୧। ଘର ଭଣ ଭଣ (ଭନ୍ ଭନ୍) ବାହାରେ ଝୋଟି (ଝୁଣ୍ଟି)
[ସମ୍ବଲପୁରର ଘର ଭିତର ଅଳଅରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ, ଅଥଚ ବାହାରେ ଶିତା ପଡ଼ୁଛି ।]

୨୨। ଘର ପରିଗୁଣେ ବିଲେଇ, ଦାଣ୍ଡ, ଶୁଅନ୍ତି ହେଁସ କତରା ପାରି ।
[ଲୁଗାପଟା ଅଦ୍ଧ ଖରାରେ ଧୁଆ ହୋଇଥିବା ବେଳେ ସେଥିରେ ବିରାଡ଼ିମାନେ ଶୁଅନ୍ତି ।]

୨୩। ଘର ତୋଳିବାକୁ ବହୁତ କାଳ, ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ଦଣ୍ଡେ ବେଳ ।
[ଗଢ଼ିବାକୁ ଯେତେ ସମୟ ଲାଗେ, ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ସେତେ ଲାଗେ ନାହିଁ ।]

୨୪। ଘରଭେଦେ ରାବଣ ମଲା ।
(ପୌରାଣିକ ପ୍ରବଚନ ।)

[ରାବଣ ଓ ବିଭୀଷଣ ମଧ୍ୟରେ ଗୃହବିବାଦ ହିଁ ରାବଣର ମୃତ୍ୟୁର ପ୍ରଧାନ କାରଣ ।]

୨୫ । ଘର ଦେଖି, ବର ଦେଖି, କାନ୍ଥ ଖୋଳି କୁଳ ଦେଖି ।
[କନ୍ୟା ବିବାହ ଦେବା ବେଳେ ବରଘରର ସବୁ କଥା ଉତ୍ତମ ଭାବରେ ବୁଝି ସୁଝି ଦେବାକୁ ହୁଏ ।]

୨୬ । ଘର ପଛେ ପୋଡ଼ିଲା, ଓଡ଼ଶ ତ ମଲେ ।
[ସାମାନ୍ୟ ଉପକାର ପାଇଁ ଘୋର କ୍ଷତି ବରଣ କରିବା ଭଳି ମୂର୍ଖତା ।]

୨୭ । ଘରପୋଡ଼ି ବେଳେ କୂଅ ଖୋଳା ।
[ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ କଥା ।]

୨୮ । ଘର ଭାଙ୍ଗିଲେ ବନ ବିପତ୍ତିରେ କାଠ ।
[କାଠର ଅଭାବ ରହେ ନାହିଁ ।]

୨୯ । ଘର ଭିତରେ ଦ୍ବେର, ସହରରେ ଧେଣ୍ଡୁରା ।

୩୦ । ଘର ଭିତରେ ଦାଣ୍ଡ ନଚେଇବା ।
[ଘର ଭିତରେ ନାନା ଅନାଚାର ଓ ଅକ୍ରିୟା କରିବା ।]

୩୧ । ଘରର କେହି ନୁହେଁ, ଧାନ ହେଁସରେ କୁଅ ବସେଇ ଦଉଛି ।
[ଅନଧିକାର ଚର୍ଚ୍ଚା]

୩୨ । ଘର ଦିଅଁ ନ ପୂଜି ପର ଦିଅଁ ପୂଜିବା ।
[ନିଜ ସଭ୍ୟତା ଓ ସଂସ୍କୃତିରେ ଯାହା ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ତାହା ପ୍ରତି ଅବହେଳା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା]

୩୩ । ଘର ଯାକ ଓଳେଇ ଦୁଆର ମୁହଁରେ ପୋଖରି ବସିବା ।
[ପଣ୍ଡ ପରିଶ୍ରମ କରିବା ।]

। ଘରଣୀ ଗଙ୍ଗା, ପେଜ ପିଇକର ବାନ୍ଧନ୍ତୁ ସଙ୍ଗା ।

୬ [କୃପଣ ସ୍ତ୍ରୀ]

। ଘରମୁହାଁ, ଶ୍ବେରମୁହାଁ, ମାଇମୁହାଁ, ଭାତମୁହାଁ ଏ ନୁହନ୍ତ କାହାଁ ।

[ଏମାନେ ଜୀବନରେ ଉନ୍ନତି କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।]

୩୬ । ଘରକରଣା ବୁଦ୍ଧି ଯାହାକୁ ଆସେ, ଗଣ୍ଡିରୁ ମୁଣ୍ଡରୁ ଲୁଗା ଝେଙ୍କ ଦେଇ ବସେ ।

[ମିତବ୍ୟୟୀ ବ୍ୟକ୍ତି ।]

୩୭ । ଘରୁ ଖାଇ ଢୋଲା ଆଗରେ ଡେଇଁବା ।

୩୮ । ଘରୁ ଖାଇ ବଣିଜ ଶିଖିବା ।

[ବିନା ପାରିଶ୍ରମିକରେ ଅନ୍ୟର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ।]

୩୯ । ଘରେ ନ ପଶୁଣୁ ଗୁଳି ବାଜିବା ।

[କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ବିଘ୍ନ ଜାତ ହେବା ।]

୪୦ । ଘରେ ନାହିଁ ଲେମ୍ବୁଲୁଣ, ଦାଣ୍ଡରେ ଦେଖ ଗୁଡ଼ରପଣ, ସଭାରେ ବଖାଣେ ଜନ ଜଉଣ ।

[ବୃଥା ବାହ୍ୟ ଆଡ଼ମ୍ବର ।]

୪୧ । ଘରେ ଘରେ ଠାକୁର ବାଡ଼ି ।

[କୌଣସି ବିଷୟ, ଅନୁଷ୍ଠାନ ବା ପରମ୍ପରା ସର୍ବସାଧାରଣ-ଭାବରେ ନ ଥାଇ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରଭାବରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗୃହରେ ଥିଲେ ଏହି ଉଦାହରଣ ଦିଆଯାଏ ।]

୪୨ । ଘରେ ନାହିଁ ଭରନ୍ ତମ୍ବୁ, ପିନ୍ଧି ବାଲୁଛି ମେଟେଁ (ମାଈଅ) ବସୁ ।

[ବୃଥା ଅଭିଳାଷ ପୋଷଣ ।]

୪୩ । ଘରେ ଥାଏ ସିଆନ୍, ହାଟକୁ ଯାଏ ଗୁଆଁର ।
[ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ଲୋକ ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀ, ତେଣୁ ତାକୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜିନଷ ପାଇଁ ହାଟକୁ ଯିବାକୁ ପଡ଼େ ନାହିଁ ।]

୪୪ । ଘରେ କୁଲଦେଇ ଓଷା, ଦାଣ୍ଡରେ ବସି ନାଗରେ ଢିଅ ହାତ ମାରୁଛ୍ଛ ।
[ବୃଥା ବାହ୍ୟ ଆଡ଼ମ୍ବର ପ୍ରଦର୍ଶନ ।]

୪୫ । ଘରେ ନାହିଁ ଖୁଦ ପାଏ, ହୁକୁଣା ଦେଖା ହରତେ ଯାଏ ।

୪୬ । ଘା ଶୁଖେ, ଚିହ୍ନ ମେଣ୍ଟେ ନାହିଁ ।
[ଲାଞ୍ଛନା କିମ୍ବା ଅପମାନର ସ୍ମୃତି ମନରୁ ପୋଛୁ ହୋଇ ଯାଏ ନାହିଁ ।]

୪୭ । ଘାସ କାଟି ଯାଇ ପରଗ୍ଣପଣ ।
[ଅନଧିକାର ଚର୍ଚ୍ଚା ।]

୪୮ । ଢିଅଖିଅ ଦେହ ତରଳି ପଡୁଛି ।
[ଅତ୍ୟଧିକ ଝାଳ ବୋହୁଥିବା ଦେହ ।]

୪୯ । ଘିଅ ଖାଇ ଗୋରସରେ ଆଁଇ ହେବା ।
[ଅତ୍ୟଧିକ ପ୍ରୀତି ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି ।]

୫୦ । ଘାଇ ମୁହିଁରେ ଯାଉଛି, ବାଲି କଣାକୁ ବୁଜୁଛି ।
[ଅନ୍ୟ ବାଟରେ ଧନର ବିପୁଳ ଅପଚୟ ହେଉଥିବା ବେଳେ ସାମାନ୍ୟ କଥାରେ କୃପଣତା ପ୍ରକାଶ କରିବା ।]

୫୧ । ଘିଅ କାହିଁରେ ପଡ଼ିଲା ନା, ମୁଗ ପଇତରେ ପଡ଼ିଲା ।
[କୌଣସି ଭଲ ପଦାର୍ଥ ଉପଯୁକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗିବା ।]

ଢୁଙ୍ଗା ଯାହା ସପନ ଦେଖେ, ମନ କଥା ମନରେ ରଖେ ।

୭ ଢୁମା ଢୁଙ୍ଗୁଡ଼ା ପାରୁଡ଼ା, ଏ ତିନହେଁ ଭୁରୁଡ଼ା ।

ଢୁମୁରିଲା ବାଘ ମଣିଷ ନ ଖାଏ ।

[କାରଣ ମଣିଷମାନେ ତାହାର ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ଆଗରୁ ସତର୍କ ହୋଇଯାଆନ୍ତି ।]

୫୫ । ଢୁଷୁରି କ ଜାଣେ ପାଚିଲା କଦଳୀର ସୁଆଦ ।

[ଅଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ଉତ୍ତମ ବ୍ୟବହାର କଲେ ସେ ତାର ମୂଲ୍ୟ ବୁଝି ନ ପାରି ସେଥିପ୍ରତି ଅନାଦର ଭାବ ପ୍ରକାଶ କରେ ।]

୫୬ । ଢୁଷୁରି କି ପାଚିଲା କଦଳୀ,
ଅନ୍ଧହାତେ ରତ୍ନମୁଦି,
ପେଚ୍ଚା ଚଢ଼ିଲେକି ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପଞ୍ଜୁରି,
କୋରଡ଼ ସୁମରି କାନ୍ଦି ।

୫୭ । ଢୁଷୁରି ପ୍ରକୃତି ପଙ୍କେ ଲୋଟେ,
ମଣିଷ ପ୍ରକୃତି ମଲେ ତୁଟେ ।
[ଯାହାର ଯାହା ପ୍ରକୃତି ତାହା ସହଜରେ ବଦଳେ ନାହିଁ ।]

୫୮ । ଢୁଷୁରି ଛୁଆ ପଲେ, ବାଘ ଛୁଆ ଗୋଟିଏ ।
[ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ ଅଯୋଗ୍ୟ ସନ୍ତାନ ଜନ୍ମ କରିବାଠାରୁ ଗୋଟିଏ ସୁଯୋଗ୍ୟ ସନ୍ତାନ ଜନ୍ମ କରିବା ସୌଭାଗ୍ୟର ବିଷୟ ।]

୫୯ । ଢୁସୁରି ଢୁସୁରି ଭୁଇଁରେ ନାକ, ତେବେ ଯାଉନାହିଁ ଖୋଇଲ-ଲିଚୀକ ।
[ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରକୃତି ଅପରିବର୍ତ୍ତନୀୟ ।]

୬୦ । ଘୁଷୁର ଘୁଷୁର ଖୁରରେ, କାଳିଆ ମାଚ୍ଛି ପଚ୍ଛରେ ।
[ଅସମର୍ଥ ଅକ୍ଷମ ଲୋକର ଝାଣପଣ ପ୍ରତି ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି ।]

୬୧ । ଘୋଡ଼ା ଛ' ଠଙ୍କା, ଦାନା ନ' ଠଙ୍କା ।
[ଘୋଡ଼ା ପାଳିବା ଖର୍ଚ୍ଚ ଘୋଡ଼ା ଖରିଦ ଦାମଠାରୁ ବଳି ପଡ଼େ ।]

୬୨ । ଘୋଡ଼ା ଚଢ଼ାଠାରୁ ସମ୍ପତ୍ତି ନାହିଁ,ଘର ପୋଡ଼ାଠାରୁ ବିପତ୍ତି ନାହିଁ ।

୬୩ । ଘୋଡ଼ା ଦଉଡ଼ି ଦଉଡ଼ି ଯେଉଁଠି, ହାତୀ ପାହୁଲେ ପାହୁଲେ ସେଇଠି ।

୬୪ । ଘୋଡ଼ାର ଭ୍ରୁକ ମାଡ଼େ ଘୋଡ଼ା ଜାଣେ ।
[ଯାହାର ଦୁଃଖ ନିଜ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ଅନୁଭବ କରି ପାରେ ନାହିଁ ।]

୬୫ । ଘୋଡ଼ା ଘାସ ନ ଖାଇଲେ ପୁରାଣ ପଣ୍ଡାର ଦୋଷ ।
[ଅବୁଝାମଣା ବିଚାର ।]

୬୬ । ଘୋଡ଼ାକୁ ଭାଗବତ ଶୁଣାଇବା ନ୍ୟାୟ । [ଦୁରାଶା]

୬୭ । ଘୋଡ଼ାକୁ ଚିହ୍ନିବୁ ନିଃଶ୍ୱାସୁଁ, ହାରିକୁ ଚିହ୍ନିବ ଉଶ୍ୱାସୁଁ, ଗୁଣୀକି ଚିହ୍ନିବ ମାନେ, ରଜାକୁ ଚିହ୍ନିବ ଦାନେ ।

୬୮ । ଘୋଡ଼ା ଗାଣ୍ଡିରେ ଗୋଛାଏ ବାଳ ଘୋଡ଼ାକୁ ସୁନ୍ଦର ସିନା ।
[ଯାହାର ଯାହା ବିଶେଷତ୍ୱ ତାହା ତାକୁ ଘେନାଏ ।]

୬୯ । ଘୋଡ଼ାଝାଏ ଦେଇ ସରାଝାଏ ଅଣିବା ।
[ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ବସ୍ତୁ ବିନିମୟରେ ତୁଚ୍ଛ ବସ୍ତୁ ଅଣିବା ।]

୭୦ । ଘୋଡ଼ା ପିଠି କାତ ମୁଠି । [ଉଭୟ ବିପଜ୍ଜନକ]

ଘୋଡ଼ା ପିଠି, ଖଣ୍ଡା ମୁଠି, ଯେ ପାଇଲା ତାର ।
୭. [ଏହି ଦୁଇଟିକୁ ଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଏକା ଭୋଗ କରିବା ପାଇଁ ସକ୍ଷମ ।]

ଘୋଡ଼ା ପେଟରୁ ଜନ୍ମ ହୋଇ ଗଛକୁ ଡରୁଛୁ ?

୭୩ । ଘୋଡ଼ା ହେଲେ କି ଗବୁକ ପାଇଁ ଅଟକିବ ?

୭୪ । ଘୋଡ଼ାରେ ତୋତେ ଗ୍ଲେଉ ନବ, ନାଁ ଏଠି ଦାନାପାଣି ସେଠି ଦାନା ।
[ଉଭୟସ୍ଥଳରେ ସମାନ ଅବସ୍ଥା ।]

୭୫ । ଘୋଡ଼ା, ସ୍ତ୍ରୀ, ଧନ, ଅଖିରୁ ନ କରିବ ଆନ ।

୭୬ । ଘୋଷବନ୍ତ ବଳବନ୍ତ ।
[ଘୋଷି ଘୋଷି ମନେ ରଖିବା ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି ।]

—ଚ—

୧ । ଚଇତ, ଶୀତ ଯାଏ ବୋଇତ ।
[ଚଇତ ମାସଠାରୁ ଶୀତ ଏକାବେଳକେ ଚାଲିଯାଏ ।]

୨ । ଚକ ଢିଲାକୁ ଅଟା ଢିଲା ।
[ଉଭୟ ପକ୍ଷର ଅବହେଳା ହେତୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବାଧା ସୃଷ୍ଟି ହେବା ।]

୩ । ଚକୁଳି ଖାଇବ ନାଁ ବିନ୍ଧ ଗଣିବ ?
[ଏକ ସମୟରେ ଦୁଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ବୃଥା ଚେଷ୍ଟା କରିବା ।]

୪ । **ଚକୁଅ ଚକୋଇ** ସାଙ୍ଗ ସରିସା ରାତି ହେଲେ ନ୍ୟକୋଇ ।
[ଚକ୍ରବାକ ଦମ୍ପତିର ରାତ୍ରିକାଳରେ ବିଚ୍ଛେଦ ହୁଏ ।]

୫ । ଚକେ ଗଲେ ବାରହାତ ।
[ଏକ ସମୟ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଅତିକ୍ରମ କରିଗଲେ ପୁଣି କିଛିକାଳ ନିଶ୍ଚିନ୍ତରେ କଟିଯିବାର ସମ୍ଭାବନା ।]

୬ । ଚକ୍ରଧର, ପକ୍ଷୀ ଜନ୍ମରୁ ପାରିକର ।
[ଶୁଆଙ୍କୁ ପଢ଼ାଇବା ପଦ ।]

୭ । ଚଟୁ ଅଇଁଷ, ବେଣ୍ଟ ନିରାମିଷ ।
[ମାଛ ବା ମାଂସ ରନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ଚଟୁର ଅଗ୍ରଭାଗକୁ ଅମିଷ ଓ ନିମ୍ନଭାଗକୁ ନିରାମିଷ ମନେ କରିବା ଭଳି ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ କଥା ।

୮ । ଚଟୁ କି ଜାଣେ ତିଅଣର ସୁଆଦ ?

୯ । ଚଟୁ ଉପରେ ଚଣକର ଘା' ।
[କଷ୍ଟ ଉପରେ ଅଧିକ କଷ୍ଟ ଦେବା ।]

୧୦ । ଚଢ଼େଇ ଚାରଗୁଣୀର ପେଟ କଥା ଜାଣିବା ବ୍ୟକ୍ତି ।
[ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୟାଳୁ ବ୍ୟକ୍ତି ।]

୧୧ । ଚଢ଼ାଣି ମାଛର ମୁଣ୍ଡରେ ବାଡ଼ି ।
[ଅଗ୍ରଗାମୀ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପ୍ରଥମେ ଦୁଃଖ ଭୋଗ କରିବାକୁ ହୁଏ ।]

୧୨ । ଚଣା ବେଳକୁ ଦାନ୍ତ ନାହିଁ, ଦାନ୍ତ ବେଳକୁ ଚଣା ନାହିଁ ।

୧୩ । ଚତୁରରେ ଚତୁରରେ କୋଲାକୋଲି ।
[ଦୁଇ ଚତୁର ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଛଳନାପୂର୍ଣ୍ଣ ମିଳନ ।]

୧୪ । ଚତୁର ହେଲେ ଘୃତର ହୁଏ, ଅତି ଚତୁର ବିଷ୍ଠା ଖାଏ ।
[ଅତି ଚତୁର ବ୍ୟକ୍ତି ବେଳେ ବେଳେ ହଇରାଣରେ ପଡ଼ନ୍ତି ।]

୧୫ । ଚଢୁଥିବ ମାରିବ ନାହିଁ, ଗୋଡ଼େଇ ଥିବ ଧରିବ ନାହିଁ ।
[ଦଣ୍ଡ ବିଧାନ ଅପେକ୍ଷା ଭୟପ୍ରଦର୍ଶନ ଅଧିକ ଫଳପ୍ରଦ ।]

୧୬ । ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳ ମଧ୍ୟରେ ତାରା, ମେଘ ବରଷଇ ମୂଷଳଧାରା ।

୧୭ । ଚମଡ଼ା ଜାଣେ କି କୁତା ଜାଣେ ।
[ଯିଏ ଯେଉଁ କାମର ଦାୟିତ୍ୱ ନେଇଛି ସେ ସେକଥା ବୁଝୁ ।]

୧୮ । ଚମ ଉକୁଣି ପରି ଲାଗି ରହିବା ।
[କୌଣସି ବିଷୟରେ ଜିଦ୍ ଧରିବା ।]

୧୯ । ଚମ ଦାଉଡ଼ି, ହାଡ଼ ଥିଲେ ଅଛି କଉଡ଼ି ।
[ମନୁଷ୍ୟ ଯେତେ ଦୁର୍ବଳ ହେଉ ପଛେ, ଅସ୍ଥି ଚର୍ମ ଥିଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଧନ ଅର୍ଜ୍ଜନ କରିପାରେ ।]

୨୦ । ଚମ ଧନ ନିଧନ ଧନ, କଂସା ପିତଳ ଅଧେ ଧନ ।
ସୁନା ରୁପା ପୂରି ଧନ ।

୨୧ । ଚମ ବାଇଦ କୋଶେ, ତୁଣ୍ଡ ବାଇଦ ସହସ୍ରେ କୋଶ ।
[ମୁହଁର କଥା ଅତିଶୀଘ୍ର ଦୂର ଦୂରାନ୍ତରକୁ ବ୍ୟାପିଯାଏ ।]

୨୨ । ଚମରେ ପିଆରି କି କାମରେ ପିଆରି ।
[ଲୋକେ ମନୁଷ୍ୟର ରୂପକୁ ଆଦର କରନ୍ତି ନାହିଁ, କାମକୁ ଆଦର କରନ୍ତି ।]

୨୩ । ଚରଣଚୁଟିଆ ପ୍ରକୃତି (ତୋଷାମଦକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି)

୨୪ । ଚଷା କି ଜାଣେ ପଶାର କଥା ? ପଡ଼ିଲେ ବୋଲଇ ଦଶ ।
(ପାଞ୍ଚ)

୨୫ । ଚଷା କି ଜାଣେ ପଇଡ଼ ପାଣି; ପିଇଲେ ବୋଲଇ ଥିରି ତୋରାଣି ।

୨୬ । ଚଷା ଛୁଇଁଲେ ବରଷେ, ମୂଲିଆ ଛୁଇଁଲେ ଦିବସେ, ଗେରସ୍ତ (ଘରୁଆ) ଛୁଇଁଲେ ପୁରୁଷେ ।

୨୭ । ଚଷା, ଲକ୍ଷେ ପୋଷା ।
[ଚଷା ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଲୋକଙ୍କୁ ଅନ୍ନ ବସ୍ତ୍ର ଯୋଗାଇ ପୋଷଣ କରେ ।]

୨୮ । ଚଷା ମୂଷା ସମାନ । (ଉଭୟ କଠିନ ପରିଶ୍ରମୀ ।)

୨୯ । ଚାଉଳ ଟଙ୍କାରେ କେତେ ନାଁ ମୋ ମାଣକ ମଠରେ ଫୁଟୁଛି ।

୩୦ । ଚାଉଳ କଣାରେ ଘର, ଯାହାକୁ ଯେତେ ଦେଲେ ଅଧିକ ନ ଦଶେ ସୁନ୍ଦର ।
[ଗ୍ରାମରେ କଣିକିଆ ଲୋକ ସମ୍ମାନ ପାଏ ନାହିଁ ।]

୩୧ । ଚାଉଳ ସେରକ କୁକୁରକୁ ଦେଇ ଧାନ ସେରକ ପାଇଁ ପରହାତ ଧରିବା ।
[ନିଜର ସମ୍ପଦ ବାରଭୂତ ଖାଇ ଯାଉଥିବା ବେଳେ ନିଜେ ଅନ୍ୟଠାରେ ହାତ ପତାଇବା ।]

୩୨ । ଚାକର କୁକୁର ସମାନ ।
[କୁକୁର ପରି ଚାକର ବିନା ପ୍ରତିବାଦରେ ଲାଞ୍ଛନା ସହ୍ୟ କରେ ।]

୩୩ । ଚାକର ତାଳଗଛ ଛାଇ, ଆଜ ଅଛି କାଲ ନାହିଁ ।
[ତାଳ ଗଛ ଛାଇପରି ଚାକରର ସ୍ଥାୟିତ୍ୱ ଖୁବ୍ କମ୍ ।

୩୪ । ଚାକର ଜର କାଁଆ ଫେର୍ ବୋଲଣା ?
[ପରାଧୀନତା ସଙ୍ଗେ ଅପମାନ ।]

୩୫ । ଚାଟେଢର ପୁଅ ଚାଟ, ଭାଟ ଘର ପୁଅ ଭାଟ ।
[ପିଲାର ଚରିତ୍ର ତାର ପରିବାରର ଖାନ୍‌ଦାନ୍ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ।]

୩୬ । ଗୁଣ୍ଠ ଘର ପୁଅ ବାଟେ ଯାଏ ।
[ମହତ ପରିବାରର ପିଲା ଅସଦାଚରଣ କରେ ନାହିଁ ।]

୩୭ । ଗୁପ ପଡ଼ିଲେ ବାପ ବୋଲ ।
[ଅକଳ ପଡ଼ିଲେ ଲୋକେ ଅନ୍ୟର ବଶ୍ୟତା ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି ।]

୩୮ । ଗୁରି ଦଉଡ଼ିକଟାଙ୍କର ସଂସାରରେ କାହାରିକୁ ଡର ନାହିଁ ।
[ଯେଉଁ ଲୋକ ସଂସାରର ସମସ୍ତ ସମ୍ବନ୍ଧ ଛିନ୍ନ କରିଛି ସେ କାହାରିକୁ ଭୟ କରେ ନାହିଁ ।

୩୯ । ଗୁରି ମାଇପିରେ ଗୁରିକଥା, ଗୁରି ମିଣିପିରେ ଗୁରିକଥା ।

୪୦ । ଗୁଲିଗଲା ଠାପୁରେ କଣ୍ଟା ଗେଞ୍ଜିବା ।
[ବିନା କାରଣରେ ଅନ୍ୟକୁ ହଇରାଣ କରିବା ।]

୪୧ । ଗୁଲି ନ ଜାଣି ଦେହୁଡ଼ି ବଙ୍କା ।

୪୨ । ଗୁଲି ନ ଜାଣି ଦେଉଳ ଦୋଷ, ଦେଉଳ ଯାଉଛି ଅଢେଇ କୋଶ ।
[ନିଜର ଅସାମର୍ଥ୍ୟ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ନ ଦେଇ ଅନ୍ୟ ଉପରେ ଦୋଷାରୋପ କରିବା ।]

୪୩ । ଗୁଲିଲ ଗଗଡ଼ରେ ହାତ ପୂରେଇବା ।
[ବୃଥାରେ ଆପଦକୁ ବରଣ କରି ଆଣିବା ।]

୪୪ । ଗୁଲଣି କହେ ଛୁଞ୍ଚିକି ତୋ ଗାଣ୍ଡିରେ ଗୋଟାଏ କଣା ।
[ଅସଂଖ୍ୟ ଦୋଷରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଳ୍ପ ଦୋଷଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦୋଷ ଦର୍ଶାଇବା ।]

୪୫ । ଗୁଷ ତରବର (ତରତର) ବଣିଜ ମଠ (ଧୀର)

୪୬ । ଚୁପ ହୁଡ଼ିଲେ ବରଷେ, ପାଠ ହୁଡ଼ିଲେ ପୁରୁଷେ ।

୪୭ । ଚୁପ ନାହିଁ ଯାର, ବାସ ନାହିଁ ତାର ।

୪୮ । ଚୁପ ଯେବେ କର ବସିବ, ସାଙ୍ଗେ ଥିବ ପୁଅ ।

୪୯ । ଚୁପୁଣୀ ସାହିରେ କପୁଣି ପଡ଼ିଲେ, ବୋଲେ ହୀରାସାରମୁଦ ।

୫୦ । ଚୁପୁଣୀ କି ଜାଣେ କର୍ପୂରର ଗୁଣ, ସୁଙ୍ଘି ସୁଙ୍ଘି କହେ ସଇନ୍ଧବ ଲୁଣ ।

[ଯେ ଯେଉଁ ବିଷୟରେ ଅବଗାହୀ ନୁହେଁ, ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ତାର ଅନଭିଜ୍ଞତା ସ୍ୱାଭାବିକ ।]

୫୧ । ଚୁହିଁ କି ରେ, ସାକର ଖଣ୍ଡିକ ଚୁନା ହୋଇଗଲେ ତାହାର ମଧୁର ଯାଇକି ରେ ?

[ଶର୍କରାର ମିଠା ଗୁଣ ଲୋପ ନ ପାଇଲା ପରି ଗୁଣୀ ଲୋକର ମହତ୍ତ୍ୱ ଘୋର ଦୁରବସ୍ଥାରେ ମଧ୍ୟ ଲୋପ ପାଏ ନାହିଁ

୫୨ । ଚୁହିଁଲେ ଦଶେ, ଚୁଲିଲେ କୋଶେ ।

୫୩ । ଚ ଚିଯୁଁ। ସାଗ, ଚକଣିଆ ଭଣ୍ଡାର, ଚୁହିଁ ଜଳକା ବାଟପୀ- ନାଗ ସଖି, ବଡ଼ ମନ୍ଦଏ ।

୫୪ । ଚିକାକୋଲିଆ ପଠାଣ କାହାର ଗୋତ । (ଗଞ୍ଜାମ ପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରବଚନ ।)

[ଚିକାକୋଲ ଅଞ୍ଚଳର ଓଡ଼ିଆମାନେ ଆଚାରଭ୍ରଷ୍ଟ ହୋଇଥିବାରୁ ଗଞ୍ଜାମ ଅଞ୍ଚଳର ଓଡ଼ିଆମାନେ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧିବାକୁ ପସନ୍ଦ କରନ୍ତି ନାହିଁ ।]

୫୫ । ଚକଠା ମାଟି, ଖରା କଲେ ଯାଏ ଫସର ଫାଟି ।
ବରଷାରେ ଯାଏ ଫାଟିଫୁଟି ।

୫୬ । ଚଞ୍ଚ ଗୁଣେ ବରକତ ମିଳେ । (ମନ ଅନୁଯାୟୀ ଫଳ ମିଳେ)

୫୭ । ଚଞ୍ଚ ଦୃଢ଼ କରି ଶଠ ଲକ୍ଷଣ, ଚିତା କାଟି ମାଳ କରେ ଭଜନ, ଗୃହେଁ ନେବାପାଇଁ ପରର ଧନ ।
କହେ ଦନାଇ ଏ ଠକ ଦୁର୍ଜନ । (ଦନାଇ ଦାସଙ୍କ ପହଡ଼)

୫୮ । ଚଞ୍ଚ ଜାଣେ ପାପ, ମା ଜାଣେ ବାପ ।

୫୯ । ଚଞ୍ଚ ଯେବେ ଦୃଢ଼, ତେବେ ଦାବି ସାଇରେ ଘର ।

୬୦ । ଚିତା ଦେଖୁଛୁ ଧର୍ମ ପଚ୍ଚରୁଛୁ ।
[ବାହ୍ୟ ନିଦର୍ଶନ ଦେଖି ପୁନର୍ବାର ପରିଚୟ ପଚ୍ଚରିବା ।]

୬୧ । ଚିନ୍ତା ଖାଏ ଗଣ୍ଡି, ଲୁଣ ଖାଏ ହାଣ୍ଡି ।

୬୨ । ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଚିପିଲେ ମୁଣ୍ଡରେ ପିତ ।
[ସ୍ୱଳ୍ପ ଶକ୍ତିସମ୍ପନ୍ନ ଦୁର୍ବଳ ବ୍ୟକ୍ତି ।]

୬୩ । ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ମାଛର ଝୋଳ, ମାଟି ପୁଅଟି ଖାଇ ଜାଣିଥିଲେ ବନ୍ଧୁଠା ଅସିଲେ ଟୋଳ ।

୬୪ । ଚିଟି ସତ କହିଲୁ । (ଲୌକିକ ବିଶ୍ୱାସ)

୬୫ । ଚିରି ଯାଉଥିଲେ ଲମ୍ବ ହେଉଥାଏ, ବୁଢ଼ୀ ହେଉଥିଲେ ଚମ ହେଉଥାଏ ।
[ଚିରି ଯିବା ଲୁଗା ଲମ୍ବ ହେଲା ଭଳି ବୁଢ଼ାକାଳକୁ ଲୋକେ ଅଧିକ ପ୍ରୌଢ଼ି ଦେଖାଇ ହୁଅନ୍ତି ।]

୬୬ । ଚିଲଅଖିଆ ବଇଦା ମା, ଗୋଡ଼େଇ ଗୋଡ଼େଇ ଘଇତା ଖା ।
[ଲୌକିକ କୁସଂସ୍କାର]

୬୭ । ଚିହ୍ନା ବ୍ରାହ୍ମଣର ପଇତା ଦରକାର ନାହିଁ ।
[ପରିଚିତ ଲୋକଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିବା ପାଇଁ ବାହ୍ୟ ନିଦର୍ଶନ ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ ।]

୬୮ । ଚୁଗୁଲି କଥା ଭଲ, ମୁନିବ ଯେବେ ଶୁଣେ ।

୬୯ । ଚୁଚି ଭଡ଼କା, ଓଠାବି ନ ହେଲେ ଅଣ ଖଡ଼ିକା ।
[ହୁକାନଳ ସଫା କରିବା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉପଦେଶ ।]

୭୦ । ଚୁଚୁନ୍ଦ୍ରାକୁ ନାଗ ଧରିବା ନ୍ୟାୟ ।
[କେହି କାହାରିକୁ ସହଜରେ ଛାଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ ।]

୭୧ । ଚୁଚୁନ୍ଦ୍ରାକୁ ମାଇଲେ ହାତ ଗନ୍ଧାଏ ।
[କ୍ଷୁଦ୍ର ବା ଦୁର୍ବଳ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦଣ୍ଡ ଦେବାଦ୍ୱାରା ନିଜର ନୀଚତା ଧରା ପଡ଼ିବାହିଁ ସାର ହୁଏ ।]

୭୨ । ଚୁଡ଼ାକୁ ସୁନ୍ଦର ଗୁଡ଼ ଦହି, ଦୁଧକୁ ସୁନ୍ଦର ନବାତ ଖଇ ।

୭୩ । ଚେଇଁ ଶୋଇଥିବ ଯିଏ, ତାକୁ ଉଠାଇବ କିଏ ।

[ନିଜକୁ ଅଜ୍ଞ ବୋଲି ଛଳନା କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବୁଝାଇବା ବଡ଼ କଷ୍ଟକର ।]

୭୪ । ଚେଙ୍ଗ ରାଶିକୁ ବେଙ୍ଗ ରାଶି ।
[ଦୁଇଜଣ ବ୍ୟକ୍ତି ପରସ୍ପରକୁ ଦେଖି ନ ପାରିବା ସ୍ଥଳରେ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ।]

୭୫ । ଚେକ୍ଚେକ କରି କାଟିଲି ଭଜା, ଭାଜିବା ଆଗରୁ ଘଡ଼ିଏ ସିଝା ।

୭୬ । ଚେଡୀ ଚେରଟାଣୀ, ଭଣ୍ଡାରି ପାତର ;ସେ ଘର ବୁଡ଼ିବା କେତେ ମାତର ।

[ଯେଉଁ ଘରର ଗୃହକର୍ତ୍ତ୍ରୀ ଜଣେ ଦାସୀ ଓ ପରାମର୍ଶଦାତା ଜଣେ ଭଣ୍ଡାରି ସେ ପରିବାରର ସର୍ବନାଶ ନିଶ୍ଚିତ ।]

୭୭ । ଚେଡଲ ନାରୀ ସୁଖ ପାଏ, ନ ଚେଡଲ ନାରୀ ଘରୁ ଯାଏ ।

୭୮ । ଚେପଟାନାକୀ, ଦାନ୍ତସୋଡ଼କୀ, ଅଇଁଠା ପତର ଖାଏ, ଗୋଡ଼ରେ ଅଇଁଠା ପଡ଼ିଲାପରି ନଈକି ଗାଧୋଇ ଯାଏ ।
[ଅନାଗ୍ରହୀ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଷ୍ଠାର ଛଳନା କରିବା ।]

୭୯ । ଚୋରର ଘରେ କି ନିତ ଅନ୍ଧାର ?

୮୦ । ଚୋରର ଘର ନିତ ଅନ୍ଧାର ନୁହେଁ ।
[ଚୋରି କରିବା ପାଇଁ ସବୁଦିନେ ସମାନ ସୁବିଧା ମିଳିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ।]

୮୧ । ଚୋରକୁ ମାଡ଼ କି ପଚରାଯାଏ ?

୮୨ । ଚୋରର ମୁହଁ ଟାଣ ।

୮୩ । ଚୋର ମୁହଁ କି ସବୁବେଳେ ଗୋଟା ?
[ଚୋର ସବୁଦିନେ ଖୁରୁଡ଼ ମାରେ, କିନ୍ତୁ ଦିନେ ଧରା ପଡ଼ିଯାଏ ।]

୮୪ । ଚୋର ନେଲେ କିଛି ଯାଏ, ଘର ପୋଡ଼ିଲେ ସବୁଯାଏ ।

୮୫ । ଚୋର ପଳାଇଲାରୁ ବୁଦ୍ଧି ଦିଶେ ।

୮୬ । ଚୋରର ଧନ ଚଣ୍ଡାଳ ଖାଏ ।

୮୭ । ଚୋରକୁ ଅଡ଼ୁଆ ଚାନ୍ଦନୀ ରାତି, ଦୁଃଖୀ କି ଅଡ଼ୁଆ ହେଲେ ପୁଅଝିଅ ।

୮୮ । ଚୋରକୁ ମାନ କରି ଖପରାରେ ଖାଇବା ।

[ଝେିର ବାସନ ନେଇଗଲା ବୋଲି ଅଭିମାନ କରି ଅଭି
ବାସନ ନ କରି ଖପରିରେ ଖାଇବା ଭଳି ନିର୍ବୋଧତା ।]

୮୯ । ଝେିରକୁ ଅଡ଼ୁଆ ଚନ୍ଦନୀ ରାତି, ଦାସିକି ଅଡ଼ୁଆ ପୁଅ;
ମାଲୀକି ଅଡ଼ୁଆ ଛେଳି, ବଳଦ, ଦୁଃଖୀକି ଅଡ଼ୁଆ ଝିଅ ।

୯୦ । ଝେିରଗୋଲକୁ ବାଘଗୋଲ ।
[ଏକ ଗୋଳମାଳ ସୁଯୋଗରେ ଅନ୍ୟ ଏକ ଗୋଳମାଳ
ଘଟିବା ।]

୯୧ । ଝେିର ଭୟରେ ଘରେ ବାଘ ବାନ୍ଧିବା ନ୍ୟାୟ ।
[ଗୋଟିଏ ସାନ ବିପଦକୁ ଏଡ଼ିବାକୁ ଯାଇ ଏକ ବଡ଼
ବିପଦକୁ ବରଣ କରି ଆଣିବା ଭଳି ମୂର୍ଖତା ।]

୯୨ । ଝେିର ମନ ଝେିର (ଗଣ୍ଠି) ଗଣ୍ଠିରିରେ ।

୯୩ । ଝେିରର ଭାଇ ଗଣ୍ଠିକଟା ।

୯୪ । ଝେିର ଧନକୁ ବାଟ ପାଡ଼ି (ଡକାୟତ) ମାରିନେବା ।

୯୫ । ଝେିର ମା ଲାଜେ ନ କାନ୍ଦେ, ଯେବେ କାନ୍ଦେ
କବାଟ କିଲି କାନ୍ଦେ ।
[ଅପବାଦ ଓ ଧରା ପଡ଼ିବା ଭୟରେ ।]

୯୬ । ଝେିର ହୋଇ ଫେର ପାଇକ ପଣ ?
[ନିଜେ ଅପରାଧ କରି ଓଲଟି ଦୋଷ ଦର୍ଶାଇବା ।]

୯୭ । ଝେିର ଠାରୁ ଶିକା ବହଙ୍ଗା (ବାହୁଙ୍ଗା) ।

୯୮ । ଝେିରି କରେ ବୁଲିଆ, ଧରା ପଡ଼ିଲେ ଝେିର ।

୯୯ । ଝେିରକୁ କହିବା ଝେିରିକର, ସାହାରିକୁ କହିବା ଜଗିଥା ।
[ଦୁଇମୁଣ୍ଡିଆ କଥା କହିବା ।]

୧୦୦ । ଗ୍ରେବ; ଗ୍ରେବ ଉପରେ ହେମା ଜୋର ।
[ଗ୍ରେବ କର ତହିଁରେ ଲଜ୍ଜିତ ନ ହୋଇ ପୁନର୍ବାର ବଳଜ୍ଞାର ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା ।]

୧୦୧ । ଗ୍ରେବ କଲ ଲୋକର ଏକ ପାପ, ଗ୍ରେବ ଗଲ ଲୋକର ସହସ୍ରେ ପାପ ।
[ଯାହାର ଗ୍ରେବ ହୋଇଥାଏ, ସେ ହଜାରେ ଲୋକଙ୍କୁ ସନ୍ଦେହ କର ବହୁ ପାପ ଅର୍ଜ୍ଜନ କରେ ।]

୧୦୨ । ଗ୍ରେଙ୍କ, ନା'ସା, ଖୁଣି, ଏ ତନି କଥା ଛାଡ଼ ଯେବେଣେ ଯାଉଥା ପୁଣି ।

୧୦୩ । ଗ୍ରେବ ଗଲ ଲୋକର ଭାତ ହାଣ୍ଡିକୁ ଅପତଆସ୍ର ।
[ଘରୁ ଗ୍ରେବ ଯାଇଥିବା ଲୋକ ନିଜର ଅତି ବିଶ୍ୱସ୍ତ ଲୋକ-ମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସନ୍ଦେହ କରେ ।]

୧୦୪ । ଚୌଠି ଚ୍ନ୍ଦ, ବିନା ଦୋଷେ ଲଗେ ଫାନ୍ଦ ।
[ଚତୁର୍ଥୀ ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ଚାହିଁଲେ ବିନା କାରଣରେ କଳଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତ ହୁଏ ବୋଲି ଲୌକିକ ବିଶ୍ୱାସ ।]

— ଛ —

୧ । ଛଅ ଟଙ୍କାର ଘୋଡ଼ାକୁ ନଅ ଟଙ୍କାର ଦାନା ।
[ମୂଳ ବସ୍ତୁଠାରୁ ତାର ରକ୍ଷାବେକ୍ଷଣ ବାବଦ ଖର୍ଚ୍ଚ ବଳି ପଡ଼ିବା ।]

୨ । ଛଅକୁ ନଅ ଲଗାଇ କହିବା (ଅତି ରଞ୍ଜିତ କରି କହିବା) ।

୩ । ଛଅ, ନଅ, ତେର; କେବେ ନ ଯିବ ଘର, ଯେବେ ଯିବ ଘର ତେବେ କରିବ ଜର । (ଲୌକିକ କୁସଂସ୍କାର) ।

୪ । ଛଅ ନାଷ୍ଠି ତିନି ପୁରୁଷା, ଯହିଁ ଗଲେ ତହିଁ ଫସର ଫସା ।
[ଲୌକିକ ବିଶ୍ୱାସ]

୫ । ଛଅ ଗାଁ ଗଲେ ପୋପେ, ନଅ ଗାଁ ଗଲେ ପୋଟେ ।
[ଭିକ୍ଷୁକର ଅନୁଭୂତି]

୬ । ଛଅ କାନ ମନ୍ତ୍ରଭେଦ ।
[ଦୁଇ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଆବଦ୍ଧ ଗୁପ୍ତ କଥା ତୃତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଜାଣିଲେ କଥାଟା ପ୍ରଘଟ ହୋଇଯାଏ ।]

୭ । ଛଡ଼ା ମୁଦ୍ଦରଥ ମଲା ଘୋଡ଼ା ସଙ୍ଗେ ସମାନ ।
[ବିବାହ କରିଥିବା ମୁଦ୍ଦରଥ (ମୁଦ୍ରାହସ୍ତ) ମନ୍ଦିର କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଅନୁପଯୁକ୍ତ ବିବେଚିତ ହୁଅନ୍ତି ।]

୮ । ଛଣକୁ ଖ୍ଚୋଟ ପାଲକୁ ଲମ୍ବ ।
[ସାନ, ବଡ଼ କୌଣସି କାମକୁ ନ ପାଇବା ।]

୯ । ଛଣ ନୁହେଁ କ ପାଲ ନୁହେଁ ।
[ଅଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ।]

୧୦ । ଛଣ ଯାକ ଏକ ଗାଣ୍ଡି ହେଲାରୁ ତାକୁ ଇନ୍ଦ୍ର ଦେବତା ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।
[ଛଣକୁ ଏକମୂଳ କରି ଘର ଛୁଆଣି କଲେ ଘରେ ବର୍ଷା ପାଣି ପଡ଼େ ନାହିଁ । ସେହିପରି ଏକତା ବଳରେ ବଡ଼ ଶତ୍ରୁକୁ ମଧ୍ୟ ହରାଇବା କଷ୍ଟକର ନୁହେଁ ।]

୧୧ । ଛତୁ ଉଠା କାଠ, ଦାଢି ଉଠା ପାଠ ।

୧୨ । ଛନ୍ଦେ କଉଡ଼ି ବନ୍ଧେ ଧାନ ।
[ବ୍ୟବସାୟରେ ଉନ୍ନତି ପାଇଁ କପଟାଚରଣ ଏବଂ ଭଲ ଧାନ ଫସଲ ପାଇଁ ବନ୍ଧ ପକାଇ ପାଣି ଅଟକାଇବା ଲୋଡ଼ା ହୁଏ ।]

୧୩ । ଛପନ କୋଟି ଜୀବଙ୍କୁ ବାଅନ କୋଟି ଭଣ୍ଡାର ।
[ଲୌକିକ ବିଶ୍ବାସ, ଏ ସଂସାରରେ ଜୀବସଂଖ୍ୟା ୫୬କୋଟି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ପରିପୋଷଣ ନିମନ୍ତେ ଭଗବାନ ୫୨ କୋଟି ଭଣ୍ଡାର ରଖିଅଛନ୍ତି ।]

୧୪ । ଛ ମାସର ବଳ, ଦିନକର ଜର ।
[ଦିନକର ଜରରେ ଛମାସର ସଞ୍ଚିତ ବଳ ଗୁଲିଯାଏ ।]

୧୫ । ଛାଇକି ଛତା, ପାଣିକି ଜୋତା (ବଂଗୋକ୍ତି)
[ଅନାବଶ୍ୟକ ବସ୍ତୁ ।]

୧୬ । ଘାଇକି ଛ ନାତ ମାରିବା ।
[କାଳ୍ପନିକ ପଦାର୍ଥକୁ ବାସ୍ତବ ବୋଲି ମନେ କରି ଦାଉ ସାଧିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ।]

୧୭ । ଘାଇତଳିଆ ବେଉସା, ଘୋଡାରୁଣୀ ମାଇପଙ୍କ ଓପା, ପାଣି କୁହାନ୍ତିଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ଖୋପା, ସଭି ଗୋ ମନ୍ଦ ଏ ।

୧୮ । ଘାଇ ପଡ଼ିଲେ ନାହିଁ ଡେଇଁବା ।
[ଦୁଇଜଣ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଘୋର ମତଭେଦ ଓ ମନୋମାଳିନ୍ୟ ଥିଲେ ଏହା କୁହାଯାଏ ।]

୧୯ । ଘାଡ଼ିବି ଭାର୍ଯ୍ୟାର କି ମାନ ?

୨୦ । ଘାଡ଼ିଲି ମାଇପର କି ପାଡ଼ିଲି ଶନ୍ତା ?

୨୧ । ଘାଡ଼ିଲି ମାଇପ ପୁଅଙ୍କ ବଇରି ।

୨୨ । ଘାତ ପିତୃକାର୍ଯ୍ୟ, କର ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ।

୨୩ । ଘାଡ଼ିକୁ ଚଉଦ ଧରିବୁ ଘିଅ, କମଣ କରିବୁ ଘିଷ କଅର, ଭୁଣ ଖରଡ଼ି ପକା ଖତ, ହିଡ଼ ଖଣ୍ଡିରେ ନ ଦେବୁ ହାତ । ଦୀର୍ଘରେ ହାତେ ପ୍ରସ୍ଥରେ ହାତେ, ହିଡ଼ ବାନ୍ଧିବୁ ଘାସ ସହିତେ; ପର୍ବତ ଶିଖରେ ବୁଣିବୁ ଧାନ, ଯେବେ ନ ହେବ ତହିଁରେ ଧାନ, ତେବେ କାଟିବୁ ଡାକର କାନ । (କୃଷିବଚନ)

୨୪ । ଘି ଲେ ଛତ୍ତୁ, ମେଘ ବରଷିଲେ କେତେ ଫୁଟନ୍ତୁ ।

୨୫ । ଘି ବୋଇଲେ କୁକୁର ବାରବର୍ଷ ପାଣି ଛୁଇଁବ ନାହିଁ ।
[କୁକୁର ପରି ଇତର, ହୀନ ପ୍ରାଣୀର ମଧ୍ୟ ସମ୍ମାନବୋଧ ଅଛି । ସମ୍ମାନ ଜ୍ଞାନହୀନ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି ।]

୨୬ । ଛୁଣ୍ଡିଲ ଲୁଅଲ ଭାଜିଲା ଜୋତ; ଝିଅ ମଲେ ଜ୍ୱାଇଁ କାହାର ଗୋତ ?

୨୭ । ଛୁଆର ନାମଚନ୍ଦ୍ର ଅହାର ଅଣିଲ, ଅହାର ଗିଳିଲା ଛୁଆକୁ ।
[ଖାଦ୍ୟ ଖାଦକର ଆଚରଣ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା ।]

୨୮ । ଛୁଆକେ ଅଣ୍ ନାହିଁ । ବୁଢ଼ା ବଳଦେ ଗ୍ରୁଷ ନାହିଁ ।
(ଉଭୟ ଅନିଶ୍ଚିତ)

୨୯ । ଛୁଇଁ ଖଡ଼ା ଭାତକୁ ଅଡୁଆ, ବୁଢ଼ୀ ବୁଢ଼ା ବାଡ଼କୁ ଅଡୁଆ ।

୩୦ । ଛୁଇଁ ମାଛୁ ପରଖ । (ତନ୍ନ ତନ୍ନ କରି ପରୀକ୍ଷା କରିବା)

୩୧ । ଛେଉଣ୍ଡକୁ ପାଳେ ବାପର ମା, ନଇଲେ ପାଳଇ ମାର ମା ।
[ପିତୃମାତୃହୀନ ଶିଶୁକୁ ପିତାମହୀ ବା ମାତାମହୀ ପାଳନ କରନ୍ତି ।]

୩୨ । ଛେଳି ଗୋଡାକୁ କ ଦ ଜବେ ।
[ଜଣକୁ ଦୁଇଥର ଦଣ୍ଡଦେବାରୂପ ଅନ୍ୟାୟ ।]

୩୩ । ଛେଳିକି ଓଠାର ଓଠାର ପାଣିକି ନେବା ନ୍ୟାୟ ।
[ଅନିଚ୍ଛା ସତ୍ତ୍ୱେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲଗାଇବା ।]

୩୪ । ଛେଳି ଗୋଡ଼ରେ ଯଦି ଧାନ ମଳା ହୁଅନ୍ତା, ତେବେ ବଳଦ କିଆଁ ଲୋଡ଼ା ହୁଅନ୍ତା ?
[ଅକ୍ଷମ ବ୍ୟକ୍ତି ଉପରେ କୌଣସି ଦାୟିତ୍ୱ ଅର୍ପଣ କରିବା ପ୍ରତି ଉପଲକ୍ଷ୍ୟ ବଚନ ।]

୩୫ । ଛେଳି ନ ଖାଇ ଡାଳ ନାହିଁ ।
କମା ନ ଖାଇ ଫଳ ନାହିଁ ।

୩୬ । ଛେଳି ପାଟି ପରି ପାଟି ଗୁଲେଇବା ।

[ଛେଳି ପର ସବୁବେଳେ ପାଟିରେ କୌଣସି ନା କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ଭର୍ତ୍ତିକରି ଚୋବାଇବା ।]

୩୭ । ଛେଳି ନ ବେଢ଼ଣୁ ବୋଦା କାଢ଼ିଅ ।
[ଅନିଶ୍ଚିତ ଭବିଷ୍ୟତ ପ୍ରାପ୍ତି ଆଶାରେ ଆଗରୁ ବ୍ୟୟ କରିବା ।]

୩୮ । ଛେଳି ବେକରେ କଦଳୀ ବାନ୍ଧଏ ।
[ଖାଦକ ଜିମା ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟର ଦାୟିତ୍ୱ ଦେବା ।]

୩୯ । ଛେନାରୁ ଚୋପା ଛଡ଼ାଇବା ନ୍ୟାୟ ।
[ଠିକ୍ ନାହିଁ ବିଷୟରେ ସୀମା ଅତିକ୍ରମ କରିବା ।]

୪୦ । ଛେନା ଗୁଡ଼ଖିଆ ମାଦଳ ବଜା ।
[ଚିନ୍ତାଶୂନ୍ୟ ସୁଖୀ ଲୋକ ।]

୪୧ । ଛେପ ଛଅ ନଣ୍ଡା ପକାଇବା ।
[କୁରୂପ ବା ଅସୁନ୍ଦର ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ଘୃଣା ପ୍ରକାଶ କରିବା ।]

୪୨ । ଛେଳି ମାଉଁସ ବାତକୁ ଭଲ, ଭାତକୁ ଭଲ ।
[ଦୁଇ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନକାରୀ ଏକ ବିଷୟ ।]

୪୩ । ଛୋଟ ଲୋକ ବଡ଼ ପଦ ପାଏ । ହଗିଗଲେ ଗୀତ ଗାଏ ।
[ନୀଚ ଲୋକ ଉଚ୍ଚ ପଦର ଅପବ୍ୟବହାର କରେ ।]

୪୪ । ଛୋଟ ମୁହେଁ ବଡ଼ କଥା । (ଅଶୋଭନୀୟ)

୪୫ । ଛୋଟ ଲୋକର ଛୋଟ କଥା ।

୪୬ । ଛୋଟ କାନ କୁଅଡ଼କୁ ପାଏ ନାହିଁ ।

୪୭ । ଛୋଟ ସାପର ବିଷ ଢେର ।

୪୮ । ଟୋକା ଗୋଡ଼ ଖାଲରେ ।

୪୯ । ଟୋକାକୁ ପବନ ସିଂହ ବୋଇଲେ ସେ ଦାଉଡ଼ ଦାଉଡ଼ ମରେ ।

୫୦ । ଟୋକୀ ଗାଈକ ଟୋକା ଛୁହେଁ, ଛୁହିଁ ନ ପାରଲେ ବାଛୁରି ପିଏ ।

୫୧ । ଟୋକୀ, ଲୁହେଁ ମନମୋହୀ ।

୫୨ । ଟୋକୀ ବସଉ କୁଜ ଅସରପା ଉପରକୁ ଠାଣ ।
[ଦୁର୍ବଳ ବ୍ୟକ୍ତି ଅନ୍ୟ ଦୁର୍ବଳ ବ୍ୟକ୍ତି ଉପରେ ପ୍ରତାପ ଦେଖାଏ ।]

—ଜ—

୧ । ଜଗତ ସାକରେ ଭଗତ ମିଠା, ଶାହାସ୍ତ୍ର ମିଠା ଗୀତା,
ସୋଦର ସାକରେ ଜନନୀ ମିଠା, ବାନ୍ଧବ ମିଠା ପିତା ।

୨ । ଜଗତ ଉପରେ ବସିଲେ କୁଆ, ଗରୁଡ଼ ବୋଲିକ ହୋଇବ କୁହା ?
[ନୀଚ ପ୍ରକୃତର ଲୋକ ଯେତେ ଉଚ୍ଚ ପଦବୀ ପାଇଲେ ମଧ୍ଯ ତାର ପ୍ରକୃତର ପରବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ ନାହିଁ ।]

୩ । ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ବଡ଼େଇ, କାହାକୁ ଦିଅନ୍ତି କ୍ଷୀର କ୍ଷୀରସା, କାହାକୁ ଦିଅନ୍ତି ଗଡ଼େଇ ।

୪ । ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଗ୍ରିତ, କାହାକୁ ଦିଅନ୍ତି ପଲଙ୍କ ସୁପାତ, କାହାକୁ ଦିଅନ୍ତି ଶାସ୍ତି ।

୫ । ଜଡ଼ା ତେଲ୍ ମେଣ୍ଢା ବାଳ । (ଅଭେଦ ପ୍ରୀତ)

୬ । ଜଣେ ପଶିଲେ ମାଣେ ପଶେ ।
[ଘରର ଲୋକସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧିର ଅନୁପାତରେ ଆୟ ମଧ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଏ ।]

୭ । ଜଣେ ମନୁଷ୍ୟ ପୋଷିଲେ ଯେ, ଘରେ ହାତୀ ପୋଷିଲେ ସେ ।
[ଜଣେ ମନୁଷ୍ୟର ଭରଣପୋଷଣ ବାବଦ ଖର୍ଚ୍ଚ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତ ।]

୮ । ଜଣେ ଡାଳେ ଡାଳେ ଗଲେ ଆଉ ଜଣେ ପତ୍ରେ ପତ୍ରେ ଯିବା ।
[ଜଣକୁ ଆଉ ଜଣେ ବୁଦ୍ଧିରେ ଅତିକ୍ରମ କରିଯିବା ।]

୯ । ଜଣେ ହାତରେ ଗଣ୍ଠି ପକେଇଲେ ଆଉ ଜଣେ ଗୋଡ଼ରେ ଗଣ୍ଠି ପକେଇବା ।
[ଈର୍ଷ୍ୟାରେ ଅନ୍ୟକୁ ବଳିଯିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ।]

୧୦ । ଜନ୍ମ ମରଣ ବରଷା, ଏହା ନ ଜାଣେ ପୁରୁଷା ।

୧୧ । ଜନ୍ମ ଦେଇଛୁ ବୋଲି କଣ କର୍ମ ଦେଇଛୁ ?

୧୨ । ଜନକ (ଜହ୍ନ) ରାଏତ ଥୁଁ ରାତ ନାହିଁ, ବାପା ମାଥୁଁ ଲୋକ ନାହିଁ । [ସମ୍ବଲପୁରୀ ଭାଷା]

୧୩ । ଜନ ଥିଲେ ଧନ ନାହିଁ, ଧନ ଥିଲେ ଜନ ନାହିଁ ।
[ଲୋକ ବିଶ୍ୱାସ ।]

୧୪ । ଜପଇ ଦାଣ୍ଡରେ ତୁଳସୀ ମାଳି, ରାମେ ରାମେ ପଣି କରଇ ଜାଳି, ଯେମନ୍ତ ଲୋକର ଏମନ୍ତ ରୀତି, କହେ ଦୀନାଇ ସେ ମିଛ ଭଗତି ।

୧୫ । ଜୟ ବେଳେ ଜୟ ନାହିଁ, ମରଣ ବେଳେ ଔଷଧ ନାହିଁ ।

୧୬ । ଜୟ କାଳ ଦେଶରେ ଦଣ୍ଡେ ରହି କରି ନାହିଁ ।

୧୭ । ଜର କଲେ ହାତୀ ମଲା, ପରର ପୀରତି ଅଢ଼େଇଦିନ ଅ· ମୁହଁ ମୋଡ଼ିଦେଲେ ଗଲା ।

୧୮ । ଜର ବାଉଳାରେ ତାଟିଆ କାମୁଡ଼ିବା ।
[ଜଣକ ଉପରେ ରାଗ କରି ଆଉ ଜଣକୁ ଦଣ୍ଡ ଦେବା ।]

୧୯ । ଜଳକୁ କଟଣ୍ଟା, ଶତ୍ରୁକୁ ଅଟଣ୍ଟା, ସାଙ୍ଗ ହୋଇଥାଏ ଜଣେ;
ହେଉ ପଛକେ ଗଭ ଗମ୍ଭିର ତାକୁ ନ ଛାଡ଼ିବ କ୍ଷଣେ ।

୨୦ । ଜଳଜଳା କାଠ ଜଳଇ ନାହିଁ, ଥରେ ଜଳିଲେ ଲିଭଇ ନାହିଁ ।

୨୧ । ଜଳଜଳା ହାଣ୍ଡି ଭାଙ୍ଗେ ନାହିଁ ।
[ନିର୍ଲଜ୍ଜ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ଉପମା]

୨୨ । ଜଳ ବଢ଼ୁନେ ସୃଷ୍ଟି ନାଶ, ଜଳ ବଢ଼ୁଲେ ସୃଷ୍ଟି ନାଶ ।

୨୩ । ଜଳରେ ବାସ କରି କୁମ୍ଭୀର ସଙ୍ଗେ ବାଦ ।
[ଅଧୀନସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତି ପକ୍ଷରେ ଉପରସ୍ଥ ମାନଙ୍କର ବିରୋଧାଚରଣ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିପଜ୍ଜନକ ଅଟେ ।]

୨୪ । ଜଳନ୍ତା ନିଆଁରେ କୁଟା ପକେଇବା (ଘିଅ ଆହୁତି ଦେବା)
[କ୍ରୁଦ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅଧିକ ଉତ୍ତେଜିତ କରିବା ।]

୨୫ । ଜଳରେ ଜଳ ପ୍ରତିଷ୍ଠା, ମଳରେ ମଳ ପ୍ରତିଷ୍ଠା, ବାହ୍ମଣେ ଖାନ୍ତି ଶୂଦ୍ର ଅଇଁଠା, ଶିବ ଖାଆନ୍ତି ବାଛୁରି ନାଳ, ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ଶିଖଣ୍ଡୀ ଚୂଳ ।
[ଜଳାଶୟ ଗଙ୍ଗାଜଳ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହୁଏ, ବହିର୍ଦେଶ ଯାଇ ଗୋବର ବା ମାଟିରେ ହାତ ସଫା କରନ୍ତି, ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଶୂଦ୍ରଙ୍କ ଶ୍ରାଦ୍ଧରେ ଉତ୍ସର୍ଗୀକୃତ ଚାଉଳ ଖାନ୍ତି, ବାଛୁରି ପିଇବା ପରେ ଦୁହାଁହୋଇ ଦୁଧ ଶିବଙ୍କୁ ଭୋଗ ହୁଏ, ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଶିଖାରେ ମୟୂର ଚୂଳ ଦିଆଯାଏ ।]

୨୬ । ଜହ୍ନିଫୁଲ ପରି ଅଯୂଷ ପା, ସଞ୍ଜେ ଫୁଟି ସକାଳେ ଯା ।

୨୭ । ଜାଉ ଦହଡ଼ି (ଡହ ଡହ) ପାଖେଇ ଖା ।

୨୮ । ଜାଉ ଖାଇବ ନା ମାଛ ହୁଳୁଡ଼େଇବ ।
[ଏକ ସମୟରେ ଦୁଇଟି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ।]

୨୯ । ଜାଉଁଳି ଜହ୍ନ, ଝୋଟି ଚନ୍ଦନ, ମହୁତା ପାନ, (ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି)

୩୦ । ଜାତି କଲ୍ୟାଣ, ମାଗି ଓଲକ୍ଷ (ଓଲଗି)
[ଉଭୟ ସମ୍ମାନହାନିକର ।]

୩୧ । ଜାଢ଼ୀ କଥା ଜାଢ଼ୀ ମା ଜାଣେ ।

୩୨ । ଜାଣ ନଜାଣ ହାମ୍ଭୁଲ୍ଲ ଅଣ, ଖାଉଅଶିଂଘା ସବୁଠୁ ଝାଣ, କୁଣ୍ଡଳ ଶିଂଘା ଦେଖିବୁ ଯେବେ, ଅଣ୍ଟାରୁ ପଇସା କାଢ଼ିବୁ ତେବେ ।

୩୩ । ଜାଣି ଘୋଡ଼ାର ଶିଙ୍ଗ ନାହିଁ, ଶିଙ୍ଗ ଥିଲେ ଘୋଡ଼ା ରଖନ୍ତା ନାହିଁ ।

୩୪ । ଜାଣି ପଚ୍ଛରେ ଧମ, ନ ଜାଣି ନ ପଚ୍ଛରେ ଅଧମ ।
[ଉତ୍ତମ ବ୍ୟକ୍ତି ଜାଣି ମଧ୍ୟ ନିଜର ସନ୍ଦେହ ମୋଚନ ପାଇଁ ଅନ୍ୟକୁ ପଚ୍ଛରି ବୁଝେ, କିନ୍ତୁ ଅଧମ ବ୍ୟକ୍ତି ନ ଜାଣି ମଧ୍ୟ ଅହଙ୍କାରର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଅନ୍ୟକୁ ପଚ୍ଛରେ ନାହିଁ ।]

୩୫ । ଜାତକୁ ଜାତ କାଟେ, ପାଣିକୁ ପାଣି କାଟେ ।

୩୬ । ଜାତ ଆଗରେ ହାତୀ ଗ୍ଭଲିପାରେ ନାହିଁ ।
[ଜାତଅଣ କ୍ଷମତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବଚନ ।]

୩୭ । ଜାତ ଗଲା ପେଟ ପୁରିଲା ନାହିଁ ।
[ଅବାଞ୍ଛନୀୟ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ମଧ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟସିଦ୍ଧ ନ ହେବା ।]

୩୮ । ଜାନ୍ ଯାଉ, ମାନ (ଆନ) ଥାଉ ।
[ଜୀବନ ପଣ କରି ନିଜର ସଂକଳ୍ପ (ସମ୍ମାନ) ରକ୍ଷା କରିବା]

୩୯ । ଜାମୁ ଜଳାଙ୍ଗ କଷା କାଠି, ଯୁାକୁ ନ କରିବ ଦାନ୍ତକାଠି,
ଯେବେ କରିବ ବଳେ, ତେବେ ପଡ଼ିବ ଜଳେ ।
[ଦାନ୍ତ କାଠି ନିର୍ବାଚନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଡାକ ଋଷି ବଚନ ।]

୪୦ । ଜାଲ ଛିଣ୍ଡା ମାଛକୁ ଚୋକେଇ କୁଦାଏ ।
[ଯେଉଁ ମାଛ ଜାଲ ଛିଣ୍ଡାଇ ପଳାଇଥାଏ, ଚୋକେଇରୁ ଡେଇଁ ପଳାଇବା ତାହା ପକ୍ଷରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସାମାନ୍ୟ କଥା ।]

୪୧ । ଜିନିଷ ହଜିଲେ କାଞ୍ଜିପାଣି ହାଣ୍ଡିକୁ ଅପବାଦ ।
[କୌଣସି ଜିନିଷ ହଜିଲେ ମଣିଷ ଅସ୍ଥାନକୁ ମଧ୍ୟ ସନ୍ଦେହ କରେ ।]

୪୨ । ଜିଭ ଲୁଡୁବୁଡୁ ଛାଡ଼ିବ ନାହିଁ, ରାଡ଼ହଗା ଖଣ୍ଡି ଛାଡ଼ିବ ନାହିଁ ।

୪୩ । ଜୀବରୁ ଶିରା ବାହାର କରିବା ।
[ଖିନ୍ ଭିନ୍ କରି ବିଗ୍ଭର କରିବା ।]

୪୪ । ଜୀରା ଫୁଟିଲେ ବାସ୍ନା ଆସିବା ।
[ଗୁପ୍ତ କଥା ସହଜରେ ଜାଣି ପାରିବା ।]

୪୫ । ଜୀବ ଦେଇଛି ଯେ, ଅଧାର (ଆହାର) ଦେବ ସେ ।
[ଏକାନ୍ତ ଈଶ୍ୱରନିର୍ଭରଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତିର ଉକ୍ତି ।]

୪୬ । ଜୀବ ଅଛି, ଜୀବ ଥିବାଯାଏ ଲୋଭ ଅଛି ।

୪୭ । ଜୀବ ଗଲାବେଳେ ମାଟି ମୁଠା ମୁଠା କରୁଛି ।

୪୮ । ଜୀବରେ ଦୟା, ନାମରେ ବିଶ୍ୱାସ ।

୪୯ । ଜୀବରେ ହତ୍ୟା, ମାଉଁସରେ କାରଣ ନାହିଁ ।
[ବିନା ଲାଭରେ ଗୁରୁତର ଅପରାଧ କରିବା]

୫୦ । ଜୀବନ ଥିଲେ ସବୁ ଅଛି ।
[ବଞ୍ଚି ରହିଥିଲେ ଧନ,ମାନ, ପୁତ୍ର, କନ୍ୟା ସବୁ ମିଳିବ ।]

୫୧ । ଜୁଆ ଜେଷ୍ଠା ପାରିରଙ୍ଗ, ପଶା ନ୍ୟାୟବଳ ବେଶ୍ୟାସଙ୍ଗ ।
ଏଛଡ଼ ଂରସରେ ଯେଉଁ ପୁଅ ଥାଏ, ଭୋକେ ମରି ଠାକର ଖାଏ ।

୫୨ । ଜୁଆ, ଦାସୀ, ଚୋର; ନାଶେ ପୁରୁଷର ଶୀର ।

୫୩ । ଜୁଇ ଗାତ (ଗାଡ଼) କୁ ପେଲି ଦେବା ।
[ଘୋର ବିପଦ ମୁଖକୁ ଠେଲି ଦେବା ।]

୫୪ । ଜୋଇଁ ନେଲେ ଯେ, ବାଘ ନେଲେ ସେ ।
[ପୂର୍ବେ କେତେକ କୁଳରେ ବିବାହିତା କନ୍ୟା ଶାଶୁଘରକୁ ଯାଇ ବାପଘରକୁ ଆଉ ଫେରୁ ନ ଥିଲେ ।]

୫୫ । ଜୋକ ମୁହଁରେ ଲୁଣ ।
[ଜୋକ ମୁହଁରେ ଲୁଣ ଦେଲେ ସେ ଯେପରି ତାର ଶକ୍ତି ସାମର୍ଥ୍ୟ ହରାଇ ମନୁଷ୍ୟର ଅଙ୍ଗକୁ ଛାଡ଼ିଦିଏ, ସେହିପରି ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦୀକୁ ହୀନବଳ କରି ମକାଇ ଆକ୍ରମଣାତ୍ମକ ମନୋବୃତ୍ତିରୁ ନିରସ୍ତ କରାଇବା ।]

୫୬ । ଜୋର ଯାର, ମୁଲକ ତାର ।
[ବଳବାନ୍ ଲୋକହିଁ ସର୍ବଦା ବିଜୟୀ ହୁଏ ।]

୫୭ । ଜୋରୁ ଗୋରୁ ଆପେ ଜଗିଲେ ଭଲ ।

୫୮ । ଜୋରୁ ଗୋରୁ ଧନ; ଏତିକି ନଜର ଗୁଣୁରାଣ ।
[ଏ ତିନିକୁ ସର୍ବଦା ଦୃଷ୍ଟି ଉପରେ ରଖିବ ।]

୫୯ । ଜ୍ୟେଷ୍ଠେ କଦଳୀ, ଆଷାଢ଼େ କଅ, ପୋତ ନ ପୋଠ ହୁଅଇ ଟିଅ । ହାତେ ଗୃଖଣ୍ଡ୍ରକେ ଖୋଳିବ ଗାତ, ପଥର ଖଣ୍ଡ୍ରିକେ ନ ଦେବ ହାତ । ଗୃଖଣ୍ଡ୍ରେ ଗ୍ଲଣ୍ଡ଼ ଭାଙ୍ଗିବ ଭଣ୍ଡ୍ରା, ତେବେ ସେ ଦେଖିବ କଦଳୀ ପେଣ୍ଡ୍ରା ।

—ଝ—

୧ । ଝଡ଼ ବରଷା, କାଠ ଚାଉଳ ଥିଲେ ଭରସା ।

୨ । ଝଡ଼େଇ ଖାଇଲା ବରକୋଳି ଗଛ, ଡରେଇ ଖାଇଲା ପୋଖରୀର ମାଛ ।

[ଜମିଦାର ଓ ପ୍ରଜାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ବନ୍ଧ ବିଷୟରେ କଟାକ୍ଷ ବଚନ ।]

୩ । ଝପ ଝପ ଚାଲି, ଝୁଣ୍ଟି ପଡ଼ିଲି ଗାଲି, ଝାଲ ଟମଗମ ତବତ ବାଲି, ସଖି ଗୋ ପଦ ଏ ।

୪ । ଝାଟି କି ମାଟି, କୁମ୍ଭାରୁଣୀଙ୍କର ଧ ପାଇଟି ।

୫ । ଝାଟି ମାଟି ଚାଳ ଘର, ନିଆଁ ପାଣିକି ସଦା ଡର ।

୬ । ଝାଡ଼ର କଣ୍ଟା କିଏ ଗୁଞ୍ଜକାଇ ଥାଏ ?

[ବନସ୍ତ କଣ୍ଟା ମୂଳରୁ ଗୋଜ ଦେଖ ।]

୭ । ଝାଡ଼େ ଥିଲେ ରଜାର ହାତୀ ।

[ହାତୀ ବନସ୍ତରେ ଥିଲେ ରଜାଙ୍କର ଦେଶ]

୮ । ଝାଡ଼ର ଦେବତାଙ୍କୁ ପଦବାଉଡ଼ୀ ପୂଜାରୀ ।

[ଦେବତା ଯେମନ ପୂଜାରୀ ।]

୯ । ଝିଅ ହୁଏଁ ସେ ଝିଅ, ତାକୁ ଗମ୍ଭୀର ଶିକାରେ ଥୁଅ ।

୧୦ । ଝିଅ ଘରେ ରହିଲେ ଅଢ଼ୁଆ, ଝିଅ ଘରେ ରହିଲେ କଢ଼ୁଆ ।

୧୧ । ଝିଅ ନେଲେ ଘର ସରଇ ନାହିଁ, ବୋହୂ ନେଲେ ଘର ପୂରଇ ନାହିଁ ।

୧୨ । ଝିଅ ଦେଇଥିବ ଯେଉଁଠି, ନଇଁ ପଡ଼ିଥିବ ସେଇଠି ।

୧୩ । ଝିଅ ଦେଇ ବାଡ଼ କାନଶିର ଶାଗକୁ ସର ହୁଏନି ।

୧୪ । ଝିଅକୁ ମାର ବୋହୂକୁ ଶିଖାନ୍ତ ।
[ଝିଅକୁ ଦଣ୍ଡ ଦେବା ଛଳରେ ବୋହୂକୁ ଶିକ୍ଷା ଦେବା ।]

୧୫ । ଝିଅକୁ ଦେଇ ଜ୍ୱାଇଁକୁ ଉପେଇବା ନ୍ୟାୟ ।
[ଜଣକୁ ଦେଇ ଆଉ ଜଣକର ଉପକାର କରିଥିବା ଅସ୍ପାଳନ ।]

୧୬ । ଝିଅ ଦୁଇ କୁଳକୁ ହିତା, ଝିଅ ଦୁଇ କୁଳକୁ ପିତା ।

୧୭ । ଝିଅକୁ ଜ୍ୱାଇଁ ନେଲେ ଗଲା, ଯମ ନେଲେ ଗଲା ।

୧୮ । ଝିଅ ଦେଖିବ ଗୋଡ଼େଇ ପୋଡ଼େଇ, ବୋହୂ ଦେଖିବ ଅଡ଼େଇ ଅଡ଼େଇ ।
[କନ୍ୟାଦେଖା ଓ ବୋହୂଦେଖା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉକ୍ତି ।]

୧୯ । ଝିଅ ଝିଆଣି, ଦବା ନବା ଯାଏ ମୁହଁ ଗ୍ଧାଣି ।

୨୦ । ଝିଅ ବିକି କର ନାଅନ୍ତ ଧନ, ହଗଡ଼ ହୋଇଣ ସେବଣ ଜନ, ଝିଙ୍କିଣ ନାଅଇ ଅଲପ ଧନ, କହେ ଦନାଇ ଏ ପ୍ରପଞ୍ଚମାନ ।

୨୧ । ଝିଅ ମରଣ, ପିତା ଭରଣ, ନ ମିଳେ ଋଣ, ଆଗେ ଦୁଃଖ ପଛେ ସୁଖ ।

୨୨ । ଝିଅ ମଲେ ଜ୍ୱାଇଁ କାହାର ଗୋତ ।
[କନ୍ୟାର ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଜ୍ୱାଇଁଠାରୁ ଆଦର କମିଯାଏ ।]

୨୩ । ଝିଣ୍ଟିକା ମାରି ବଣି ପୋଷିବା ।
[ବଡ଼ ଜୀବ ଗୋଟିକୁ ପୋଷିବା ନିମନ୍ତେ ବହୁ କ୍ଷୁଦ୍ର ଜୀବ ହତ୍ୟା କରିବା ।]

୨୪ । ଝିମିଟି ଖେଳରୁ ମହାଭାରତ ।
[ଶାରଳା ମହାଭାରତରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି ଯେ ସାମାନ୍ୟ ଝିମାଣି ଖେଳରୁ ପାଣ୍ଡବ ଓ କୌରବମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିବାଦର ସୂତ୍ରପାତ ହୋଇ କାଳକ୍ରମେ ସେଥିରୁ ଭୀଷଣ ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧର ଉଦ୍ଭବ ହୋଇଥିଲା । ସେହିପରି ସାମାନ୍ୟ ବିଷୟ ବା ଘଟଣାରୁ ଦେଶବ୍ୟାପୀ ତୁମୁଳ ବ୍ୟାପାରର ସୂତ୍ରପାତ ହୁଏ ।]

୨୫ । ଝୁଟା ଜରି, ଏହା ପିନ୍ଧିଲେ କି ଧନ ସରି ?
[ନକଲି ବସନ ଭୂଷଣ ବେଶୀ ଧନ ଯାଏ ନାହିଁ ।]

୨୬ । ଝୋଟକୁ ନିଅାଁ ବାଇ ।
[ଯୁବକ ଓ ଯୁବତୀଙ୍କର ସହାବସ୍ଥାନ ପ୍ରତି କଟାକ୍ଷ ବଚନ ।]

—ଟ—

୧ । ଟକଲା ଗୁଡ଼ିଆ, ଧାଇଁଆ ତେଲି, ଙ୍କେଣ୍ଟା ଦାଣ୍ଡୁ ଅସି, ଛେଳିଆ ମାଳୀ । ଅଳୁଲୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଭୁରୁଲୁ ଧୋବା, କହେ ଦନାଇ ଏ ଖାଆନ୍ତି ଖୋବା (ଦନାଇ ଦାସଙ୍କ ପହ୍ଳି) ।

୨ । ଟଙ୍କ ନ ଥାଇ ଟଭା, ଟାଙ୍ଗର ମୁଣ୍ଡରେ ଗଭା । କୁଲଭୁଆସୁଣୀ ଦାଣ୍ଡରେ ଡ଼ଭା; କହେ ଦନାଇ ଏ କାହିଁକି ଶୋଭା ।

୩ । ଟଙ୍କାକର ଶାଗ ଖାଇଲେ କଡ଼ାକର ବଳ ହୁଏନାହିଁ ।

୪ । ଟଙ୍କା ଥିଲେ ମା ବାପ ଛଡ଼ା ସବୁ ମିଳେ ।

୫ । ଟଙ୍କା ଯାର ମାମଲା ତାର । (ଧନୀ ଲୋକ ସବୁଠାରେ ଜିଣେ)

୬ । ଟଙ୍କା ଛଟି, ଭଣ୍ଡାର ମୁଟି । (ସ୍ୱଳ୍ପ ଉପାର୍ଜ୍ଜନକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି) ।

୭ । ଟଙ୍କାକୁ ଟଙ୍କା କମାଏ ।
[ଧନ ବଳରେ ଆୟର ନାନା ପନ୍ଥା ଖୋଲିଯାଏ ।]

୮ । ଟଙ୍କାଭୁତ ଉକାଭୁତ, ମଲା ସେ କସାନ ଗଲା ସେ ଖେତ ।

୯ । ଟାଙ୍ଗଣ ଘୋଡ଼ା, ଖୁଲି ସରସ ଲଦନ ଥୋଡ଼ା ।
[ବହୁମୂଲ୍ୟ ଘୋଡ଼ାଙ୍କ ପରି ଯାହାଙ୍କ ପିଛା ଖରଚ ବେଶୀ ଅଥଚ ଯାହାଙ୍କର ପରିଶ୍ରମ ଅଳ୍ପ ।]

୧୦ । ଝାଣ କରୁଥାଏ ମାଇପ ଆଗେ,
ଲାଲ ପାଗ ଦେଖି ଘରକୁ ଭାଗେ ।
[ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୀରୁ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି ।]

୧୧ । ଝାପଗା ଯେବେ କର ବସିବ ପାଖରେ ଥିବ ଶାଳୀ ।

୧୨ । ଠିକଣାଭୁଇଁ ଭୂଷ, ଟୋକାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପରିହାସ, ସର୍ଷି ଗୋ ମନ୍ଦ ଏ ।

୧୩ । ଟିକ୍କି ଚଢ଼େଇକି ବେସରବନ୍ଥା ।
[ସାମାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ବିଶେଷ ଆୟୋଜନ ।]

୧୪ । ଟୁପୁ ଟୁପୁ ପାଣି ପଥର କାଟେ, ଟୁପୁ ଟୁପୁ କଥା ଅନ୍ତର କାଟେ ।
[ଚୁପ୍ ଚୁପ୍ କଥା ମନରେ ନାନାପ୍ରକାର ସନ୍ଦେହ ଜନ୍ମାଇ ଦୁଃଖ ଦିଏ ।]

୧୫ । ଟେକା ହାତରୁ ଖସିଲେ ଅଣଚାହୁଡ଼ା ।

୧୬ । ଟୋକା ଝାକରା ତଟୁ ଘୋଡ଼ା, ଖାଆନ୍ତି ବହୁତ କାମ ଥୋଡ଼ା ।

୧୭ । ଟୋକାଙ୍କୁ ସୁନ୍ଦର ବସନ୍ତ ପଞ୍ଚମୀ, ଟୋକୀଙ୍କି ସୁନ୍ଦର ନେତ, ବୁଢ଼ୀଙ୍କି ସୁନ୍ଦର ରାଇ ଦାମୋଦର ବୁଢ଼ାଙ୍କୁ ସୁନ୍ଦର ଗୀତ ।

—୦—

୧ । ଠକଙ୍କର ଗୁରୁ, ହୁଅନ୍ତି ଚକ୍‌କଣ ମୁହଁଟି ସରୁ ।

[ଠକର ଲକ୍ଷଣ]

୨। ଠାଅରୁ ନ ଉଠେ ବର, ତାକୁ ଧରାଧର ବାଭାକର ।

[ଅସମର୍ଥ ଲୋକ ଦ୍ୱାରା ଜୋର ଜବରଦସ୍ତି କରି କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରାଇବା ।]

୩ । ଠାକୁର ଘରେ କିଏ ରେ ? ନାଁ ମୁଁ କଦଳୀ ଖାଇନାହିଁ ।

[ଚୋରକୁ କେହି ପ୍ରଶ୍ନ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ସେ ନିଜର ନିର୍ଦ୍ଦୋଷତା ପ୍ରମାଣିତ କରିବା ନିମିତ୍ତ ଅଗବଢ଼ା କଥା କହି ଧରା ପଡ଼ିବା ।]

୪ । ଠାକୁର ନ ସପ୍ନେଇଲେ ଭୋଗ ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ ।

[ନିଜର ମନୋଭାବ ବ୍ୟକ୍ତ ନ କଲେ କେହି ଘରେ ଯାଚି କରି ଆଣି ଦେଇଯିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ।]

୫ । ଠାକୁର ଖାଇ ଠାକୁରଙ୍କ ଖଟୁଲି ଖାଇବା ।

[ଲଭ୍ୟାଂଶ ଭୋଗ କରି ସାରି ମୂଳଧନ ଖାଇଯିବା ।]

୬ । ଠା ଜାଣି ହସି, ଠା ଜାଣି ବସି ।

୭ । ଠାପୁଅ କପାଳକୁ ବର୍ଷା ହେବା ।

୮ । ଠାପୁଅ ହୋଇଣ ଯେତେବେଳେ ବାରୁ, କହେ ଦନାଇ ଏ କଥା ଟେରୁ । (ଦନାଇ ଦାସଙ୍କ ପହଲି)

୯ । ଠାପୁଅ ବଳଦ ରକ୍ଷା ପାଏ, ଠାପୁଅ ମଣିଷ ନାଶ ଯାଏ ।

୧୦ । ଠିକିଲେ ଶିଖନ୍ତି ।
[ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ଶିକ୍ଷା ଲାଭ କରିବା ।]

୧୧ । ଠିକିଲା ନାଗି ଘର କରେ ।

୧୨ । ଠିକି ନ ଶିଖିଲେ ମଣିଷ ପଶୁ ।
[ଯେ ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ଶିକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଅସମର୍ଥ ସେ ମନୁଷ୍ୟରେ ଲେଖା ନୁହେଁ ।]

୧୩ । ଠେକିରୁ ତେଲ ସାରିବ ନାହିଁ, ପୁଅକୁ ନୁଖୁରି ରଖିବ ନାହିଁ ।
[କୃପଣ ବ୍ୟକ୍ତି ଉଚ୍ଚାଭିଳାଷ ପୋଷଣ କରିବା ପରି ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ କଥା ।]

—ଡ—

୧ । ଡଗ ଡଗ ଗ୍ଲୁଲକ, ସବୁ ନୁହେଁ ଘୋଡ଼ା ପାଲିଙ୍କି ।

୨ । ଡର କାହାକୁ ଭୟ କାହାକୁ, ଠାକୁରେ ଅଛନ୍ତି ଚଉବାହାକୁ ।

୩ । ଡରୁ ଯେବେ କରୁ କାହିଁକି ? କରୁ ଯେବେ ଡରୁ କାହିଁକି ?

୪ । ଡରିବା ଲୋକ କରେ ନାହିଁ, କରିବା ଲୋକ ଡରେ ନାହିଁ ।

୫ । ଡରେ ଥରହର ନୁହଇ ସୁତ, ଡାକଇ ଯାହାକୁ ପାଖକୁ ତାତ ।

୬ । ଡାକ ନଶୁଣୁ ଧରଇଁ ଠେଙ୍ଗା କହେ ଦନାଇ ଏ କୁଳ ବାହୁଙ୍ଗା ।

୭ । ଡାଆଣୀ ହୋଇ ଲାଗିବା, ଗୁଣିଆ ହୋଇ ଝାଡ଼ିବା ।

[ନିଜେ ଅନିଷ୍ଟ କରାଇ ପୁଣି ଅନିଷ୍ଟର ପ୍ରତିକାର କରିବା ପାଇଁ ବସିବା ।]

୮ । ଡାଆଣୀ ଆଗରେ ପୁଅ ଛେଇବା ।

୯ । ଡାଆଣୀ କୋଳକୁ ପୁଅ ଦେବା ।

[ଭକ୍ଷକ ଦାୟିତ୍ୱରେ ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ଅର୍ପଣ କରିବା ।]

୧୦ । ଡାହାଣ ବାଁ ଦୁଇ ହାତରେ ଫୁଲର ବାସ ସମାନ ।

[ଯାହା ଭଲ ତାହା ସର୍ବଦା ଭଲ ।]

୧୧ । ଡାଉଁଶ ପିଇଲେ ରୁଧିର ତାଳେ, ତାଠାରେ ହେବ କି ମାଉଁସ ପଳେ ।

୧୨ । ଡାଳ ମାଙ୍କଡ଼ ଡାଳେ ଥାଇ ଖଟେଇ ହୁଅଇ କେତେ ।
କରଗତ କରି ମାରଗତ କଲେ ସଲାମ କରଇ କେତେ ।
[ବଣ ପଶୁକୁ ଶିକ୍ଷା ଦେଲେ ସେ ମନୁଷ୍ୟର ବଶ ହୁଏ ।]

୧୩ । ଉମ୍ବ ଛଅଣ କି ଅଇଁଷେ ଲେଖା ?
[ଅଳ୍ପ ବୟସ୍କ ଶିଶୁ ବଡ଼ ହୋଇ ସଂସାରରେ ଜଣେ ବୋଲି ଗଣିତ ହେବାର ଆଶା ବିଡ଼ମ୍ବନା ।

୧୪ । ଉମ୍ବ କାଞ୍ଚିଆ ହୋଇଯିବା ।
[ବିଶେଷ କ୍ଷତ ହେବା ।]

୧୫ । ଉହରେ ବିଲୁଆ ଡେଇଁବା
୧୬ । ଉହରେ ବାଇଗଣ ରୋଇବା । } [ବଂଶ ଲୋପ ପାଇବା ।]

୧୭ । ଉବୁଡ଼ି ପାଣି ପିଇଲେ ମହାଦେବଙ୍କ ବାପା ବି ଜାଣି ପାରିବେ ନାହିଁ ।
[ଗୋପନରେ କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ କେହି ଜାଣିପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।]

୧୮ । ଡେଙ୍ଗ ନଡ଼ିଆ ବାଙ୍ଗର ଗୁଆ, ମଝିମଝିକିଆ ତାଳ, ମଞ୍ଜି ଲଗାଇ ଗଛ କଲେ ଫଳୁଥିବ କାଳ କାଳ ।
[ନଡ଼ିଆ, ଗୁଆ ଓ ତାଳ ବୃକ୍ଷ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉକ୍ତି ।]

୧୯ । ଡେଙ୍ଗା ମୁଣ୍ଡରେ ଠେଙ୍ଗା ।
[ପରିବାରର ନେତୃସ୍ଥାନୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସମସ୍ତ ଦାୟିତ୍ୱ ତୁଲେଇବାକୁ ପଡ଼େ ।]

୨୦ । ଡେବିରି ହାତର ପାପ ଭୁଜମାକୁ ନ ଯାଏ ।
[ଜଣକର ପାପ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ଭୋଗ କରେ ନାହିଁ ।]

— ଠ —

୧ । ଠମ ନଗର ଭାଙ୍ଗିଲେ ଚନ୍ତ୍ରା କମାର ମନ୍ତ୍ରୀ ।
[ସର୍ବନାଶ ବେଳକୁ ଅଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ପରାମର୍ଶଦାତା ରୂପେ ନିଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।

୨ । ଠଲଗଲ୍ଲ (ଢଲଗଲ୍ଲ) ବନ ଭଲ ଗଲ୍ଲ ମନ ଲେଉଠି ଅସେ କି ଅଉ ?

୩ । ଠାଉଁ ଠାଉଁ ଠାଉଁ ବାଜଇ ଢୋଲ,
ବାହାରେ ଚକ୍‌କଣ ଭିତରେ ପୋଲ ।

୪ । ଠାଲ ଠାଲ କରି କାଢୁଛୁ ପାଣି, କଙ୍କାଳ ଖାଉଛୁ ତନ୍ନ କହୁଣି ।

୫ । ଠାଙ୍କୁଣି ଘୋଡ଼େଇ ରଖିଲେ ଗୁହ କେତେକାଳ ଯାଏ ଲୁଚିବ ।
[ମନ୍ଦକାର୍ଯ୍ୟ ବା ପାପ ବେଶି ଦିନ ଗୋପନରେ ରହି ପାରେ ନାହିଁ ।]

୬ । ଠିଙ୍କି ଉରାଣ୍ଡିରେ ମୁଣ୍ଡ ଦେଇ ପାହୁରାଣିକୁ ଡର ।
[ଜାଣି ଶୁଣି ବିପଦକୁ ବରଣ କରି ତଜ୍ଜନିତ ଫଳାଫଳକୁ ଭୟ କରିବା ।]

୭ । ଠିଙ୍କି ଶାଳରେ ଢେଙ୍କାନାଳ ଚନ୍ତ୍ରା ।
[ଅସ୍ଥାନ ଓ ଅସମୟରେ ଅନ୍ୟ ଅପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ବିଷୟ ଚର୍ଚ୍ଚା କରିବା ।]

୮ । ଢିଙ୍କିଶାଳ କଥା ନ ଜାଣି ଢେଙ୍କାନାଳ କଥା କହିବା ।
[ନିଜ ଘର କଥା ନ ଜାଣି ଦୂର ଦେଶର ସମ୍ବାଦ ପର-
ବେଷଣ କରିବା ।]

୯ । ଢିଙ୍କି ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଗଲେ ମଧ୍ୟ ଧାନ କୁଟିବ ।
[ମନୁଷ୍ୟ ଯେତେ ବଡ଼ ପଦବୀ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତାର
ବୃତ୍ତି ବା ଅଭ୍ୟାସ ଛାଡ଼େ ନାହିଁ ।]

୧୦ । ଢିଙ୍କି ମୁଣ୍ଡରେ ଗୁଡ଼ଜଳ ।
[କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ବା ଘଟନା ପରିସମାପ୍ତି ବା ଚରମ
ସୋପାନରେ ପହଞ୍ଚିବା । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଜରୁରୀ ପରିସ୍ଥିତି ।]

୧୧ । ଢିହ୍ନ କି ଜାଣେ ବୋଝର ଗରୁ ।
[ସାହାଯ୍ୟକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି କାର୍ଯ୍ୟର ଦାୟିତ୍ୱ ବୁଝନ୍ତି ନାହିଁ ।]

୧୨ । ଢୁଆ ଧରିବାକୁ ପାଞ୍ଚଜଣ, ଗୀତ ବୋଲିବାକୁ ଜଣେ ।
[ନେତା ଜଣେ ଅନୁଚର ଅନେକ ।]

୧୩ । ଢୁଲେଇ ଢୁଲେଇ ଚାଲିଛି ବାଟ,
କିସ ହେବ ମାରି ତେନ୍ତୁଲି ଛାଟ ?
[ଅଳସୁଆ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଯେତେ ଦଣ୍ଡ ଦେଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ତାର
ଅଭ୍ୟାସ ଛାଡ଼େ ନାହିଁ ।]

୧୪ । ଢେଙ୍କାକୁ ବାଟ ପଚାରି ପଚାରି ଯିବା ।
[ପୂର୍ବବଙ୍ଗ ସ୍ଥିତ ଢାକା ସହର ପରି ବହୁଦୂର ଅଜଣା
ସ୍ଥାନକୁ ମଧ୍ୟ ଲୋକେ ପଚାରି ପଚାରି ଚାଲିଯାଆନ୍ତି ।]

୧୫ । ଢୋକ ଢଳିଲେ ପୂରଇ ଢୋଲ, ଏଇଥି ପାଇଁକି ସବୁ ଗୋଳ ।
[ସଂସାରର ସବୁ ଗୋଳ ଉଦର ପୂରଣ ନିମିତ୍ତ ।]

୧୬ । ଠୋକେ ପିଇ ଦାନ୍ତେ ଜା ।
[ଅସ୍ଥାୟୀ ପ୍ରତିକାର ବା ଅବଲମ୍ବନ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ଚଳିବା ।]

୧୭ । ଠୋଲ୍ ବାଇଦ କୋଶେ, ଢୁଣ୍ଡି ବାଇଦ ସହସ୍ର କୋଶ ।

୧୮ । ଢୋଲ୍ କାନ୍ଧରେ ପଡ଼ିଲେ ଆପେ ବଜାଇ ଶିଖନ୍ତି ।
[ନିଜ ଉପରେ ଦାୟିତ୍ୱ ପଡ଼ିଲେ ତାହା ବହନ କରିବାର ବାଟ ଦିଶିଯାଏ ।]

୧୯ । ଠୋଲ୍ ହୋଇ କରି ନ ଥାଇ ସ୍ୱର,
ସର ହୋଇ ଯେବେ ନ ଥାଏ ନୀର,
ତମାଲିଆ ନାମ ଅଟେ ସେ ପୁର,
କହେ ଦନାଇ ଏ କଥା ନିକର ।

୨୦ । ଠୋଲ୍ ଖାଏ ମାଡ଼, ହାଣ୍ଡି ଖାଏ କଡ଼ଡ଼ି ।
[ଜଣେ କଷ୍ଟ ଭୋଗ କରିବା ଏବଂ ଆଉ ଜଣେ ସେହି କଷ୍ଟର ସୁଖମୟ ଫଳ ଭୋଗ କରିବା ।]

୨୧ । ଠୋଲ୍ ଭିତରେ ମୂଷା ।
[ଗୋପନରେ ଆଖି ଆଢୁଆଳରେ ରହିଥିବା ଶତ୍ରୁ ବା ଦୁର୍ଗତି ।]

— ତ —

୧ । ତତଲ ପାଣିରେ କେଉଁଠି ଘର ପୋଡ଼ିଲଣି ? ନାଁ ମଣିଷ କଥାରେ ମଣିଷ ମଲଣି ?

୨ । ତନ୍ତୀ କୁଳରଁ ହେଲ ନାଁ ବୈଷ୍ଣବ କୁଳର ହେଲ ?
[ଯାହାର ଉଭୟ କୁଳ ନଷ୍ଟ ହୁଏ ।]

୩ । ତନ୍ତୀ ସାଇରେ କଠାସ ମହାବଳ ବାଘ ।
[ନିରୀହ ନିର୍ବୋଧ ଲୋକଙ୍କ ନିକଟରେ ଅତି ସାମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ମଧ୍ୟ ନିଜର ପ୍ରତିପତ୍ତି ବିସ୍ତାର କରେ ।]

୪ । ତନ୍ତୀ କୁହୁଡ଼ି ପହଁରିବା ।
୫ । ତନ୍ତୀ ତାଳଗଛ ଡେଇଁବା ।
[ତନ୍ତୀମାନଙ୍କର ନିର୍ବୋଧତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପ୍ରବାଦ ।]

୬ । ତନ୍ତୀଠା ନାଁ ଭୁଲାଭଣ୍ଡାଠାଏ ?
[ଉଭୟ ନିର୍ବୋଧ ବୋଲି ଦେଶରେ ପ୍ରବାଦ ଅଛି ।]

୭ । ତନ୍ତୀ ବଳଦକୁ ମାଳୀ ହଳିଆ ।
[ନିର୍ବୋଧ ଓ ଅନଭିଜ୍ଞ ଦୁଇଜଣଙ୍କର ଏକତ୍ର ସମାବେଶ ।

୮ । ତନ୍ତୀ ଭଣ୍ଡ, ନିତି ବୁଣୁଥାଏ ମୋହର ଖଣ୍ଡ ।
[ତନ୍ତୀ ଟୋକମାନଙ୍କୁ ଭଣ୍ଡାଇବା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉକ୍ତି ।]

୯ । ତପା, ଜପା, ଭୋପା, ଚେପା, ଯାଙ୍କ ଦେହୁ ପାଠ ନୁହେଁ ଲୋ ବୋପା ।
[ଯେ ତପସ୍ୟା କରେ, ଯେ ମାଳ ଜପେ, ଯେ ଅସ୍ଫାଳନ କରେ ଏବଂ ଯେ ପେଟୁ ସେମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପାଠ ହୁଏ ନାହିଁ ।]

୧୦ । ତପେ ବର ନୋହିଲେ କୋପେ ବର ।

୧୧ । ତମ୍ବାପାତ୍ରଅରେ ମୁଣ୍ଡ ବାନ୍ଧିବା ।
[ଶତ୍ରୁ ହେବା ପାଇଁ ଦୁରାଶା ପୋଷଣ କରିବା ।]

୧୨ । ତମ୍ବା, ତୁଳସୀ, ଶାଳଗ୍ରାମ ଧରି (ଛୁଇଁ) କହିବା ।
[ଶପଥ କରିବା]

୧୩ । ତରତର ବେଳେ କି ଅଣିରେ କାନରେ ଭାତ ଗୁଞ୍ଜନ୍ତି ?
[ଖାଇବା ବେଳେ ଅକାରଣ ତରତର ହୋଇ ଲାଭ ନାହିଁ ।

୧୪ । ତରକାଳ କୁଆ ଶହେ ବରଷ ଜୀଏଁ ।]
[ସାବଧାନ ହେଲେ ସହଜରେ ବିପଦ ପଡ଼େ ନାହିଁ ।]

୧୫ । ତଳ ବରଡ଼ା ଖସୁଛି, ଉପର ବରଡ଼ା ହସୁଛି,
ରହ ରହରେ ମଝିବରଡ଼ା ତୋ ଦିନ କାଲ ଆସୁଛି ।
[ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ, ଯୌବନ ଓ ଶୈଶବାବସ୍ଥା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉପଲକ୍ଷ୍ୟ ବଚନ ।]

୧୬ । ତଷ୍ଟୁ କୁଟିଲେ କି ଗୁଣ୍ଡଳ ମିଳିବ ?
[ଉପଯୁକ୍ତ ପନ୍ଥା ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରି ନ ପାରିଲେ କାର୍ଯ୍ୟସିଦ୍ଧି ଅସମ୍ଭବ ।]

୧୭ । ତା ବୁଅର ମୁହଁରେ ଖଡକୁଡ଼ି ସେ ପର ଦାନ୍ତ ଓଲଉଛି ।
[ଦୋଷଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ଅନ୍ୟକୁ ସଦୁପଦେଶ ଦେବା ।]

୧୮ । ତାଲଗଛକୁ ବାଲ ଫୋପଡ଼ ମାରିବା ।
[ତାଲ ଭଳି ଡେଙ୍ଗା ଗଛକୁ ବାଲ ଭଳି ସରୁ ଫୋପଡ଼ ମାରି ତାଲ ଝଡ଼ାଇବାର ଦୁରାଶା ।]

୧୯ । ତାଲ ପଡ଼ିବାକୁ କାଉ ଉଡ଼ିବାକୁ ।
[କାର୍ଯ୍ୟକାରଣ ସମ୍ବନ୍ଧହୀନ ଦୁଇଟି ଘଟଣା ଏକ ସମୟରେ ଘଟିବା ।]

୨୦ । ତାଲ ପଡ଼ିବାକୁ ମୁଣ୍ଡ ପାତିବା ।
[ବିପଦକୁ ବରଣ କରିବା ।]

୨୧ । ତାଳୁରେ ତେନ୍ତୁଳିଆ ବିଚ୍ଛା କାମୁଡ଼ିବା ।
[ଘୋର ଚିନ୍ତାଗ୍ରସ୍ତ ହେବା ।]

୨୨ । ତାମ୍ବି ସାନ, ବାଣ (ଭାଉ) ଠାଣି, କାହିଁ ନ ମିଳିଲେ ଅମୁକ ଦୋକାନରୁ ଆଣି ।

[କମ ଓଜନର ଜିନିସ ଚଢ଼ାଦରରେ ବିକ୍ରୟ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିପ୍ରତି କଟାକ୍ଷ ବଚନ ।

୨୩ । ତଅଣ ହୋଇଣ ହୁଏ ଅଲଣା,
ସୁନା ଝାଲିବାରେ ନାହିଁ ଠାଙ୍ଗଣା,
ତାଲ ଧରି ଯେବେ ହୁଅନ୍ତି ବଣା,
ଝିଅକୁ ବଢ଼ାନ୍ତି କରି ତୁଳଣା,
କହେ ଦନାଇ ଏ ଗ୍ୟାରହେଁ ଜଣା ।
[ଦନାଇ ଦାସଙ୍କ ପହଲି ।

୨୪ । ତଅଣ ସୁଆଦ ଲୁଣେ, ପୁଅ ସୁଆଦ ଗୁଣେ,
ବୋହୂ ସୁଆଦ ଜୁଣେ ।

[ଲୁଣ ପଡ଼ିଥିବା ତିଅଣ, ଗୁଣବାନ ପୁଅ ଓ ଲଜ୍ଜାଶୀଳା କୁଳବଧୂ ଏମାନେ ସୁଖଦାୟକ ହୁଅନ୍ତି ।]

୨୫ । ତିନି କରକଟ, ମରଣ ନିକଟ ।

୨୬ । ତିନି ମୂଷଳ, ନାହିଁ କୁଶଳ ।
[ତିନି ସଂଖ୍ୟା ଅମଙ୍ଗଳକର । ଲୌକିକ ବିଶ୍ୱାସ ।]

୨୭ । ତିନି ସେଣାରେ ପାଣି ଉଠିବା ।
[ବହୁଲୋକସାଧ୍ୟ ବିଷୟ]

୨୮ । ତିନି ଥେଣ୍ଟିଆ କାକୁଡ଼ି ବାଡ଼ି, ଖାଏ ଶିଆଳ ବେକ ମୋଡ଼ି ।
[ଯେଉଁ ସମ୍ପତ୍ତିରେ ଏକାଧିକ ସ୍ୱାମୀ ତାହା ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ ଅଭାବରୁ ଉଜୁଡ଼ି ଯାଏ ।]

୨୯ । ତିନି ବରଷରେ ଧାନ ବାହୁଙ୍ଗା,
ତିନି ପୁରୁଷରେ କୁଳ ବାହୁଙ୍ଗା ।
[ଉପଯୁକ୍ତ କର୍ଷଣ, ହେପାଜତ ଓ ଶିକ୍ଷା ଅଭାବରୁ ।]

୩୦ । ତିନିଘର କୁଣିଆ ଉପାସ ରହେ ।
[ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି କୁଣିଆଙ୍କର ତତ୍ତ୍ୱନେବ ବରୁବ କେହି ଦାୟିତ୍ୱ ନ ନେବା ହେତୁ ।]

୩୧ । ତିନି ତୁଣ୍ଡରେ ଛେଳି କୁକୁର ।
[ଏକାଧିକ ବ୍ୟକ୍ତି ସତ୍ୟକୁ ମିଥ୍ୟା, ଭଲକୁ ମନ୍ଦ ବୋଲି କହିଲେ ସଂସାର ଲୋକେ ତାହାକୁ ମିଥ୍ୟା ବା ମନ୍ଦ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରିବା ।]

୩୨ । ତିନି ପାଞ୍ଜିରୁ ଯିବା । [ସମସ୍ତ ଅବଲମ୍ବନ ହରାଇବା]

୬୬ । ଛଅ ଧୂପ ପାଞ୍ଚ ଅବକାଶ ।

[ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଛଅ ଧୂପ—ଯଥା, ସକାଳ, ମଧ୍ୟାହ୍ନ ଓ ସନ୍ଧ୍ୟା । ଯାତ୍ରୀମାନେ ଦର୍ଶନ କରିବାର ପାଞ୍ଚଗୋଟି ଅବକାଶ ଅଛି—ଯଥା, ମଙ୍ଗଳ ଆରତି ସମୟରେ, ସକାଳ ଧୂପ ପରେ, ସନ୍ଧ୍ୟା ଆଳତି ସମୟରେ ଓ ସନ୍ଧ୍ୟା ଧୂପ ପରେ । .... ବହୁ ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ଜୀବନଯାପନ କରିବା ।]

୬୪ । ତିହିଁକୁ ବିଶ୍ୱାସ ନାହିଁରେ ବଳା,
ପାଖରେ ବସାଇ କାଠନ୍ତି ଗଳା ।

୬୫ । ତରଳ ବୁଦ୍ଧିରେ ମହାପ୍ରଭୁ ଖଣ୍ଡିଆ ।

[କଥିତ ଅଛି ଯେ ଭଗବାନ୍ ବୃଦ୍ଧ କାରିଗର ବେଶରେ ମହାରାଜା ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନଙ୍କୁ କହିଲେ ଯେ ଦେଉଳର ଦ୍ୱାର ବନ୍ଦ କରି ସେ ତାହା ଭିତରେ ଦାରୁ ଗଢ଼ିବେ । ଏକୋଇଶ ଦିନ ପୂର୍ବରୁ ମନ୍ଦିର ଦ୍ୱାର କେହି ଖୋଲିବେ ନାହିଁ । ନିରୂପିତ ସମୟ ପୂର୍ବରୁ ମନ୍ଦିରଦ୍ୱାର ଖୋଲିଲେ ଶୁଭକାର୍ଯ୍ୟରେ ବିଘ୍ନ ସୁନିଶ୍ଚିତ । ଦୁଇ ସପ୍ତାହରୁ ଅଧିକ କାଳ ଏହିପରି ଭାବରେ ବିଗତ ହେଲା । ଶେଷକୁ ନିହଣ ମୁଗୁରର ଠୁକୁଠାକୁ ଶବ୍ଦ ଆଉ ଶୁଣାଗଲା ନାହିଁ । ମହାରାଣୀ ଗୁଣ୍ଡିଚା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶଙ୍କାକୁଳ ଚିତ୍ତରେ ଏକଥା ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନଙ୍କୁ ଜଣାଇବାରୁ ସେ ତାହାଙ୍କ ପରାମର୍ଶ ଅନୁଯାୟୀ ଏକୋଇଶ ଦିନ ପୂର୍ବରୁ ମନ୍ଦିର ଖୋଲିଲେ । ମନ୍ଦିର ଭିତରେ ଜଗନ୍ନାଥ, ସୁଭଦ୍ରା ଓ ବଳଭଦ୍ରଙ୍କର ତିନିଗୋଟି ଦାରୁଗଢ଼ା ମୂର୍ତ୍ତି ଥିବାର ଦେଖାଗଲା । ସ୍ତ୍ରୀ ବୁଦ୍ଧି ଏହିପରି ବିଘ୍ନ ଘଟାଇଥାଏ ।]

୩୬ । ତିଳକୁ ତାଳ କରିବା ।

[ସାମାନ୍ୟ ବିଷୟକୁ ବଡ଼ ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣନ କରିବା ।]

୩୭ । ତିଳକୁ ତାଳ ପ୍ରଭେଦ ।

[ଅତି ଛୋଟ ଓ ବଡ଼ ଜିନିଷ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ।]

୩୮ । ତିଳ ପକାଇବାକୁ ଠାବ ନାହିଁ ।

[ବହୁ ଲୋକଙ୍କର ସମାଗମ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅତିରଞ୍ଜିତ ଉକ୍ତି ।]

୩୯ । ତୀର୍ଥ ପାଣି ଗୋଳି, କୁଳ କନିଆ କାଳୀ ।

[ତୀର୍ଥପାଣି ଗୋଳିଆ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଲୋକରେ ପୂଜାପାଏ । ସେହିପରି ସଦ୍‌ବଂଶଜା କନ୍ୟା କାଳୀ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଆଦୃତା ହୁଏ ।]

୪୦ । ଆଁଲୋ ମୁତୁରୀ ଶୋଇବା, ତୁ ତ ମୁତୁରୀ, ମୁଁ ତ ମୁତୁରୀ ହେଁସ କାହିଁ ପାଇଁ ଧୋଇବା ।

[ସମଦୋଷଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଏକତ୍ର ସମାବେଶ ।]

୪୧ । ତୁ ମତେ ମାର ନା ମୁଁ ମଲିଣି ।

[ଦଣ୍ଡ ଦେବା ପୂର୍ବରୁ ନିଜ ଦୋଷ ନିଜେ ସ୍ୱୀକାର କରି ଲଜ୍ଜିତ ହେବା ।]

୪୨ । ତୁ ଯେତେ ମାଟିକୁ ମାଠ, ମୁଁ ସେହି ଦରପୋଡ଼ା କାଠ ।

[ମନୁଷ୍ୟର ମନ୍ଦ ପ୍ରକୃତି ବଦଳେ ନାହିଁ ।]

୪୩ । ତୁ ଗୁହାରି କରୁଛୁ ଯାହାକୁ ମୁଁ ତ ଜୁଆଁଇ କରିଛି ତାହାକୁ ।

[ଜଣକ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ଏକ ତୃତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ନ୍ୟାୟ ବିଚାର ପାଇଁ ଆବେଦନ କରିଥିବା ସ୍ଥଳେ ସେହି ତୃତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅଭିଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ଆଗରୁ ହାତ କରିଥିବାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ।]

୪୪ । ତୁଚ୍ଛା ମାଟିଅର ଢେଙ୍କି ବେଶି ।
[ନିର୍ଗୁଣ ବ୍ୟକ୍ତି ବେଶି ବାହାଦୁରୀ ଦେଖାଏ ।]

୪୫ । ତୁଠିଲା କଥା କାଠିଲା ମଥା । [ଆଉ ଯୋଡ଼ ହୁଏ ନାହିଁ ।]

୪୬ । ତୁଣ୍ଡ, କରେ ଲଣ୍ଡଭଣ୍ଡ ।
[ବାକ୍ୟରେ ସଂଯମ ଆଚରଣ କରି ନ ପାରିଲେ ମନୁଷ୍ୟ ଅନ୍ୟର ଅସନ୍ତୋଷଭାଜନ ହୁଏ ।]

୪୭ । ତୁଣ୍ଡ ଫିଟିଲେ ଦୁଃଖ ଯାଏ ।

୪୮ । ତୁଣ୍ଡ ଫିଟିଲେ ମୁଣ୍ଡ ରହେ ।
[ହୃଦୟର ଭାବ ପ୍ରକାଶ କରିବା ଦ୍ୱାରା ମନୁଷ୍ୟ ଅନେକ ସମୟରେ ଦୁଃଖ ଓ ବିପଦରୁ ରକ୍ଷାପାଏ ।]

୪୯ । ତୁଣ୍ଡ ଶୁଖେଇବ ଦାଣ୍ଡ ଦେଖି, କେଭେ ନୋହିବ ନିରମାଖୀ ।
[ଦାଣ୍ଡ ଦେଖି ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ ତାହା ସଫଳ ହୁଏ ।]

୫୦ । ତୁଣ୍ଡୀ ବାନ୍ଧିଲେ କି ପାଟି ବନ୍ଦ ହୁଏ ?

୫୧ । ତୁଟେଣ୍ଡ ହରି, ପେଟେ ଛୁରୀ, କାଳାନ୍ତେ ଯାଏ ଯମପୁରୀ ।
[ବିଶ୍ୱାସଘାତକ ଲୋକ ନର୍କଗାମୀ ହୁଏ ।]

୫୨ । ତୁଣ୍ଡ ନରେନ୍ଦ୍ର ପିଠି ଅରକ୍ଷିତ ।
[ଦରିଦ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି ମୁଖରେ ବଡ଼ ବା ଗର୍ବିତ କଥା ଶୁଣାଯିବା ।]

୫୩ । ତୁଣ୍ଡକୁ କି ହୁଳହୁଳି ଦୁକାଳ ।

୫୪ । ତୁନ୍‌କୀ ବାଢ଼, ପେଟେ ରୋଗ । [କପଟାଚାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି ।]

୫୫ । ତୁମେ ଯାକୁ କହ ଗାଈ ବଳଦ ଆମେ ତାକୁ କହୁ କଂସା ଲୋଟା ।
[ଏକ ବିଷୟକୁ ଦୁଇ ପକ୍ଷ ବିଭିନ୍ନ ରୂପରେ ଚିହ୍ନଣ କରିବା ।]

୫୬ । ତୁଳସୀ ଦୁଇ ପତ୍ରରୁ ବାସେ, ବନ୍ଧୁଅଡ ଦୁଇ ପତ୍ରରୁ କୁଣ୍ଡାଇ ହୁଏ ।
[ଭଲ ଲୋକର ଭଲ ଗୁଣ ଓ ଦୁର୍ଜନ ବ୍ୟକ୍ତିର ମନ୍ଦ ଗୁଣ ଶୈଶବାବସ୍ଥାରୁ ଜଣା ପଡ଼ିଯାଏ ।]

୫୭ । ତୁଳସୀ ପତ୍ରରେ କି ସାନ ବଡ଼ ।
[ପ୍ରସାଦରେ ଅଳ୍ପ ବହୁତ ବିଚାର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ ।]

୫୮ । ତୁଳସୀ ବଣର ବାଘ ।
[ନିରୀହ ଲୋକଙ୍କ ଉପରେ ନିଜର ଅଧିକାର ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା ।]

୫୯ । ତୁଳସୀ ଗଛ ଖତକୁଡ଼ରେ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଶୁଦ୍ଧ ।
[ନୀଚ କୁଳଜାତ ପ୍ରତିଭାବାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି ସର୍ବଥା ପୂଜନୀୟ ।]

୬୦ । ତୁଳା ପକେଇ ମଣିବ, ପଥର ପକେଇ ଚପିବ ।
[ବଳଦକୁ ପ୍ରଥମେ ଉଣ୍ଡାସିଆ କାମ ଦେଇ ହଳରେ ତାଲିମ କରିବା ପରେ କଠିନ କାମ ଦେଇ ହଳ ବୁଲେଇବ ।]

୬୧ । ତୁଳରେ ବର୍ଷିଲେ ମୂଳରେ ଫଳେ । (କୃଷିବଚନ)

୬୨ । ଢେଙ୍କି ଘରର ପେଜ ସୁଆଦ ।

୬୩ । ଢେଙ୍କି ଘରର ପେଜ ପିଇ, ମାଇଗୁଲିଆର ଭାତ ନ ଖାଇ ।
[ନ୍ୟାୟପରାୟଣ ଅଥଚ ଗରୀବ ଲୋକ ଘରେ ଅଳ୍ପ-ଦରମାରେ ଚାକିରି କରିବ ପଛକେ ସ୍ତ୍ରୀ ବୁଦ୍ଧିଚାଳିତ ବ୍ୟକ୍ତି ଘରେ ବେଶି ଦରମାରେ ଚାକିରି କରିବ ନାହିଁ ।]

୬୪ । ଡେଙ୍ଗୋଇ (ଟେଙ୍ଗୋଇ) ଚଢ଼େଇ,
ମେଘ (ସ୍ୱର୍ଗ) ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିବ ବୋଲି ଗୋଡ଼କୁ ବଢ଼େଇ ।

[ଡେଙ୍ଗୋଇ ନାମକ ଏକ ପ୍ରକାର ପକ୍ଷୀ ରାତ୍ରରେ ତାର ଲମ୍ବ ଗୋଡ଼ ଟେକି ଚିତହୋଇ ଶୁଏ । ଏଥିପାଇଁ ଲୋକରେ ପ୍ରବାଦ ଅଛି, ସେ ନିଦରେ ଶୋଇଥିବା ବେଳେ କାଳେ ଆକାଶ ଭାଙ୍ଗିପଡ଼ିବ—ଏହି ଆଶଙ୍କାରେ ସେ ଉପରକୁ ଗୋଡ଼ ଟେକି ଶୁଏ । ତାହାହେଲେ ସେ ନିଜଗୋଡ଼ରେ ଆକାଶକୁ ସମ୍ଭାଳି ନେବ । ଅଳ୍ପକ ଲୋକ ଘୋର ବିପଦାଶଙ୍କାରେ ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ ପ୍ରତିକାର ବିଧାନ କରିବା ।]

୬୫ । ତେରା (ତୋ) ମୁହଁକୁ ନା ତେରା(ତୋ) ଗୋସେଇଁ ମୁହଁକୁ ?
ହିନ୍ଦୀ ପ୍ରବଚନର ଅନୁକରଣରେ ରଚିତ ।

[ପ୍ରଭୁ ବା ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତିର ଉପରୋଧରେ ଲୋକେ ଆଶ୍ରିତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଉପକାର ସାଧନ କରିଥାନ୍ତି ।]

୬୬ । ତେରଧନିଆ ଯମ । (ପୌରାଣିକ ପ୍ରବଚନ)

୬୭ । ତେଲ ଘଡ଼ିକି ଆଶ, ଏଣେ ପୁଅ ମୁଣ୍ଡକୁ ଆଶ ।

[ତେଲ ନ ସରୁ ଅଥଚ ପୁଅ ମୁଣ୍ଡ ରୁଖୁରା ନ ରହୁ ଏହିପରି ପରସ୍ପରବିରୋଧୀ ·ଲକ୍ଷ୍ୟସାଧନ ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରି ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ ହେବା ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ।]

୬୮ । ତେଲ ଘଡ଼ିରେ ହାତେ, ପୁଅମୁଣ୍ଡରେ ହାତେ ।

[ଦୁଇଟି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଏକାବେଳକେ ହାତଦେଲେ କୌଣସିଟି ଉତ୍ତମରୂପେ ସାଧିତ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ ।]

୬୯ । ତେଲ ତେଲ, ପାଣି ପାଣି ।
[ଅସମାନଧର୍ମୀ ଦୁଇ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ମିଳନ ଅସମ୍ଭବ ।]

୭୦ । ତେଲ ଘଡ଼ିରେ ହାତ ବୁଡ଼େଇଲେ ହାତ ଚିକ୍କଣ ।

୭୧ । ତେଲ ମରଦାନ ହେଲେ ସାଆନ୍ତ,
ତେଲ ସରସର ବାଉକ ହାତ ।
[ଅନ୍ୟର ସମ୍ପତ୍ତି ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ କରୁଥିବା ଲୋକ ତହିଁରୁ ଲାଭ ଉଠାଏ ।]

୭୨ । ତେଲଘଡ଼ି ଯାହାର ଗଡ଼ିଗଲା ସେ କହିଲା ମୋର ଗଲା । ନଡ଼ିଆ ବୋଝ ଯାହାର ଗଡ଼ିଗଲା :ସେ କହିଲା ମୋର ଗଲା ।
[କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦ୍ୱାରା ଯାହାର ପ୍ରକୃତ କ୍ଷତି ହୁଏ ସେ ଦୁଃଖ କରେ, ଯାହାର କିଛି କ୍ଷତି ହୋଇ ନ ଥାଏ ସେ ଦୁଃଖ କରେ ।]

୭୩ । ତେଲ ଲଗେଇବ ଆବା ଖାବା, ଖାଇ ବସିବ ଅଗା;
ଶୋଇ ପଡ଼ିଥିବ ଚିତହୋଇ ମାଡ଼ି ବସିଥିବ ଜାଗା ।
[ବହୁ ଲୋକଙ୍କ ମେଳରେ ତେଲ ଲଗାଇବା, ଖାଇବା ଓ ଶୋଇବା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉପଦେଶ ।]

୭୪ । ତେଲ, ତମାଖୁ, ମଇଦା; ଯେତେ ରଗଡ଼ିବ ସେତେ ଫାଇଦା ।

୭୫ ତେଲ ପୋଡ଼ିଗଲେ ଘି, ଘି ପୋଡ଼ିଗଲେ ଛି ।

୭୬ । ତେଲିଆ ମୁଣ୍ଡରେ ତେଲ ।

୭୭ । ତେଲ ଦେଖି କେବେଁ ନ ଯିବୁ ପେଲି ।
[କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ଯାତ୍ରା କରିବା ସମୟେ ତେଲ ବୋଝ ଦେଖିଲେ ଅଶୁଭ ଘଟେ ବୋଲି ଲୌକିକ ବିଶ୍ୱାସ ଅଛି)]

୭୮ । ତେଲି କୋଡ଼ଟେ, ବୋଡ଼ିକପାଇଁ ବସାନ୍ତି ହାଟେ ।

୭୯ । ତେଲି ଚକଟା, କାଞ୍ଜିକ ମିଶାଇ ହଳଦ ବଟା ।

୮୦ । ତେଲି ଘର ଗୋରୁ, ଗାଡ଼ିରେ ନ ଗଲେ ଘଣାରେ ମରୁ ।

୮୧ । ତେଲି ଘର ଗୋରୁ, ଘଣା ଓଟରାରୁ ଲଦନ ଗୁରୁ ।

୮୨ । ତେଲି ବଳଦ, ଘଣାରେ ନ ଗଲେ ପଲଣ ଲଦ ।

୮୩ । ତେଲି ଗୁଡ଼ିଆ, ବାରମାସରେ ବାର କୁଡ଼ିଆ ।
[ତେଲ ଓ ଗୁଡ଼ ବ୍ୟବସାୟ ଉପଲକ୍ଷରେ ଏମାନେ ବହୁସ୍ଥାନ ଭ୍ରମଣ କରନ୍ତି ।]

୮୪ । ତେଲି ଘରେ ପୁଣି ଅନ୍ଧାର ।

୮୫ । ତେଲି ତେଲି ଗଲେ ମିଳି, ପିଡ଼ିଆକୁ ଦେଲେ ଅଲଗା କରି ।
[ତେଲ ନ ବାହାରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତେଲି ଅତି ଯତ୍ନର ସହିତ ତେଲ ବୀଜ ସାଇତି ରଖିଥାଏ । କିନ୍ତୁ ସେଥିରୁ ତେଲ ବାହାରି ସାରିବା ପରେ ସେ ପିଡ଼ିଆର ଆଉ ବିଶେଷ ଯତ୍ନ ନିଏ ନାହିଁ । ସେହିପରି ତିନିଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଦୁଇ ଜଣ ମିଳିଯାଇ ତୃତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅନ୍ତର କରିଦେବା ।]

୮୬ । ତେଲି, ତାମ୍ବୁଲୀ, ତୁଳାଭଣୀ, ଏ ତିନି ଜାତି ନିଉଛଣୀ ।

୮୭ । ତୋର ସବୁ, କାହିଁରେ ହାତ ଦବୁ ନାହିଁ ।
[ନାମତଃ ଜଣକୁ ଅଧିକାର ଦେଇ ଅଧିକାର ସାବ୍ୟସ୍ତ କରିବା ପାଇଁ କିମ୍ବା ସମ୍ପଦ ଭୋଗକରିବା ପାଇଁ ତାକୁ କ୍ଷମତା ନ ଦେବା ।]

୮୮ । ତୋର ଧନ ତୋତେ ଦେଇ, ମଝିରେ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ବୋଲାଇ ।
[ମଧ୍ୟସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତି ପକ୍ଷମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ନିଜ ଧନ ବାଣ୍ଟି ଦେଇ ମଝିରେ ତୁଚ୍ଛାଟାରେ ବାହାଦୁରି ମାରିନିଏ ।]

୮୯ । ତୋର ଦେଖି, ମୋର ତେଇଁଲା ଡାହାଣ ଆଖି !
[ଅନ୍ୟର ଶ୍ରୀବୃଦ୍ଧି ଦେଖି ଲଜ୍ଜାନ୍ୱିତ ହେବା ।]

୯୦ । ତୋର ହଳ ଧାନ ମତେ ଦେ । ମୋ ଘରେ ତୁ ଗୁଡ ରହ ।
[ନିଜର ସମସ୍ତ ଅଧିକାର ଅପରକୁ ସମର୍ପଣ କରି ଦେଇ ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ ପାଇଁ ତାର ଅଧୀନତା ସ୍ୱୀକାର କରିବା ।]

୯୧ । ତୋ ପରି କିଏ ହବ,
ଉଡ଼ିଯାଉଥିବା ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଚଢ଼େଇ ଧରି ଆଣି କିଏ ଦବ ?
[ଶିଶୁ ପ୍ରତି ମା'ର ପ୍ରଶଂସାସୂଚକ ଉକ୍ତି ।]

୯୨ । ତୋ ମନ ତୋତେ ଫଳୁ ।
[ମନୁଷ୍ୟ ନିଜର ମନ ଅନୁଯାୟୀ ଫଳ ଭୋଗ କରେ ।]

୯୩ । ତୋଠ ଇଟିଥିଲେ ଧୋବ ପିନ୍ଧିବ ।

୯୪ । ତୋଳିବାକୁ ସହସ୍ରେ ଦିନ, ଭାଙ୍ଗିବାକୁ କ୍ଷଣେ ।
[କୌଣସି ବସ୍ତୁ ଗଢ଼ିବା କଷ୍ଟ, କିନ୍ତୁ ଭାଙ୍ଗିବା ଅତି ସହଜ ।]

୯୫ । ତୋଳି ଧଇଲେ ଗୋଳ ହୋଇଯିବା ।
[ବିଶେଷ ଯତ୍ନ ନିଆଯିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ପିଲା ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟରେ ଉନ୍ନତି ନ ଘଟିଲେ ଏହା କୁହାଯାଏ ।]

୯୬ । ତ୍ରିଶଙ୍କୁ ଭଳି ନାଁ ଏଣେ, ନାଁ ତେଣେ । (ପୌରାଣିକ ପ୍ରବାଦ)
[ବଶିଷ୍ଠଙ୍କ ଅଭିଶାପରେ ଶାପଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ମହାରାଜ ତ୍ରିଶଙ୍କୁ ଚଣ୍ଡାଳ ଦେହ ଧାରଣ କଲେ । ମହର୍ଷି ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ସେହି ଚଣ୍ଡାଳ ଶରୀରରେ ତାଙ୍କୁ ସ୍ୱର୍ଗପ୍ରାପ୍ତି କରାଇବେ ବୋଲି କହି ଯଜ୍ଞ କରିବାରୁ ସେ ସ୍ୱର୍ଗରେ ଉପନୀତ ହେଲେ । କିନ୍ତୁ ଦେବତାମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ସେ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱର୍ଗ ବା ଶୂନ୍ୟମାର୍ଗରେ ରହିଗଲେ ।]

—ଥ—

୧ । ଥଣ୍ଟା ଯେବେ କର ବସିବ ପାଖରେ ଥିବ ଶାଳୀ ।
ସଉଦା ଯେବେ ଆଣି ବସିବ ମାଗିଲେ ଦିଏ କାଳି ।

୨ । ଥାଇକରି ଯେ ଖାଇ ମନ କରେ (ନାହିଁ ଖାଏ) ତା ମୁହଁଣ୍ଟା ପୋଡ଼ୁ, ନ ଥାଇ କରି (ନାହିଁ ଥାଇକରି) ଯେ ଖାଇ ମନ କରେ (ଖାଏସି) ତା ମୁହଁଣ୍ଟା ପୋଡ଼ୁ । [ସମ୍ବଲପୁର]

[ଧନୀ ଲୋକ କୃପଣତାବଶତଃ ଭଲ ନ ଖାଇବା, ଦରିଦ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି ଋଣ ଆଦି କରି ଭଲ ଖାଇବାକୁ ମନ ବଳାଇବା ଉଭୟ ନିନ୍ଦନୀୟ ।]

୩ । ଥାଉ କି ନ ଥାଉ ବାହ୍ମଣ ଆଉ,
ହଉ କି ନ ହଉ ବରଷୁ ଆଉ ।

୪ । ଥାଳି ମାରିଦେଲେ ଥାଳି ଗୁଳିଯିବା । (ବହୁ ଲୋକସମାଗମ)

୫ । ଥିର ହୋଇ କରି ଶୁଣିବା ନରେ, ଥୋଇଲି ମାଇପ ଯାହାର ଘରେ, ଥୟ ନୁହଇ ଯେ ତାହାଙ୍କ ମନ, କହଇ ଦନାଇ ଏ ବଡ଼ ସ୍ଥାନ । (ଦନାଇ ଦାସଙ୍କ ପହେଳି)

୬ । ଥିର ଥିର ଚାଲୁଥିବ; ଧୀର ଧୀର ବୋଲୁଥିବ ।

୭ । ଥିଲାବେଳେ ଚଗ୍‌କନା, ହଜିଗଲେ (ଖୋଜିଲେ) ମାଠ ।
[କୌଣସି ବସ୍ତୁ ହଜିଗଲେ ପରେ ଲୋକେ ତାହାକୁ ଅପେକ୍ଷା-କୃତ ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ମନେ କରି ଝୁରନ୍ତି ।]

ଥିଲା ହାତ ସଲବଲ, ନ ଥିଲା ହାତ କଲବଲ ।
[ଧନ ପାଖରେ ଥିବାବେଳେ ଲୋକ ଅପବ୍ୟୟ କରେ ଏବଂ ଧନ ସରିଯିବା ପରେ ଖର୍ଚ୍ଚପାଇଁ କଷ୍ଟ ପାଏ ।]

୯ । ଥିଲା ଲୋକ ପାଇଁ ସଭିଏ ଧାଇଁ ।
ନ ଥିଲା ଲୋକଙ୍କୁ ପୁଛନ୍ତି ନାହିଁ ।

୧୦ । ଥିଲେ ବୋହୂ (ଷଣ୍ଢ) ବାପର ଶ୍ରାଦ୍ଧ ହୁଏ, ନ ଥିଲେ ଅପଣା ବାପର ଶ୍ରାଦ୍ଧ ନୁହେଁ ।
[ଧନ ଥିଲେ ଅନେକ ଅନାବଶ୍ୟକ ବ୍ୟୟ କରାଯାଏ ଏବଂ ଧନ ନ ଥିଲାବେଳେ ପିତୃଶ୍ରାଦ୍ଧ ପରି ଅବଶ୍ୟକର୍ତ୍ତବ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ବାଦ ପଡ଼େ ।]

୧୧ । ଥିଲେ ବାଘର ଆହାର, ନ ଥିଲେ ସାପର ଆହାର ।
[ପାଖରେ ଧନ ଥିଲାବେଳେ ଲୋକ ଭୂରି ଭୋଜନରେ ଦିନଯାପନ କରେ ଏବଂ ପାଖରେ ଧନ ଥିଲାବେଳେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ପ୍ରାଣ ରକ୍ଷା କରେ ।]

୧୨ । ଥାଉ ମାନ, ଯାଉ ଧନ ।

୧୩ । ଥାଉଁ ନ ଖାଉ ପେଟକୁ, ଥୋଇଛୁ ଯାହା ଥେଣ୍ଟକୁ ।
ଥୋଡ଼େ ନେଇ ଯା ବାଟକୁ, ଥିଲେ ଲଗିବ ଘାଟକୁ ।

୧୪ । ଥୋଡ଼ ବଉଁଶା, ଫୁଲ ବାଇଶା ।
[ଧାନ ଥୋଡ଼ ଓ ଫୁଲ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କୃଷିବଚନ ।]

୧୫ । ଥୋଡ଼ା ଥୋଡ଼ା ହୁକୁମତି ନବାତ ପଣା ସଙ୍ଗେ ସବ ।
[ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ଅଧିକାର ସୁଖଦାୟକ ।]

୧୬ । ଥୋଇଛୁ ଯାହା ପରଲୋକକୁ, ଦେଇଛୁ ଯାହା ପର ଲୋକକୁ ।
[ସଞ୍ଚିତ ଧନ ଲୋକର ମୃତ୍ୟୁପରେ ବାରଭୂତ ଖାଇଯାଆନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଦାନ କରିଥିବା ଧନ ପରଲୋକରେ ସଦ୍‌ଗତିଲାଭରେ ସହାୟକ ହୁଏ ।]

୧୭ । ଥୋଡ଼ଅ ଦେଖିଲେ ମୁଣ୍ଡବୋଟିଆ ପଳାନ୍ତି ।
[ପରିଶ୍ରମୀ ଲୋକ ଆସିଲେ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଆଳସ୍ୟପରାୟଣ ଲୋକ ଛାଡ଼ି ଯାନ୍ତି ।]

୧୮ । ଥୋଡ଼ଅରୁ ଘାଟିଆ ।
[ମୂଲିଆ ଘଟନାକ୍ରମେ ଘାଟରକ୍ଷକ ବା ଶୁଲ୍କ ଅଦାୟକାରୀ ପଦବୀ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା ।]

—ଦ—

୧ । ଦଇବ ଦଉଡ଼ି ମଣିଷ ଗାଈ, ଯେଣିକି ଓଟାରି ତେଣିକି ଯାଇ ।

୨ । ଦଇବ ବାମ ହେଲାବେଳକୁ ବୁଦ୍ଧି ହଜିଯାଏ ।

୩ । ଦଇବୀ କଲେ ଦଇବ କାଟେ ।
[ହୋମ ଓ ଯାଗାଦିର ଅନୁଷ୍ଠାନ ଦ୍ୱାରା ଋଷ୍ଟଖଣ୍ଡନ ହୁଏ ।]

୪ । ଦକ ଦକ ମନ, ଦମ ଦମ (ଦୁମ ଦୁମ) ଗମନ । ଦାନ ଦେଲା ଲୋକଠାରେ କଲେ ଅଭିମାନ, ସଖି ଗୋ ମନ୍ଦ ଏ ।

୫ । ଦଣ୍ଡବତ ମାଲକୁ ମାଲ, ଝଡ଼ାପଟ ନଦାଯୃତେ (ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି)
[ମୁହଁରେ ଭକ୍ତି ଦେଖାଇ କାର୍ଯ୍ୟତଃ କିଛି ନ ଦେବା ।]

୬ । ଦଦରା ଡଙ୍ଗା, ମଝି ନଈରେ ଦେବ ଦଗା ।
[ଯାହା ମନୁଷ୍ୟକୁ ଅତର୍କିତଭାବରେ ବିପଦ ଭିତରକୁ ଠେଲି ଦଏ ।]

୭ । ଦରିଦ୍ରକୁ ଦଇବ ସାହା ।

୮ । ଦଳେଇ ଅଇଲେ ମୂଳରୁ ଗା ।
[କୌଣସି ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଉପସ୍ଥିତି ହେତୁ ଏକ କଥାର ପୁନରାବୃତ୍ତି କରିବା ।]

୯ । ଦାଲ ଛଡ଼ାଇଲେ କିଏ ? କାଇ ଖାଇଲେ କିଏ ?
[ଜଣକର ଶ୍ରମର ଫଳ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ଭୋଗ କରିବା ।]

୧୦ । ଦଶ, ନାହିଁ ଦୋଷ ।
[ଦଶ ଲୋକ ମିଳିମିଶି ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି ତାହା ଦୋଷ-ଶୂନ୍ୟ ହୁଏ ।]

୧୧ । ଦଶା ପଡ଼ିଥିଲେ ସୁନା ଧରିଲେ ଚୁନା ହୁଏ ।

୧୨ । ଦହିଙ୍କ ଚୁଲିରେ କୁହୁଳା ପକାଇବା ।
[ଅନାବଶ୍ୟକ ଶ୍ରମ ।]

୧୩ । ଦହିବାଲାକୁ ଚୁଡ଼ାବାଲା ସାକ୍ଷୀ ।
[ଏକ ଦଳର ଲୋକକୁ ସେହି ଦଳର ସମସ୍ୱାର୍ଥସମ୍ପନ୍ନ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରମାଣ ଦ୍ୱାରା ସମର୍ଥନ କରିବା ।]

୧୪ । ଦହି ସୁନ୍ଦର ଚୁଡ଼ାକୁ, ଫୁଲ ସୁନ୍ଦର ଜୁଡ଼ାକୁ ।

୧୫ । ଦହି ପାତୁଳିକ ବିଲେଇ ସାକ୍ଷୀ ।
[ଖାଦକ ହାତରେ ଖାଦ୍ୟର ଦାୟିତ୍ୱ ଅର୍ପଣ କରିବା ।]

୧୬ । ଦାଆ ଥିଲେ ଅଠର ଗଣ୍ଡା ବେଣ୍ଟ ।
[ମୂଳ ବସ୍ତୁ ଥିଲେ ସାହାଯ୍ୟକାରୀ ଉପକରଣର ଅଭାବ ହୁଏ ନାହିଁ ।]

୧୭ । ଦାଇ ଆଗରେ ପେଟ ଛପାଇବା ।
[ପ୍ରବୀଣ ଅଭିଜ୍ଞ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ କୌଣସି ବିଷୟ ଗୁପ୍ତ ରଖିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ଭଳି ନିର୍ବୋଧତା ।]

୧୮ । ଦାଉ ସାଧିବ ବେଳ ଦେଖି ।
[ସୁବିଧା ଦେଖି ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବା ।]

୧୯ । ଦାଉଣୀରେ (ବେଙ୍ଗଲା) ବଳଦ ଛନ୍ଦିବା ନ୍ୟାୟ ।
[ବହୁ ଲୋକଙ୍କୁ ଏକଜୁଟ କରି କାମ କରାଇବା ।]

୨୦। ଦାଣ୍ଡକୁ ସୁନ୍ଦର ଗୋରୁ, ଘରକୁ ସୁନ୍ଦର ଯୋରୁ।
(ଯୋରୁ=ସ୍ତ୍ରୀ)

୨୧। ଦାଣ୍ଡରେ ପୁଅ ବେଇ ଡାହାଣୀକୁ ଡର।
[ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ କୌଣସି କର୍ମର ଦାୟିତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ କରି ସମାଲୋଚନାକୁ ଭୟ କରିବା।]

୨୨। ଦାଣ୍ଡରେ ପଥର ଝୁଣ୍ଟି ଘରେ ଶିଳ ଭାଙ୍ଗୁଛି।
[ବାହାରେ ଆଘାତପ୍ରାପ୍ତ ବା ଅପମାନିତ ହୋଇ ଘରେ ବିନା କାରଣରେ କଳହ ସୃଷ୍ଟି କରିବା।]

୨୩। ଦାଣ୍ଡକୁ ଅସି ହାଣ୍ଡିରେ ପଡ଼ିବା।
[ଧନ ମଞ୍ଜୁଷା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ଚଳିବା।

୨୪। ଦାଣ୍ଡର କଳି ଘରକୁ ଅଣିବା।

୨୫। ଦାତା ଦେଖି କରିବୁ ଅଳି, ବଳି ଦେଖି ବୁଣିବୁ ଡଳି।

୨୬। ଦାତାର ଘିଅ ସରୁଛି; ହୁମ କଲାବେଳକୁ ବ୍ରାହ୍ମଣର ହାତ-ପୋଡ଼ି ଯାଉଛି।
[ଜଣକର ଧନ ସରୁଥିବାବେଳେ ଭାରପ୍ରାପ୍ତ କର୍ମଚାରୀ କୃପଣତା ପ୍ରକାଶ କରିବା।]

୨୭। ଦାତାର ଘିଅ ସରୁଛି; ସ୍ୱାହା ସ୍ୱାହା କଲା ବେଳକୁ ବ୍ରାହ୍ମଣର ଜିଭ ଛିଣ୍ଡି ପଡ଼ୁଛି।

୨୮। ଦାତା ପଣେ କର୍ଣ୍ଣ, (ପୌରାଣିକ ପ୍ରବଚନ)।
[କର୍ଣ୍ଣଙ୍କର ବଦାନ୍ୟତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପୁରାଣମାନଙ୍କରେ ବହୁ ଗଳ୍ପ ଅଛି।]

୨୯। ଦାନେ କର୍ଣ୍ଣ, ମାନେ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ।

୩୦ । ଦାତାରଙ୍କ ସଭରେ ବସେ, କନାରଙ୍କ କଣରେ ପଶେ ।

୩୧ । ଦାନ ଉପରେ ଦକ୍ଷିଣା ।

୩୨ । ଦାନ ଉପରେ ଦକ୍ଷିଣା ଦିଅ ।
ଆଉ ଛଅଟଙ୍କା ପହୁଞ୍ଚାଇ ଦିଅ ।
[ବିନା ଖରଚରେ ସବୁ କଥା ଅପର ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ ଦାନସୂତ୍ରରେ କରାଇ ନେବାପାଇଁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି କଟାକ୍ଷ ବଚନ ।]

୩୩ । ଦାନଦିଆ ଗାଈର କି ଦାନ୍ତ ଦେଖା ?
[ଦାତବ୍ୟ ବସ୍ତୁର ଭଲ ମନ୍ଦ ବିଚାର କରା ନ ଯିବା ।]

୩୪ । ଦାନ୍ତ କାଠି, ପୁରୁଷ ବଚନ ଗୁରୁ ପରମାଣ,ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ବଚନ ବାଉଁଶ ଡାଳି ।

୩୫ । ଦାନ୍ତ ଦାଣ୍ଡି, ପେଟ ଭଗାରି ।

୩୬ । ଦାନ୍ତ ନାହିଁ ଯାର, ଅନ୍ତ ନାହିଁ ତାର ?
[ଯାହାର ଦାନ୍ତ ନାହିଁ ସେ ସହଜରେ ଜୀର୍ଣ୍ଣ କରି ପାରେ ନାହିଁ ।]

୩୭ । ଦାନ୍ତର ବେଳକୁ ଚଣା ନାହିଁ; ଚଣାର ବେଳକୁ ଦାନ୍ତ ନାହିଁ ।
[ଯେଉଁଠି ପ୍ରତିଭା ଅଛି ସେଠାରେ ଧନ ନାହିଁ; ଯେଉଁଠି ଧନ ଅଛି ସେଠାରେ ପ୍ରତିଭା ନାହିଁ ।]

୩୮ । ଦାନ୍ତନକୁଟା ମଣିଷ, ଓଧଖିଆ ପଣସ । [ଉଭୟ ହେୟ ।]

୩୯ । ଦାନୁସ୍ତ୍ରୀ ହସିବା କାନ୍ଦବା ଏକା କଥା ।
[ଦାନୁସ୍ତ୍ରୀର ହସ କାନ୍ଦ ଜାଣି ନ ହେବାପରି ଅବସ୍ଥା-ନିର୍ବିଶେଷରେ ବାହାରକୁ ଏକପ୍ରକାର ଭାବଭଙ୍ଗୀ ପ୍ରକାଶ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଭାବ ଜାଣିବା ଦୁରୁହ ।]

୪୦ । ଦାମ ସାହୁର ଟୋଙ୍କାରେ ଶ୍ୟାମ ସାହୁର ସହି ।
(ଟୋଙ୍କା—ତମସୁକ ।)
[ଜଣକର ଦାୟିତ୍ୱ ପାଇଁ ଆଉ ଜଣେ ଦାୟୀ ହେବା ।]

୪୧ । ଦାମ ଦୋପଟ, ଏଥିରୁ ବଳିଲେ ମୁଣ୍ଡରେ ପିଟ । (କାଠ)
[ମହାଜନର ମୂଳଧନ ଓ ସୁଧ ମିଶି ଦୁଇଗୁଣରୁ ଅଧିକ ହେଲେ ଖାତକର ସର୍ବନାଶ ହୁଏ ।]

୪୨ । ଦାରା ବଇରୀଠାରୁ ବଇରୀ ନାହିଁ; ଦାରା ବନ୍ଧୁଠାରୁ ବନ୍ଧୁ ନାହିଁ । (ଦାରା=ସ୍ତ୍ରୀ ।)

୪୩ । ଦାରା ବଇରୀରେ ରାମାୟଣ ଲଢ଼େଇ । (ପୌରାଣିକ ପ୍ରବଚନ)
[ସ୍ତ୍ରୀ ହେତୁ ରାମ ରାବଣ ଯୁଦ୍ଧ ଭଳି ଭୀଷଣ ଯୁଦ୍ଧ ହେବା ।]

୪୪ । ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଘୋଟଇ ଯୁବା ବୟସ,
ଦୁଃଖୀ ଦେଖିଲେ ଯେ କରେ ନିରାଶ,
ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧି ବୋଲଣ ତାହାକୁ କହି,
କହେ ଦନାଇ ଏ ନିନ୍ଦା ନୁହଇ । (ଦନାଇ ଦାସଙ୍କ ପହଲି ।)

୪୫ । ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ପଞ୍ଚାକ୍ଷର ମନ୍ତ୍ର ଜପ କରିବା ।
[“କଣ କରିବା; କଣ ଖାଇବା” ଏହି ମନ୍ତ୍ର ।]

୪୬ । ଦାଣ୍ଡିକ ମାଦଳିଆ (ଭାଉଜ) ସାକ୍ଷୀ ।
[କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ୱଗୋଷ୍ଠୀଭୁକ୍ତ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ନିମନ୍ତେ ପ୍ରମାଣ ଦେବା ।]

୪୭ । ଦାସୀଙ୍କି ସୁନ୍ଦର ନାଟ, ଯୋଗୀଙ୍କି ସୁନ୍ଦର ମଠ;
କେଳାଙ୍କୁ ସୁନ୍ଦର ହଟ ଚମଟ, ରାଜାଙ୍କୁ ସୁନ୍ଦର ଭାଟ ।
ଗୁରୁଙ୍କୁ ସୁନ୍ଦର ଗୁଠ, ନଈକି ସୁନ୍ଦର ଘାଟ ।

୪୮ । ଦାସୀ ଅରଜନ ଭଡ଼ୁଆ ଖାଏ, ଦାସୀ ନାଚି ନାଚି ମରୁଥାଏ ।
[ନିଜର ଶ୍ରମର ଫଳ ଦଳଭୁକ୍ତ ଅପେକ୍ଷାକୃତ କମ୍ ପରିଶ୍ରମୀ ଲୋକ ଭୋଗ କରିବା ।]

୪୯ । ଦାସୀ ଘରେ ଭଡ଼ୁଆ ରଜା ।

୫୦ । ଦାସୀ, ଦେଉଳିଆ, କରଣ ଜାତି,
ଯାଙ୍କ ଭିତରେ ଅଣନ୍ତ ହାତୀ ।

୫୧ । ଦାସୀ, ଦେଉଳିଆ, ହଳଦିଆ କପା,
ଏ ତିନିଙ୍କି ପରତେ ନାହିଁରେ ବାପା ।
[ଦେଉଳିଆ=ଦେଉଳର ସେବକ ।]

୫୨ । ଦାସୀଙ୍କି ସୁନ୍ଦର ଭଡ଼ୁଆ, ରଜାଙ୍କୁ ସୁନ୍ଦର ଗଡ଼ୁଆ ।
[ଗଡ଼ୁଆ=ଗଡ଼ରେ ବାସ କରିବା ଲୋକ ।]

୫୩ । ଦାସୀ ମନ ଧନରେ, ଶୁଆ ମନ ବନରେ ।

୫୪ । ଦାସୀ ଅରଜି ଅରଜି ମରେ, ବଣିଆ ଫୁଙ୍କରେ ଉଡ଼ାଇଦିଏ ।
[ଦାସୀଙ୍କ ଦୁଃଖ ଅର୍ଜିତ ଧନ ଅଳଙ୍କାର ଗଢ଼ାରେ ଶେଷ ହୁଏ ।]

୫୫ । ଦାସୀ କାହାର ମାଇପ, ନାଁ ଗଣ୍ଡିଆ କାହାର ଘଇତା ?
[ଗଣ୍ଡିଆ=କୃପଣ ।]

୫୬ । ଦାସୀକି ଡାଲିରୁଟି, ବ୍ରାହ୍ମଣକୁ ଜାବଡ଼ା [ଜାବଡ଼ା=ଚାପୁଡ଼ା ।]
[ନୀଚ ଚରିତ୍ରହୀନ ବ୍ୟକ୍ତିର ସମାଦର ହେଉଥିବା ସ୍ଥଳେ ସାଧୁ ସଚ୍ଚରିତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତିର ଅବମାନନା କରାଯିବା ଭଳି ବିଡ଼ମ୍ବନା ।]

୫୭ । ଦାରୁରେ ନ ଯାଏ, ଦୂବରେ ଯାଏ ।

୫୮ । ଦାରୁ ପାରେ ନାହିଁ ଦୂବ ପାରେ ।
[ବଡ଼ ବଡ଼ ଦାମିକା ଔଷଧରେ ଯେଉଁ ରୋଗ ଭଲ ହୁଏ ନାହିଁ, ତାହା ସାମାନ୍ୟ ଚୁଟୁକା ଔଷଧରେ ବେଳେ ବେଳେ ଭଲ ହୋଇଯାଏ ।]

୫୯ । ଦାଳୁଅ ଲାଗି କାନଶିର ପାଣି ପାଇବା ।
[ଖରାଦିନେ ଦାଳୁଅ ଧାନକୁ ବଞ୍ଚାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କିଆରୀରେ ପାଣି ମଡ଼ାଇବା ବେଳେ ସେ କିଆରୀରେ ଥିବା କାନଶିର ଶାଗ ପାଣି ପାଇ ବଞ୍ଚିବା ପରି କୌଣସି ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଆଶ୍ରୟ ବା ସାହଚର୍ଯ୍ୟ ହେତୁ ଜଣେ କ୍ଷୁଦ୍ର ବା ସାମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦୁଃଖ ଯିବା ।],

୬୦ । ଦାସେ ବାଉ କାଟୁ କାଟୁ ନିର୍ମୂଳ ।
[ବାଉ ତିଆରି କରିବା ବାଉଁଶ କଣି ଚୁରାରେ କାଟୁ କାଟୁ ଶେଷକୁ କଣି ଖଣ୍ଡିକ ଶେଷ ପାଇଯିବା ।]

୬୧ । ଦାସେ ଯାଇଥିଲେ ଫାନ୍ଦି କି । ଗୋଡ଼ (ମେଖ) ଅଣିଥିଲେ ଗାଣ୍ଡିକି ।
[ନିଜ ଉପରକୁ ଅପଦ ବରଣ କରି ଅଣିବା ।]

୬୨ । ଦାସେ ଓଲଟି ଗଧ ଚଢ଼ିବା ।
[ପ୍ରକୃତ ଦୋଷୀ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଉକ୍ତ ଦୋଷରେ ଅଭିଯୁକ୍ତ କରିବା ।]

୬୩ । ଦାଅଁଙ୍କ ଗଛରେ କୁରାଢ଼ି ଲଗେଇବା ।
[ଗୁରୁଜନଙ୍କର କଠୋର ସମାଲୋଚନା କରିବା ।]

୬୪ । ଦଅଁଙ୍କୁ ଖାଇ ଖଝୁଲି ଗିଳିବା ।
[ଅତି ଲୋଭରେ ଫଳ ଖାଇ ଗଛକୁ ଖାଇଯିବା ।]

୬୫ । ଦଅଁ ଗଢୁ ଗଢୁ ମାଙ୍କଡ଼ । (ବାନର) ।
[ଭଲ କଥା କରୁ କରୁ ତାହା ଅପଦାର୍ଥରେ ପରିଣତ ହେବା ।]

୬୬ । ଦଅଁ କୁ ଦେଖାଇ ଦେହୁରି ଖାଏ ।
[ଦେବତାଙ୍କ ନାମରେ ସେବକ ଖାଇଯାଏ ।]

୬୭ । ଦଅକୁ ଦଅ, ଅଦଅକୁ ଦୁଆର ଦଅ ।
[ଉପକାରୀର ପ୍ରତ୍ୟୁପକାର କରିବା ଏବଂ ଯେ ଉପକାର କରି ନ ଥାଏ ତାର ଅପଦବେଳେ ଦ୍ୱାର ବନ୍ଧ କରିଦେବା ।]

୬୮ । ଦଅ ଘରର ପେଜ ପିଇ, ଉଦ୍ଧାଘରର (ଉଦେଇ ହାତର) ଭାତ ନ ଛୁଇଁ ।
[ସ୍ୱଚ୍ଛ ହୃଦୟରେ ଦେବା ଲୋକଠାରୁ ପେଜମୁନ୍ଦଏ ପିଇବ ପଛକେ, ଦେଇ କରି ଯେ ପଛରେ କହିହୁଏ ତାହାଠାରୁ ଅନ୍ନ ଭୋଜନ କରିବ ନାହିଁ ।]

୬୯ । ଦଗୋଡ଼ିଆଙ୍କୁ ବିଶ୍ୱାସ ନାହିଁ ।
[ମନୁଷ୍ୟକୁ ବିଶ୍ୱାସ ନ କରିବା ।]

୭୦ । ଦିନ ଯାଏ କଥା ରହେ ।
[ଦିନ ଦିନକର କଥା ବହୁକାଳକୁ ମନେ ରହେ ।]

୭୧ । ଦ'ଆଖିରେ ଦେଖି ନ ପାରିବା ।
[ବୈରଭାବ ପୋଷଣ କରିବା ।]

୭୨ । ଦିନକର ଭାତ, ଯୁଗକର କଥା ।

୭୩ । ଦିନ ପାଣି ସୁଅପରି ବୋହିଯାଉଛି ।

[କାଳ କାହାରିକୁ ଅପେକ୍ଷା କରେ ନାହିଁ ।

୭୪ । ଦିନେ ଖାଇଲେ ହୁହେଁଟି ଗଣ୍ଡି, ଝୁରି ମରୁଥାଏ ପୂର୍ବ ଖଣ୍ଡି । [ଅସ୍ଥାୟୀ ସୁଖର କୁଫଳ]

୭୫ । ଦିନେ ଗଲେ ଯୁଗେ ଯାଏ ।

[ଦୁଃଖୀ ଲୋକ ପକ୍ଷରେ ଗୋଟିଏ ଦିନ କଟିଲେ ଗୋଟିଏ ଯୁଗଗଲା ଭଳି ଜଣାପଡ଼େ ।]

୭୬ । ଦିନକ ଯାଏ, କ୍ଷଣକ ନ ଯାଏ ।

[ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନରେ ଏପରି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଘଡ଼ିସନ୍ଧି ଆସି ପହଞ୍ଚେ ଯେ ତାହା ଅତିକ୍ରମ କରିବା ଦୁରୂହ ହୋଇପଡ଼େ ।]

୭୭ । ଦିନେ ନାହିଁ କାଲେ ନାହିଁ,
ଗନ୍ଧାପୁନେଇଁ ଦିନ ମାଇଁ ମାଇଁ ।

[ପ୍ରାପ୍ତି ଆଶାରେ ଅପରିଚିତ ବ୍ୟକ୍ତି ସହିତ ହଠାତ୍ ଆତ୍ମୀୟତା ଆଚରଣ କରିବା ।]

୭୮ । ଦିନେ ସାଧି ଅପେ ମରି, ନିତ ସାଧି ପରେ ମାରି ।

[ଯେ ପ୍ରତିଦିନ ନିୟମିତ ଭାବରେ ବ୍ୟାୟାମ କରେ ସେ ବଳବାନ୍ ହୋଇ ଶତ୍ରୁକୁ ଜୟ କରେ, କିନ୍ତୁ ଯେ ଦିନେ ମାତ୍ର କଠିନ ବ୍ୟାୟାମ କରେ ସେ ରୋଗାକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ନିଜେ କଷ୍ଟ ପାଏ ।]

୭୯ । ଦ୍ୱନକୁ ମଳା ମଳା, ରାତକୁ ନିର୍ମଳା; ନାଥ ବୋଲେ ପୃଷରେ ରାଇଜ ଘୁଣ୍ଡି ପଳା । (କୃଷିବଚନ)

[ଦିନରେ ମେଘ ଘୋଟି ରାତରେ ଆକାଶ ନିର୍ମଳ ଦେଖାଗଲେ ଅନାବୃଷ୍ଟିଜନିତ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷର ସୂଚନା ମିଳେ ।]

୮୦ । ଦ୍ୱ°ମୁଣ୍ଡ ସମାନ ।

[କୌଣସି ବିଷୟରେ ଆଦ୍ୟ ଓ ଅନ୍ତିମ ଅବସ୍ଥା ସମାନ ହେଲେ ଏହି ଉଦାହରଣ ଦିଆଯାଏ, ଯଥା—ବାଳ ବୃଦ୍ଧ, ଅତି ପଣ୍ଡିତ ଅତି ମୂର୍ଖ ।

୮୧ । ଦିଲ୍ ଖୁସ୍ ତ ଦୁନିଆ ଖୁସ୍ ।

[ନିଜ ମନ ଖୁସି ଥିଲେ ମନୁଷ୍ୟ ଦୁନିଆର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକକୁ ପ୍ରୀତିପ୍ରଦ ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖେ ।

୮୨ । ଦିହୁଡ଼ି ଆଗେ ଦୀପ ।

[ମସାଲ ଆଲୋକ ସଙ୍ଗେ ଦୀପର ଆଲୋକ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ହୋଇ ନ ପାରେ ।]

୮୩ । ଦିହରେ ପାଳ ଗୋଞ୍ଜି ବାଘ ବଡ଼ ହେବା ।

[ଦୁର୍ବଳ ବ୍ୟକ୍ତି ଦେହରେ 'ପାଳ ଗୋଞ୍ଜି ଗୁଡ଼ାଇ ସବଳ ହେବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ପରି ଅଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅଯଥା ପ୍ରଶଂସା କରି ସଂସାରରେ ଯୋଗ୍ୟ ବୋଲି ପ୍ରତିପାଦିତ କରାଇବାର ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ ଚେଷ୍ଟା ।]

୮୪ । ଦୀପ ତେଜିଲେ ହାତ ଚିକ୍‌କଣ ।

[ପର ଧନ କାରବାର କରିବା ଲୋକର ନିଜର ମଧ୍ୟ ଆର୍ଥିକ ଲାଭ ହୁଏ ।]

୮୫। ଦୀପ ତଳ ଅନ୍ଧାର।
[ଯେଉଁଠାରେ ସଭ୍ୟତାର ଚରମ ବିକାଶ, ତାହାର ଅତି ନିକଟରେ ଘୋର ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଓ ଅସଭ୍ୟତାର ନିଦର୍ଶନ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥାଏ।]

୮୬। ଦୀପରୁଖା ଉପରେ ପିମ୍ପୁଡ଼ି ଚଢ଼ିଲେ ତାକୁ ସ୍ୱର୍ଗ ଦି'ଅଙ୍ଗୁଳି।
[ନୀଚ ଲୋକ ଉଚ୍ଚପଦ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ ଗର୍ବରେ ସ୍ଫୀତ ହୁଏ।]

୮୭। ଦୀର୍ଘ ହାତେ, ପ୍ରସ୍ଥ ହାତେ, ହୁଡ଼ ବାନ୍ଧିବ ଘାସ ସହିତେ, ଚଷାଭାଇ ମାନରେ, ସହୁ ପାଣି ତହିଁ ଧାନରେ। [କୃଷିବଚନ]

୮୮। ଦୁଆରେ ଚୁଲି, ଯାଉଛି ଭୁଲି।

୮୯। ଦୁଆର ମୁହଁରେ କିଣିବ, ଦୁଆର ମୁହଁରେ ବିକିବ।
[ଆପଣା ଦୁଆର ମୁହଁରେ କୌଣସି ଜିନିସ କିଣିଲେ ଶସ୍ତାରେ ମିଳେ ଏବଂ ବିକିଲେ ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟ ମିଳେ।

୯୦। ଦୁଇ ନାବରେ ଗୋଡ଼ଦେଇ ମଝି ନଈରେ ବୁଡ଼ି ମରିବା।
[ଦୁଇବ୍ୟକ୍ତି ଅଥବା ପକ୍ଷକୁ ଆଶ୍ରା କରିବା ଲୋକ ଶେଷରେ ହଇରାଣ ହୁଏ।

୯୧। ଦୁଇ ଜଣଙ୍କର କଳି ଲାଗିଲେ ତିନି ଜଣକୁ ଲାଭ।
[ଦୁଇଜଣଙ୍କର ବିବାଦରେ ନିରପେକ୍ଷ ତୃତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଲାଭ ହୋଇଥାଏ।]

୯୨। ଦୁଇଘର କୁଣିଆ ଉପାସ ରହେ।

୯୩। ଦୁଧ ଯେବେ ଖାଇ ମନ କରିବ ଘରେ ଥିବ ଗାଈ,
କଳି ଯଦି କରି ବସିବ ସାଙ୍ଗେ ଥିବ ଭାଇ।

୯୪ । ଦୁଧ ଖାଇବ ଯେ, ନାତ ସହିବ ସେ ।
[କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ ଯେ ଉପକାର ପାଇଥାଏ ଉକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ତାର କ୍ଷତି ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତାହା ସହିବାକୁ ପଡ଼େ ।]

୯୫ । ଦୁଧର ବାଛୁରି ପାଣିର ଧାନ ।
[ଦୁଧ ଯଥେଷ୍ଟ ପାଇଲେ ବାଛୁରି ବଢ଼େ, ପାଣି ଯଥେଷ୍ଟ ପାଇଲେ ଧାନ ଭଲ ବଢ଼େ ।]

୯୬ । ଦୁଧ ଭାତଖିଆ ପଲା କୁଣ୍ଡରେ ହେବା ।
[ଉତ୍ତମ ବ୍ୟବହାର ପାଇ ବିରକ୍ତ ହେବା ।]

୯୭ । ଦୁଧ ଗୁଡ଼ ନେଇ ନିମ୍ବମୂଳେ ଦେଇ ଅଖି ଘରପାଖେ ରୋଇବ, ଖଣ୍ଡରେ ଧୋଇବ ଫେଣାରେ ମୋହିବ ତେବେ କି ମଧୁର ହୋଇବ ?
[ଦୁଷ୍ଟ ପ୍ରକୃତିର ଲୋକ ଯେତେ ଭଲ ବ୍ୟବହାର ପାଇଲେ ମଧ୍ୟ ତାର ମନ୍ଦ ପ୍ରକୃତି ଛାଡ଼େ ନାହିଁ ।]

୯୮ । ଦୁଧ ଉତୁରିଲେ ଚୁଲିକି, ମଣିଷ ଉତୁରିଲେ ଗାତକୁ ।
[ଦୁଧ ହାଣ୍ଡିରୁ ଉତୁରି ପଡ଼ି ନଷ୍ଟ ହେବା ପରି ଗର୍ବସ୍ଫୀତ ହେଲେ ମନୁଷ୍ୟ ବିନାଶପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ ।

୯୯ । ଦୁଧ ଘଡ଼ି ହାତରେ ଥିଲେ ଲୋକେ ମଦ ବୋଲି କହନ୍ତି ।
[ଦୁର୍ଜନ ଲୋକର ସଂସର୍ଗ ଫଳରେ ସୁଜନ ବ୍ୟକ୍ତିର ମଧ୍ୟ ଦୁର୍ନାମ ରଟେ ।]

୧୦୦ । ଦୁଧ ଖିଆ ପୁଅକୁ ଦହି ଭଣ୍ଡେଇବା ।

୧୦୧ । ଦୁଧ ଅଣା କି ଦହିରେ ମେଣ୍ଟେ ।
[ଦୁଧ ଖାଇବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ଲୋକକୁ ଦହି ଦେଲେ ସେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ ।]

୧୦୨ । ଦୁବ କି ସହେ କରତର ଘାଆ ?
[ଅତି ସୁକୁମାର ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କଠୋର ଦଣ୍ଡ ଦେବା ।]

୧୦୩ । ଦୁବ ଦୁଆରୀ ପଳାସି ତାଟି ଚନ୍ଦ୍ରସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଘର,
ଖୁଦ ଦେବତା ଡାକୁଅଛନ୍ତି ମଣିମା ବାଟେ କର ।
[ଘୋର ଦାରିଦ୍ର୍ୟର ନିଦର୍ଶନ ।]

୧୦୪ । ଦୁହିତା ଦୁଇ କୁଳକୁ ହିତା, ଦୁଇ କୁଳକୁ ପିତା ।
[କନ୍ୟାର ସୁଗୁଣ ବା ଦୁର୍ଗୁଣ ଅନୁସାରୀ ପିତୃକୁଳ ଓ ଶ୍ୱଶୁର କୁଳ ଉଭୟକୁଳର ସୁନାମ ବା ଦୁର୍ନାମ ରଟିବାର ଦେଖାଯାଏ ।]

୧୦୫ । ଦୁଷ୍ଟକୁ ଦୁଷ୍ଟାଏ ଠେଙ୍ଗା ।

୧୦୬ । ଦୁଃଖ କହିବାକୁ ମାଆ ନାହିଁ, ସୂତା କାଟିବାକୁ ଠାଆ ନାହିଁ ।

୧୦୭ । ଦୁଃଖ ପାଇଲା ବେଳର କଥା ଉଠିଅରି ବେଳକୁ ନ ଥାଏ ।
[ସନ୍ତାନ ଜନ୍ମ କରିବାର ଅଳ୍ପଦିନ ପରେ ପ୍ରସବ କାଳର ବେଦନା ପାଶୋରି ଦେଇ ପ୍ରସୂତି ପୁନର୍ବାର ସଂସାର କରିବାକୁ ମନ ବଳାଏ ।]

୧୦୮ । ଦୁଃଖୀ ଆଗରେ ଦୁଃଖ କହିଲେ ପାଣିପରି ଯାଏ,
ସୁଖୀ ଆଗରେ ଦୁଃଖ କହିଲେ ମୁଣ୍ଡକୁ ହସା ଦିଏ ।

୧୦୯ । ଦୂର ପର୍ବତ ସୁନ୍ଦର, ଦୂର ବନ୍ଧୁ ସୁନ୍ଦର ।
[ପର୍ବତର ଖାଲ ଢିପ ଭଳି ମନୁଷ୍ୟର ଦୋଷ ଦୁର୍ବଳତା ଦୂରରୁ ଜଣାପଡ଼େ ନାହିଁ ।]

୧୧୦ । ଦୂର କଳାନ୍ଦ, ନିକଟ ବାଲି ।
[ଦୂରର ଉର୍ବର ଭୂମିଠାରୁ ଗୃହ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ବାଲିଆ ନୀରସ ଜମିରୁ ଅଧିକ ଲାଭ ପାଇବ ।]

୧୧୧ । ଦୂରରେ ଥିଲେ ପଚ୍ଛରୁ ଥାଏ,
ପାଖକୁ ଆଇଲେ କଥା ନ କହେ ।

୧୧୨ । ଦୂରଲୋକ ପୁରଖାଏ, ପାଖଲୋକ ବାସନା ଖାଏ ।
[ସାନ୍ନିଧ୍ୟ ହେତୁ ଆଦର ଅଭ୍ୟର୍ଥନାରେ ଅବହେଳା ଦେଖାଯାଏ ।]

୧୧୩ । ଦୃଢ଼େ ତରନ୍ତି, ମୂଢ଼େ ତରନ୍ତି, ମଝି ମଝିକିଆ ବୁଡ଼ି ମରନ୍ତି ।
[ଜ୍ଞାନୀ ଓ ସରଳ ବିଶ୍ୱାସୀ ମୂର୍ଖ ଉଭୟ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକ ନିଜର ଦୃଢ଼ତା ହେତୁ ସହଜରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ସ୍ଥଳରେ ଉପନୀତ ହୁଅନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ସଂଶୟଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି ବିପଦରେ ପଡ଼ନ୍ତି ।]

୧୧୪ । ଦେଂ ପଦେ ଦେବତା ।
[ଦାନଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରେ ଦେବତା ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୁଅନ୍ତି ।]

୧୧୫ । ଦେ କାଳୀ ଗାଈ ଝାଣିଝୁଣି, ଆଉ ନାହିଁ ଟି ଦୋହରା ପାଣି ।
[ମାମାନେ ସ୍ନେହ ପିଲାଙ୍କୁ ଖୁଆଇବା ବେଳରେ ଉକ୍ତି ।]

୧୧୬ । ଦେ କଉଡ଼ି ଖା ପିଠା, ଏଥିପାଇଁ କାହିଁ ଦାନ୍ତ ନିକୁଟା ।
[ଉଚିତ ମୂଲ୍ୟ ବିନିମୟରେ କୌଣସି ବସ୍ତୁ କ୍ରୟ କରିବା ସ୍ଥଳରେ ବୃଥା ତୋଷାମୋଦ ଅନାବଶ୍ୟକ ।]

୧୧୭ । ଦେଇଥିଲେ ପାଇ, ବୁଣିଥିଲେ ଦାଇ,
ପଡ଼ିଆ ଭୂମିରେ ଗୋଧନ ଚରାଇ ।
[କାର୍ତ୍ତିକ ଓ ମାଘ ମାସରେ ଚକୁଳିଆ ପଣ୍ଡା ଗାଁ ଗାଁ ବୁଲି ଭିକ ମାଗିବା ବେଳେ ଏହି ଗୀତ ଗାଅନ୍ତି ।]

୧୧୮ । ଦେଇ ହାତରୁ ଖାଇବ ଉଢେଇ ହାତରୁ ପାଣି ଛୁଇଁ ନାହିଁ ।

୧୧୯ । ଦେଉଳକୁ ମୁକଶିଅଲ ବଲ ପଢ଼ିଲ ।

(ମୁଖଶିଅଲ—ମୁଖଶାଳା ।)

[ଆୟକୁ ବ୍ୟୟ, ଲାଭକୁ କ୍ଷତି, ମୂଳଧନକୁ ସୁଧ ବଲ ପଢ଼ିବା ।]

୧୨୦ । ଦେଉଳ ତୋଳାଇଲେ ନାଁ ପଡ଼େ । କି ବାଟରେ ହଗିଲେ ନାଁ ପଡ଼େ । [ସୁନାମ ଓ ଦୁର୍ନାମ]

୧୨୧ । ଦେଖା ଶିଖା ଏକାଦଶୀ ।
୧୨୨ । ଦେଖାଶିଖା ଓଢ଼ଶା । } (ଅନ୍ଧ ଅନୁକରଣ)

୧୨୩ । ଦେଖାଶିଖା ଓଢ଼ଶା, ବଳେଇ କଡ଼ମା ଖାଇ ।
[ଅନ୍ୟ ଜନ୍ତୁଠାରୁ ଦେଖି ବିରାଡ଼ି ଅଖାଦ୍ୟ ହେଲେହେଁ ଇଡ଼ମା ଧାନଗଛ ଖାଇବାକୁ ମନ ବଳାଇବା ପରି ଅନ୍ୟର ଅନ୍ଧ ଅନୁକରଣ କରିବା ।]

୧୨୪ । ଦେଖାଶିଖା ଗଉଡ଼ ଭିଆ । (ବାହା)
[ଗଉଡ଼ମାନଙ୍କର, ଅନ୍ୟ ଜାତିମାନଙ୍କର ଅନୁକରଣରେ ବିବାହାଦିରେ ଆଡ଼ମ୍ବର ପ୍ରତି କଟାକ୍ଷ ବଚନ ।]

୧୨୫ । ଦେଖାଦେଖି ଗୁପ, ଲଗାଲଗି ବାସ, ସଖି ଗୋ ଭଲ ଏ ।

୧୨୬ । ଦେଖା ସୁନ୍ଦର କଖାରୁ ବଢ଼ି ।
[ବେଶ ଭୂଷା ଓ ଆକୃତିରୁ ବାହାରକୁ ଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ପରି ଦେଖାଯିବା ପ୍ରକୃତ ଅଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ।]

୧୨୭ । ଦେଖା ନାହିଁ କି ଶୁଣା ନାହିଁ, ହାଟରେ ବାଟରେ ମାଇଁ ମାଇଁ ।

[ଲାଭ ଆଶାରେ ଅପରିଚିତ ବ୍ୟକ୍ତି ସଙ୍ଗେ ମୌଖିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ସ୍ଥାପନ ଚେଷ୍ଟା ।]

୧୨୮ । ଦେଖିଲେ ଏକାଠେଇଁ ତୂଳ, ବାଣ୍ଟିଦେଲେ ନିର୍ମୂଳ ।
[ଏକାଠେଇଁ ଜମା ହୋଇଥିବା ଜିନିସ ଆଖିକୁ ବହୁତ ଦେଖାଯାଏ; କିନ୍ତୁ ବାଣ୍ଟିଦେଲେ ସରିଯାଏ ।]

୧୨୯ । ଦେଖାସୁନ୍ଦର ବଉଳୀ ଗାଈ,
ଦୁହିଁଲା ବେଳକୁ ଝୋପିଏ ନାହିଁ ।

୧୩୦ । ଦେଖିଲେ ପେଟ ପୂରେ ନା ଖାଇଲେ ପେଟ ପୂରେ ।

୧୩୧ । ଦେଖିଲା ସାପକୁ ଗାତରେ ନ ପୂରାଇ ।
[ସାପକୁ ଦେଖିଲାକ୍ଷଣି ମାରି ପକାଇବ ।]

୧୩୨ । ଦେଖୁଁଛୁ ଚନ୍ଦନ, ପୋଛୁଁଛୁ କାଠ ।
[ଚନ୍ଦନ ଘୋରି ସରି ଚନ୍ଦନ କାଠରୁ ପୋଛିଯାଇ ଚନ୍ଦନ ପେଡ଼ି ଉପରେ ରଖାଯାଇଥିବାର ଦେଖି ମଧ୍ୟ ପୁନର୍ବାର ଉକ୍ତ ଶୁଖିଲା ଚନ୍ଦନ କାଠକୁ ଚନ୍ଦନ ପାଇବା ଆଶାରେ ପୋଛିବା ବୃଥା ଆଶା ।]

୧୩୩ । ଦେବ ଦିଅଇବ ଦେ ପଦ ବୋଲିବ,
ପଡ଼ିଆ ଭୂମିରେ ଗୋଧନ ଚରାଇବ ।

୧୩୪ । ଦେବା ମରିବାକୁ କେହି ସୁଖ ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ ।

୧୩୫ । ଦେବ ଦିଅଇବ, ଦେବା ଘରକୁ ବତାଇ ଦେବ ।

୧୩୬ । ଦେବାଠାରୁ ପୁଣ୍ୟ ନାହିଁ, ମାଗିବାଠାରୁ ହାନ ନାହିଁ ।

୧୩୭ । ଦେବା ଦେବା କହୁଥିବା ଯାବତ ଚନ୍ଦ୍ର ଦିବାକର ।
[ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ରକ୍ଷା ନ କରି ଚିରକାଳ ଭଣ୍ଡିବା ।]

୧୩୮ । ଦେଲା ନାହିଁ ହେଲା ପାର ।
[କନ୍ୟାଦାୟରୁ ମୁକ୍ତିଲାଭ କରିବା ।]

୧୩୯ । ଦେଲା ଧନ ନେବ ନାହିଁ, ପକାଇଲା ଛେପ ଚୋବାବ ନାହିଁ ।

୧୪୦ । ଦେଲାପୁଅ ଗେହ୍ଲା ।
[ଉପାର୍ଜନକ୍ଷମ ପୁତ୍ରକୁ ପିତାମାତା ଅଧିକ ସ୍ନେହ କରନ୍ତି ।]

୧୪୧ । ଦେବତା ଗୋହ୍ରି ଖୋଲିଲେ ତୁଷ୍ଟ । ମଣିଷ ଗୋହ୍ରି ଖୋଲିଲେ ପୁଷ୍ଟ ।
[ଗୋହ୍ରି ଖୋଲିବା—ବଂଶର ଅତୀତ ଇତିହାସ ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିବା ।]

୧୪୨ । ଦେଶ ଗୁଣେ ବେଶ, ଗୁରୁ ଗୁଣେ ଶିଷ୍ୟ ।

୧୪୩ । ଦେଶର ହେଲେ ହେଁସର ହୁଏ ।

୧୪୪ । ଦେଶକେ ଫାଙ୍କ, ନଈକେ ବାଙ୍କ ।
[ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦେଶରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ରୀତିର ପ୍ରଚଳନ ଦେଖାଯାଏ ।]

୧୪୫ । ଦେଶ ମେଲିକି ରଜା ନ ପାରେ ।
[ଦେଶରେ ସମସ୍ତେ ବିଦ୍ରୋହୀ ହେଲେ ତାହା ଦମନ କରିବା ରାଜାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଅସମ୍ଭବ ହୋଇ ପଡ଼େ ।]

୧୪୬ । ଦେଶ ମାତିଲେ ଖଣ୍ଡିଆ ମାତେ ।
[ଦେଶର ସବୁ ଲୋକ କୌଣସି ବିଷୟରେ ମାତି ଉଠିବାର ଦେଖାଗଲେ, ଦୁର୍ବଳ, ପଙ୍ଗୁ ଲୋକ ମଧ୍ୟ ଉତ୍ତେଜନାର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯୋଗ ଦିଏ ।]

୧୪୭ । ଦେଶ ଲୋକେ ପଣସ ଖାଇଲେ, ଭଣ୍ଡାରି ମୁଣ୍ଡରେ ଅଠା ।
[ଜଣକର ଦୋଷ ପାଇଁ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ଅପବାଦ ବା ଦଣ୍ଡ ପାଇବା ।]

୧୪୮ । ଦେଶୁଆ ଲୋକ ସହରରେ ଚୋର ।
[ମଫସଲି ଲୋକ ସହରକୁ ଦେଖି ଭୟ କରେ ।

୧୪୯ । ଦେହକୁ ପଡ଼ିଲେ ପୁଅକୁ ପକା ।
[ଆପଣା ଉପରେ ବିପଦ ପଡ଼ିଲେ ପୁଅକୁ ସୁଦ୍ଧା ବିପଦ ଭିତରକୁ ଠେଲି ଦେଇ ନିଜେ ଆତ୍ମରକ୍ଷା କରିବା ।]

୧୫୦ । ଦେହଟି ସରୁଆ ମୁହଁଟି ଚେପା,
ଏହାଙ୍କୁ ପରତେ ନ ଯିବୁରେ ବୋପା । (ଲୌକିକ ବିଶ୍ୱାସ)

୧୫୧ । ଦୋମୁଣ୍ଡିଆ ସାପ । (ଅବିଶ୍ୱାସୀ ଲୋକ)

୧୫୨ । ଦୋଳ ବାସୀ, ଜଳ ବାସୀ, ଅଗ୍ନି ବାସୀ,
କି କରିବ ଖଡ଼ି ଘଷି ।
[ଦୋଳପୂର୍ଣ୍ଣିମା, ଅଗ୍ନିପୂର୍ଣ୍ଣିମା କିମ୍ବା ବର୍ଷା ହେବା ପରେ ଧାନ ବୁଣିବା ପାଇଁ କିଆରିକୁ ପ୍ରଥମେ ଚାଷ କରିବ । ଏଥିପାଇଁ ଜ୍ୟୋତିଷଗଣନା କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ ।]

୧୫୩ । ଦୋଳଯାଏ ଭାତ, ବିଭାଯାଏ ପାଠ ।

—ଧ—

୧ । ଧନ ଜନ ପରିବାର, କେହି ନୁହେ ଅପଣାର ।

୨ । ଧନ ଯାର ଲୋଭ ତାର ।

୩ । ଧନ ଯଉବନ ଜୁଆର ପାଣି, ସବୁବେଳେ ନ ଥାଏ ଜାଣି ।

୪ । ଧନ ଥିଲେ କୁଜାର କନ୍ଦର୍ପ ସୁନ୍ଦର ଶତ୍ରୁ ଖଟେ ପାଦତଳେ ।

୫ । ଧନ୍ୟ ସେ ପ୍ରଜାପତି, ବରକୁ କନ୍ୟା ଘଟାଉଛି ।

୬ । ଧନ ଦେଖି ଦାନ କର, ଶରୀର ଦେଖି ଧର୍ମ କର ।

୭ । ଧନ ଯେଉଁଠି ମନ ସେଇଠି ।

୮ । ଧନ ସଞ୍ଚିଥାଇ ଯେବଣ ପ୍ରାଣୀ,
ଧରଣୀ ବାକଲ ହୁଅନ୍ତି ପୁଣି ।
ଧୂଳି ନ ଲାଗଇ ଯେବଣ ପାଦ,
କହେ ଦନାଇ ଏ ବଡ଼ ପ୍ରମାଦ ।

୯ । ଧନରେ କୁବେର, ବୁଦ୍ଧିରେ ବୃହସ୍ପତି !

୧୦ । ଧର, ବାନ୍ଧ, ପକା, ଏ ତିନିହେଁ ଏକା ।

୧୧ । ଧରମର ଗୋରୁ କରମକୁ ଅସେ ।
[ନିରାଶ୍ରୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଗାଈ ବାଛୁରି ଚରିବାକୁ ଯାଇ ଅପଣା ଛାଏଁ ଘରକୁ ଫେରି ଆସନ୍ତି ।]

୧୨ । ଧରି ମାଇଲେ ସିଂହେ ମରନ୍ତି ।

୧୩ । ଧରି ମାଇଲେ ସେ ବାନ୍ଧ ମାଇଲେ ଢ଼ସେ ।

୧୪ । ଧରି ବାନ୍ଧ ମାରେ ଯେ, ଟାଁ ସାଆନ୍ତ ଅଟେ ସେ ।

୧୫ । ଧର୍ମର ଗାଣ୍ଡିରେ ମେଖ ।
[ଧର୍ମପରାୟଣ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଲୋକେ ହଇରାଣରେ ପକାନ୍ତି ।]

୧୬ । ଧରାକୁ ଶରା ମଣିବା ନ୍ୟାୟ । [ଗର୍ବରେ ସ୍ଫୀତ ହେବା]

୧୭ । ଧର ମାର ଭକ୍ତି । (ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି)

୧୮ । ଧର୍ମରୁ ଜୟ, ପାପରୁ କ୍ଷୟ ।

୧୯ । ଧର୍ମରୁ ସୁହୃଦ ନାହିଁ, ମଡ଼ାସାଙ୍ଗୀରୁ ସଙ୍ଗୀ ନାହିଁ ।
[ମଡ଼ାସାଙ୍ଗୀ—ଶବକୁ ଯେଉଁମାନେ ଶ୍ମଶାନକୁ ନିଅନ୍ତି ।]

୨୦ । ଧର୍ମକୁ ଅଖିମିଟିକା ମାରିବା ।
[ଧର୍ମକୁ ସାକ୍ଷୀ ରଖି ଅଧର୍ମାଚରଣ କରିବା ।]

୨୧ । ଧର୍ମ୍ମ ଡଙ୍ଗା ବୁଡ଼େ ନାହିଁ ।
[ଧର୍ମରେ ଚାଲିଲେ ମନୁଷ୍ୟର ପତନ ହୁଏ ନାହିଁ ।]

୨୨ । ଧଳା କପଡ଼ାର ଦାଗ ଛ' କୋଶକୁ ଦିଶେ ।
[ସଚ୍ଚରିତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତିର ସାମାନ୍ୟ ଦୋଷ ସହଜରେ ପ୍ରସ୍ଫୁରିତ ହୁଏ ।]

୨୩ । ଧରା ନ ପଡ଼ିଲେ ଚୋର ସାଧୁ ।

୨୪ । ଧାଇଁବୁ ଯେତେ ଫୁଟିବୁ ସେତେ,
କରମେ ଯେତେ ପାଇବୁ ସେତେ ।
[ଯେତେ ପରିଶ୍ରମ କଲେ ମଧ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟ କର୍ମାନୁଯାୟୀ ଫଳ ଭୋଗ କରିବ ।]

୨୫ । ଧାନକୁଆଟା ପାଚିଲା, ଚମ୍ପା ମାଇପ ନାଚିଲା ।

୨୬ । ଧାନକୁଣ୍ଡା ବଡ଼ ଦୁଃଖରେ, ପାଣିଅଣା ବଡ଼ ସୁଖରେ;
ଦଣ ମାଇପିରେ କଥା ବାରତା, ପଡ଼ିଥାଏ ଦୁଃଖ ସୁଖରେ ।

୨୭ । ଧାନପେଟରୁ ବାଳୁଙ୍ଗା ଜାତ ହେବା ।
[ସଦ୍‌ଗୁଣଯୁକ୍ତା ମାଠାରୁ ଅଯୋଗ୍ୟ ସନ୍ତାନ ଜନ୍ମ ହେବା ।]

୨୮ । ଧାନ କୋଇଲ୍, କୁଣ୍ଡି କୁଟି ମଲା ବୋହୂ ପୋଇଲ୍ ।
[କୋଇଲବାଇ ନାମକ ଧାନରୁ ଚାଉଳ ବାହାର କରିବାକୁ ଭାରି ପରିଶ୍ରମ କରିବାକୁ ପଡ଼େ ।]

୨୯ । ଧାନୁଣ୍ଡାଏ, ଧାନ ଭିତରେ ଚାଉଳୁଣ୍ଡାଏ ।
[ଯେଉଁ କଥା ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି, ଅଥଚ ଯାହାକୁ ଗୋପନୀୟ ଭାବରେ ପ୍ରକାଶ କରାଯାଏ ।]

୩୦ । ଧାନ ବଉଳା, ବନ୍ଧୁ ମଉଳା ।
[ବଉଳା ନାମକ ଧାନ ମଉଳା (ମାମୁଁ) ବନ୍ଧୁ ପରି ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ।]

୩୧ । ଧାନ ଯାକରେ ମକରା, କେଭେଁ ନୁହେଁ ନାକରା ।
ଯେବେ ହେବ ନାକରା, ତେବେ ନେବ ଖପରା ।
[ମକରା ଧାନ ବହୁତ, ଫଳେ କିନ୍ତୁ ଭଲ ପାଗଯୋଗ ନ ହେଲେ ଏକାବେଳେକେ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ ।]

୩୨ । ଧାନ ନାଁ ଷାଠିକା, ନଉ ଦିନେ କାଟି ଖା ।
[ଷାଠିଏ ଧାନ ବୁଣିବାଠାରୁ ନବେ ଦିନରେ ପାଚେ ।]

୩୩ । ଧାନ ସେରକ ପାଇଁ ସାଇକି ଗଲି,
କୁଲକ ଚାଉଳ କୁକୁରେ ଦେଲି ।
[ଅଳ୍ପ ଲାଭ ପାଇଁ ବେଶି କ୍ଷତି ସହିବା ।]

୩୪ । ଧାନ ମାଣକ ପାଇଁ ଚାଉଳ ମାଣକ ଚଟିଆକୁ ଦେବା ।

୩୫ । ଧାନ ଥିବା ପୁଆଳକୁ ସମସ୍ତେ ଝାଡ଼ନ୍ତି ।

୩୬ । ଧାନ ହେଁସରୁ କାଉ ଅଣ୍ଟେ ନେବା ନ୍ୟାୟ ।
[ବହୁ ଧନରୁ ସାମାନ୍ୟ ଅପଚୟ ହେବା ।]

୩୭ । ଧାନ ହେଁସରେ କେହି ନୁହଁ । କୁଅ ହୁରୁଡ଼ାଇବାରେ ବାକି ନାହିଁ । (କାଉକୁ ବସେଇ ଦେଉନାହିଁ ।)
[ନିଜର ଲାଭ ନ ଥାଇ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟକୁ ଖୁଆଇ ନ ଦେବା ।]

୩୮ । ଧାରା ଶ୍ରାବଣରେ ଦିନେ ବରଷା ନ ହେଲେ ଲକ୍ଷ ଭରଣ ଧାନ ତୁଟି ହୁଏ । (ଲୌକିକ ବିଶ୍ୱାସ)

୩୯ । ଧୀର ପାଣି ପଥର କାଟେ ।

୪୦ । ଧୀର ଧୀର ଚାଲିକି, ସଉ ନୁହେଁ ଘୋଡ଼ା ପାଲିଙ୍କି ।

୪୧ । ଧୂଆ ମୂଳା ଯାହା ଅଧୁଆ ମୂଳା ତାହା (ସମାନ)
[ଭଲ ମନ୍ଦ, ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ନିକୃଷ୍ଟର ପ୍ରଭେଦ ନ ରଖିବା ।
ଅଗୁହାମଣା ବିଚାର]

୪୨ । ଧୂଳିଆ ଗୁଣ୍ଡିରୁ କାଦୁଅ ଗନ୍ଧା,
ଚଷା ବୋଲେ ଧାନ ହାଟକୁ ନେମା (ନେବା) ।
[ଆଷାଢ଼ ମାସ ଆରମ୍ଭରେ ବର୍ଷା ନ ହୋଇ ଶ୍ରାବଣ ଶେଷକୁ ବର୍ଷା ହେଲେ ଧାନ ଫସଲ୍ ନଷ୍ଟ ହେବା ଯୋଗୁଁ ମହରଗ ହୁଏ ।]

୪୩ । ଧୋଇଆ କଣେ, ମରୁଡ଼ିଆ ମାଣେ ।
[ବନ୍ୟା ଅପେକ୍ଷା ମରୁଡ଼ି ଅଧିକ କ୍ଷତିକାରକ ।]

୪୪ । ଧୋବ ଧାଉଳିଆ ଟ୍ରେବ କରନ୍ତି,
ରକୁଂଣି ଦେଖିଲେ ମାର ଗୋଡ଼ାନ୍ତି ।
[ଗରବ ଉପରେ ସମସ୍ତେ ଜୁଲମ କରନ୍ତି ।]

୪୫ । ଧୋବଣୀଟା କଥାରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସୀତାଙ୍କୁ ତେଜ୍ୟା କରିଥିଲେ । (ପୌରାଣିକ ପ୍ରବଚନ ।)
[ଶୁଣା କଥାକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରି ଗୁରୁତର ଦଣ୍ଡବିଧାନ କରିବା]

୪୬ । ଧୋବା ସଙ୍ଗାତ, ଭଣ୍ଡାରି ମିତ, ସଖି ଗୋ ମନ୍ଦ ଏ ।

୪୭ । ଧୋବା ଘରେ ନାହିଁ ବାର ବରତ,
ନିତ କାଚିଲେ ନିତ ଭାତ ।

୪୮ । ଧୋଡ ବୁଣେ ଭୁଲିଆ, ପିନ୍ଧେ ଲେଙ୍କଡ଼ା ।
କେଉଟ ଧରେ ମାଛ, ଖାଏ କଙ୍କଡ଼ା ।

—ନ—

୧ । ନ'ଅଗାଁ ଗଲେ କୋଶେ ଛ'ଗାଁ ଗଲେ କୋଶେ ।

୨ । ନଅର ମଶା ହାତୀକୁ ଗିଳେ ।
[ରାଜା ବା ଶାସକଙ୍କ ଆଶ୍ରିତ ସାମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ପରାକ୍ରମ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କଟାକ୍ଷବଚନ ।]

୩ । ନଅର ଦାସୀ ସଂସାର ବୁଲେ । ରଜା ବଜେକଲେ କବାଟ କିଳେ ।
[ନିଜର ସତୀତ୍ୱ ପ୍ରମାଣ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ।]

୪ । ନଈ ଅଡ଼େ ଗ୍ରୁଷ, ଅନ୍ଧାରି ପୁଅକୁ ଆଣ, ସଖି ଗୋ ମନ୍ଦ ଏ ।
[ଉଭୟ ଅନିଷ୍ଟିତ ।]

୫ । ନଈକୂଳିଆ ଢେଣ୍ଡା, ଘରଚାଳିଆ ଭେଣ୍ଡା, ଛେନା ପଣାରେ ମରିଚଗୁଣ୍ଡା, ସଖି ଗୋ ଭଲ ଏ ।

୬ । ନଈକୂଳ, ଗଛମୂଳ, ଏ ସଦାକାଳେ ଭଲ ।

୭ । ନଈ ବାଙ୍କ କି ଗୋଇଁ ବାଙ୍କ ।
[ବକ୍ରଗାମୀ ନଦୀ ପରି ଗୋଇଁଙ୍କର ହୃଦୟର ଭାବ ଜାଣି ତାଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା କଷ୍ଟକର ।]

୮ । ନଈ ନ ଦେଖୁଣୁ ନଙ୍ଗଳା ।
[କୌଣସି ସମସ୍ୟା ବା ବିପଦର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ ହେବା ।]

୯ । ନଈ ଧଏ ଥଳ, ବନ୍ଧୁ ଧଏ ବଳ ।

୧୦ । ନଈଢ଼ୁଠିଆ ଶାହାଡ଼ା, କୁଣଗୋଷ୍ଠିଆ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଖାଲୋଇ-ପିଠିଆ କେଉଟ, ଗାଆଁ ଗୋଟିଆ ଗଉଡ଼; ଏ ଚାରିଙ୍କର ନାହିଁ ବରକତ ।

୧୧ । ନଈକେ ବାଙ୍କ ଦେଶକେ ଫାଙ୍କ ।

[ଦେଶ ଭେଦରେ ଆଚାର ବ୍ୟବହାରରେ ଭିନ୍ନତା ଦୃଷ୍ଟ ହୁଏ ।]

୧୨ । ନଈ ବଢ଼ିକି ଧଅଙ୍କ ରଣ ।

[ଧଅଙ୍କ ଦୋହି ଦେଲେ ନଈବଢ଼ି ଛାଡ଼ି ନ ଯିବା ପରି କେବଳ ଧଅଁଙ୍କ ରଣ ପକାଇଲେ ବିପଦ ଆପେ ଆପେ ଚାଲିଯିବ ନାହିଁ ।]

୧୩ । ନଈ ଶୁଖିଲେ କି କରଇ ନାଆ, ଥନ ଶୁଖିଲେ କି କରଇ ମାଆ ।

[ଉଭୟ ଅନାବଶ୍ୟକ ବୋଧ ହୁଅନ୍ତି ।]

୧୪ । ନଈ ସୁଅକୁ ବାଲିବନ୍ଧ (ପଣ୍ଡ ଶ୍ରମ)

୧୫ । ନଈରେ ବାଲିଆ ରହିଥିଲା । କଜଳ ସିନ୍ଦୁର ଧୋଇ ଚଲି ଗଲେ ପୁଣି କାଳିଆ (ଚାରିଆ) ଲେଉଟିଲା ।

[ଯୁଗରୁଚିର ପରିବର୍ତ୍ତନରେ ବିଧବା ବିବାହର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ ପ୍ରତି ଆକ୍ଷେପୋକ୍ତି । ସିପାହୀ ବିଦ୍ରୋହର ନେତା ଚାରି ଖୁଣ୍ଟିଆଙ୍କ ପୁନର୍ବାର ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କରିବା ସମ୍ବନ୍ଧରେ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ।]

୧୬ । ନଈଁ ପଡ଼ିଥିବ ଯେତକ୍ଷବେଳେ,
ବିଧାଏ ମାରିବ ସେତକ୍ଷବେଳେ ।

[ଲୋକ ବିପଦରେ ପଡ଼ିଥିବାବେଳେ ସୁଯୋଗ ଜଣି ତାର ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବା ।]

୧୭ । ନକଲରେ ଅକଲ କି ?

୧୮ । ନଖରେ ଛିଣ୍ଡିବା କଥା କୁରାଢ଼ିଯାକେ କାହିଁ ଯିବ ?

୧୯ । ନଖ ବାଳ ରଖି ଭାଲୁଏ କେତେ ଯୋଗୀ ହେଲେଣି ।
ପାଣିରେ ଥାଇଣ ମାଛତ କେତେ ସ୍ୱର୍ଗେ ଗଲେଣି ।
[ନଖ ବାଳ ନ କାଟି ସ୍ନାନ କରି ଧର୍ମ ଅର୍ଜନ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିବା ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରତି ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି ।]

୨୦ । ନ ଖା, ନ ପି, ନ ଡର ।
[ଯେ କାହାରି କିଛି ଖାଏ ନାହିଁ ବା ଧାରେ ନାହିଁ ସେ କାହାରିକୁ ଭୟ କରେ ନାହିଁ ।

୨୧ । ନଡ଼ିଆର କେଉଁ ଶିରରେ ପାଣି ।
[ନଡ଼ିଆ ଭିତରକୁ କେଉଁ ଶିରରେ ପାଣି ପଶୁଛି ଜାଣିବା ଅସମ୍ଭବ । ସେହିପରି ମନୁଷ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଭାବ ବୁଝିବା କଠିନ ।]

୨୨ । ନଡ଼ିଆ ଲଗେଇ ବଙ୍ଗଳା ଯା, ଗୁଆ ଲଗେଇ ଘରେ ବସିଥା ।
[ନଡ଼ିଆ ଗଛ ବଢ଼ିବା ପାଇଁ ବିଶେଷ ଯତ୍ନ ଲୋଡ଼େ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଗୁଆଗଛର ବିଶେଷ ଯତ୍ନ ନେବାକୁ ପଡ଼େ ।]

୨୩ । ନଡ଼ିଆକୁ, ନଡ଼ିଆଁ ଛଡ଼ା ଲଗାଅ ତାକୁ ।
[୧୮ ହାତ ଛାଡ଼ି ନଡ଼ିଆ ଗଛ ଲଗାଇଲେ ଭଲ ହୁଏ ।]

୨୪ । ନ ଦେଖିଲା ଗାଁକୁ ବାଟ କିଏ ?
[ବାଟ ପଚାରି ପଚାରି ଯିବା ।]

୨୫ । ନ ଦେଖିଲୁ ଓଜ ଛଫଡ଼ା, କାଟି ପକାଇଲେ ପାଞ୍ଚଫଡ଼ା ।
[ଶୁଣା କଥାରେ ଅତିରଞ୍ଜନ ଥିବା ସ୍ୱାଭାବିକ ।]

୨୬ । ନ ଦେଖିଲୁ ପୁଅ ଦେଖ ନା, କଇଁଛ କାଢ଼ିଛୁ ବେଙ୍କ ।

୨୭ । ନ ଡକ୍ନ୍ତିଲେ କେହୁ ଘର ଛପର କରନ୍ତି ନାହିଁ ।

୨୮ । ନ ଦେବୁ ଧନ, କହିବୁ ଧବ୍ୟ ବଚନ ।

୨୯ । ନ ଦେଖିଲୁ ପୁଅ ଦେଖରେ, କଚ୍ଛୁମ କାଢ଼ିଛୁ ବେକରେ ।

୩୦ । ନ ଦେଖିଲେ ଝୁରୁଥାଏ, ଦେଖିଲେ କଥା ନ କହେ ।

୩୧ । ନନାଙ୍କ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ସନ୍ଧ୍ୟା ।
[ନିଜେ ନ କରି ଅନ୍ୟର ନାଁରେ ପାରି ହୋଇଯିବା]

୩୨ । ନ ପଢ଼ି ପଣ୍ଡିତ । (ବୁଦ୍ଧିଆ ଲୋକ)

୩୩ । ନ ପଢ଼ିଲା ଲୋକଙ୍କୁ ସଭାରେ ଥୋ ।

୩୪ । ନ ବରଷଇ କଳା ମେଘ, ବରଷଇ ଧଉଳିଆ ।
ନ ପୋଷଇ ଗ୍ଲପ୍ ଚିକ୍‌କଣିଆ, ପୋଷଇ ଖଉରିଆ ।

୩୫ । ନବାବ ପୁଅଙ୍କୁ ଜବାବ ଦେବା (ଲୋକ)
[ନିର୍ଭୀକ ବ୍ୟକ୍ତି] ।

୩୬ । ନବାବ ଘରେ ସାହେବ ଦୋହି ।
[ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ କଥା]

୩୭ । ନ ମରୁ ବାଳ ଜନନୀ, ନ ମରୁ ବୁଢ଼ା ଘରଣୀ ।
[ବାଳ୍ୟ କାଳରେ ମାତାଙ୍କୁ ହରାଇବା ସନ୍ତାନ ଓ ବୃଦ୍ଧ କାଳରେ ସ୍ତ୍ରୀ ହରାଇବା ବ୍ୟକ୍ତି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖ ପାଆନ୍ତି ।]

୩୮ । ନର କଥା [ମାୟା] ନାରାୟଣଙ୍କୁ ଅଗୋଚର ।
[ମନୁଷ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଭାବ ସାକ୍ଷାତ୍ ଭଗବାନ୍ ମଧ୍ୟ ଜାଣି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ମନୁଷ୍ୟର କପଟାଚାର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉକ୍ତ ।]

୩୯ । ନର ମୁହେଁ ନାରାୟଣ ।

୪୦ । ନରସିଂହଭୋଗ ଧାନ ହେଲେ କ ଟିକି ମୁଣ୍ଡାକୁ ନ ଅସେ ।

୪୧ । ନରେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସାଙ୍ଗେ ଶୁଖୁଆ ବଣିଜ ।
[ବଡ଼ଲୋକ ସାଙ୍ଗେ ସାମାନ୍ୟ ଲୋକ ସର ହେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ଭଲ ପାଗଳାମି ।]

୪୨ । ନଳ ଆଗରେ ବଳ କାହାର ?
[ଦୁଇ ପକ୍ଷଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭୂମି ନେଇ ବିବାଦ ହେଲେ ନଳ ବା ଭୂମିମାପ କରିବା ପଦକା ଦ୍ୱାରା ଯାହା ନିର୍ଣ୍ଣୀତ ହୁଏ ତାହାକୁ ଉଭୟ ପକ୍ଷ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ମାନନ୍ତି ।]

୪୩ । ନଳୀ ଗୋଡ଼ର ଘା, ଢୁଆର ମୁହଁର ସାହୁ ।
[ନଳୀ ଗୋଡ଼ର ଘା ପରି ଢୁଆର ମୁହଁ ମହାଜନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିପଜ୍ଜନକ ।]

୪୪ । ନ ଲଟିବାର ଗୁଡ଼, ବାର ଖଣ୍ଡି ଭୁଡ଼ ।
[ଯେଉଁ ଲୋକର କାମ କରିବାର ଇଚ୍ଛା ନ ଥାଏ ସେ ଚଢ଼ା ମଜୁରି ମାଗି ବସେ ।]

୪୫ । ନାଅ ବାର ବାଙ୍କେ ଯାଏ, ନାଉରିଆ ମୁଣ୍ଡ ଖାଏ ।

୪୬ । ନାଇକ ଜାଣି ପାଇକ ଉଠିଆ ।
[ଉପରସ୍ଥ କର୍ମଚାରୀ କଡ଼ା ହେଲେ ଅଧୀନସ୍ଥ ଲୋକେ ତତ୍ପର ହୁଅନ୍ତି ।]

୪୭ । ନାକ କାଟିଲେ ମୁହଁରେ ପଡ଼େ ।

୪୮ । ନାଁକୁ ଛ ଗୁଣ୍ଡା ଖାଇବା ।

୪୯ । ନାକ ନିକଟକୁ ଜିଭ ନ ଯାଏ ।

୫୦ । ନାକରେ ନିଶ୍ୱାସ ଥାଇ, ମନୁଷ୍ୟକୁ ବିଶ୍ୱାସ ନାହିଁ ।

୫୧ । ନାକ ଧରି ଟାଣିଲେ ମୁହଁ ଆପେ ଅପେ ଅସେ ।
[ଦଳର ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଜବତ କଲେ ଅନ୍ୟ ଲୋକେ ବଳେ ବଳେ ଅକ୍ତିଆରକୁ ଅସନ୍ତି ।]

୫୨ । ନାକେଇ ନାକରେ ଗୁଣା, ପାକେଇ ଖାଉଚି ଚଣା, କୁମ୍ଭାର ଉହାରେ ଗୁନ୍ଦୁଅ ଟେଣା । ଏ ସବୁ ବଡ଼ମ୍ୱଣା ।

୫୩ । ନାକ ନ ଥିଲେ ମାଇପେ ଗୁହ ଖାଆନ୍ତେ ।
[ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଖାଦ୍ୟଲାଳସା ପ୍ରତି ଘୃଣାସୂଚକ ଅକ୍ଷେପୋକ୍ତି ।]

୫୪ । ନାକବୁଡ଼ ହେବାଯାଏ ବଡ଼ ଲୋକ, କେବେଁ ନ ଛାଡ଼େ ଆପଣା ଟେକ ।

୫୫ । ନାକ ଠୁଁ ଠୁଁ ପିତ୍ତଳ ଗୁଣା ।
[ସାମାନ୍ୟ ପିତ୍ତଳ ଗୁଣାଟିଏ ପିନ୍ଧି ଦେଖାଇହେବା ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ପ୍ରତି ଅକ୍ଷେପୋକ୍ତି ।]

୫୬ । ନାଟର ଗୁରୁ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ।
[ସବୁ ଅନିଷ୍ଟର ମୂଳ କାରଣ ।]

୫୭ । ନାଚ ନ ଜାଣି ଅଗଣାର ଦୋଷ ।
[ନିଜର ଅପାରଗତା ଘୋଡ଼ାଇବା ପାଇଁ ବୃଥାରେ ଅନ୍ୟ ଉପରେ ଦୋଷାରୋପ କରିବା ।]

୫୮ । ନାଚିଲା ବେଳକୁ ଗୋଡ଼ ଫରକଣ୍ଟା ।
[ଅଗରୁ ଦମ୍ଭ ପ୍ରକାଶ କରି ଅସଲ କାର୍ଯ୍ୟ ବେଳକୁ ଅପାରଗତା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା ।]

୫୯ । ନାହିରେ ତେଲ ଦେଇ ଶୋଇବା ।
(ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହେବା)

୬୦ । ନାଁଟି ମୋର ଘର, ନ କର ମୋତେ ପର ।

୬୧ । ନାଚୁଆଠାରୁ ଦହୁଡ଼ିଆ ଖର ।
(ଦହୁଡ଼ିଆ—ଯେ ମସାଲ ଦେଖାଏ)
[ନେତାଠାରୁ ଅନୁଚର ଅଧିକ ଚଞ୍ଚଳ ଚାଲିବା ।]

୬୨ । ନାନା ମୁନିଙ୍କର ନାନା ମତ ।

୬୩ । ନାମ ବଡ଼ା, ଦର୍ଶନ ଥୋଡ଼ା ।

୬୪ । ନାଳିଆ ମୁହଁ ଖଣ୍ଡି ।
[କଟକ ଜିଲ୍ଲା ନାଳିଆମୁହଁ ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ପୂର୍ବେ ବହୁତ ଡକାୟତି ହେଉଥିଲା । ଦସ୍ୟୁମାନେ ପଥିକମାନଙ୍କୁ ଅତର୍କିତ ଭାବରେ ଆକ୍ରମଣ କରି ସର୍ବସ୍ୱ ଲୁଟି ନେଉଥିଲେ ।]

୬୫ । ନାହାକ ପଣ୍ଡିତ, ନ କହନ୍ତି ସତ, ଦୁଆର ଦୁଆର ହୋଇ ମାଗନ୍ତି ଭିକ ।

୬୬ । ନାହିଁ ମାମୁଁଠାରୁ କଣା ମାମୁଁ ଭଲ ।
[କିଛି ନ ମିଳିବା ବା ନ ଥିବାଠାରୁ ସହକାରିତ୍ ମିଳିବା ବା ଥିବା ଶ୍ରେୟସ୍କର ।]

୬୭ । ନାହିଁକୁ ଉପାୟ ନାହିଁ । ମଲାକୁ ଔଷଧ ନାହିଁ ।

୬୮ । ନିଆଁ ନ ଥାଇ ଧୂଆଁ ବାହାରେ ନାହିଁ ।
[କାରଣ ନ ଥାଇ କାର୍ଯ୍ୟ ଦେଖାଯିବା ଅସମ୍ଭବ ।].

୬୯ । ନିଆଁ ପାଖରେ କି ଲହୁ ରହେ ।
[ଯୁବକ ଯୁବତୀଙ୍କର ସହାବସ୍ଥାନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉକ୍ତି ।]

୭୦ । ନିରାଶ୍ରିତ ଲୋକକୁ ଦଇବ ସାହା ।

୭୧ । ନିକାଟ ଆଗରେ କି ଯୁକତ ।

୭୨ । ନିଜେ ଗୁରୁ ନିଜେ ଚେଲା ।

୭୩ । ନିକମା ଦାସୀ କି କରେ ବସି, ମୁଖ ଦେଖୁଥାଏ ଦର୍ପଣ ଲସି ।

୭୪ । ନିଗାଇତୀର ଗାଈ ହୋଇଛି, ଲବ୍ ଲବ୍ ଖୁଆଏ କୁଣ୍ଡା,
ନିବୋହୁଣୀର ବୋହୂ ହୋଇଛି, ଗାଲକୁ ମାରଇ ନିତ ଚୁଣ୍ଡା ।

୭୫ । ନିତ ମାଗନ୍ତାକୁ (ଦରିଦ୍ରକୁ) ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ,
ନିତ ମଲାକୁ କୁହାନ୍ତି ନାହିଁ ।

୭୬ । ନିତ ଦେଖି ଯେ ପଛରୁ ଥାଏ, ତାଠାରେ କି ଭରସା ଥାଏ ।

୭୭ । ନିଦ ନ ଆସେ ଯୋଗୀ କି, ନିଦ ନ ଆସେ ଭୋଗୀ କି ।

୭୮ । ନିଦ ନ ଜାଣେ କଣ୍ଟା ବୁଦା, ଭୋକ ନ ଜାଣେ କଞ୍ଚା ପୋଡ଼ା ।

୭୯ । ନିମ୍ବ ପିତା, ଦେହକୁ ହିତା ।

୮୦ । ନିଯୁତ ଗୁଣେ ଘେନ ବରଜତ ।
[ନିଷ୍ଠା ଅନୁଯାୟୀ ମନୁଷ୍ୟ ପୁରସ୍କୃତ ହୁଏ ।]

୮୧ । ନିଯୁତ ନ ପୂରଲେ ଢରଣ ହଲେ ନାହିଁ ।
[କାଳ ନ ପୂରଲେ ମୃତ୍ୟୁ ଆସେ ନାହିଁ ।]

୮୨ । ନିଜ ଶିଙ୍ଗରେ ନିଜେ ମାଟି ଖୋଳିବା ।
[ଅତ୍ମନିର୍ଭରଶୀଳ ହେବା ।]

୮୩ । ନିର୍ଲଜ୍ଜ ଲଜ୍ଜ, ଝେଙ୍କଟାକ ଦେଲେ ପିଢ଼ାକୁ ଯାଉ, ମାଡ଼ ମାଡ଼ ଫଳ୍ଗୁ ଥାଉ ।
[ଲଜ୍ଜାହୀନ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି ।]

୮୪ । ନିଶୁଆ ତେଲ, ଯାଉଥା ପେଲ । ।
[ଭଲ ମନ୍ଦ ବିଚାର ନ କରି ଯେ ଆଗକୁ ଗ୍ଲେ ।]

୮୫ । ନିର୍ଲଜ୍ଜ ଗାଏ, ସଲ୍ଲଜ ବାଏ, ଅତି ଅଲାଜୁକ ନାଚି ନାଚି ଯାଏ ।
[ଗୀତ, ନାଚ ଓ ବାଦ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉକ୍ତି ।]

୮୬ । ନିଶତଳୁ ଭଉଣୀ ଗୋଇଁ ଭଲ, ପେଲ ପେଲ କରି କାଢ଼ୁଥା କାଳ ।

୮୭ । ନିଶ ପାଣିରେ କି ଶୋଷ ଯାଏ ।

୮୮ । ନୀଚ ପାଇଲେ ଅଧିକାର, ଋଷିଙ୍କି ବୁହାଇଲେ ଭାର ।
[ନହୁଷ ନୃପତିଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧେ ପୌରାଣିକ ଘଟଣା]

୮୯ । ନୀଳ କାଚ ହୁଏ କି ନୀଳା ସମାନ ।
ଚଛଳି ପାଦେ କି ଧାନ ମର୍ଦ୍ଦନ ।

୯୦ । ନୂଆ ନୂଆ ଅଦର, ପୁରୁଣା ହେଲେ ଛି କର ।

୯୧ । ନୂଆ ନୂଆ ଦନା କେତେ, ନୂଆ ଯେଉଁଠୁ ପୁରୁଣା ହେଲା, ନିମ ଦାଉଡ଼ି କଲା ମୋତେ ।
[ନିମ ଦାଉଡ଼ି ପରି ଅବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ ।]

୯୨ । ନୂଆ ନୂଆ ଶାଗ, ନୃପତି ଅନୁରାଗ, ନାତି ନାତୁଣୀଙ୍କଠାରେ ବୁଢ଼ାର ସରାଗ, ସଖି ଟୋ ଭଲ ଏ ।

୯୩ । ନୂଆ ଯୋଗୀ ଭିକେ ବାଇ, ପାଉ କି ନ ପାଉ ବୁଲୁଥାଇ ।

୯୪ । ନୂଆ ଡାହାଣୀ ଗୁହ ଖାଇ ଶିଖିବା ।

୯୫ । ନେଇ ଆଣି ଥୋଇ ଜାଣିଲେ ବେଙ୍ଗର ବାଦ୍ୟ ଭଲ ।
[ଲାଭଦାୟକ ।]

୯୬ । ନେଉଳ ଧାଉଣ୍ଡି କିଆ ବାଡ଼ ଯାଏ ।
[କ୍ଷୁଦ୍ର ବ୍ୟକ୍ତିର ଶକ୍ତି ସୀମାବଦ୍ଧ ।

୯୭ । ନେଉଳ ଭାଇ, ଯେଣେ ଇଚ୍ଛା ତେଣେ ଯାଇ ।
[ନେଉଳ ଦର୍ଶନ କରି ଯାତ୍ରା କଲେ ଶୁଭ ହୁଏ ବୋଲି ଲୌକିକ ବିଶ୍ୱାସ ଅଛି ।]

୯୮ । ନେଣ୍ଡଗୁଡ଼ କହୁଣିକି ବୋହିଯିବା ।
[ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟ ବା ସୁଯୋଗ ଅତୀତ ହୋଇଯିବା ।]

୯୯ । ନେବୁ ବଡ଼, ଅଣିବୁ ବଡ଼; ତେବେ ଦେଖିବୁ ପୋଡ଼ର ଜାତ ।
[ମଇଁଷି ଖରା ସହି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ !]

—ପ—

୧ । ପଇଡ଼ ପାଣିରେ ପୁଞ୍ଜାଏ ମାଛ, ଅଗିରେ ଦେଖିଲେ ହୁଅଇ ମିଛ ।

୨ । ପଇଡ଼, ବଇଦ, ମଦଘଡ଼ା, କାମ ସରିଲେ ଗଡ଼ଗଡ଼ା ।
[କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ ଉତ୍ତାରୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନାହିଁ ।]

୩ । ପଇସା ନେବ ଗଣି, ପାଣି ପିଇବ ଛାଣି ।

୪ । ପଇସା ଥିଲେ ବାଘ ଦୁଧ ମିଳେ ।

୫ । ପଇସା ଦେଲେ ବାଘ ଗାଣ୍ଡି ପତାଏ ।

୬ । ପଇସା ଥିଲେ ମା ବାପ ଛାଡ଼ି ସବୁ ମିଳେ ।
[ଅର୍ଥ ବଳରେ ଅସାଧ୍ୟ ସାଧିତ ହୁଏ ।]

୭ । ପକେଇଲା ଛେପ ଢୋକିବ ନାହିଁ, ଦେଲା ଦାନ ହରିବ ନାହିଁ ।
[ଦାନ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିବା କିମ୍ବା ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଭଙ୍ଗ କରିବା ଅନ୍ୟାୟ ।]

୮ । ପଞ୍ଚ ଅଧ୍ୟା ଉପହାସ ଶୁଣି ନିର୍ଦ୍ଦୋଳାରେ କୃଷ୍ଣ ନାମ ପଚାରିବା ।
[ସବୁ କଥା ଶୁଣି ନିଜର ଅଜ୍ଞତା ପ୍ରକାଶ କରିବା ।]

୯ । ପଞ୍ଚ ମୁଖେ ପରମେଶ୍ୱର ।
[ପାଞ୍ଚଜଣ ବୁଝି ବିଚାରି ଯେଉଁ ରାୟ ଦଅନ୍ତି ତାହା ଈଶ୍ୱରାଦେଶ ତୁଲ୍ୟ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ।]

୧୦ । ପଣ୍ଡୁଶା ଆଗରେ ଗୁଡର ।

୧୧ । ପଣ୍ଡୁଶା ନ ଥିବ ଯେଉଁଠି, ଡମ କାଢ଼ିବୁ ସେଇଠି ।
[ପ୍ରତିବେଶୀ ଗୃହର ସବୁ ହାଲ ଚାଲ ଉତ୍ତମରୂପେ ଜାଣିଥିବା ହେତୁ ବଡେଇ କରି ବେଶି ଗୁଡ଼ାଏ କହିବା ଦ୍ୱାରା ମନୁଷ୍ୟ ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ ହୁଏ ।]

୧୨ । ପଡ଼ୋଶୁଣୀ ପିଠା ଦେଖି ରବେଇ ଖବେଇ, ଘଷି ଫଡ଼ାରେ ଗୁଡ଼ ଲଗେଇ ଭଡ଼ ଭଡ଼ ଗ୍ଲେବେଇ । (ପ୍ରତିବାସିନୀ ପ୍ରତି ଈର୍ଷାପ୍ରକାଶ ।)

୧୩ । ପଣକ ଦାସୀ ନିତ ଖାଏ, କାହାଣକ ଦାସୀ ଉପାସ ଶୁଏ ।

୧୪ । ପଣସ ଗ୍ଲେପା, ପର ପୁଅକୁ ପରତେ ନ ଯିବୁରେ ବୋପା ।

୧୫ । ପଣସ ଖାଏ କିଏ ? ଭଣ୍ଡାରୀ ମୁଣ୍ଡରେ ଅଠା ବୋଳାଯାଏ ।
[ପରକୃତ ଅପରାଧ ପାଇଁ ଆଉ ଜଣେ ଧରା ହେବା ।]

୧୬ । ପଣେ ପାଇଲେ ଯଣେ ଗାଏ ।
କାହାଣେ ପାଇଲେ ଦାନଯାକ ସରୁଥାଏ ।

୧୭ । ପଣା, ଅମ୍ବ ପାଚେ ବଣା କଣା ।
[ପଣା ସଂକ୍ରାନ୍ତିକୁ ଅମ୍ବ ପାଚେ ।]

। ପଣ୍ଡିତ ପୁଅ ମାଙ୍କଡ଼ ମାଇଲେ ଦୋଷ ନାହିଁ ।
[ଅନ୍ୟର ପୁଅ ଜୀବହତ୍ୟା କଲେ ପଣ୍ଡିତେ ଶାସ୍ତ୍ରବଚନ ଉଦ୍ଧାର କରି ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତର ବିଧାନ କରନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଆପଣା ପୁଅ ଜୀବହତ୍ୟା କଲେ ଦୋଷ ନାହିଁ ବୋଲି କହନ୍ତି ।]

୧୯ । ପଥ ପଗ୍ରୁର ପିଡାଘର ଯିବ, ଅଉ ଅଯୋଧ୍ୟା ମନ ନ କରିବ ।
[ସୀତାଙ୍କୁ ବନରେ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସୀତାଙ୍କୁ କହିବା ଉକ୍ତି]

୨୦ । ପଦା ଭୂଇଁରେ ଗବ.ଦାରୁ ।
[ମୂର୍ଖ ରାଜ୍ୟରେ ଅଳ୍ପ ପାଠୁଆ ଲୋକ ମହାପଣ୍ଡିତ ରୂପେ ପରିଗଣିତ ହୁଏ ।]

୨୧ । ପଦ୍ମ ଢୁଣ୍ଢି ଢୁଣ୍ଢି ଯାଉଛନ୍ତି, କାନ୍ଦିଲେ କି ହେବ କରୀନ୍ଦ୍ରଗମନା
ମା'ତ ନାରଙ୍ଗ ଖାଉଛନ୍ତି ।
[ଲକ୍ଷ୍ୟ ସ୍ଥଳର ଦୂରରୁ ଦୂରକୁ ଚାଲିଯିବା ।]

୨୨ । ପତର ଗୋଠାଇବା ଲୋକ ଚୋଠା ମୂଲ କରିବା ।
[ଅନଧିକାର ଚର୍ଚ୍ଚା ।]

୨୩ । ପରଧନ ଗୁଡ଼ ମୁଆଁ ପରି
୨୪ । ପରପିଠା ବଡ଼ ପିଠା ।
} ପରଧନ ଅକୁଣ୍ଠିତ ଭାବରେ ଆତ୍ମସାତ୍ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ଆକ୍ଷେପୋକ୍ତି ।

୨୫ । ପର ପୁଅ ମଲା, ନାଁ ରୋଗ ବାହାରେ ବାହାରେ ଗଲା ।
[ନିଜ ଉପରୁ ବିପଦ ଏଡ଼ିବାକୁ ଯାଇ ଅପର ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ମୃତ୍ୟୁମୁଖକୁ ଠେଲି ଦେବା ।]

୨୬ । ପର ହାଣିଲା କୋଡ଼ ବା (ବାଆ) ପରି ଲାଗେ ।
[ଅନ୍ୟର କଠିନ ପରିଶ୍ରମ ଆପଣାକୁ ଜଣାପଡ଼େ ନାହିଁ ।]

୨୭ । ପର ଲୁଗା ପିନ୍ଧି ଯାତକୁ ଯାଏ ।
ପଚାରିଲେ ମୁଣ୍ଡ ଝୁଙ୍କାଉ ଥାଏ ।

୨୮ । ପର ଲୁଗା ପିନ୍ଧି ଲହର ପହର,
ଦାମ୍ ପୁଚ୍ଛିଲେ ଲାଜେ ମର ।

୨୯ । ପର ବଳଦ ପର ଶିଙ୍ଗା, ତା ବୋହୁଥାଏ ନରସିଂହା ।
[ନିଜର କୌଣସି ସ୍ୱାର୍ଥ ନ ଥିବାରୁ ସମ୍ମାନ ହୋଇ ଅନ୍ୟ ପାଇଁ ଗଧଖଟଣି ଖଟିବା ।]

୩୦ । ପର ଘରେ ଥାଇ ପର ପର୍ଶୀ ।
ବେଳକାଳ ଜାଣି ପାଏ ତୋରଣି ।

୩୧ । ପର କେବେ ଅପଣାର ହୁଏ ?

୩୨ । ପର ପୁଅକୁ ପୁଅ କରଅଣି ତାକୁ ନ ବୋଲିବ ବାଳକ ।
ଅଡୁଆ ସୁତାରୁ ଖିଅକ ପାଇଲେ ତାକୁ ନ ବୋଲିବ ସଳଖ ।
ତୋଡ଼ାଣି କଂସାରୁ ଗୁଣ୍ଡାଏ ପଡ଼ିଲେ ତାକୁ ନ
ବୋଲିବ ଦେଲକ ।
ଠୋପି ଠୋପି ହୋଇ ମେଘ ବରଷିଲେ ତାକୁ ନ
ବୋଲିବ ପାଳକ

୩୩ । ପର ଘରେ ଖାଇ ମାଗଣା ରୁଷା,
ଭିକ ମାଗିଯାଇ ଖେଳିବା ପଶା ।
ବାସୀଧୋବ ଲୁଗା ପିନ୍ଧିଲ ଚଷା ।
ସାହୁ ବା ପୁଅକୁ ତୁକାର ଭାଷା ।
ଏ ସବୁ ପଛକୁ ଫସରଫସା ।

୩୪ । ପରଘରେ ମଙ୍ଗଳବାର । (ଅନଧିକାର ଚର୍ଚ୍ଚା)
[ମଙ୍ଗଳବାର ଓଷା ଅନ୍ୟ ଘରେ କରନ୍ତି ନାହିଁ ।]

୩୫ । ପର ପୁଅ ମାନ କଲା, ଅପଣା ସେରକ ହାନି କଲା ।
[ବୃଥା ଅଭିମାନ କରି ନିଜର କ୍ଷତି ଘଟାଇବା ।]

୩୬ । ପର ପୁଅ ପରମେଶ୍ୱର ।
[ପର ପିଲା ପ୍ରତି ଈଶ୍ୱରଜ୍ଞାନରେ ସେବା ଓ ଯତ୍ନ କରିବା ।]

୩୭ । ପରଶ୍ୱଶିଳା, ଦଶା ଅବଳରେ ମାଙ୍କଡ଼ା ହେଲା ।
[କର୍ମ ଅବଳରୁ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମଣି ମାଙ୍କଡ଼ା ପଥର ପାଲଟିବା ପର ପ୍ରତିଭାବାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତିର ବିଦ୍ୟାବୁଦ୍ଧି ଲୋପ ପାଇବା ।]

୩୮ । ପରର ଭାତେ କୁକୁର ମାଡ଼ ।

୩୯ । ପରର ଧାନକୁ ପରର ଲଆ ।
[କି ଗୁରୁବାର କି ବୁଧବାର ପରଧନ ନିର୍ବିଘ୍ନରେ ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବା ।]

୪୦ । ପରତେ ନ ଯିବୁ ଦାଣ୍ଡି ସୁନାରି; ପରତେ ନ ଯିବୁ ବାଟପୀ ନାଣ୍ଡି । ପରତେ ନ ଯିବୁ ତଣ୍ଟି କଟାକୁ, ପରତେ ନ ଯିବୁ ଚୁଟି କଟାକୁ । ପରତେ ନ ଯିବୁ ଭନ୍ତୀରେ ପୁତା, ଖାଏ ବାଣ ପୁଣି ଦେଖାଏ ସୁତା ।

୪୧ । ପରଧନରେ ହୁହୁଁ ହୁଲାଇ, ଠାକର ମାରି ନେବ ଛଡ଼ାଇ ।

୪୨ । ପରଭୁଞ୍ଜା କି ଜାଣନ୍ତି ଗୁଡ଼ଳର ମୂଲ ।

୪୩ । ପର ପଶେ ଘର ନାଶେ ।

୪୪ । ପରର ପୁଅ ବୁଡ଼ିମଲା, ମୁଁ ଦେଖୁଥିଲି ଟୁପ୍ କଲା ।
[ଅନ୍ୟକୁ ଘୋର:ବିପଦରେ ପଡ଼ିବାର ଦେଖି ମଧ୍ୟ ନୀରବ ସାକ୍ଷୀ ହୋଇ ରହିବା ।]

୪୫ । ପରୁଣ୍ଡ ମଶିଣାରେ ଶୋଇ ଲକ୍ଷେ ଟଙ୍କାର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିବା ।

୪୬ । ପର୍ବତକୁ ଟେଲା (ଟେକା) ମାରିବା ।
[ହୀନବଳ ବ୍ୟକ୍ତି ମହାଶକ୍ତିବାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ଭଳି ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ କଥା ।]

୪୭ । ପର୍ବତାସ୍ତା ଚଢ଼େଇଙ୍କ ଝିଙ୍ଗିକା ଆହାର ।
[ବହୁଭୋଜୀ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସ୍ୱଳ୍ପ ଖାଦ୍ୟ ପ୍ରଦାନ ।]

୪୮ । ପର୍ବତର ମୂଷିକ ପ୍ରସବ ।
[ବିରାଟ ଆୟୋଜନରୁ ସାମାନ୍ୟ ଫଳପ୍ରାପ୍ତି ।]

୪୯ । ପହିଲି ଯୁଦ୍ଧରେ ଭୀମ ହାରେ । (ପୌରାଣିକ ପ୍ରବଚନ)
[ଭୀମଙ୍କ ପ୍ରତି ଅଭିଶାପ ଥିଲା ଯେ ଯେ କୌଣସି ଯୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରଥମେ ସେ ହାରିଯିବେ ।]

୫୦ । ପାଇକ କହଣୀ, ମଇଁଷି ଗୁହାଣି । (ତୁଳନା ।)

୫୧ । ପାଇକ ହୋଇ ଚରଣଫାଟୁଆ,
ବଳଦ ହୋଇ ଗୁଳଇ ମଟୁଆ ।
ପୁରୁଷ ହୋଇ ମାଇପି ଗୁଡୁଆ,
ଗାୟକ ହୋଇ ତା କଣ୍ଠ ମୋଟୁଆ ।
କହେ ଦନାଇ ଏ ହଟହଟିଆ ।
(ଦନେଇ ଦାସଙ୍କ ପହଲି)

୫୨ । ପାଏକେ ସାପ, କୋଶକେ ତେଲି, ଯାଙ୍କୁ ଦେଖି ନ ଯିବ ଠେଲି ।
[ଯାତ୍ରାକାଳରେ ସର୍ପ ଓ ତେଲି ଦର୍ଶନ ଅଶୁଭ ।]

୫୩ । ପାଇଟି ସାରି ବସ, ଶତ୍ରୁ ମାରି ହସ ।

୫୪ । ପାଇଲା ଗଡ଼ିଆ ବୁହାନ୍ତି ।
[ମାଛ ମିଳୁଥିବା ଗଡ଼ିଆକୁ ଅଧିକ ମାଛ ପାଇବା ଆଶାରେ ପାଣି ବୋହି ଶୁଖାଇବା ପରି, ଥରେ ଧନ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିବା ସ୍ଥଳରୁ ପୁନଃପ୍ରାପ୍ତିର ଉଦ୍ୟମ ।]

୫୫ । ପାଆ ଥିଲେ କ ପଣେଇ ଦୁକାଳ ।
[ମୂଳବସ୍ତୁ ଥିଲେ ବାହ୍ୟ ଆବରଣର ଅଭାବ ରହିବ ନାହିଁ ।]

୫୬ । ପାଇଲେ ବାଘର ଅହାର, ନ ପାଇଲେ ସାପର ଅହାର ।
[ମିଳିଲେ ବାଘ ପରି ବହୁତ ଗୁଡ଼ାଏ ଏକାବେଳେକେ ଖାଇବା ଓ ନ ମିଳିଲେ ସାପ ପରି ସାମାନ୍ୟ ଅହାରରେ ଜୀବନଧାରଣ କରିବା ।]

୫୭ । ପାଖରେ ଛୁଏ, କାନରେ କୁହେ, ତା କଥା କି ଅନ୍ୟଥା (ଅନ୍ୟସ୍ଥା) ହୁଏ ।
[ଅନୁଚିତ ତୋଷାମୋଦକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି କଟାକ୍ଷ ବଚନ ।]

୫୮ । ପାଞ୍ଚ ଅଙ୍ଗୁଳି ପାଟିରେ ପୂରାଇବା । [ଅତ୍ୟଧିକ ଲୋଭ ।]

୫୯ । ପାଞ୍ଚ ଅଙ୍ଗୁଠି ଯାକ ସମାନ ନୁହେଁ ।
[ଜଗତରେ ସାନ ବଡ଼, ସବଳ ଦୁର୍ବଳ, ଇତ୍ୟାଦି ଭେଦ ରହିବା ସ୍ୱାଭାବିକ ।]

୬୦ । ପାଞ୍ଚ ମିଶିପରେ ପାଞ୍ଚ କଥା, ପାଞ୍ଚ ମାଇପିରେ ପାଞ୍ଚ କଥା ।

୬୧ । ପାଞ୍ଚ ବରଷର ପୁଅ କହିଲେ ପଚିଶି ବରଷର ପୁଅ ମାନେ ।
[ଅଳ୍ପ ବୟସ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିର ମତାମତ ବିଚାରଯୋଗ୍ୟ ।]

୬୨ । ପାଞ୍ଚ ମନ ପଚିଶି ପ୍ରକୃତି ।
[ମନୁଷ୍ୟ ଭେଦରେ ସ୍ୱଭାବର ଭିନ୍ନତା ।]

୬୩ । ପାଗ ବାନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧୁ କଟେଇ ବରଖାସ୍ତ । (ଘୁଷୁରି ଯାଇ ମଙ୍ଗଳ ପୁରରେ)
[ଆଳସ୍ୟପରାୟଣ ଦୀର୍ଘସୂତ୍ରୀ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ଆକ୍ଷେପୋକ୍ତି ।]

୬୪ । ପାଖରେ ପଇସା ଥିଲେ ବାପ ମା ଛାଡ଼ ସବୁ ମିଳେ ।

୬୫ । ପାଞ୍ଚ (ପଞ୍ଚ) ମାଇଲେ ମର । ରଜା ମାଇଲେ ମର ।
[ରାଜାଙ୍କ ସଦୃଶ ପଞ୍ଚ ବା ପଞ୍ଚାୟତର ଦଣ୍ଡ ଦେବାର ଶକ୍ତି ଅଛି ।]

୬୬ । ପାଟ କନାରେ ଗୁଞ୍ଜାଫଳ, ଛିଣ୍ଡା କନାରେ ମୋତିମାଳ ।
[ଅସଦୃଶ ବସ୍ତୁଦ୍ୱୟର ବିଚିତ୍ର ସମାବେଶ ।]

୬୭ । ପାଟ କନା ଚିରିଲେ ପାଟ ।
[ଅବସ୍ଥା ବିପର୍ଯ୍ୟୟରେ ମଧ୍ୟ ମହତ ବ୍ୟକ୍ତିର ମହତ୍ତ୍ୱ ଅପରିବର୍ତ୍ତି ରହେ ।]

୬୮ । ପାଟି ସୁଆଦ, ପେଟ କି ଜାଣଇ ତହିଁର ଭେଦ ।
[ପେଟରେ ସ୍ୱାଦ ଅସ୍ୱାଦର ଭେଦ ନାହିଁ ।]

୬୯ । ପାଟିରେ ବାଟୁଳି ନ ବାଜିବା ।
[ଅନର୍ଗଳ ଭାବରେ କହିବା ।]

୭୦ । ପାଟିରେ କଣ ବେଙ୍ଗବସା ହୋଇଛି କି ?
[ନିରୁତ୍ତର ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ଉପଲକ୍ଷ ବଚନ ।]

୭୧ । ପାଠ ବଡ଼ ନା ଶାଠ ବଡ଼ ?
[ଶାଠ—ବୁଦ୍ଧି, ଚତୁରତା ।]

୭୨ । ପାଠ ପଢ଼ିଥିଲେ ଗୀତ ଗାଉଥାଏ ବାଉର କଣ୍ଟିରି ପୁଅ ।

୭୩ । ପାଠ ପଢ଼ା ବଡ଼ ଦୁଃଖ । ଦୁଧ ଭାତ ବଡ଼ ସୁଖ । (ପଛକେ ବଡ଼ ସୁଖ ।)

୭୪ । ପାଡ଼େ ଗଲେ ଉଶ୍ୱାସ ।
[ଗୁରୁ ଦାୟିତ୍ୱରୁ ସାମୟିକ ମୁକ୍ତି ମିଳିଲେ ମଧ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କୁ ହାଲୁକା ବୋଧହୁଏ ।]

୭୫ । ପାଣ୍ଟୁଅଙ୍କୁ କଣ୍ଟାରେ ମାରିଲେ ଜଣି ।
[ବଳ ପ୍ରୟୋଗ ବିନା ଠକକୁ ଜିତିବା ସହଜ ନୁହେଁ ।]

୭୬ । ପାଣ ଗୋପେ ପଣସ, କଖାରୁ କାଟେ ପୁରୁଷ । (ଲୌକିକ ସଂସ୍କାର—ପାଣି କଖାରୁ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ କାଟିବା ନିଷିଦ୍ଧ ।)

୭୭ । ପାଣି ଯୁଆଡ଼େ ଛତା ସିଆଡ଼େ ।
[ସୁବିଧାବାଦୀ ବ୍ୟକ୍ତିର ଲକ୍ଷଣ ।]

୭୮ । ପାଣିରେ ଘର କରି କୁମ୍ଭୀର ସଙ୍ଗେ ବାଦ ।

୭୯ । ପାଣିକି ଛେଲି ।
[ଛେଳିପରି ପାଣିକୁ ଭୟ କରିବା ।]

୮୦ । ପାଣିରେ ଗାର ।

୮୧ । ପାଣି କଖାରୁ ଗ୍ଲେରିକରି କାନ ପୋଛିଲେ ହୁଏ ।
[କାନ ପୋଛି ଆଁଖି ଛଡାଇଦେଲେ କେହି ଜାଣି ପାରିବେ ନାହିଁ ।]

୮୨ । ପାଣିରେ ସର ପକାଇବା ।
[ଛଳନାପୂର୍ଣ୍ଣ କୌଶଳ କଥା କହି ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ମନରେ ବିଶ୍ୱାସ ଜନ୍ମାଇବା ।]

୮୩ । ପାଣି ପିଟିଲେ କି ଦ'ଭାଗ ହୁଏ ?

୮୪ । ପାଣି ବାଡ଼େଇବା । [ପଣ୍ଡ ଶ୍ରମ]

୮୫ । ପାଣିରେ ପାଣି ମିଶେ, ରକ୍ତରେ ରକ୍ତ ମିଶେ ।
[ସାଦୃଶ୍ୟଯୁକ୍ତ ଦୁଇ ବସ୍ତୁର ମିଳନ ।]

୮୬ । ପାଣିଗ୍ରାହୀଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ଖୋସା,
ପୋଇଲି ହୋଇ କରିଥାଇ ଓଷା ।
ପର ଗାଈ ଦୁହିଁ ପର ଘର ପଶା,
କହେ ଦନାଇ ଏ ଦଶମ ଦଶା । (ଦନାଇଦାସଙ୍କ ପହଲି)

୮୭ । ପାଣି ପଡ଼ୁ ଧାନ, ତେଲ ପଡ଼ୁ ପୁଅ ।
[ଧାନ ଗଛ ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ପାଣି ଏବଂ ପିଲାର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ-ବର୍ଦ୍ଧନ ପାଇଁ ତୈଳମର୍ଦ୍ଦନ ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ।]

୮୮ । ପାଣିକୁ ଢୋଡ଼ା, ଗଛକୁ ଛଡ଼ା ।

୮୯ । ପାଣ୍ଡୁ, ତୁମେ ଯନ୍ଥିଁ ପାଇଁ ଲସରପସର ଆମେ ସେଇ କଥା ଜାଣୁ ।
[କୌଣସି ଲୋକର ଗ୍ଲଚଳନ ଓ ଗତିବିଧିରୁ ତାର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଭାବ ଅବଗତ ହେବା ।]

୯୦ । ପାଦକେ ଶୀର, ପାଦକେ ହତଶୀର ।
[ବ୍ୟକ୍ତିଭେଦରେ ଗୃହର ସମ୍ପଦ ବଢ଼ିବା ବା ଛୁଟିବା ଦେଖାଯାଏ ।]

୯୧ । ପାନଭୀର କେଁ ଭାଙ୍ଗ ଖୁସା,
ଗୁଡ଼ର କେଁ ବେହରନ୍ ବସା । (ସମ୍ବଲପୁର)
[ପାଣିବୁହାଳୀ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ମୁଣ୍ଡରେ ଖୋସା ବାନ୍ଧିବା କିମ୍ବା ଦାନମଜୁରିଆ ସଭାରେ ବସି କାଳକ୍ଷେପ କରିବା ସମ୍ଭବପର ନୁହେଁ ।]

୯୨ । ପାପ ଗଲା ଦେହରୁ, ମଲା ଛୁଟିଲା ମୁହଁରୁ । (ଉପମା)

୯୩ । ପାପ ପାତାଳରୁ ବାହାରେ ।
[ପାପ ଲୁଚେ ନାହିଁ ।]

୯୪ । ପାପକୁ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ, ମଲାକୁ ଜାତି ଭାତ । (ଉପଦେଶ)

୯୫ । ପାପ ଧନ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତରେ ଯାଏ । (ଅନୁଭବ)

୯୬ । ପାପ ସୁନାଖଣ୍ଡୁ ପିନ୍ଧାଏ ନାହିଁ ।
[ପାପ ଅର୍ଜିତ ଧନରେ ମଙ୍ଗଳ ନାହିଁ ।]

୯୭। ପାପ ଦେହରେ ପୁଣି ରୋଗ ।

୯୮। ପାର ଶକଟା, ଯୁଆ ରଙ୍ଗ, ପଶା ନ୍ୟାସ୍ତବଳ ବେଶ୍ୟାସଙ୍ଗ,
ଏ ଛଅ ରସରେ ଯେ ପୁଅ ଥାଏ, ଶେଷକେ ମର ଠାକର ଖାଏ ।

୯୯। ପାର ନ ପାରେ ପରକୁ, ଠାଣି କରୁଥାଏ ଘରକୁ ।
[ଦୁର୍ବଳ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜ ଘରେ ଠାଣି ପଣ ଦେଖାଇବା ।]

୧୦୦। ପାଳ ଗୋଛର ଅଗମୂଳ ନାହିଁ ।
[ଶୃଙ୍ଖଳାବିହୀନ କାର୍ଯ୍ୟ ।]

୧୦୧। ପାଳ ପକାଇ ବଡ଼ ହେବା ।
[ଅନ୍ୟର ଅଶ୍ରୟରେ ବଡ଼ ହେବାପାଇଁ ଅଭିଳାଷ ପୋଷଣ ।]

୧୦୨। ପାଲିଙ୍କି ଉପରେ ପାଟ ଛତା, ବେଙ୍ଗ ଉପରେ କୋରଡ଼ା ।
(ଭାଗ୍ୟପରିବର୍ତ୍ତନ)

୧୦୩। ପାହ୍ରା ବୃକ୍ଷ, ନାହିଁ ବାସ, ଆମ୍ବ ବୃକ୍ଷ, ଘରେ ବସ ।
[ଦୂର ଜମିବୃକ୍ଷ ଲାଭଜନକ ନୁହେଁ ।]

୧୦୪। ପିଠାଯାକରେ ମଣ୍ଡା ବଡ଼ଠୋଲ, ବ୍ରାହ୍ମଣଯାକରେ ପଣ୍ଡା ।
ମଣିଷ ଯାକରେ ଲଣ୍ଡା ବଡ଼ଠୋଲ, କଣ୍ଟୁରିଯାକରେ ଝଣ୍ଡା ।
ପଢ଼ୁଆ ଯାକରେ ଦଣ୍ଡା ବଡ଼ଠୋଲ, ପଶୁଯାକରେ ଗଣ୍ଡା ।

୧୦୫। ପିଠିରେ ମାର ପେଟରେ ମାର ନାହିଁ । (ଅନୁଭବ)

୧୦୬। ପିଠି ଅରକ୍ଷିତ, ମୁହଁ ନରେନ୍ଦ୍ର ।
[ଦରିଦ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରୌଢ଼ି ଦେଖାଇବା ।]

୧୦୭। ପିତା ଭଜଣ, ଦହିଲୁ ଗୁଣ ।

୧୦୮। ପିତା ଗୁଣେ ପୁତା ।

୧୦୯ । ପିତା ମାତା ଅନ୍ଧ, ପ୍ରଜାପତି ସମ୍ବନ୍ଧ ।
[ପୁତ୍ର କନ୍ୟାଙ୍କର ବିବାହ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଉକ୍ତି ।]

୧୧୦ । ପିତା ବୁଝିଲା ଲଗ୍ନ ଶୁଝିଲା ।

୧୧୧ । ପିତ୍ତଳ ଗୁଣାଙ୍କୁ ନାକ ଝାଉଁ ଝାଉଁ, ସୁନା ଗୁଣା ଥିଲେ କେତେ ?
[ସାମାନ୍ୟ ବିତ୍ତଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଗର୍ବରେ ସ୍ଫୀତ ହେବା ପ୍ରତି କଟାକ୍ଷବଚନ ।]

୧୧୨ । ପିମ୍ପେଇଠାରୁ ପିତୃଲୋକେ ନାରାଣ ।
[ଦୀପାବଳୀ ଅମାବାସ୍ୟା ପରେ ପୁଣି ବର୍ଷକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପିତୃ-ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଅଭ ନାହିଁ ।]

୧୧୩ । ପିମ୍ପୁଡ଼ିକୁ ମୁତ ପହଁରାଏ ।

୧୧୪ । ପିମ୍ପୁଡ଼ି ଦୀପରୁଖା ଉପରେ ଚଢ଼ିଲେ ତାକୁ ସ୍ୱର୍ଗ ଦୁ'ଅଙ୍ଗୁଳ ଦିଶେ । (ସେ ଇନ୍ଦ୍ର ଚନ୍ଦ୍ର ମାନେ ନାହିଁ । ସେ କହେ ମୁଁ ରଜା ।)
[ଗ୍ଧେଟ ଲୋକ ବଡ଼ ପଦ ପାଇଲେ ଗର୍ବରେ ସ୍ଫୀତ ହେବା ପ୍ରତି ଉପଲକ୍ଷ ବଚନ ।]

୧୧୫ । ପିମ୍ପୁଡ଼ିଙ୍କଠାରେ ପକ୍ଷୀ ଲଗିଲେ ମରନ୍ତି ।
ଦିଅଁ ଦେବତା ନ ମାନନ୍ତି ।

୧୧୬ । ପିମ୍ପୁଡ଼ି ଗାଣ୍ଡିରେ ପକ୍ଷୀ ଲଗିଲା ।
[ଗର୍ବରୁ ମୃତ୍ୟୁ ହୁଏ ।]

୧୧୭ । ପିମ୍ପୁଡ଼ି ଭେଳା ବାନ୍ଧିଲେ ସମୁଦ୍ର ପାର ହୋଇଯାନ୍ତି ।
[ଏକତା ଦ୍ୱାରା ଅସାଧ୍ୟ ହୋଇ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ ।]

୧୧୮ । ପିଲେଇ ପାଣି ହୋଇଯିବା । [ଭୀତତ୍ରସ୍ତ ହେବା]

୧୧୯ । ପୀରଙ୍କୁ ଘୁସୁଲେଇବା ।
[ଆପଦ ସମୟରେ ଠାକୁରଙ୍କୁ ଭୋଗ ସାଚ ପରେ ନ ଦେବା ।]

୧୨୦ । ପିଲାରେ ପିଲାରେ କଥାରେ ଦ୍ୱନ୍ଦ,
ଚତୁରେ ଚତୁରେ କଥାରେ ଛନ୍ଦ ।
ରସିକେ ରସିକେ କଥାରେ ହସ,
ବୁଢ଼ାରେ ବୁଢ଼ାରେ କଥାରେ କାଶ ।

୧୨୧ । ପୁଅ ନାଁରେ ମା ଖାଏ ।
ବାଂଝ ମାଇପ ଗୃହଁ ରହିଥାଏ । (ଅନୁଭବ)

୧୨୨ । ପୁଅ ସୁନା ବୋଲି କି ଗୁହ ସୁନା ?
[ବାପମାଙ୍କୁ ପୁଅ ସୁନ୍ଦର ଦଶିଲେ ମଧ୍ୟ ତାର ଦୁର୍ଗୁଣ ସୁନ୍ଦର ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ ।]

୧୨୩ । ପୁଅ ଜଙ୍ଘରେ ହଗିଲେ କି ଜଙ୍ଘ କାଟି ପକାଇବ ?
[ପୁଅର ଦୋଷ ପିତାମାତା ସହିବା ଉଚିତ ।]

୧୨୪ । ପୁଅ ଯେବେ ଯୋଗ୍ୟ ଧନ କାହିଁ ପାଇଁ ସଞ୍ଚି, ପୁଅ ଯେବେ ଅଯୋଗ୍ୟ ଧନ କାହିଁ ପାଇଁ ସଞ୍ଚି ।
[ଯୋଗ୍ୟ ପୁତ୍ରକୁ ପିତୃସଞ୍ଚିତ ଧନ ଲୋଡ଼ା ନାହିଁ,
ଅଯୋଗ୍ୟ ପୁତ୍ର ସଞ୍ଚିତ ଧନ ଉଡ଼ାଇ ନଷ୍ଟ କରି ଦେବ ।]

୧୨୫ । ପୁଅ ହାତେ ପିଠା ଦେଲେ ତିନି ଜଣ ସନ୍ତୋଷ ।
[ପିତା, ମାତା ଓ ପୁଅ]

୧୨୬ । ପୁଅ ନ କାନ୍ଦିଲେ ମା କ୍ଷୀର ଦିଏ ନାହିଁ ।
[ମନର ଅଭିଳାଷ ପ୍ରକାଶ ନ କଲେ ତାହା ପୂରଣ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ଅତି କମ୍ ।]

୧୨୭ । ପୁଇଁ ଚୁଙ୍ଗୁଡ଼ିକି ପନିକି ଲୋଡ଼ା ।
[ସାମାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ବିଶେଷ ଆଡ଼ମ୍ବର ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ ।]

୧୨୮ । ପୁରସ୍ତମରେ ଜାତି ନାହିଁ, କଟକରେ (କଲିକତାରେ) ରାତି ନାହିଁ ।

୧୨୯ । ପୁରୁଷ ହୋଇ କେ ଅଛି ସତ, ସ୍ତ୍ରୀ ହୋଇ କେ ଅଛି ସତୀ ?

୧୩୦ । ପୁରୁଷ ପୁଅକୁ ଚୋରି ଦୋଷ, ମାଇକିନା ଝିଅକୁ ନାରୀ ଦୋଷ ।
[ପୁରୁଷ ପକ୍ଷରେ ଚୌର୍ଯ୍ୟବୃତ୍ତି ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ପକ୍ଷରେ ବ୍ୟଭିଚାର କଳଙ୍କ ।]

୧୩୧ । ପୁଷ, ଶୀତ କରେ ହୁସ୍ ହୁସ୍ ।

୧୩୨ । ପୁଷର ବେଳ ଫୁସ୍ କରିଯାଏ ।
[ଶୀତ କାଳରେ ଦିନ ଛୋଟ ଓ ରାତି ବଡ଼ ହୁଏ ।]

୧୩୩ । ପୁଷ ମାସରେ ବାଉରି (କୁକୁର) ହାଣ୍ଡିରେ ପେଜ ।

୧୩୪ । ପୁଷ ମାସରେ ବାଉରାଣୀ ହାତରେ ପିଠା ।
[ପୌଷ ମାସରେ ଧାନ ଅମଳ ହେବାରୁ ଅତି ଦରିଦ୍ର ଲୋକେ ମଧ୍ୟ ସୁଖରେ କାଳଯାପନ କରନ୍ତି ।]

୧୩୫ । ପୁଷ, ଗୋଟି ପୋଷ ।
[ପୁଷ ମାସରେ ମୂଲିଆମାନେ ଧାନ କାଟି ବହୁତ ପଇସା ନେଇ ଯାନ୍ତି ।]

୧୩୬ । ପୁଷ ପୁନିର ଲାଗ ଶୁଝିବ କେତେ ?
ସଞ୍ଜବେଳର ମଲା କାନ୍ଦିବ କେତେ ?
[ପୁଷମାସରେ କରଜ କଲେ ଶୁଝିବାକୁ ଡେର ଦିନ ଲାଗେ

ଏବଂ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ କାହାର ମୃତ୍ୟୁ ହେଲେ ଆତ୍ମୀୟମାନଙ୍କୁ ଦୀର୍ଘକାଳ ବିଳାପ କରିବାକୁ ହୁଏ ।]

୧୩୭ । ପୁଷେ ଠେଲ, ମାଘେ ବଉଳ, ଚଇତେ ଚଣା, ବୈଶାଖେ ପାଚେ ଅଣାବଣା । (ଅମ୍ବ ଫସଲ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉକ୍ତି)

୧୩୮ । ପୁଷେ ଖଇ, ମାଘେ ଦହି, ଚଇତେ ନିମ ଚକୁଳିଖାଇ । [ଖାଦ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉପଦେଶ ।]

୧୩୯ । ପୂଜିଲେ ଦେବତା ନ ପୂଜିଲେ ପଥର । [ଦେବତାର ଦେବତ୍ୱ ମନୁଷ୍ୟର ଭକ୍ତି ଓ ନିଷ୍ଠା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ।]

୧୪୦ । ପେତ୍ନି ଲୋ, ଆର ଜନ୍ମରେ ଲହୁ ହୋଇ ତେତ୍ରଣୀ, ଏବେ ପାଉଛୁ କେଉଁ ।

୧୪୧ । ପେତ୍ନି, ଦେଢ଼ଶୁର ଅଇଣ୍ଠା ଖାଇ ହାତଗୋଡ଼ ଚୋର ମେଞ୍ଚା । [ଲୌକିକ ବିଶ୍ୱାସ ଅଛି ଯେ ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଲହୁ ଚୋର କରିଥାଏ କିମ୍ବା ଦେଢ଼ଶୁରର ଅଇଣ୍ଠା ଖାଇଥାଏ ସେ ପରଜନ୍ମରେ ପେତ୍ନି ହୋଇ ଜନ୍ମ ହୁଏ ।]

୧୪୨ । ପେଟକୁ ଦାନା ନାହିଁ କି ଗାଣ୍ଡିକୁ କନା ନାହିଁ । [ଘୋର ଦାରିଦ୍ର୍ୟର ଚିହ୍ନ ।]

୧୪୩ । ପେଟକୁ ଭାତ ପିଠିକୁ ନାତ, }
୧୪୪ । ପେଟକୁ ଦେ, ପିଠିକୁ ମାର }
[ପ୍ରଚୁର ଖାଇବାକୁ ଦେଇ ଦଣ୍ଡ ଦେଲେ ସୁହାଯାଏ ।

୧୪୫ । ପେଟ ପୂରିଲେ ଅମୃତ ପିତା, }
୧୪୬ । ପେଟ ପୂରିଲେ କ୍ଷୀର ଗୋବରଆ }
[ଉଦର ପୂର୍ତ୍ତି ହୋଇଗଲେ ସ୍ୱାଦିଷ୍ଟ ଖାଦ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଅରୁଚିକର ବୋଧହୁଏ ।]

୧୪୭ । ପେଟ ପୋଡ଼ିଲେ ଦୁନିଆ ପୋଡ଼େ । (ଅନୁଭବ)

୧୪୮ । ପେଟ ପୋଷ ନାହିଁ ଦୋଷ ।
[ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ ପାଇଁ ଯେ କୌଣସି ବୃତ୍ତି ଅବଲମ୍ବନୀୟ ।]

୧୪୯ । ପେଟ ଜଳିଲେ ମାଧିଆ ଯୋଗୀ ।
[କ୍ଷୁଧା ଜ୍ୱାଳାରେ ସନ୍ନ୍ୟାସ ଅବଲମ୍ବନ ।]

୧୫୦ । ପେଟେ ଭୋକ ମୁହଁରେ ଲାଜ ।
[ଲଜ୍ଜାବଶତଃ ଖାଇବାକୁ ନ ମାଗିବା ।]

୧୫୧ । ପେଟ କାଠ ମୁଣ୍ଡକାଠ, ଦୁହେଁ ଯାକ ଏକା ପାଠ ।
[କ୍ଷୁଧାରେ ମାରିବା ଓ ହତ୍ୟା କରିବା ଉଭୟ ସମାନ ।]

୧୫୨ । ପେଟ ଜଳିଲେ ହାଡ଼ି ଘରେ ପଶିବା ।
[କ୍ଷୁଧା ଜ୍ୱାଳାରେ ନୀଚଘରେ ଆଶ୍ରୟ ନେବା ।]

୧୫୩ । ପେଟରୁ ପଡ଼ି ପତର ସିଲେଇବା ।
[ଶୈଶବାବସ୍ଥାରୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ କର୍ମକୁଶଳତା ପ୍ରକାଶ କରିବା ।]

୧୫୪ । ପେଟରେ ଓଦାକନା ଦେଇ ଶୋଇବା ।
[ଉପବାସ ରହିବା ।]

୧୫୫ । ପେଡ଼ିକି ନୁହେଁ କି ଖଡ଼ିକି ନୁହେଁ । [ମୂଲ୍ୟହୀନ କଥା]

୧୫୬ । ପେଲିଲା କୁକୁର କି ପାରିଧି କରେ ।
[ବାଧ୍ୟବାଧକତାରେ କାର୍ଯ୍ୟସିଦ୍ଧି ହୁଏ ନାହିଁ ।]

୧୫୭ । ପୋଖରୀରେ ପାଣି ଥିଲେ ଅଡ଼ିକି ଶୀତଳ ।
[ଗୁଣୀ ବା ଧନୀ ଲୋକର ପାଖରେ ଥିବା ଲୋକେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଉପକୃତ ହୁଅନ୍ତି ।]

୧୫୮ । ପୋଡ଼ଗଲା ବାଅଣରେ ଆଉ କି ସୁଆଦ ?
[ଯେଉଁ ବିଷୟରେ ସବୁଗ ଓ ସରସତା ଚିରକାଳ ପାଇଁ ନଷ୍ଟ ହୋଇଅଛି ।]

୧୫୯ । ପୋଡ଼, ପୋତ, ପକା—ଏ ତିନିହେଁ ଏକା ।
[ଶବକୁ ପୋଡ଼ିବା ପୋତିବା ବା ପକାଇଦେବା ଏକା କଥା । ପନ୍ଥା ଭିନ୍ନ ହେଲେହେଁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଏକ ।]

୧୬୦ । ପୋଡ଼ା ଘା'ରେ ପୁଣି ଭଲିଆ ଚନ୍ଦନ ଦେବା ।

୧୬୧ । ପୋଡ଼ା ଘାରେ ଚୂନ, ପଚ୍ଚ ଘାରେ ଲୁଣ ।
[କଷ୍ଟ ଉପରେ କଷ୍ଟ ଦେବା ।]

୧୬୨ । ପୋଢ଼ ବାଲୁନ ବାରହା, ଏ ତିନି ହେଁ ନାହିଁ ସହନଖର ।
[ସମ୍ବଲପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରଚଳିତ ।]

୧୬୩ । ପୋଡ଼ପିଠା, ସେଥିପାଇଁ ପୁଣି ଏତେ ଛଣା ।

୧୬୪ । ପୋତକ ବାଅଣରେ ପୂଯ ନାହିଁକି ରକତ ନାହିଁ ।

୧୬୫ । ପୋତା ଯେତେ ଜଭା ସେତେ ।
[ଚଳନ୍ତି ଓ ଗଚ୍ଛିତ ସମ୍ପଦ ଥିବା ଧନୀ ଲୋକ ।]

୧୬୬ । ପୋତାମୁହାଁ ମଣିଷ ପୋତାମୁହାଁ ବଳଦ ସଖୀ ଗୋ ମନ୍ଦ ଏ ।

୧୬୭ । ପୋଥିଗତ ବିଦ୍ୟା, ପରହସ୍ତ ଧନ ।
[ଉଭୟେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗେ ନାହିଁ ।]

୧୬୮ । ପୋଥି ବାଇଗଣ ନା ବାଡ଼ି ବାଇଗଣ ।
[ପୋଥିରେ ଅଙ୍କିତ ଥିବା ବାଇଗଣ ପର ଯାହା ବାସ୍ତବ ଜୀବନରେ ପ୍ରୟୋଜନରେ ଲାଗେ ନାହିଁ ।]

୧୬୯ । ପୋଥିରେ ଡୋର ବନ୍ଧାହେବା (ଶିକ୍ଷା ସମାପ୍ତି)

୧୭୦ । ପୋଲଖିଆ ମେଲଣ୍ଢୁଆ ।
[ଶ୍ରମ ନ କରି ଅନ୍ୟ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ଚଳୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ।]

୧୭୧ । ପୋଷମାନଇ ବଣର ଜୀବ, ପୋଷ ନ ମାନେ ଅପଣା ଜିଭ ।
[ଜିହ୍ୱାଲାଲସା ଦମନ କରିବା ଅତୀବ କଷ୍ଟକର ।]

୧୭୨ । ପୋଷା ପୁଅକୁ ପୁଅ କରିଅଣି ତାକୁ ନ ବୋଲିବ ବାଳକ, ଚୋରିଣି କଂସାରେ ଗୁଣ୍ଡାଏ ପଡ଼ିଲେ, ତାକୁ ନ ବୋଲିବ ବେଲକ, ଫିସ୍ ଫିସ୍ ହୋଇ ବରଷୁଥିଲେ ତାକୁ ନ ବୋଲିବ ପାଳକ ।

୧୭୩ । ପୋଷାପୁଅ ଗୁଞ୍ଜାରୁଅ । (ତୁଳନା)

୧୭୪ । ପୋଷିଲା ବାଘ ଗୋସିଆଁ ଖାଏ ।
[ଆଶ୍ରିତ ବ୍ୟକ୍ତିର ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା ଆଚରଣ ।]

୧୭୫ । ପ୍ରକୃତି ମଲେ ଯାଏ ।

୧୭୬ । ପ୍ରଣବ ଅଶୁଦ୍ଧି । (ମୂଳରୁ ଭୁଲ)

୧୭୭ । ପ୍ରାଣେ ରଖି ଶତ୍ରୁକୁ ସାଧିବ, ଭୁଇଁକି ସାଧିବ ଗୁପେ ।

୧୭୮ । ପ୍ରୀତି ନ କରିବ ଷଣ୍ଡରେ, ଗୀତ ନ ଗାଇବ ଦାଣ୍ଡରେ ।
ମାଡ଼ ନ ମାରିବ ମୁଣ୍ଡରେ, ବିଶ୍ୱାସ ନ କରିବ ଗଣ୍ଡରେ ।

—ଫ—

୧ । ଫଁ ଫଁ ବଳଦ ମାରେ ନାହିଁ ।

୨ । ଫଗୁଣ, ଶୀତ ଯାଏ ଦଗୁଣ ।

୩ । ଫଗୁଣ ଗୁଣ୍ଡି ଭାଦ୍ରଅ ବାଣ୍ଡି ।

[ଫଗୁଣ ମାସରେ ଧାନ ବାଲ ଉତ୍ତମରୂପେ ଗୁଣ୍ଡ କଲେ ଓ ଭାଦ୍ରବ ମାସରେ ଧାନ କଆର ଉତ୍ତମରୂପେ ବାଛିଲେ ଭଲ ଧାନ ହୁଏ ।]

୪ । ଫଗୁଣ ଗୁଣ୍ଡି, ମାଦଳୁ ହେଣ୍ଡି ।

[ଫଗୁଣ ମାସରେ ଘର ଛୁଆଣି କଲେ ବର୍ଷା ପବନର ଭୟ ରହେ ନାହିଁ ।]

୫ । ଫଗୁଣେ ଚଷ, ସୁନା କଷ; ଚଇତେ ଚଷ, କୁଟୁମ୍ବ ପୋଷ; ବୈଶାଖେ ଚଷ, ହାକିମ ପୋଷ; ଜ୍ୟେଷ୍ଠେ ଚଷ, ଛତରେ ପଶ । [ଧାନକ୍ଷେତ ଗୁଣ୍ଡ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉକ୍ତି ।]

୬ । ଫଟା କାନ୍ଥରେ ଗୋବର (କାଦୁଅ) ଲେସିବା ।

[ବ୍ୟର୍ଥ ପ୍ରୟାସ]

୭ । ଫଟା ମୃଦଙ୍ଗକୁ ଲଙ୍ଗଡ଼ା ଗାୟକ ।

[ଯେଉଁଠାରେ ସାଧକ ଓ ସାଧନ ଉଭୟ ଅକର୍ମଣ୍ୟ ।

୮ । ଫଳିଲା ଗଛ ଫୋପଡ଼ ସହେ ।
[ଫଳିଲା ଗଛରୁ ଫଳ ତୋଳିବା ପାଇଁ ଲୋକେ ଫୋପଡ଼ ମାରିବା ପରି ଗୁଣୀ ଲୋକକୁ ବହୁ ସମାଲୋଚନା ସହ୍ୟ କରିବାକୁ ହୁଏ ।]

୯ । ଫଳ ଗଛକୁ ବୋଝ ନୁହେଁ ।
[ସନ୍ତାନ ସନ୍ତତି ଯେତେ ବେଶି ହେଲେ ମଧ୍ୟ ମାଆର ଅଦର କମି ଯାଏ ନାହିଁ ।]

୧୦ । ଫଳ ନାହିଁକି ଫୁଲ ନାହିଁ, କିସ ଲାଭ ସେ ଗଛ ଲଗାଇ ?

୧୧ । ଫଳାହାର ଦେଖି ଏକାଦଶୀ ।
[ଲାଭର ମାତ୍ରା ଅନୁଯାୟୀ ତ୍ୟାଗ କରିବା ।]

୧୨ । ଫଳ ହେଉ କାର୍ଯ୍ୟ କରଇ ଭୋଗୀ, ଫଳ ତେଜି କାର୍ଯ୍ୟ କରଇ ଯୋଗୀ ।

୧୩ । ଫାଟେ ତୁଟେ, ଧୋବାର ଯାଉଛି କେତେ ?

୧୪ । ଫାଟୁଆ, ବାଟୁଆ, ଜନମ ଠେଟା,
ଗୁଲିଲେ ବାଟ, ଦେଖ ହଟହଟା ।

୧୫ । ଫିର ଫିର ବରଷା, ଫଗୁଣ ମାସରେ ମଶା, ଫିଙ୍ଗିଦିଅ ଭାତ ପରଶା—ସର୍ବ ଗୋ ମନ୍ଦ ଏ ।

୧୬ । ଫୁଟିଲା ଆଖିରେ ମରିଚ ଘଷା । (ବୃଥା ଶ୍ରମ)

୧୭ । ଫୁଲ ହୋଇ ଯେବେ ନ ଥାଏ ବାସ,
ଫୁଲଣିଆ ଯେବେ ହୁଏ ନରେଶ,
ଫନ୍ଦା କରି ଯେବେ କରଇ ହେଳା,
କହେ ଦନାଇ ଏ ବୁଡ଼ାଇ ଭେଲା ।

—ବ—

୧। ବଅସ ବେଳେ ନଅଣ ଘଇତା, ବୁଢ଼ୀ ଦାନେ ହରିମନ୍ଦର ଚିତା। [ବୃଦ୍ଧା ନାରୀର ଧର୍ମଭାବ ପ୍ରତି ବ୍ୟଙ୍ଗ ।]

୨। ବଇଦ ଗୁଡ଼ଜଳ ପଥ୍ୟ କରିବା ।

[ଉପକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିର ଧନ ଆତ୍ମସାତ୍ କରିବା ।]

୩। ବଇଦ, ପଇଡ଼, ମଦବଡ଼ା, କାମ ସରିଲେ ଗଡ଼ଗଡ଼ା ।

[ଉପକୃତ ହୋଇ ସାରିବା ପରେ ଉପକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ତ୍ୟାଗ କରିବା ।]

୪। ବଇଦ ଗୁଣିଆ ବାଡ଼ିକୁ ବଡ଼ା (ତୁଳନା)

୫। ବଉଁଶଖିଆ ଭୁଆ ବରାଣ୍ଡି, ପେଟର ପିଲାକୁ ଦଏଟି ମୋଣ୍ଡି ।
[ଆତ୍ମୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଅନିଷ୍ଟ ଘଟାଇବା ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି ।]

୬। ବଖତ ବେଳେ ବେଙ୍ଗ ବାଠ ଛାଡ଼େ ନାହିଁ ।
[ଉପଯୁକ୍ତ ବେଳ ଦେଖି ଅତି ସାମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ମଧ୍ୟ ଦାଉ ସାଧେ ।]

୭। ବଗ ବେକରେ ଠିଙ୍କି । [ଦୁର୍ବଳ ବ୍ୟକ୍ତି ଉପରେ ଗୁରୁଭାର ନ୍ୟସ୍ତ କରିବା ।]

୮ । ବଗ ମୁହଁ ଗୁହଁ ବଗୁଲି ହସେ,
ତୋ ମୁହଁ ମୋ ମୁହଁ କେମିତ ଦିଶେ ।
[ସନ୍ତାନହୀନ ଦମ୍ପତି ପ୍ରତି କଟାକ୍ଷ ବଚନ ।]

୯ । ବଗଙ୍କର ବେଳ ବଢ଼ିଲେ ମୀନଙ୍କର ଦୁର୍ଗତି ।
[ଅତ୍ୟାଚାରୀର ସାଧନ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା ଫଳରେ ଅତ୍ୟାଚାରିତର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ବଢ଼େ ।]

୧୦ । ବଗଡ଼ା ଭାତ, ନଶରେ ହାତ ।
[ବଗଡ଼ା ଅକାଣ୍ଡିଆ ଚାଉଳର ଭାତ ପୁଷ୍ଟିକାରକ ।]

୧୧ । ବଗଗୋଡ଼ ନାଲିଆ ଦେଖି ବେଙ୍ଗ ଗୋଡ଼ ନାଲିଆ କରିବା ପାଇଁ ମନ ବଳାଇବା ।
[ଧନୀ ବା ଗୁଣବାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତିର ସମକକ୍ଷ ହେବା ପାଇଁ ଦରିଦ୍ର ବା ନିର୍ଗୁଣ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅପଚେଷ୍ଟା ।]

୧୨ । ବଙ୍ଗାଳି ତନ୍ତ୍ରୀ, କଉଡ଼ି ଗଣି ସଢ଼ା ଖାଆନ୍ତି ।

୧୩ । ବଚନ ମଧୁର, ତିଳକ ସରୁ, ଏମାନେ ଜାଣିବ ଠକଙ୍କ ଗୁରୁ ।

୧୪ । ବଚସିଆ ବଣି, ବ୍ରତାଚାରୀ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ, ବଡ଼ ବାଇଗଣକୁ ବେଷର ପାଣି, ସଖି ଗୋ ଭଲ ଏ ।

୧୫ । ବଜାରି, ହଟାରି, ସୁନାରି, ଦାସୀ ଏ କେବେହେ ନୁହନ୍ତି କାହାରି ।

୧୬ । ବଡ଼ ଲୋକ ଚାଉଳ ଘେରିବେଇଲେ ବାତ ପିତ୍ତନାଶନ;
ଗରିବ ଚାଉଳ ଘେରିବେଇଲେ ଛକଲାଠାଏ ।

୧୭ । ବଡବଡ଼ଙ୍କୁ ସବୁ ପାରି ଯାଏ, ଗରିବ ବନ୍ଧା ହେଉଥାଏ ।

୧୮ । ବଡ଼ଲୋକଙ୍କୁ ଉତ୍ତର ନାହିଁ, ସ୍ୱର୍ଗକୁ ନିଶୁଣି ନାହିଁ ।

୧୯ । ବଡ଼ ଲୋକଙ୍କୁ ବଡ଼ ସାଜେ, ଗୁଲୁଗଲା ଠାରେ (ମୁଣ୍ଡଗଲେ)
ବୀର କାହାଳୀ ବାଜେ ।
[ବଡ଼ଲୋକଙ୍କୁ ଅଯଥା ଆଡ଼ମ୍ବର ଶୋଭା ପାଏ ।]

୨୦ । ବଡ଼ ମାଛର କଣ୍ଟା ସାର ।

୨୧ । ବଡ଼ ବଡ଼ ଗଲେ ଫସରଫାଟି,
ସାନ ଅଇଲେ ବେଙ୍ଗର ବାଟି ।
[ଶକ୍ତିହୀନ ବା ଦୁର୍ବଳ ବ୍ୟକ୍ତି ଗୁରୁ ଦାୟିତ୍ୱ ବହନ
କରିବା ପାଇଁ ଆଗଭର ହେବା ।]

୨୨ । ବଡ଼ ଥିଲେ ବସ୍ତୁର, ସାନ ଥିଲେ ପସ୍ତୁର ।

୨୩ । ବଡ଼ ଲୋକର ପୁଅ ଖାଦେବାଲ୍, ଘୋଟ ଲୋକର ପୁଅ
ଖାଉରା ।

୨୪ । ବଡ଼ ନାଆ ଯେଉଁ ବାଟେ, ସାନ ନାଆ ସେହି ବାଟେ ।
[ସାନମାନଙ୍କର ବଡ଼ମାନଙ୍କୁ ଅନୁକରଣ କରିବା ପ୍ରତି
ଉପଲକ୍ଷ ବଚନ ।]

୨୫ । ବଡ଼ ଲୋକ ହୋଇ ନ ଥାଏ ବୁଦ୍ଧି,
ବ୍ରାହ୍ମଣ ହୋଇ ନ ଥାଏ ସିଦ୍ଧି ।
ହାତେ ଖଡ଼୍ଗ ନାହିଁ ଗୋଡ଼ରେ ମୁଦ,
କହେ ଦନାଇ ଏ ନିର୍ଲଜ୍ଜ ବୁଦ୍ଧି ।

୨୬ । ବଡ଼ ଘର ବଡ଼ ବାଜେ, ବଡ଼ କଥା ବଡ଼ଙ୍କୁ ସାଜେ ।
[ବଡଲୋକଙ୍କ ପାରିବାରିକ ଘଟଣା ବହୁକାଳ ହୁଏ ।]

୨୭ । ବଡ଼ଦେଉଳରେ ଲାଗିଛି ନାଟ ନିତ ପୂଜାଅ ନିତ ହାଟ ।

[ପୁରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରର ଜନସମାଗମ ଓ ଦୈନନ୍ଦିନ ଉତ୍ସବ ପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ୟ ।]

୨୮ । ବଡ଼ ବଡ଼ୁଆ ହେ ! ଅନ୍ଧାରରେ ଆସ ଆଲୁଅରେ ଯା, ବାଇଶି ପାହାଚରେ ମାହାର୍ଦ୍ଦ ଖାଇ ଗଡ଼ଗଡ଼ଉଥା ।
[ଦୀପାବଳୀ ଅମାବାସ୍ୟା ଦିନ ପିତୃଶ୍ରାଦ୍ଧ ଦେଇ ସାରି ଦୀପ ଦାନ କରି କାଉଁରିଆ କାଠିର ହୁଳା ଉପରକୁ ଦେଖାଇ ପିତୃପୁରୁଷଙ୍କୁ ଏ ପଦ ବୋଲି ଡାକନ୍ତି ।]

୨୯ । ବଣ ଗାଁରେ ଶିଆଳ ରଜା ।
[ଅତି ସାମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ସେଉଁଠାରେ ନିଜର ପ୍ରତିପତ୍ତି ଦେଖାଏ ।]

୩୦ । ବଣ ଦିଅଁ କୁ ପତର ଫେରୁଣୀ (ଦେହୁରି) ଗୁହାଏ ।

୩୧ । ବଣ ନାଶ କରେ ବାଉଁଶ, ବାଡ଼ି ନାଶ କରେ ଝୁପୁରି ପାଣି, ଘର ନାଶ କରେ ପୁରୁଷ । (ଜାର ପୁରୁଷ) ।

୩୨ । ବଣ କୁକୁଡ଼ା ମା'ରି ଦିଅଁଙ୍କ ଋଣ ଶୁଝିବା ।
[ଅପର ବ୍ୟକ୍ତିର ଧନରେ ଋଣରୁ ମୁକ୍ତି ଲଭିବା ।]

୩୩ । ବଣ ଦେଶିଆ ବନ୍ଧୁ, ଭାର ଅଣିନା, ଥୋର ଅଣିନା, ଅଣିଛୁ ଘୁଷୁରି କେନ୍ଦୁ । (ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି)

୩୪ । ବଣମାଲତୀ ବଣରେ ଫୁଟି ଝଡ଼ିବା ।
[ପ୍ରତିଭାବାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରତିଭା ଲୋକରେ ପ୍ରକାଶ ନ ପାଇବା ।]

୩୫ । ବଣିଆ ଜାଣେ ବଣିକ ଭାବ, ସେଉଁ ବଣିକରେ ସେତିକି ଲାଭ ।

୩୬ । ବଣିଆ ଜାଣେ ବଣିଜର ଭାବ, ମାଲ ଜାଣେ ଫୁଲବେଶ, ଶବ୍ଦକର ଜାଣେ ରୁପର ବେଭାର, ଢେଲା ଜାଣେ ଦେଶ-ଘୋଷ ।

୩୭ । ବଣିଆ ପାଉଁଶ ଫୁଙ୍କି ସୁନା ଘଣେ ।

୩୮ । ବଣିଜ ଭାଙ୍ଗିଲେ ମିଳଇ ମୂଳ, ଚାଷ ଭାଙ୍ଗିଲେ ଯାଏ ଦୁ'କୂଳ ।

୩୯ । ବଢେଇ ଧାଏ ପରକୁ, ବୁଦ୍ଧି ନ ଆସଇ ଘରକୁ ।

୪୦ । ବଢେଇ ଦେଲା ବୁଦ୍ଧି, ମାଗି ଆଣିଲା ଛଅଣି ।
[ଉଭୟ କ୍ଷଣସ୍ଥାୟୀ]

୪୧ । ବଥ ବଥାଏ ନାଁ ଆବୁ ବଥାଏ ।
[ମନୁଷ୍ୟର ଦୁଃଖ ପ୍ରତି ତାହାର ନିଃସମ୍ପର୍କୀୟ ଲୋକଙ୍କର ଉଦାସୀନତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ କଟାକ୍ଷ ବଚନ ।]

୪୨ । ବଧିର ଗାଁରେ ପୁରାଣସଭା ବସାଇବା । (ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ କଥା)

୪୩ । ବନସ୍ତ କଣ୍ଟା ମୂଳରୁ ଟୋଙ୍କା (ବେଲସୁଁ ଟୋଙ୍କା) ।
[ଜନ୍ମଗତ ପ୍ରତିଭା ।]

୪୪ । ବନ ପୋଡ଼ିଗଲେ ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି,
ମନ ପୋଡ଼ିଗଲେ କିଏ ଜାଣିବ ?

୪୫ । ବନ ଦୁର୍ଗାକୁ ବନ ମାଳତୀ, ଧୂପ ନାହିଁ ଦୀପ ନାହିଁ ଛୁଞ୍ଚା ଆଳତି ।
[ଲୋକଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ତଦନୁଯାୟୀ ଚର୍ଚ୍ଚା କରିବା ।]

୪୬ । ବନ୍ଧୁ ତଳିଆ ବାସ, ନଈତଳିଆ ଚାଷ, ଅଳୁଡ଼ି ପୁଅକୁ ଆଶ, ସଖି ଟୋ ମନ୍ଦ ଏ ।

୪୭ । ବନ୍ଧୁ ପରଗୁଣ ଅଧବାଟରୁ, ଗାଁ ପରଗୁଣ ଧୋବା ତୁଠରୁ ।

୪୮ । ବନ୍ଧୁତଳ ବାସ, ବନ୍ଧ ତଳ ଚାଷ ।

୪୯ । ବରଷେ ଗଲେ ପୁରୁଷେ ଯାଏ ।

୫୦ । ବରଷା ଋତୁ, ଗୋଲମ ଜାତୁ । (ତୁଳନା)

୫୧ । ବରଷାଋତୁ, ଶୀତ ପାହାନ୍ତ ଦୁପହରିଆ ଖରା,
ଏ ତିନି ବେଳ ଯେ ବାଡ଼ କି ଗଲା, ଜାଇଁ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ମଲା ।

୫୨ । ବର ତିରିଶା, କନ୍ୟା ଦଶା ।
[ପୂର୍ବ କାଳରେ ତିରିଶ ବର୍ଷ ବୟସ୍କ ପୁରୁଷ ,ସହିତ ଦଶ ବର୍ଷ ବୟସ୍କା କନ୍ୟାର ବିବାହ୍ର ଉପଯୁକ୍ତ ବିବେଚିତ ହେଉ ଥିଲା ।]

୫୩ । ବରଘର ମାଉସୀ, କନ୍ୟାଘର ପିଉସୀ ।
[ଉଭୟ ପକ୍ଷରେ ଥିବା ଲୋକ ପ୍ରତି ଉପଲକ୍ଷ·ବଚନ ।]

୫୪ । ବରଝାଞ୍ଜି, ଯେଣୁ ପବନ ତେଣେ ଅଉଜା ।
[ସୁବିଧାବାଦୀ ବ୍ୟକ୍ତି ।]

୫୫ । ବରଷା ଖରା, ଭୃତ୍ୟ ମଗରା, ଗୋ ଦରି ଦାରା, ନିମୁଣ୍ଡି ନାରୀ,
ସ୍ୱରଙ୍କ ଦାଉ ସହି ନ ପାରି ।

୫୬ । ବଳଦଠାଏ ନାଁ ଦୋପିଏ ଦୁହଁ ।
[ଅସମ୍ଭବ ବିଷୟ ପାଇଁ ଅନୁରୋଧ ।]

୫୭ । ବଳଥିଲା ବାହୁଟିଆ ପଙ୍କରେ ଲଟେ ନାହିଁ ।
[ବଳୁଆ ଲୋକ କେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ହଟେ ନାହିଁ ।]

୫୮ । ବଳଦର ଦାନ୍ତ ଗାଈର ଅନ୍ତ ।
[ବଳଦ ଚୋବାଇବାକୁ ଯେତିକି ଘାସ, କୁଟା ଆଦି ପାଇବ ଏବଂ ଗାଈ ପେଟକୁ ଯେତିକି ଦାନାପାଣି ପାଇବ ସେତିକି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେବେ ।]

୫୯ । ବଳଦ କମାଏ ଚଣା, ଘୋଡ଼ା ଖାଏ ଦାନା ।
[ଜଣଙ୍କର ଉପାର୍ଜିତ ସମ୍ପତ୍ତିରେ ଆଉ ଜଣେ ମଉଜ କରିବା ।]

୬୦ । ବଳଦ ଯେଉଁଠିକି ଗଲେ ଘାସ କୁଣ୍ଡା ।
[ସ୍ଥାନ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦ୍ୱାରା ବଳଦର ଭାଗ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ ନାହିଁ ।]

୬୧ । ବଳ ଯାର ବୁଢ଼ାପଙ୍କ ତାର ।
[ଅନୁଗୁଳରେ ପ୍ରଚଳିତ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ । ବୁଢ଼ାପଙ୍କ ନାମକ ଗ୍ରାମପାଇଁ ଅନୁଗୁଳ ଓ ଢେଙ୍କାନାଳ ରାଜାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିବାଦ ହୋଇ ଅନୁଗୁଳ ରାଜା ବିଜୟୀ ହେବାରୁ ସେ ବୁଢ଼ାପଙ୍କର ଅଧିକାରୀ ହେଲେ ।]

୬୨ । ବଳା ପାରିଲେ କଳା ଘୁଞ୍ଚେ ।
[ପୁଅ ଅର୍ଜନକ୍ଷମ ହେଲେ ପିତା ମାତାଙ୍କ ଦୁଃଖର ଲାଘବ ହୁଏ ।]

୬୩ । ବଳାଢ଼ାର ଠେଙ୍ଗା ଶିର ଉପରେ ।
[ବଳୁଆ ଲୋକକୁ ସମସ୍ତେ ଭୟ କରନ୍ତି ।]

୬୪ । ବସିବାଠାରୁ କାଶିବା ଭଲ ।
[ଆଳସ୍ୟରେ ସମୟ ଅତିବାହିତ କରିବାଠାରୁ ସାମାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟକରିବା ଭଲ ।]

୬୫ । ବସିଖାଇଲେ ନଈବାଲି ସରେ ।
[ଉପାର୍ଜନ ନ କରି ଘରେ ବସି ଆଳସ୍ୟରେ ବ୍ୟୟ କଲେ ନଈବାଲି ପରି ଅକଳନ ସମ୍ପତ୍ତି ମଧ୍ୟ ନିଃଶେଷ ହୁଏ ।]

୬୬ । ବସ୍‌ଲା ଲୋକ କସ୍‌ଲେ ମଲା, କସ୍‌ଲା ଲୋକ ବସ୍‌ଲେ ମଲା ।
(ସମ୍ବଲପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରଚଳିତ)
[ଉଦ୍‌ଯୋଗୀ ପୁରୁଷ ଆଳସ୍ୟରେ ବସି ରହିଲେ ଏବଂ ସୁଖୀ ଆଳସ୍ୟପରାୟଣ ଲୋକ କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ରୋଗାକ୍ରାନ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ।]

୬୭ । ବହଳ କପା, ପତଳା ରୁଷ ।
ପିଲାକୁ ଅଲୁଡ଼ଶାଳେ ଧଇଲେ କାଶ,
କହେଂ ଦନାଇ ନ କରବ ଅଣ ।

୬୮ । ବହିଗଲା ପାଣି ଯାଉ ତେଣିକି, ବନ୍ଧାଇଲା ପାଣି ରହୁ ଏଣିକି ।
[ଗତକଥା ପାଇଁ ଶୋଚନା ନକରି ଭବିଷ୍ୟତ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା ।]

୬୯ । ବହୁ ମଣିଷରେ (ଲୋକରେ) ମୂଷା ମରେ ନାହିଁ । }

୭୦ । ବହୁ ସନ୍ନ୍ୟାସୀରେ ଭଜନ ନାଶ ।
[ବହୁ ଲୋକଙ୍କ ଉପରେ କାର୍ଯ୍ୟର ଦାୟିତ୍ୱ ନ୍ୟସ୍ତ ହେବା ଫଳରେ ନାନା ବିଶୃଙ୍ଖଳା ଉପୁଜି କାର୍ଯ୍ୟସିଦ୍ଧିରେ ବାଧା ଘଟେ ।

୭୧ । ବହୂ ଆଗେ ଶାଶୁର କଥା, ଶାଶୁ ଆଗେ ବହୂର କଥା ।
[ଚୁଗୁଲି କରିବା ।]

୭୨ । ବଂଶମରା ଡାହୁକ, ଗୋଷ୍ଠମରା ଗୁଣ୍ଡୁରି ।
[ସ୍ୱପକ୍ଷୀୟ ଲୋକର ଅନିଷ୍ଟ ସାଧନ କରିବା ନିମିତ୍ତ ଶତ୍ରୁପକ୍ଷକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି ।]

୭୩ । ବାଆକୁ ବତା ।
[ଗୁରୁତର ବିପଦ ସମ୍ମୁଖରେ ସାଧାରଣ ସତର୍କତା ଅବଲମ୍ବନ ।]

୭୪ । ବାଇଗଣ ବିକା କନ୍ୟାଦେଖା, ଏକ ଯାତ୍ରାରେ ସମାଧାନ କରିବା ।
[ଏକ କାମ କରିବାକୁ ଯାଇ ଦୁଇକାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ କରିବା ।]

୭୫ । ବାଇଶା ଗରଗଡ଼ା, ତେଇଶା ଝଙ୍ଗା,
ପାଗ ପାଇଲେ ଉଠେ ମୁନ୍ଦା ବାପୁଡ଼ା ।
[ଧାନ ଷେତରେ ବାଇଶ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗରଗଡ଼ା ମଞ୍ଜିରୁ ଗଛ ଉଠେ, ତେଇଶ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବାଙ୍କଙ୍ଗା ମଞ୍ଜିରୁ ଗଛ ଉଠେ ଏବଂ ମୁନ୍ଦା ନାମକ ଘାସ ପାଗ ପାଇଲେ ବହୁବର୍ଷ ପରେ ମଧ୍ୟ ଉଠେ ।]

୭୬ । ବାଇଗଣ ଗଛକୁ ଅଙ୍କୁଡ଼ି ବଢ଼ାଇବା ।
[ବେଙ୍କାୟୁ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି କଟାକ୍ଷ ବଚନ ।]

୭୭ । ବାଇଗଣ·ବାଡ଼ିକୁ ଗାଈମୁଣ୍ଡ ଜଗୁଆ ।

୭୮ । ବାଉର କଜଡ଼ି ମଦକୁ, ବ୍ରାହ୍ମଣ କଜଡ଼ି ବାଦକୁ ।

୭୯ । ବାଉର ସାହିରେ ମାଣିକ ପଡ଼ିଲେ ଗୋରୁହାଡ଼ ଯେଣ୍ଣ ପିଟନ୍ତି । [ଅଯୋଗ୍ୟ ଲୋକେ ପ୍ରକୃତ୍ତର ମୂଲ୍ୟ ବୁଝନ୍ତି ନାହିଁ ।]

୮୦ । ବାଉଁଶ ଫୁଲିଲେ ମରେ, ମଣିଷ ବୁଲିଲେ ମରେ ।

୮୧ । ବାଉରଜାତି, ହାଣ୍ଡିରେ ପେଜ ଥିଲେ କାମକୁ ନ ଯାଆନ୍ତି ।
[ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶ୍ରମକାତର ।]

୮୨ । ବାଘ ଗ୍ଭଲି କ କୁକୁର ଲହେ । (ଭୟରେ)

୮୩ । ବାଘର ଫାଗକୁ ଡର ।
[ବାଘପରି ଜନ୍ତୁ ଫାନ୍ଦ ବା କୌଶଳକୁ ଭୟ କରେ ।]

୮୪ । ବାଘ ଭୋକିଲାକୁ ଛେଳି ଦୁର୍ବଳ ।

୮୫ । ବାଘ ନେବାଠାରୁ ବାଘ ଘୋଷରା ବାଧେ ।
[ବାଘ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଧରି ତାହାକୁ ନେବାବେଳେ

ବଣ, ପାହାଡ଼, ପର୍ବତ ଜଙ୍ଗଲରେ ଘୋଷାର ଘୋଷାର ନିଏ। ତେଣୁ ମୃତ୍ୟୁ ଅପେକ୍ଷା ତାହା ଅଧିକ ଯନ୍ତ୍ରଣା-ଦାୟକ ବୋଧହୁଏ ।]

୮୬ । ବାଘ ପଶୁ ଜନ୍ତୁ ଶିକାରକୁ ଲୁଚେଇ କରି ଖାଏ ।
[ଯେତେ ଶକ୍ତିମାନ୍ ହେଲେହେଁ କୌଣସି ଅତ୍ୟାଚାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଭୟଶୂନ୍ୟ ନୁହେଁ ।]

୮୭ । ବାଘର ଘରେ ମିରଗର ନାଚ ।

୮୮ । ବାଘ ବକୁରି ଏକା ଘାଟରେ ପାଣି ପିଅଇବା ।
[ଖାଦ୍ୟ ଖାଦକ ଦୁହିଁଙ୍କୁ ଏକତ୍ର କରିବାଭଳି ଅସୀମ ପରାକ୍ରମ ।]

୮୯ । ବାଘ ବାଅଣ ଗୋଟାଏ, ଘୁଷୁରି ବାଅଣ ପଲେ ।

୯୦ । ବାଘ ନ ଦେଖିଲେ ବିଲେଇ ଦେଖ,
ଖଣ୍ଟ (ଠକ) ନ ଦେଖିଲେ ବଣିଆ ଦେଖ ।

୯୧ । ବାଘର ମାଉସୀ ବିଲେଇ, ନାଆଁ ମାଗିଗଲା କେଉଁଠି ସାହୁ, ମାଛ ଗନ୍ଧ ଶୁଙ୍ଘି ପେଟରିଲା ନାହିଁ ।

୯୨ । ବାଘ ଛୁଆକୁ ପୁଅଲ ଟଙ୍କା । (ବୃଥା ପ୍ରୟାସ)

୯୩ । ବାଘର ଦେହରୁ ରୋମ ଟାଣିବା । [ଦୁଃସାହସ]

୯୪ । ବାଘ ସାଙ୍ଗରେ ମା ମାଉସୀ ଖେଳିବା ।

୯୫ । ବାଘ ମାମୁଁଙ୍କୁ ପିଠା ପୂଜା ।
[ଭାଦ୍ରବ କୃଷ୍ଣ ପଞ୍ଚମୀ ଦିନ ଦାଣ୍ଡ ଓ ବାଡ଼ କବାଟରେ ଭୈରବ, ମହାଦେବ ଓ ଗଣେଶଙ୍କ ଚିତ୍ର ଲେଖି ରାତିରେ ଏରୁଣ୍ଡି ବନ୍ଧରେ ଚକୁଳି ପିଠା ପୂଜା କରି ସାରି ସେ କବାଟ

ଅଜଣାଇ ଦେଇ ଘର ଭିତରୁ "ବାଘ ମାମୁଁ ପିଠା ଖା"
ବୋଲି କହନ୍ତି ।]

୯୬ । ବାଘର ପୁଣି ଗୋବଧରେ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ବିଧି ।
[ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ କଥା ।]

୯୭ । ବାଜରେ ପିପୀ ବାଜ, ବୃକା ଦେମି, କୁକୁଡ଼ା ଦେମିଃ
ବାଜରେ ପିପୀ ବାଜ ।
[କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବୃଥା ଲୋଭ ପ୍ରଦର୍ଶନ ।]

୯୮ । ବାଂଝ କି ଜାଣେ ବିଆଣ କଥା । (ପ୍ରସବ ବେଦନା)

୯୯ । ବାଂଝ ମାଇପର କି ପାଇଟି, (ସମସ୍ତ)
ହଳଦୀ ବାଟୁଆ କଜଳପାତି ।

୧୦୦ । ବାଂଝ ବେଇଲା, ଯଶ ଅପଯଶ କିଛି ନୋହିଲା ।

୧୦୧ । ବାଟରେ ଦେଖିଲି କମାର, ଫାଳ ପକେଇଦେ ଆମର ।
[କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବାଟରେ ଦେଖି କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ ପାଇଁ
ଅଯଥା ଅନୁରୋଧ କରିବା ।]

୧୦୨ । ବାଟ ଯେବେ ଗ୍ଲୁଲି ବସିବ ଶଗଡ଼ ସରୁ ଦଣ୍ଡା,
ପିଠା ଯେବେ କରି ବସିବ ନାଲି ନଡ଼ିଆ ମଣ୍ଡା,
କଳି ଯେବେ କରି ବସିବ ବୁରୁଯୋଗ ଭେଣ୍ଡା ।

୧୦୩ । ବାଢ଼ି ଠୁକୁ ଠୁକୁ କାନ୍ଧେ ଲଡ଼କା,
ବାଟେ ଦ୍ୱିଜବର ଦେଖିବ ଏକା,
ପାଅକେ କୁମ୍ଭାର, କୋଶକେ ତେଲି,
ବାପ ଘର ହେଲେ ନ ଯିବ ପେଲି ।
[ଯାତ୍ରା ସମୟରେ ଏମାନଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ଅଶୁଭ ହେତୁ
ଯାତ୍ରା ନଷ୍ଟିଛି ।]

୧୦୪ । ବାଡ଼ ହୋଇ ଯେବେ ଖାଏ ବେଉସା,
ବଗଡ଼ ହୋଇ ସେ ନ ମାର ମୂଷା,
ରାଜା ହୋଇ ଯେବେ ତନ୍ତ୍ରର ଚଷା,
କହ କ ହୁଅଇ ସେ ଦେଶ ଦଶା ।

୧୦୫ । ବାଡ଼ ହୋଇକର ଗଚ ଡାଙ୍ଗ ହେଲେ ତାକୁ ନ ଘୁଞ୍ଚିବ ଖଣେ,
ଶତ୍ରୁକୁ ଅଟକିବ, ପାଣିକୁ କଟିବ ସଙ୍ଗେ ହୋଇଥିବ ଜଣେ ।

୧୦୬ । ବାଢ଼ ଫଳ ଓ କରେ, କ ପେଟ ପୁଅ ଓ କରେ ।

୧୦୭ । ବାଡ଼ ଭାଙ୍ଗିବ ନାହିଁ କ ସାପ ମରବ ନାହିଁ ।
[ଦୁଇ କୂଳକୁ ସୁହାଇଲା ଭଲ କାର୍ଯ୍ୟ କରବା ।]

୧୦୮ । ବାଡିଲା ଭାତକୁ ଆଶା ନାହିଁ । (ଭବିଷ୍ୟତ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅନିଶ୍ଚିତ ।)

୧୦୯ । ବାଣ ଥାଣ, ମାଣ ସାନ, କେଉଁଠୁ ନ ମିଳିଲେ ଅମୁକ ଦୋକାନରୁ ଅଣ ।
[ଅତ୍ୟନ୍ତ ମହର୍ଘରେ ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ବିକି କରୁଥିବା ସୌଦାଗର ପ୍ରତି କଟାକ୍ଷ ବଚନ ।]

୧୧୦ । ବାଦକୁ ସାତ ପୁଅ ଦେଇବା ।
[ଈର୍ଷା ପରାୟଣା ନାରୀ ପ୍ରତି କଟାକ୍ଷ ବଚନ ।]

୧୧୧ । ବାଦୁଡ଼, ବାଦୁଡ ଦ୍ୱତା, ଯେଉଁ ଫଳ ଖାଇ ପିତା ।
[ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ବାଦୁଡ଼ ଉଡ଼ ଯାଉଥିବା ବେଳେ ଏହା କହିଲେ ଫଳ ବାଦୁଡ଼ିକୁ ପିତା ଲାଗେ ବୋଲି ଲୌକିକ ସଂସ୍କାର ।]

୧୧୨ । ବାନ୍ଧଲା କଙ୍କଡ଼ା ପୁଅଙ୍କ (ପିଲାଙ୍କ) ବଇର ।

୧୧୩ । ବାନ୍ଧ ମାଇଲେ ସିନ୍ଧେ ମରନ୍ତ ।

୧୧୪ । ବାନ୍ନା ବାନ୍ଧନ୍ତୁ କଳା କରିବା ପାଇଁ,
କଣ୍ଟା ବାଡ଼ରେ ଲୁଗା ପକାଇ ।

୧୧୫ । ବାପ ଠଙ୍କା ମୁଠାକେ ପୋଷି ନ ପାରେ ।
ମା ଖୁଦ ମୁଠାକେ ପୋଷି ପାରେ ।

୧୧୬ । ବାପ ଥିଲେ ପୁଅ ସଭାରେ ହାରେ ।

୧୧୭ । ବାପାଙ୍କ ଋଣ ଛିଙ୍କିଟି ଟିଳ ।
[ଅସାଧ୍ୟ ସାଧନ କରିବା ପାଇଁ ବଳାତ୍କାର କରିବା ।]

୧୧୮ । ବାପ ରୋପିଲା ତାଳ, ପୁଅ ମୁଣ୍ଡକୁ କାଳ ।
[ବାପ କରିଯାଇଥିବା ଋଣ ବଢ଼ି ବଢ଼ି ପୁଅକୁ ବିପଦରେ ପକାଏ ।]

୧୧୯ । ବାପ ମା ସିନା ଜନମ ଦେଇଛନ୍ତି, କରମ ତ ଦେଇ ନାହାନ୍ତି ।

୧୨୦ । ବାପ ତେଲ ବିନେ ଲଣ୍ଡା, ପୁଅ ବୁଲେଇ ବେଣ୍ଟି ରଖୁଛନ୍ତି ।

୧୨୧ । ବାପ କୁମ୍ଭ ଋଷି, ପୁଅ ଅଗସ୍ତି । [ପୌରାଣିକ ଆଖ୍ୟାନ]
[ପୁତ୍ର ପରାକ୍ରମରେ ପିତାକୁ ବଳିଯିବା ।]

୧୨୨ । ବାପ ପୁଅ ଦୁହେଁ ରାତି ଅନିଦ୍ରା, ଏଣେ ମୁସୁରି ଗାଣ୍ଡି ମେଲା ।
[ଅସାବଧାନତା ହେତୁ ଶ୍ରମ ପଣ୍ଡ ହେବା ।]

୧୨୩ । ବାପ ଦେହୁରି, ପୁଅ ପୂଜାରି, ଗଣ୍ଡି ମୁଣ୍ଡ ସବୁ ତାଙ୍କର ।
[ଗୋଟିଏ ପରିବାରର ଲୋକ କୌଣସି ଅନୁଷ୍ଠାନରୁ ସବୁ ଲାଭ ଉଠାଇବା ପ୍ରତି କଟାକ୍ଷ ବଚନ ।]

୧୨୪ । ବାପକୁ ନ ମିଳେ ଖୁଦ, ପୁଅ ଲୋଡୁଥାଏ ଦୁଧ ।

୧୨୫ । ବାପଘର ହାଣ୍ଡି ଥଡ଼ ଥଡ଼, ଶାଶୁ ଘର ହାଣ୍ଡି ଥିର ।
[ଉପଦେଶ]

୧୨୬ । ବାପ ଜାଣି ପୁଅ, ମା ଜାଣି ଝିଅ ।
[ପୁଅଠାରେ ବାପର ଏବଂ ଝିଅଠାରେ ମା'ର ଗୁଣ ଓ ରୂପର ଅଧିକ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ।]

୧୨୭ । ବାପ ତଳ ଝିଅ ମା ଓଳ ପୁଅ ସୁଖ ପାଏ । (ଲୌକିକ ସଂସ୍କାର)

୧୨୮ । ବାପ ଥିଲା ପୁଅ ସବୁଦିନେ ପିଲା ।

୧୨୯ । ବାମନ ହୋଇ ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ହାତ ବଢାଇବା ।
[ନିର୍ଗୁଣ ଓ ଅଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଉଚ୍ଚାଭିଳାଷ ପୋଷଣ କରିବା ।]

୧୩୦ । ବାୟସ, ବିଲୁଅ, ବଙ୍ଗାଳି, ଶ୍ୱାନ,
ବୁଦ୍ଧିରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅସ୍ତ୍ରେ ହୀନ ।

୧୩୧ । ବାୟା ହାତରେ ନିଆଁ ଖପରା ।
[ବିଚାରଶକ୍ତିହୀନ ବ୍ୟକ୍ତି ହସ୍ତରେ ଗୁରୁଦାୟିତ୍ୱ ନ୍ୟସ୍ତ କରିବା ।]

୧୩୨ । ବାୟା ଚଢ଼େଇର କି ଯାଏ, ବା କଲେ ବସା ଦୋହଲୁଥାଏ ।
[ସଂସାରର ଦୁଃଖ ଝଞ୍ଜାଳ ପ୍ରତି ଶିଶୁସୁଲଭ ଅନାସ୍ଥାଭାବ ପ୍ରଦର୍ଶନ ।]

୧୩୩ । ବାର ସାଆନ୍ତରେ ଘର, କାହାକୁ କରିବି ପର ।
[ଏକାଧିକ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଅଧୀନସ୍ଥ ଭୃତ୍ୟର ହଟହଟା ହେବାର ଉକ୍ତି ।]

୧୩୪ । ବାର କଥାରେ ବାହା ।
[ବରପକ୍ଷ ଓ କନ୍ୟା ପକ୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ବହୁ ଆଲୋଚନା ପରେ ବିବାହ ସ୍ଥିର ହୁଏ ।]

୧୩୫ । ବାର ବର୍ଷରେ କି କଅଁଠା କାଠ ହେବ ?

୧୩୬ । ବାର ବର୍ଷ ମାଟିରେ ପଡ଼ିଲେ (ପାଣିରେ ପଡ଼ିଲେ) କାଇଁଚର ଟେଙ୍ଗା ଯାଏ ନାହିଁ ।

୧୩୭ । ବାର ବରଷ ମଉଳା ପୋଷେ, ଖୁଡ଼ୁତା ଦେଖିଲେ କାନ୍ଧରେ ବସେ (କୋଳରେ ପଶେ) ।

୧୩୮ । ବାର ବର୍ଷର ତପସ୍ୟା ଛୁଞ୍ଚୁଆ ପୋଡ଼ା (ଝୋଳ) ରେ ଯିବା । [ବହୁ କାଳର ସାଧନା ସାମାନ୍ୟ ତ୍ରୁଟି ହେତୁ ପଣ୍ଡ ହେବା ।]

୧୩୯ । ବାର ଶହ ବଢ଼େଇରେ ଦାୟ ନାଁ ପୁଅରେ ଦାୟ । [କୋଣାର୍କ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ କିଂବଦନ୍ତୀ ।]

୧୪୦ । ବାରହାତ କାକୁଡ଼ିକୁ ତେର ହାତ ମଞ୍ଜି । [ଅତିରଞ୍ଜନ, ମିଥ୍ୟା ।]

୧୪୧ । ବାର ବର୍ଷର ଚୋର ଦିନେ ବାଟରେ ପଡ଼େ । [ଗୁପ୍ତ କଥା ପ୍ରକାଶ ପାଇବା ।]

୧୪୨ । ବାର ଦ୍ୱାର ଖୁଣ୍ଟି ପିଣ୍ଡା ହେବା [ଆଶ୍ରୟ ହୀନ ହେବା]

୧୪୩ । ବାର ବର୍ଷର କପା ସୁଆଁରିଲେ ନୂଆ ।

୧୪୪ । ବାର ଜାତି ତେର ଗୋଲ, ବୈଷ୍ଣବ ହେଲେ ସବୁ ଗଲ । [ବୈଷ୍ଣବ-ମାନେ ଜାତି ଭେଦ ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି ନାହିଁ ।]

୧୪୫ । ବାର ଓଡ଼ିଆକୁ ତେର ଚୁହ୍ଲା । [ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକତାର ଅଭାବ ପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ୟ ।]

୧୪୬ । ବାଳ ପାଚିଲେ ବୋଲନ୍ତି ମଉସା,
ପଙ୍କ ଶିପିଲେ ପାଆନ୍ତି ଗଡ଼ଶା ।

୧୪୭ । ବାଳ ପୋଡ଼ିଲେ ପାଉଁଶ ନୁହେଁ କି ଅଙ୍ଗାର ନୁହେଁ ।

୧୪୮ । ବାଲି ବନ୍ଧରେ କି ନଈବତି ସମ୍ଭାଳେ ?

୧୪୯ । ବାଲିବନ୍ଧ, ଶଠ ପ୍ରୀତି, ଏ ଦୁହେଁ ଏକାସ୍ଥିତି ।

୧୫୦ । ବାଲିଆ ମାଛର କାତି ନାହିଁ, ବଇଷ୍ଣବଙ୍କର ଜାତି ନାହିଁ ।
(ବ୍ୟଙ୍ଗ)

୧୫୧ । ବାଲିଙ୍ଗି ବାଇଶ କାହାଣ ଅଠ ପଣ ।
[ବାହାପିଆ ଲୋକପ୍ରତି]

୧୫୨ । ବାସି ପେଜ ଲାଗି ଚୁଟି ଧରାଧରି ଝିଅ ଲୋଡ଼ୁଥାଏ ଘିଅ ।

୧୫୩ । ବାହା ହୋଇ ନାହିଁ ବୋଲି କଣ ବରଜାତି ପଣେ ଯାଇନାହିଁ ? [କୌଣସି ବିଷୟରେ ସାମାନ୍ୟ ଅଭିଜ୍ଞତା ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ଉକ୍ତି ।]

୧୫୪ । ବାହାପିଅଙ୍କର ସ୍ଥିତି, ବାହାରେ କହନ୍ତି ତମ ବାରବୋଡ଼ି ଘରେ ନ ଜଳଇ ବତି ।

୧୫୫ । ବାହା ବେଳେ ବାଇଗଣ ରୁଆ ।
[ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅସମୟରେ କାର୍ଯ୍ୟାରମ୍ଭ କରିବା ।]

୧୫୬ । ବାହାଘର ନୁହେଁ ବୁହାଘର ।
[ଆମ ଦେଶରେ ବିଭାଘର ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟୟସାପେକ୍ଷ ।]

୧୫୭ । ବାହାହାରି ଯେତେ ମଲ ମଲ ନୁହେଁ, ତାଲି ବୋହି ସେତେ ମଲ ମଲ । [ଦାୟିତ୍ୱ ବହନ କରିଥିବା ଭଳି ଦେଖାଇ ହେବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପ୍ରତି ଆକ୍ଷେପୋକ୍ତି ।]

୧୫୮ । ବିଛୁମନ୍ତ୍ର ନ ଜାଣି ସାପ ଗାତରେ ହାତ ପୂରାଇବା ।
[ସାମାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଯୋଗ୍ୟତା ନ ଥାଇ ଗୁରୁତର କାର୍ଯ୍ୟରେ ହାତ ଦେବା ଭଳି ଦୁଃସାହସ ଓ ମୂର୍ଖତା ।]

୧୫୯ । ବିଛୁଆତି ଗଛରେ ଗାଣ୍ଡି ଘଷିବା । [ବିପଦ ବରଣ କରିବା।]

୧୬୦ । ବିଦୁର ଘରେ ମହାପ୍ରଭୁ ଶାଗଭାଜି ଖାଇବା ନ୍ୟାୟ ।
[ପୌରାଣିକ ଉପାଖ୍ୟାନ ।]

୧୬୧ । ବିଧାତା ଶିର ଉଣ୍ଡି ଚଢ଼ୁ ଦିଅନ୍ତି ।
[ଯେ ଯେତେ ଦୁଃଖ ସହି ପାରିବ ତାହାକୁ ସେହିଭଳି ଦିଅନ୍ତି ।]

୧୬୨ । ବିନା ମେଘେ ବଜ୍ରପାତ । [ଅଚ୍ଛନକ ବିପଦ ମାଡ଼ି ଆସିବା ।]

୧୬୩ । ବିନା ସୂତାରେ ହାଟ କରିବା ।
[ମୂଳଧନ ନ ଥାଇ ଲାଭ ଉଠାଇବା ।]

୧୬୪ । ବିନାଶ କାଳେ ବିପରୀତ ବୁଦ୍ଧି ।

୧୬୫ । ବିନାଶ କାଳେ ବିପରୀତ ବାଣୀ;
ବିଲରୁ ମୂଷା ପଡ଼ି ମାରନ୍ତି କହୁଣି ।

୧୬୬ । ବିଭା ସରିଲେ ବେଦୀ ମୁହଁ ପୋଡ଼ା ।
[କାର୍ଯ୍ୟସିଦ୍ଧି ପରେ ସାଧନାର ଉପକରଣ ପ୍ରତି ଅନାଦର ପ୍ରଦର୍ଶନ ।]

୧୬୭ । ବିଲ୍ୱଟେଡ଼ୁ ଲଟି ବାଙ୍କୁଅ ଝଡ଼ୁ ଯାଏ ।

୧୬୮ । ବିରାଡ଼ି ଆଖି ବୁଜି ଦୁଧ ପିଇବା ।
[ଅନ୍ୟ କେହି ଜାଣୁନାହାନ୍ତି ବା ଦେଖୁନାହାନ୍ତି ମନେ କରି କୌଣସି ଗର୍ହିତ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ।]

୧୬୯ । ବିରାଡ଼ି କପାଳକୁ ଶିକା ଛିଣ୍ଡିବା ।
[ସୁବର୍ଣ୍ଣ ସୁଯୋଗ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା ।]

୧୭୦ । ବିରାଡ଼ି ଜନ୍ତୁଙ୍କୁ ନାହିଁ ବିଶ୍ୱାସ,
ଅପଣା ଛୁଆକୁ କରନ୍ତି ଗ୍ରାସ ।

୧୭୧ । ବିରାଡ଼ି ବେକରେ ଘଣ୍ଟି ବାନ୍ଧୁଛି କିଏ ? [ଗଳ୍ପ]
[ମୂଷାମାନେ ଥରେ ସଭାକରି ସ୍ଥିରକଲେ ଯେ ବିରାଡ଼ି ବେକରେ ଗୋଟାଏ ଘଣ୍ଟି ବାନ୍ଧିଦେଲେ ସେ ମୂଷାମାନଙ୍କୁ ଖାଇବାକୁ ଆସିବା ବିଷୟ ପୂର୍ବରୁ ଜାଣି ସେମାନେ ସାବଧାନ ହୋଇଯିବେ । କିନ୍ତୁ ତା ବେକରେ କିଏ ଘଣ୍ଟି ବାନ୍ଧିବ ଏ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିବାରୁ ସମସ୍ତେ ନୀରବ ହେଲେ ।]

୧୭୨ । ବିରାଡ଼ି ବୈଷ୍ଣବ । [କପଟାଚାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି]

୧୭୩ । ବିରାଡ଼ି ଶୁଖୁଆମାଳ ପକାଇ ବୈଷ୍ଣବ ହେବା ।

୧୭୪ । ବିରାଡ଼ି ତାର ଛୁଆକୁ ଏଘର ସେଘର କରିବା ନ୍ୟାୟ ।
[ନିରାପତ୍ତା ପାଇଁ ଇତସ୍ତତଃ ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କରିବା ।]

୧୭୫ । ବିରାଡ଼ି [ବିଲେଇ] ହାତରେ ଶୁଖୁଆ ପୋଡ଼ା ।
[ଖାଦକ ହସ୍ତରେ ଖାଦ୍ୟର ଦାୟିତ୍ୱ ଅର୍ପଣ ।]

୧୭୬ । ବିରାଡ଼ି ଛିଙ୍କିବା ।
[ଲୌକିକ ବିଶ୍ୱାସ, ଯାତ୍ରାବେଳେ ବିରାଡ଼ି ଛିଙ୍କିଲେ ଯାତ୍ରା ବିଫଳ ହୁଏ ।]

୧୭୭ । ବିରାଡ଼ି ଅଣ୍ଡାପୁରୁଷା ଦେଖି ମୂଷା କରମ କରୁଛି ବସି ।
[ପ୍ରଭୁ ଅଯୋଗ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ ଅଧୀନସ୍ଥ ଲୋକେ ନାନା ବିଶୃଙ୍ଖଳା ଘଟାନ୍ତି ।]

୧୭୮ । ବାରମାଡ଼ ଦେଖି ଢୋଲଥ ଟେପା ।
[ଜଣକୁ ଦଣ୍ଡିତ ହେବା ଦେଖି ଅନ୍ୟ ଜଣେ ଦଣ୍ଡ ଅଶଙ୍କାରେ ଭୀତସନ୍ତ୍ର ଓ ସାବଧାନ ହେବା ।]

୧୭୯ । ବିଲକୁ ସୁନ୍ଦର କଡ, ମୁଣ୍ଡକୁ ସୁନ୍ଦର ବେଣ୍ଟି ।
[କଡ=କାଡରେ ବିଲ ହୁଡ଼ର ଘାସ ସଫା କରିବା ।]

୧୮୦ । ବିଲୁଆ ବୋଲେ ତା ଲଞ୍ଜଟା ସୁନ୍ଦର ।
[ନିର୍ଗୁଣ ବ୍ୟକ୍ତିର ଆତ୍ମବଡ଼ିମା ।]

୧୮୧ । ବିଲୁଆ ନନା, ଘର ପୋଡ଼ିଗଲା ପଛକୁ ଅନା ।

୧୮୨ । ବିଲୁଆ ବିଗ୍ଧର । [ବୃଥା କଳ୍ପନା ଜଳ୍ପନା ।]

୧୮୩ । ବିଲେଇ ପଡ଼ିଲା ଅକଡ଼େ, ମୂଷା ମାଇଲା ଗ୍ଟପଡ଼େ ।
[ଅକଳଟରେ ପଡ଼ିଥିବାବେଳେ ଘ୍ରାନ, ଦୁର୍ବଳ ବ୍ୟକ୍ତି ମଧ୍ୟ ସବଳ ଉପରେ ଦାଉ ସାଧେ ।]

୧୮୪ । ବିଷ୍ଠାକୁ ଘାଣ୍ଟିଲେ ଗନ୍ଧେଇବ ସିନା ବାସିବ ନାହିଁ ।
[ଖରାପ କଥାକୁ ଅଧିକ ଆଲୋଚନା କରିବା ଭଲ ନୁହେଁ ।]

୧୮୫ । ବିଷ୍ଠାରୁ କଉଡ଼ି ଦାନ୍ତରେ ଅଣିବା ।
[କୃପଣତାର ଚରମ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ।]

୧୮୬ । ବୁଆ ଶୁଖିଲେ ଥୋଇବୁ କାହିଁ,
ରୁଆ ଶୁଖିଲେ ପାଇବୁ ନାହିଁ ।
[କୃଷି ବଚନ, ବୁଣା ହୋଇଥିବା ଧାନ ଗଛର ମୂଳ ଶୁଖିଲା ରହିଲେ ଧାନ ଭଲ ଫଳେ । କିନ୍ତୁ ରୁଆଧାନ ମୂଳେ ପାଣି ନ ରହିଲେ ଗଛ ମରିଯାଏ ।]

୧୮୭ । ବୁଡ଼ି ପାରିଲା କଥା, ମୁଣ୍ଡ ଶୁଖେଇଲା ବେଳକୁ ନ ଥାଏ ।
[ବିପଦକାଳର ଉଦ୍‌ବେଗ ମନୁଷ୍ୟ ଶୀଘ୍ର ଭୁଲିଯାଏ ।]

୧୮୮ । ବୁଡ଼ିଗଲା ଟୋଡ଼ି ତଳକୁ ତଳକୁ ।
[ମନୁଷ୍ୟର ଥରେ ପତନ ହେଲେ, ସେ କ୍ରମେ ଅଧଃ ପତନର ଅତଳ ଗହ୍ୱରକୁ ଖସି ଯାଏ ।]

୧୮୯ । ବୁଡ଼ିଗଲା ଲୋକର କୁଟା ଖିଅକୁ ଆଶା ।
[ବିପନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅସହାୟତା ପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ୟ ।]

୧୯୦ । ବୁଡ଼ି ବୁଡ଼ି ମଲେ ପଣି କୁଆଁରୀ ଚୂକାଇ ଖାଇଲେ ବଗ ।
[ଜଣକର ଶ୍ରମ ଅର୍ଜିତ ଧନକୁ ଆଉ ଜଣେ ମାରନେବା ।]

୧୯୧ । ବୁଢ଼ା ଟେଣ୍ଡଲକୁ ଡେଙ୍ଗ ଭୁଲାଏ ।
[ବୟସ ବୃଦ୍ଧି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବୁଦ୍ଧି ଲୋପପାଏ ।]

୧୯୨ । ବୁଦ୍ଧିକି, ବାଲୁଅ ଗାତକୁ ଢୋକ୍ନା ।

୧୯୩ । ବୁଦ୍ଧି ନ ଆସେ ଘରକୁ, ବଟେଇ ଧାଏ ପରକୁ ।

୧୯୪ । ବୁଦ୍ଧିରେ ବୁଦ୍ଧି ନାଁ ବଳେଇ ପଡ଼ି ଯାଉଛି କୁନ୍ଦ ।
[ଅତି ଚତୁର ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି ।]

୧୯୫ । ବୁଦ୍ଧିଥିଲେ ବାପଘରେ ପୁଅ ।

୧୯୬ । ବୁଦ୍ଧି ଭଦ୍ରଖ ଯିବା । (ବୁଦ୍ଧି ଲୋପ ପାଇବା)

୧୯୭ । ବୁଲି ବୁଲି ଖାଇଲି ମାସେ,
ମୋ ଘରେ କୁଣିଆ ଜଣ ପଚିଶେ ।

୧୯୮ । ବୁଲେଇ ବିକଲେ ମାଣିକ ଭେଣ୍ଡି ।
[ଯାଚକର ଦେବାଦ୍ୱାରା ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ବସ୍ତୁର ମୂଲ୍ୟ ହ୍ରାସ ହୁଏ ।]

୧୯୯ । ବେଙ୍ଗ ବୋଲେ ବେଙ୍ଗୁଲିଲେ ମହୀ କ୍ଷଣେ କ୍ଷଣକେ ଆନ ।
[ପୃଥିବୀ ଚିର ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ।]

୨୦୦ । ବେଙ୍ଗ ପେଟରେ କଣ ଘିଅ ପଚିବ ?
[କୌଣସି ବିଷୟ ଗୁପ୍ତରଖି ନ ପାରିବା କିମ୍ବା ଗୁରୁଦାୟିତ୍ୱ ବହନ କରି ନ ପାରିବା ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି କଟାକ୍ଷ ବଚନ ।]

୨୦୧ । ବେଙ୍ଗ ସାରୁ ଗଛମୂଳେ ଛତ୍ରୀ ଟେକାଇ କହେ ମୁଁ ରାଜା ।
[ବୃଥା ବଡ଼ିମା ।]

୨୦୨ । ବେଠିଆ ଝାଏ ତାକୁ ପୁଣି କୋଠିଆ ଝାଏ ।
(ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ କଥା ।)

୨୦୩ । ବେଠି କରି କି ବୋଲଣି, କାଞ୍ଜି ହୋଇ କି ଅଲଣି ।

୨୦୪ । ବେଢ଼ ଉପରେ କୋରଡ଼ା ।
୨୦୫ । ବେଢ଼ ଉପରେ ଝଣକର ଘା ।
[ଦୁଃଖ ଉପରେ ଦୁଃଖ ବା ଦଣ୍ଡ ଉପରେ ଦଣ୍ଡ ।]

୨୦୬ । ବେଣାକୁ ମୋଟ କୁଶକୁ ସରୁ ।
[କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଅକର୍ମଣ୍ୟ ।]

୨୦୭ । ବେଣ୍ଟି ଲାଗି ମୁଣ୍ଡ ବାଳ ଯାଏ ।

୨୦୮ । ବେଦୀରୁ ନ ଉଠେ ବର, ତାକୁ ଧରାଧରି ବାଘ କର ।

୨୦୯ । ବେଦର ଗାର ।
[ବେଦ ବାକ୍ୟ ସଦୃଶ ଅଲଂଘନୀୟ ।]

୨୧୦ । ବେଭାରିଆ କାହିଁ ସବୁବେଳେ ଟଙ୍କ ଟଙ୍କ ।

୨୧୧ । ବେଳ ବେଳକ ଭାବ, ଯୁଗ ଯୁଗକୁ କଥା ।

୨୧୨ । ବେଳସୁଁ ଗାଧୋଇଲେ କଟକ ଯାଇ ।

୨୧୩ । ବେଳବୁଡ଼ି ପାନ (ପାଣି) ଖରଚକେ, ଗାଁ ବାହାରର ଘର ଚୋରଚକେ, ବୁଢ଼ାକାଳ ବାଘ ପରଚକେ ।

୨୧୪ । ବେହୁଅ ଘରେ ଅଲଜୁକ କୁଣିଆ ।

୨୧୫ । ବେହୁଅ ମୁହଁରେ ଗଛ ହେଲା,
ସେ କହେ ମୋତେ ଛାଇ କଲା ।

୨୧୬ । ବେହୁଅ କଣ ଗଛରେ ଫଳନ୍ତି ?

୨୧୭ । ବୋଝ ଉପରେ ନଳିତା ବିଡ଼ା ।
[ଦଣ୍ଡ ଉପରେ ଦଣ୍ଡ, ଗୁରୁଭାର ନ୍ୟସ୍ତ କରିବା ।]

୨୧୮ । ବୋହୂ ଯାଉଥାଏ ସୁଅ ମୁହଁରେ, ପିମ୍ପୁଡ଼ି ଗାତରେ ଲଟେ ।
[ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ବହୁ ଅର୍ଥ ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଉଥିବା ବେଳେ ଅତି ସାମାନ୍ୟ ବିଷୟରେ କୃପଣତା ପ୍ରକାଶ ପାଇବା ।]

୨୧୯ । ବ୍ୟାଧି ଶେଷ, ଋଣ ଶେଷ, ଶତ୍ରୁ ଶେଷ ।
[ଏ ମାନଙ୍କୁ ନିପାତ ନ କଲେ ବିପଦରେ ପଡ଼ିବାକୁ ହୁଏ ।]

୨୨୦ । ବ୍ରହ୍ମା ବିଲବିଲେଇଲେ ବେଦ ।
[ପଦସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତି ଯାହା କହନ୍ତି ପଛକେ ତାକୁ ବେଦ ବାକ୍ୟ ଭଳି ଅଲଂଘନୀୟ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିନେବା ।]

୨୨୧ । ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ହୋଇ ପିଇଲ ଝଦୀ, ବିଧବା ହୋଇଣି ଲଗାଏ ମୁଦ୍ଧ,
ବଡ଼ପଣ ଥାଇ ନ କରେ ସିଦ୍ଧି, କହେ ଦନାଇ ଏ ନିର୍ଲଜ୍ଜ ବୁଦ୍ଧି । [ଦନାଇ ଦାସଙ୍କ ପହଲି]

୨୨୨ । ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ରଙ୍ଗା, ଝଣ୍ଟୁ ପରଙ୍ଗା, ଡହ ଡହ ଅମ୍ବିଳ ଶୀତଳ ଭଙ୍ଗା,
ସର୍ବି ଏ ବଡ଼ ମନ୍ଦ ।

୨୨୩ । ବ୍ରାହ୍ମଣ, ବଇଦ, ବରଷା, ବଢ଼ି,
ଦକ୍ଷିଣା ପାଇଲେ ଯାଆନ୍ତି ଛାଡ଼ି ।
[ଦକ୍ଷିଣା ପାଇଲେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ବୈଦ୍ୟ ବିଦାୟ ନେବା ପରି ଦକ୍ଷିଣା ପବନ ବୋହିଲେ ବର୍ଷା ଓ ବଢ଼ି ଛାଡ଼ିଯାଏ ।]

୨୨୪ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ରୂପ, ହଲ ଝୁଙ୍ଗୁ ଝୁଙ୍ଗୁ ଉପରେ ଘାସ,
ମହାନ୍ତ ରୂପ, ପିଣ୍ଡାରେ ବସ,
ବଙ୍ଗାଳ ରୂପ,ହୁକା ଗୁଡ଼ୁ ଗୁଡ଼ୁ ଖୁଁ ଖୁଁ କାଶ ।

୨୨୫ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଘରେ ଶୁଦ୍ର କୁଣିଆ । [ଅସୁବିଧା ଜନକ]

୨୨୬ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଭାତ, କପାଳେ ହାତ ।
[ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ କୃପଣତା ପ୍ରତି ଆକ୍ଷେପ ।

୨୨୭ । ବ୍ରାହ୍ମଣ କଳା, ଶୂଦ୍ର କପିଳା (କହର) କଙ୍କଡ଼ାଖିଆ ଓଡ଼,
ଏ ତିନିହେଁ ଆଗରେ ଚଲେଇ ପଛରୁ ହାଣନ୍ତି ଗୋଡ଼ ।
[ଏମାନେ ଅବିଶ୍ୱାସୀ]

୨୨୮ । ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ହାତରେ ଅଢ଼ା ।
[ଜ୍ୟୋତିଷ ମତରେ ଯେଉଁ ବର୍ଷ ଶନି ଗ୍ରହ ମିଥୁନ, କନ୍ୟା, ଧନୁ ଓ ମୀନ ରାଶିରେ ରହନ୍ତି ସେ ବର୍ଷ ପୃଥିବୀକୁ ଶସ୍ୟ ଯୋଗାଇବାର ଭାର ସାବିତ୍ରୀ ବା ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ହାତରେ ରହେ ଓ ଦେଶରେ ଘୋର ମହରଗ ପଡ଼େ ।]

—ଭ—

୧ । ଭଉଣୀ ଘରେ ଭାଇ, ଶ୍ୱଶୁର ଘରେ ଜ୍ୱାଇଁ, ପରଅଇଁଠା ଖାଇ ।

୨ । ଭଉଣୀ ରାଣୀ ହେଲେ ଭାଇ ନୁହେଁ ରଜା,
ଅଢ ସେରନ୍ତାରେ ବୋଲିବେ ରାଜାଙ୍କ ପରଜା ।

୩ । ଭଗାରି କାହିଁ ? ନାଁ ମା ପେଟରେ ।
[ଭାଇର ଶତ୍ରୁତା ଆଚରଣ ପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ୟ]

୪ । ଭଗାରି ନ ଥିଲେ ସାରାକାଳ ଭଗାରି ।

୫ । ଭଣ୍ଡାରି ହାତରେ ପଡିଛୁ ଚୁଟି,
ଯେଣିକି ଓଠାରେ ତେଣିକି ଉଠି ।
[କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଧୀନରେ ରହିବା ।]

୬ । ଭଣ୍ଡାରି ସବୁର ଗୋଡ଼ ଧୁଏ, ଭଣ୍ଡାରି ଗୋଡ଼ ଅଧୁଆ ରହେ ।

୭ । ଭଣ୍ଡାରି ବିଭାରେ ସମସ୍ତେ ଠାକୁର ।

୮ । ଭଣ୍ଡାରି, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ନାହାକ, ଜାଉ,
ଆଖି ଫିଟିଲେ ନ ମରନ୍ତି ଅଉ ।
[ଏମାନଙ୍କୁ ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ ପାଇଁ ବିଶେଷ ହଇରାଣ ହେବାକୁ ପଡ଼େ ନାହିଁ ।]

୯ । ଭଣ୍ଡାର ଦେଖିଲେ ଇଙ୍ଗୁରୁ ନଖ କଅଁଳେ ।
[ସୁଯୋଗ ମିଳିଲେ ସୁବିଧା ମାରି ନେବାର ଅଭିଳାଷ ପ୍ରତି ଉପଲକ୍ଷ୍ୟ ।]

୧୦ । ଭଣ୍ଡାର ଇଳାରେ ଯିବା । [ବ୍ୟର୍ଥ ହେବା]

୧୧ । ଭଲ ବେଳକୁ ସମସ୍ତେ, ମନ୍ଦ ବେଳକୁ କେହି ନୁହେଁ ।

୧୨ । ଭଲ ଲୋକରେ ଭଣ୍ଡିଆ ହେବା । [ଅପଦସ୍ତ ହେବା]

୧୩ । ଭଲ ରାମଚଣ୍ଡୀ ଭଲରେ, କଳାପାହାଡ଼କୁ ଦେଖିଲେ ବସାଇ ଭଲ ପାଣି ଆଣି ଗଲରେ ?
[କଳାପାହାଡ଼ ଓଡ଼ିଶାର ସବୁ ଦେବ ଦେବୀଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତିକୁ ଭାଙ୍ଗି ଖଣ୍ଡିଆ କରିଦେଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ରାମଚଣ୍ଡୀଙ୍କୁ ପାଇ ନ ଥିଲେ । ରାମଚଣ୍ଡୀ ପାଣି ଆଣିବା ବାହାନାରେ ମନ୍ଦିର ତ୍ୟାଗ କରି ଯାଇଥିଲେ ବୋଲି କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅଛି ।]

୧୪ । ଭାଇ ନୁହେଁ ଭଗାରି, ହାଟ ନୁହେଁ ହଟାରି ।

୧୫ । ଭାଇ ଘରକୁ ଭଉଣୀ ଗଲେ ସିନ୍ଦୁର ମଥାଏ ।

୧୬ । ଭାଇ ହିଂସାରେ ଲଙ୍କାଗଡ଼ ଇସି । (ପୌରାଣିକ ଉପାଖ୍ୟାନ)

୧୭ । ଭାଇକୁ ବାଣ୍ଟ, ମଡ଼ାକୁ କାଠ; ଘୋଡ଼ାକୁ ବାଗ ଶୀତକୁ ମାଠ ।

୧୮ । ଭାଇ ଭଗାରିରେ ଘର କରି, କିଏ ସେ ଅଛି ସତ ଧରି ।

୧୯ । ଭାଙ୍ଗକୁ ଚୂଡ଼ା ଘସା, ମାଉଁସକୁ ମଦ,
ଗଞ୍ଜାଇକୁ ଘିଅଲିଆ, ଅଫିମକୁ ଦୁଧ ।

୨୦ । ଭାଙ୍ଗିଲା କାଚ କି ଯୋଡ଼ ହୁଅଇ ?

୨୧ । ଭାତ ହାଣ୍ଡିରୁ ଗୋଟିଏ ଚିପିଲେ ସିଦ୍ଧ ।
[ଅଂଶ ବିଶେଷର ପରୀକ୍ଷାଦ୍ୱାରା ସମୁଦାୟ ବିଷୟର ସତ୍ୟାସତ୍ୟ ନିରୂପିତ ହୁଏ ।

୨୨ । ଭାତକୁ ଅଡ଼ୁଆ ଖଡ଼ା, ବାଟକୁ ଅଡ଼ୁଆ ବୁଢ଼ା ।

୨୩ । ଭାତରଙ୍କ ସଭାରେ ବସେ, ଲୁଗାରଙ୍କ କଣରେ ପଶେ ।

୨୪ । ଭାତ ମକ୍‌ମକାଏ କି ବୟସ ମକ୍‌ମକାଏ ।
[ଭାବଭଙ୍ଗୀ, ଚାଲିଚଳନ, ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପୁରୁଷର ବୟଃପ୍ରାପ୍ତିର ସୂଚନା ଦିଏ ।]

୨୫ । ଭାତ ଥିଲେ କେତେ ଭାତୁଆ ଆସନ୍ତି ।

୨୬ । ଭାତ ବାଣ୍ଟିଲେ ସହସ୍ରେ କୁଆ ।
[ପଇସା ଥିଲେ ଲୋକର ଅଭାବ ରହେ ନାହିଁ ।]

୨୭ । ଭାତ ନାହିଁ ଯାର ନାତ ନାହିଁ ତାର ।
[ଧନହୀନ ବ୍ୟକ୍ତି ଦୁର୍ବଳ ।]

୨୮ । ଭାତଖାଇ ଗୁଡ଼ଜଳ ହଗିବା ।

୨୯ । ଭାତ ମହୁରଗରେ ପଥର ଶସ୍ତା ।

୩୦ । ଭାଦ୍ରବ ମାସର ଖରା, ଅଳପଙ୍କ ଲୋକର ଚୋରା ।
[ଉଭୟେ କ୍ଷଣସ୍ଥାୟୀ ।]

୩୧ । ଭାରିଯା ଲାଗି ସାନଶଳାକୁ ଦଣ୍ଡବତ ।

୩୨ । ଭିକାରିକି କଥା କହନା, ମାଗିବ ଯେ,
ପିଲାକୁ କଥା କହନା ଲାଗିବ ଯେ ।

୩୩ । ଭିନେହେଲା ଭାଇ ପଡ଼ଶା ପଶାକୁ ଯୋଗ୍ୟ ନୁହଇ ।

୩୪ । ଭୀମବଳ କୁନ୍ତୀକୁ ଜଣା । [ପୌରାଣିକ ପ୍ରବଚନ]

୩୫ । ଭୁଞ୍ଜ, ଗିଳ, ଖା, ମଣୋହି, ଯୋଗାଣ, ଠା ।
[ଭାଷାଭିନ୍ନ ହେଲେହେଁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଏକ ।]

୩୬ । ଭୁରୁଡ଼ରେ ତ୍ରିଭୁବନ ଜୟ ।

୩୭ । ଭୁରିଶ୍ରବା ପାଗ ବାନ୍ଧ୍ ବାନ୍ଧ୍ ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧ ଶେଷ ।
[ପୌରାଣିକ ପ୍ରବଚନ । ଏକାନ୍ତ ଦୀର୍ଘସୂତ୍ରୀ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି କଟାକ୍ଷ ବଚନ ।]

୩୮ । ଭୁଲିଆ ବୁଣେ ଯୋତ, ପିନ୍ଧେ ଲେଙ୍ଗଡ଼ା ।

୩୯ । ଭେକଥିଲେ ଭିକ ମିଳେ ।

୪୦ । ଭୋକ ବାଉଳରେ ଗେଙ୍ଗୁଟି ଗିଳିବା ।

୪୧ । ଭୋକ ରଖି ଖା, ଭୋକ ଦେଖି ଖା, ଚଉଷଠି ରୋଗଙ୍କ ପାଖେ ନ ଯା । [ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟରକ୍ଷା ବଚନ]

୪୨ । ଭୋକେ ଓଡ଼ିଆ ନଦ ଯାଏ ।

୪୩ । ଭୋଗକରିବାକୁ ଜଣେ, ଖଟି ମରୁଥାନ୍ତି ପଣେ ।

୪୪ । ଭୋଗୀକୁ ଅସୁଖ ନାହିଁ, ରୋଗୀକୁ ମରଣ ନାହିଁ ।

୪୫ । ଭୋଜନ ଅନ୍ତେ ଜାତିକୁଳ ପଚାର (ବିଚାର) ।

୪୬ । ଭୋଜୀ ହୋଇଥିଲି ବରଷେ, ଧୋବି ହେଉଥାଇ ପୁରୁଷେ ।

୪୭ । ଭାଦ୍ରବ ମାସର ଖରା; ବାଘ ନାଇଁ ଖାଏ ଚରା ।
[ଭାଦ୍ରବ ମାସର ଖରା କାଟେ ।]

୪୮ । ଭାଦ୍ରବ ବଣ୍ଡି, ଅଶ୍ୱିନ ଗୁଣ୍ଡି ।
[ଭାଦ୍ରବ ମାସରେ ଧାନ ବଣ୍ଡା ସାଇ ଘାସ ବଣ୍ଡି କାଅରରେ ମଡ଼ାଗଲେ ଏବଂ ଅଶ୍ୱିନ ମାସରେ ଝିପି ଝିପି ବର୍ଷା ହେଲେ ଧାନଫସଲ ଭଲ ହୁଏ ।]

୪୯ । ଭୋଳାନାଥ ଯୋଗୀ, କର୍ପୂର ପାନ ଭୋଗୀ ।
[ଭଣ୍ଡ ତପସ୍ୱୀ ।]

—ମ—

୧ । ମଇଁଷି ଶିଙ୍ଗ ଫଟା, ଯୁଝିଲା ବେଳକୁ ଗୋଟା ।
[ବାହ୍ୟ ଶତ୍ରୁ ସମ୍ମୁଖରେ ଅଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ଭେଦଭାବ ଭୁଲି ସଙ୍ଘବଦ୍ଧ ଭାବରେ ପ୍ରତିରୋଧ କରିବା ।]

୨ । ମଇଁଷି ମଣେ ଲହୁଣୀଖିଆ , ଢୁଷୁରି ମଣେ ଧାଇଁ ।
[ଢୁଷୁରି ଜଗିବାଠାରୁ ମଇଁଷି ଜଗିବା କଷ୍ଟକର ।

୩ । ମଉନମୁହାଁଙ୍କ ପରତେ ନାହିଁ ।

୪ । ମକରରେ ମଙ୍ଗଳ ଥିଲେରେ ପୁତା,
ଦାସୀପୁଅ ହେଲେ ଧରଇ ଛତା । (ଜ୍ୟୋତିଷ ବଚନ)

୫ । ମଧଦେଶୀୟା ଅଖୁ ଖାଇଲେ ପିମ୍ପୁଡ଼ିଙ୍କୁ ରସ ନ ଥାଏ ।
[ଯେଉଁ ଦେଶରେ ଅଖୁ ହୁଏ ନାହିଁ ସେ ଦେଶର ଲୋକେ ଅଖୁ ଖାଇଲେ ଚେରକାଟିକରି ଖାଆନ୍ତି ।]

୬ । ମଙ୍ଗଳ ରାତି ବୁଧ ପାହାନ୍ତି, ଯେତେଣେ ଯାଇ ତେତେଣେ ଯଶ ପାଆନ୍ତି । (ମଙ୍ଗଳବାର ରାତି ବୁଧବାର ପାହାନ୍ତାରେ ଅନୁକୂଳ କଲେ ଯାତ୍ରା ଶୁଭ ହୁଏ ।)

୭ । ମଞ୍ଚା ବାନ୍ଧିଲି ବାଘ ପାଇଁ, ବାଘ ପଳାଇଲା ତରଳା ପାଇ ।

୮ । ମଞ୍ଜି ଗୁଣେ ଫଳ, ତୀର୍ଥଗୁଣେ ଜଳ ।

୯ । ମଟୁଆ ବଳଦ କରିବୁ ଯେବେ, ଜୀବ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ମରିବୁ ତେବେ ।

୧୦ । ମଜୁରି ପାଇଲେ ଖଜୁରି ଛାଡ଼େ ।

୧୧ । ମଠରେ ଖାଇ ଘଟରେ ଗଡ଼ଗଡ଼େଇବା ।
[ଚିନ୍ତାଶୂନ୍ୟ ଭାବରେ କାଳଯାପନ କରିବା ।]

୧୨ । ମଠ ଚାକରିଆ ହୋଇବୁ, ଲୋକ ଅତୁରିଆ ନୋହିବୁ,
ଘଣ୍ଟି ବାଜିବାକୁ ଚାହିଁବୁ, ମଠ ମଠ କରି ଖାଇବୁ,
ମଠଟି ଭିତରେ ମାଠଟି ଘୋଡେଇ କାଠଟି ପରି ଶୋଇବୁ ।
[ଆମ ଦେଶର ସଦାବ୍ରତ ମଠମାନଙ୍କରେ ଚାକରି କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ବିଳମ୍ବରେ ଖାଇବାକୁ ମିଳିବାର ଅନୁଭବ ।]

୧୩ । ମଢ଼ ଯେଉଁଠି ଶାଗୁଣା ସେଇଠି ।

୧୪ । ମଣିଷ ଫୁଲଇ ଖାଇଲେ ଭାତ, ଷେତ ଫୁଲିଥାଏ ଖାଇଲେ ଖତ । [କୃଷିବଚନ]

୧୫ । ମଣିଷ ଭୁଷ୍କା ହେଲେ ମଲା, ଭାଙ୍ଗ (ଧୂଆଁପତ୍ର) ଫଷ୍କା ହେଲେ ଗଲା ।

୧୬ । ମଣିଷ ବସିଲେ ଜଣାଯାଏ, ସୁନା କଷିଲେ ଜଣାଯାଏ ।
[ଚାଲି ଚଳନରୁ ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରକୃତି ଜଣାଯାଏ ।]

୧୭ । ମଣିଷ ଗୋଟିକେ ପ୍ରକୃତି ଗୋଟିଏ ।

୧୮ । ମଣିଷ ଯାକରେ ଲଣ୍ଡା ବଟୋଳ,
ବ୍ରାହ୍ମଣ ଯାକରେ ପଣ୍ଡା ବଟୋଳ ।

୧୯ । ମଣି କାଞ୍ଚନ ସଂଯୋଗ । (ଦୁଇଟି ଉପଯୁକ୍ତ ବସ୍ତୁର ମିଳନ)

୨୦ । ମଦ ଖାଇ ମଦ ବୋଲି ହେବା । (ନିଶାରେ ଚୁର ହେବା)

୨୧ । ମଦ ଖାଇବ ବୋଲି କଣ ଦାନ୍ତରେ ବୋଲା ହେବ ?

୨୨ । ମଦଘଡ଼ା, କାମ ସରିଲେ ଗଡ଼ଗଡ଼ା ।
[ମଦଗଡ଼ା ପରି କାର୍ଯ୍ୟ ସିଦ୍ଧି ପରେ ଉପକରଣକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବା ।]

୨୩ । ମଦନ ଖଟୁଆ, ପାନ ନାହିଁ, ଗୁଆ ନାହିଁ ଖାଲି ବଟୁଆ ।

୨୪ । ମନ ଚଙ୍ଗା ଥିଲେ ଗଡ଼ୁଆ (ଗାଡ଼ୁଆ) ଗଙ୍ଗା ।

୨୫ । ମନ ଜଗତି ଉପରେ ଥାଏ, କର୍ମ ବାଇଲା ବସ୍ତୁଥାଏ ।

୨୬ । ମନ ଦୃଢ଼ ଥିଲେ ଦାଣ୍ଡ ସାହିରେ ଘର ।

୨୭ । ମନଫୁଲଣିଆ ଗୀତ ଗାଏ, ରସିକା ନାଣ୍ଡ ବାପ ଘର ଯାଏ ।

୨୮ । ମନରେ ନାହିଁ କି, ମାଳାରେ ନାହିଁ; ଭଜ ଭଜ କରି ପାଇବୁ କାହିଁ ?

୨୯ । ମଣିଷର ସବୁ କହିବ, ମରମ କହିବ ନାହିଁ ।

୩୦ । ମଣିଷ ମାୟାରେ ଦେବତା ପଶି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।

୩୧ । ମନ ଲୋଡ଼ୁଛୁ, ମନ ଲୋଡ଼ିଲେ କିଏ ଦେଉଛୁ ?

୩୨ । ମନକୁ ଜିଣିଲେ ମୁନି ।

୩୩ । ମନେ ମନେ କାଣି ପିଠା ଖାଉଛୁ । (ବ୍ୟଙ୍ଗ)

୩୪ । ମନେ ମନେ ଉଆ ଖାଇବା । (ବ୍ୟଙ୍ଗ)

୩୫ । ମନବୋଧ ଚଉତିଶା ପଢ଼ାଇବା ।
[ବୃଥା ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେବା ।]

୩୬ । ମନ ଭାଙ୍ଗିଲେ ଚୋପରା, ହାଣ୍ଡି ଭାଙ୍ଗିଲେ ଖପରା ।

୩୭ । ମନ୍ଦ ମନ୍ଦ ପୂବେଇ ବାଆ, କୋଡ଼ାକୋଡ଼ା ମେଘର ଶାଆ,
ଶଶୁରକୁ ବୋଲ ବାନ୍ଧୁ ଓଳି, ଅଜ ନ ବର୍ଷୁ ବର୍ଷିବ କାଲି ।

୩୮ । ମରିଚ ଗ୍ଲେବାଇ ଅଖିରୁ ଲୁହ ଗଡ଼ାଇବା ।
[କାନ୍ଦର ଛଳନା କରିବା]

୩୯ । ମଳ ଢ଼ିହକୁ ବଳ, ମଳ ଢ଼ିହକୁ କାଳ ।
[କୋଷ୍ଠ ପରିଷ୍କାର ହେଲେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଭଲ ରହେ, ଏବଂ ବହୁତ ଝାଡ଼ା ହେଲେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟହାନୀ ଦେହ ଖରାପ ହୁଏ ।]

୪୦ । ମଲା ପୁଅ ମଧୁସୂଦନ ।
[ଯେଉଁ ପିଲା ଶିଶୁ ଅବସ୍ଥାରେ ମରେ ସେ ହୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ ଓ ସୁନ୍ଦର ହୋଇଥାଏ ।]

୪୧ । ମଲା ପୁଅ ସୁନ୍ଦର, ପଳାଇଲା ମାଛ ବଡ଼ ।
[ହୃତ ବସ୍ତୁକୁ ମନୁଷ୍ୟ ସବୁବେଳେ ବଡ଼ କରି ଦେଖାଏ ।]

୪୨ । ମଲା ନାଁ, ଜନ୍ମ ପାଞ୍ଜିରୁ ଗଲା ।

୪୩ । ମଲା ପୁଅର ଗଲା ଗ୍ରେଠ ।

୪୪ । ମଲା ବେଳକୁ ହନୁ ସତ କହିଲା ।
[ମୃତ୍ୟୁ ସମୟରେ ସତ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିବା ପ୍ରତି ଉପଲକ୍ଷ ।]

୪୫ । ମଲା ମୁଣ୍ଡ ପଶ୍ଚିମକୁ ନଇଲେ ଉତ୍ତରକୁ ।
[ପଶ୍ଚିମକୁ ବା ଉତ୍ତରକୁ ମୁଣ୍ଡ କରି ଶୋଇଲେ ଅକାଳ ମୃତ୍ୟୁ ଘଟେ ।] (ଲୌକିକ ବିଶ୍ୱାସ)

୪୬ । ମଲା ଘୋଡ଼ାର ଠାଙ୍କ ମାପିବା । (ବ୍ୟର୍ଥ ପ୍ରଯତ୍ନ)

୪୭ । ମରେ ଗାଣ୍ଡି କଦର ଛାଡ଼େ ନାହିଁ ।

୪୮ । ମରେ ହଂସ, ନ ଖାଏ ଟେଗା ମାଂସ ।

୪୯ । ମରିବ ବୋଲି କଣ କତରା ଘୋଡ଼ାଇ ହୋଇ ଶୋଇବ ।
[ମୃତ୍ୟୁକୁ ଅକାରଣ ଭୟ କରିବା ।]

୫୦ । ମଲାଠାରୁ ଘୋଷରା ବାଧେ ।
[ମୃତ୍ୟୁଠାରୁ ଜଞ୍ଜାଳରେ ପଡ଼ି ହନ୍ତ ସନ୍ତ ଓ ଛଟ ପଟ ହେବା ଅଧିକ ଦୁଃଖଦାୟକ ।]

୫୧ । ମଲ୍ଲ ମଣିଷର ଲୁହାର ଆଖି । (ଲୌକିକ ବିଶ୍ୱାସ)

୫୨ । ମଲ୍ଲୀକି ଚମ୍ପା ପାଟି ନ ଫିଟାଇବା । (ନୀରବତା ଅବଲମ୍ବନ)

୫୩ । ମଲ୍ଲ ଲୋଡ଼ୁଥିଲା ପଇଡ଼ ପାଣି,
ବଇଦ ବୋଇଲା ଦିଅ ତୋରାଣି ।

୫୪ । ମଳି ସାଙ୍ଗେ ନକର କଳି, ମାଘ ଗଲେ ଫଗୁଣକୁ ପଡ଼ିବ ଝଡ଼ି । [ବସନ୍ତ ପବନ ବାଜିଲେ ଦେହ ମଳି ଉପୁଡ଼ିଯାଏ ।]

୫୫ । ମଲେ ମହୁରଗ କସ କରିବ । [ନୈରାଶ୍ୟ]

୫୬ । ମଲେ ମରିବ, ଗୁରିଭାଇଙ୍କ କାନ୍ଧରେ ଯିବ ।

୫୭ । ମଶୁରି ପାଖରେ ଘୁଷୁରି ଶୁଏ ନାହିଁ ।
[ମଶାରି ବାହାରେ ଶୋଇଲେ ବେଶୀ ମଶା କାମୁଡ଼ନ୍ତି ।]

୫୮ । ମୟୂର ବେଶ ପଡ଼ିଲା ବେଳକୁ ପେଚା ରଜା ହେବା ନ୍ୟାୟ ।
[ନିଜର ଆଳସ୍ୟପରାୟଣତା ହେତୁ ସୁଯୋଗ ହରାଇବା ।]

୫୯ । ମହୁରଗରୁ ଯାଇ କାନ୍ତାରରେ ପଡ଼ିବା ।
[ଗୋଟିଏ ବିପଦରୁ ଯାଇ ଅନ୍ୟ ଏକ ବିପଦରେ ପଡ଼ିବା ।]

୬୦ । ମହାନ୍ତି କଉଡ଼ି ନିଅଁ ଖାଏ, ବଙ୍ଗାଳି କଉଡ଼ି ମାଟି ଖାଏ ।
[ମହାନ୍ତିମାନେ ବିବାହାଦିରେ ବାଣ ପୋଷଣିରେ ଏବଂ ବଙ୍ଗାଳିମାନେ ଦୁର୍ଗା ପୂଜାରେ ବହୁତ ଅର୍ଥ ବ୍ୟୟ କରନ୍ତି ।]

୬୧ । ମହାନଦୀ ସଙ୍ଗେ ଜୋରି, ଲୁହାକୁ ନେଇଣ ମୂଲ କରୁଥିଲେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ସଙ୍ଗେ କି ତୁଲ ?

୬୨ । ମହାପ୍ରସାଦ ଚରଣେ ପାଇଲେ ସେ ଭରଣେ ପାଇଲେ ସେ ।
[ମହାପ୍ରସାଦ ସେବାରେ ଅଳ୍ପ ବହୁତ ଭେଦ; ବିଚାର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ ।]

୬୩ । ମା ବାପଠାରୁ ସୋଦର ନାହିଁ ।
ଅଖୁ ଗୁଡ଼ଠାରୁ ମଧୁର ନାହିଁ ।

୬୪ । ମା ଅରକ୍ଷେ ଗୋଟିଏ, ତୁଣ୍ଡ ଅରକ୍ଷେ କୋଟିଏ ।
[ନିଜର ବ୍ୟବହାର ଓ ମିଷ୍ଟାଳାପଦ୍ୱାରା ମନୁଷ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପୁଏ ଭଳି ଅପଣାର କରି ପାରିବ ।]

୬୫ । ମା ଛେଉଣ୍ଡ, ବାପ ଛେଉଣ୍ଡ ଯ୍ୟାଠଉଁ ବଳି ଅଉ କି ଦଣ୍ଡ !

୬୬ । ମା ନଥିଲେ ମାଉସୀ, ଗାଈ ନଥିଲେ ମଇଁଷି ।

୬୭ । ମା ମଲା ପୁଅର କି ଷଠୀ ଘର ?
[ଘୋର ବିପଦ ବେଳେ କୌଣସି ଉତ୍ସବ ପାଳନ ପାଇଁ ଅବକାଶ ନଥାଏ ।]

୬୮ । ମା ନ ଥିଲେ ମାଉସୀ ପୋଷେ, ବାପ ନ ଥିଲେ ପିଉସା ପୋଷେ ।

୬୯ । ମା ଗାଳି ଦାଣ୍ଡ ଧୂଳି ।
[ମାତାର ଅଭିଶାପ ସନ୍ତାନଙ୍କ ଉପରେ ପଡ଼େନାହିଁ ।]

୭୦ । ମା ଗାଳି ପାଣିର ଗାର,
ବାପର ଗାଳି ବଜ୍ରର ଧାର ।

୭୧ । ମା ପେଟ କୁମ୍ଭାର ଉହା ।
[ଭଲ ମନ୍ଦ ସବୁ ଏଥିରୁ ବାହାରେ ।]

୭୨ । ମାର ଖୁଦ କୁଣ୍ଡା, ବାପର ସୁନା ମୁଣ୍ଡା ।

୭୩ । ମା ଝିଅ ଦୁହେଁ ଦେଉଳେ ପଶିଲେ,
ଯେଝା ସୁଖ ସିଏ ମନାସିଲେ ।

୭୪ । ମା ଜାଣେ ସିନା ପୁଅର କଥା, ଗରଭ ଅନ୍ତର ପୋଡ଼େ ତାର ।

୭୫ । ମା ଗଙ୍ଗା ଜାଣନ୍ତି ।
[ଯାହା ମନୁଷ୍ୟ ବୁଦ୍ଧିର ଅଗମ୍ୟ ।]

୭୬ । ମା କୁ ଝିଅ, ଘାକୁ ଘିଅ ।

୭୭ । ମାର ଅଧା ମାଉସୀ, ବାପର ଅଧା ପିଉସୀ ।

୭୮ । ମା ଡାହାଣୀ ହେଲେ ପୁଅକୁ ଲୁଚେଇବ ?
[ଆତ୍ମୀୟ ଲୋକେ ଶତ୍ରୁତା ଆଚରଣ କଲେ ଆତ୍ମରକ୍ଷା ଅସମ୍ଭବ ।]

୭୯ । ମା କହେ ମୋ ପୁଅ ବଢୁଛି, ଯମ କହେ ତୋ ପୁଅ ଛୁଟୁଛି ।
[ମନୁଷ୍ୟ ଆଜନ୍ମରୁ କ୍ରମଶଃ ମୃତ୍ୟୁର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହୁଏ ।]

୮୦ । ମା ଖୋଜେ ପେଟ, ମାଇପ ଖୋଜେ ଗେଣ୍ଠ ।

୮୧ । ମା ଡାହାଣୀ କି ପୁଅ ମଢୁଆ, ଘର ଭାଙ୍ଗନ୍ତି ପଣି ଭେକୁଆ ।

୮୨ । ମା ଧାନକୁଟୀ ପୁଅ ନାଗର ।

୮୩ । ମାଇପି କଥା, ପାଣି ବାରତା, ଏହା ନଶୁଣିବ କାନେ;
ଯେବେ ଶୁଣୁଥିବ କାନେ, ମନ ଦେଇଥିବ ଆନେ ।

୮୪ । ମାଇପ ଅଗରେ ପାଇକ ପଣ, ଦାଣ୍ଡକୁ ଯିବାକୁ ନଥାଏ ଠାଣ ।

୮୫ । ମାଆ ମାଇପ ଝିଅ, ଯୁାଙ୍କର ଉପରେ ଲହ ।
[ଲୋକେ ଦୋଷୀର ମା, ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ଝିଅକୁ ଲଗାଇ ଗାଳି ଦିଅନ୍ତି ।]

୮୬ । ମାଇଲା ଘରେ ଭୂତ ନ ପଶେ ।
[ଦୁଷ୍ଟ ଲୋକକୁ ଭୂତ ମଧ୍ୟ ଭୟ କରେ ।]

୮୭ । ମାଇକିନିଆ ଝିଅ ବୁଢ଼ି ଅସୁରୁଣୀ ।
[ଝିଅମାନେ ଶୀଘ୍ର ଶୀଘ୍ର ବଢ଼ିଯିବା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପ୍ରବାଦ ।]

୮୮ । ମାଇଚଅ ଗୋଟଖେଇ ସାହୁ, ମାଇପ ହାତରୁ କହୁଣି ଖାଉ ।
(ବ୍ୟଙ୍ଗ)

୮୯ । ମାଈ ନୁହେଁ କି ଗାଈ ନୁହେଁ । [ଅଯୋଗ୍ୟ, ଅକର୍ମଣ୍ୟ]

୯୦ । ମାଇଁକୁ ଲୋଭ, ମାମୁଁକୁ ଲୋଭ । [ଉଭୟ ପଦାର୍ଥର ଆଶା]

୯୧ । ମାଇଁ ଗୋ ମାଇଁ, ପସରା ଯାକ ତୋର, ଛୁଇଁବୁ ନାହିଁ ।

୯୨ । ମାଉସୀ ମା, ଖଇବେଳେ ଦିଏ ଟଣ୍ଡିଆ ଦା' ।

୯୩ । ମାଙ୍କଡ଼ ବାଅଁଶରେ ପୂଜା ରକତ ନାହିଁ ।

୯୪ । ମାଙ୍କଡ଼ ହାତରେ ଶାଳଗ୍ରାମ, ହଲାଇ ହଲାଇ ନିଏ ପ୍ରାଣ ।
[ଅଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ହାତରେ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ବସ୍ତୁର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ।]

୯୫ । ମାଗଣାକୁ କି ମହରଗ ?
[ଯାହା ବିନା ପଇସାରେ ମିଳେ ତାହା କଦାପି ମହର୍ଗ ନୁହେଁ ।]

୯୬ । ମାଗି ଆଣିଲା ଡଅଣ ଗୋଡ଼ଙ୍କାଏ । (ଯଥେଷ୍ଟ ନ ହେବା)

୯୭ । ମାଗି ଆଣିଲା ଡଉଣୀ, ଶିଖେଇ ଦେଲା ବୁଦ୍ଧି ।

୯୮ । ମାଗିଖାଏ ସେ ଲାଗେ ନାହିଁ, ଲାଗିଖାଏ ସେ ମାଗେ ନାହିଁ ।
[ଭିକ୍ଷୁକ ଓ ପରିଶ୍ରମୀ ବ୍ୟକ୍ତିର ତୁଳନା ।]

୯୯ । ମାଗିଖିଆ ଢଙ୍ଗରେ ତିନି ଡଉଣି ସାତ ଭଜା ।

୧୦୦ । ମାଗିଖିଆଙ୍କର ଗୁଡ଼ର ବଡ଼, ବାଳିଙ୍କି କାଟନ୍ତି ସାତ ଶଗଡ଼ ।

୧୦୧ । ମାଗି ଓଲଗି ଯାଚ କଲ୍ୟାଣ । (ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି)

୧୦୨ । ମାଘ, ଶୀତ ହୁଏ ବାଘ ।
[ମାଘ ମାସରେ ଶୀତ ପ୍ରକୋପ ସବୁଠାରୁ ବେଶୀ ।]

୧୦୩ । ମାଘ ମାସରେ ନିଆଁ, ମିଠାଠାରେ ସ୍ନେହ, ମୁଣ୍ଡି ଖଇଛଡ଼ାକୁ
ମୁଢ଼ି ମୁଆଁ, ସଖି ଗୋ ଭଲ ଏ ।

୧୦୪ । ମାଘ ବରଷା, ମା ପରଶା ।

୧୦୫ । ମାଘ ବରଷେ, ସୁନା ଝରେ,
ଚଷାର ମାଇପ ଖିଲ୍ ଖିଲ୍ ହସେ ।
[ମାଘମାସରେ ବର୍ଷା ହେଲେ ଭଲ ଫସଲ ହୁଏ ।]

୧୦୬ । ମାଘଚକଟା, ଫଗୁଣଫଟା, ଚଇତେ ଝାଞ୍ଜି,
ତେବେ ସେ ଜାଣିବ ମୁଗର ପାଞ୍ଜି ।
[ମାଘମାସରେ ଭଲ ବର୍ଷା, ଫାଲ୍‌ଗୁନରେ ଟାଣ ଖରା, ଏବଂ ଚୈତ୍ରରେ ଝାଞ୍ଜିପବନ ବହିଲେ ମୁଗଫସଲ ଭଲ ହୁଏ ।]

୧୦୭ । ମାଘ ମଇଁଷି, ଭାଦ୍ରଅ ଗାଈ,
ଶ୍ରାବଣ ଘୋଡ଼ୀ ଗୋସିଆଁ ଖାଇ ।
[ଏ ସବୁ ଅଶୁଭକାରକ ।]

୧୦୮ । ମାଘର ଜାଡ଼ ଭାଙ୍ଗେ ହାଡ ।

୧୦୯ । ମାଘ ସପ୍ତମୀ ଖସା ଜାଉ, ଶିମ୍ବରାଇତା ପାଖେ ଥାଉ ।

୧୧୦ । ମାଘେ ବରକୋଳି ମକରେ ମୂଳା, ଗୋରୁ ମାଉଁସ ପୂଳା ପୂଳା ।
[ମାଘରେ ବରକୋଳି, ମୂଳା ଖାଇବା ନିଷେଧ]

୧୧୧ । ମାଘେ ଶୀତ, ମେଘେ ଶୀତ ।

୧୧୨ । ମାଛ ଖାଇଲା ଓଧ, ବାଛୁ ରଖିଲା ଗେଣ୍ଡା,
ଜାଡଅ ପୁରୁଷ ହାତୀଅଟାଏ ଏବେ ହୋଇଲା ମେଣ୍ଢା ।

୧୧୩ । ମାଛକୁ ବାଘ ମାଙ୍କଡ଼ସା ।

୧୧୪ । ମାଛୁ କି ମ ନ କହିବ। [নিগ্ৰହ ବ୍ୟକ୍ତି]

୧୧୫ । ମାଛୁ ମରି ଯାଇଛୁ । [ଘୋର ନୀରବତା]

୧୧୬ । ମାଛି ମାରି ହାତ ଗନ୍ଧେଇବା ।
[କ୍ଷୁଦ୍ର ଦୁର୍ବଳ ପ୍ରାଣୀର ଅନିଷ୍ଟ ସାଧନର ନିରର୍ଥକତା]

୧୧୭ । ମାଛ ଧରି ଅଣିଲେ ବାପ ମୋର,
ସାପ କାମୁଡ଼ିଲେ କରମ ତୋର ।

୧୧୮ । ମାଛ ଖାଇବ ଇଲସି, ଗୃହକରି କରିବ ତୁଳସି ।

୧୧୯ । ମାଛ ଯାକରେ ଫଲି, ଛୋପରି ଯାକରେ ଶାଳୀ ।

୧୨୦ । ମାଛ ତେଲରେ ମାଛ ଭାଜିବା ।
[ପରଠାରୁ ଧନ ଅଣି ସେହି ଧନ ସାହାଯ୍ୟରେ ତାର ଅନିଷ୍ଟ
ସାଧନ କରିବା ।]

୧୨୧ । ମାଟି ବିରାଡ଼ି କି ମାଛ ଖାଏ ?

୧୨୨ । ମାଟିର ମହାଦେବ ପଞ୍ଚାମୃତରେ ମିଳାଇ ଯାଆନ୍ତି ।

୧୨୩ । ମାଟିଅ ଭିତରେ ପଶିଲେ ଯମ,
ଦାସୀପୁଅ ହେଲେ ରାଜାର ସମ ।
[କୁମ୍ଭ ରାଶିରେ ଶନି ଗ୍ରହ ଯାହାର ଥିବ ସେ ଦାସୀପୁଅ
ହେଲେ ମଧ୍ୟ ରାଜା ହେବ ।]

୧୨୪ । ମାଡ ମାରିକି ବାନ୍ଧି, କଜଡ଼ି ନେବ ଛନ୍ଦ ।

୧୨୫ । ମାଡ଼କୁ ମହାଦେବ ଡରନ୍ତି ।
[ଦୁଷ୍ଟଲୋକଙ୍କୁ ସମସ୍ତେ ଭୟ କରନ୍ତି ।]

୧୨୬ । ମାଡ଼ ସର୍ବ ଜାଣେ [ମାଡ଼ ଦ୍ୱାରା କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ କରିବା]
୧୨୭ । ମାଡ଼ଖିଆ ମହାଦେବ, ମାଡ଼ ଖାଇଲେ ବରଦେବ ।
[ମାଡ଼ ଧମକ ଦେଇ କାମ ହାସଲ କରିବା ।]
୧୨୮ । ମାଡ଼ୁଆ ଠାକୁରକୁ କହୁଣିଆ ପୂଜାରୀ ।
୧୨୯ । ମାଣ୍ଡିଆ ଜାଉ ଖୋଇବ ଯେ,
ରାତରେ ହଗେଇ ନେବ ସେ ।
୧୩୦ । ମାଣ୍ଡି ଉପରେ ମୁଣ୍ଡ ଢୋଉବା ।[ଦୁଃଖର ଛଳନା କରିବା ।]
୧୩୧ । ମାଥେ କାପଡ଼ ପାଏ ତେଲ, ବଇଦ ସଙ୍ଗତେ କରିବ ଟେଲ୍ ।
[ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ରକ୍ଷା ପ୍ରବଚନ]
୧୩୨ । ମାଥିଆ ଭୋଇ, ସବୁଥିକି ହୋଇ ହୋଇ ।
[ସବୁକଥାରେ ବିନା ବିଚାରରେ ହଁ ଭରିବା ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି କଟାକ୍ଷ ବଚନ ।]
୧୩୩ । ମାନିଲେ ଦେବତା, ନ ମାନିଲେ ପଥର ।
[ଦେବତ୍ୱ ଭକ୍ତର ନିଷ୍ଠା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ।]
୧୩୪ । ମା ପରଶା, ରାତି ବରଷା । [ଉଭୟ ହିତକର]
୧୩୫ । ମା'ପ ନଥାଇ କଥା, ତେଲ ନଥାଇ ମଥା । [ତୁଳନା]
୧୩୬ । ମାମୁ ମାଇଁ ଦ ପରାଣୀ । [ଅପତ୍ୟହୀନ ଦମ୍ପତି]
୧୩୭ । ମାମୁ ଘର ଭାତ, କୁମୁଟି ଘର ଖଲି । [ଉଭୟେ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ]
୧୩୮ । ମାମୁ ଘର ଦେଖିବା । [କାରା ବାସ]
୧୩୯ । ମାରଗଲେ ମହାପାତ୍ରେ, ଗୁହିଁ ଥିଲେ ଭଲକା ।
[ଜଣେ ଗୁହିଁ ରହିଥିବା ବେଳେ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ଲୁଟି ଖାଇଯିବା ।]

୧୪୦ । ମାର୍କଣ୍ଡେଶ୍ୱର ଭଣ୍ଡାରି ।
[ପୁରୀର ମାର୍କଣ୍ଡେଶ୍ୱର ତୀର୍ଥରେ ଭଣ୍ଡାରିମାନେ ଅଧିକ ଅର୍ଥପ୍ରାପ୍ତି ପାଇଁ ଗୁଡ଼ିଏ ଯାତ୍ରୀଙ୍କର କ୍ଷୌର କାର୍ଯ୍ୟ ଏକାବେଳକେ ଆରମ୍ଭ କରି ଦେଇ ଧୀରେ ଧୀରେ ଶେଷ କରନ୍ତି । ସେହିପରି ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ କାର୍ଯ୍ୟର ଦାୟିତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ କରି କୌଣସିଟିକୁ ଶେଷ ନ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ଆକ୍ଷେପ ।]

୧୪୧ । ମାରନା ମୁଁ ମଲିଣି, ଦାପ ଲଗାଇ ଦେଖନା ମୁଁ ଶୁଖା ପୋଇଖାଡ଼ି ହେଲିଣି । [ଦୋଷ ସ୍ୱୀକାର କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ପୁନର୍ବାର ଦଣ୍ଡ ବିଧାନ ଅନ୍ୟାୟ ।]

୧୪୨ । ମାର ମାର ଭଣ୍ଡାରିଅକୁ ମାର ।
[ନିର୍ବାହ ଦରିଦ୍ର ଲୋକକୁ ଶାସ୍ତି ଦେବା ।]

୧୪୩ । ମାରେ ତ ହାତୀ, ଲୁଟେ ତ ଭଣ୍ଡାର । [ଏଥିରେ କୃତିତ୍ୱ ଅଛି]

୧୪୪ । ମାର ଡାଲ, ଉଠା ଥାଲ ।
[କୌଣସି ପ୍ରକାର ପୂଜା ବଢ଼ାଇବା ।]

୧୪୫ । ମାଳୀ କ ଛେଳି ଅଡ଼ୁଆ ।

୧୪୬ । ମାଳି ଟେକିଲେ କି ପାପ ଛାଡ଼େ ?

୧୪୭ । ମାଳୀ ଘରର ଛେଳି, କୁମ୍ଭାର ଘର ଘୋଡ଼ା ।
ତନ୍ତୀ ଘରର ମାଙ୍କଡ଼ ତିନିହେଁ ଘରପୋଡ଼ା ।
[ଏ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବିଶେଷ କ୍ଷତି ହୁଏ ।]

୧୪୮ । ମାରେ ହରି ରଖେ କିଏ, ରଖେ ହରି ମାରେ କିଏ ?

୧୪୯ । ମାହାନ୍ତି ଜାତି, ଉଧାର ପାଇଲେ କିଣନ୍ତି ହାତୀ,
ସୁଝିଲେ ସୁଝିବେ ପୁଅଙ୍କ ନାତି ।

୧୫୦ । ମାହାକିଅଙ୍କର ଗୁଡ଼ର ବେଶି ।

୧୫୧ । ମାହାଲିଆ ମୁକୁନ୍ଦ ଦେବ । (ମୁକୁନ୍ଦା)

୧୫୨ । ମାହାଲିଆ ଗୋରୁର ଦାନ୍ତ ଦେଖା ।

୧୫୩ । ମାହାଲିଆକୁ ଡାକ ପଡ଼ୁଛି କାହାଲିଆକୁ ।

୧୫୪ । ମିଳିଲେ ବାଘର ଅହାର, ନ ମିଳିଲେ ସାପର ଅହାର ।
[ମିଳିଲା ବେଳେ ବାଘଭଳି ବହୁତ ଖାଇ-ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବା ଓ
ନ ମିଳିବା ବେଳେ ସାପଭଳି ପବନାହାରୀ ହେବା ।]

୧୫୫ । ମୁଖ ଫିଟିଲେ ଦୁଃଖ ଯାଏ ।

୧୫୬ । ମୁଣ୍ଡକାଠଠାରୁ ଶାସ୍ତି ନାହିଁ ।

୧୫୭ । ମୁଣ୍ଡ ଦେଇଥିଲେ ତୁଣ୍ଡ ଖାଏ,
ପର ଦେଇଥିଲେ ଜଉଜ ଥାଏ ।

୧୫୮ । ମୁଣ୍ଡ ଅରଜିଲେ ତୁଣ୍ଡ ଖାଏ ।

୧୫୯ । ମୁଣ୍ଡବାଳ ଲମ୍ବ ଲମ୍ବ ପାଚିଲେ ଝଡ଼ିଯାଏ,
ଆଖିବାଳ ସାନ ସାନ ବୁଢ଼ା ଦିନେ ଶୋଭା ପାଏ ।

୧୬୦ । ମୁଖେ ମଧୁ ମଧୁ ପେଟେ ଛୁରୀ । [କପଟାଚାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି]

୧୬୧ । ମୁଁ ତ ଖାଏ ମୋର ଭାତ, ତୋର କିଆଁ ଗାଲରେ ହାତ ?
[ଈର୍ଷାପରାୟଣ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି କଟାକ୍ଷ ବଚନ ।]

୧୬୨ । ମୁଣ୍ଡଝାଳ ତୁଣ୍ଡରେ ମାରିବା । [କଠିନ ପରିଶ୍ରମ କରିବା]

୧୬୩ । ମୁଣ୍ଡରେ ତେନ୍ତୁଳିଆ ବିଛା କାମୁଡ଼ିବା ।
[ଘୋର ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତାରେ ପଡ଼ିବା ।]

୧୬୪ । ମୁଣ୍ଡକୁ ହାତ ପାଇବା । [ଆତ୍ମନିର୍ଭରଶୀଳ ହେବା ।]

୧୬୫ । ମୁଣ୍ଡରେ ତମ୍ବା ପାତିଆ ବାନ୍ଧି ରହିବା ।
[ଚିରଦିନ ବଞ୍ଚିରହିବା ପାଇଁ ଆଶା ପୋଷଣ କରିବା ।]

୧୬୬ । ମୁହେଁ ଲାଜ, ପେଟେ ଭୋକ ।

୧୬୭ । ମୁହେଁ ମୁହେଁ ମୁହାଁଣ, ପଛ କଲେ ନାରଣ ।

୧୬୮ । ମୁହେଁ କହିଲେ ମନଧରା, ପଛେ କହିଲେ ଚୋପରା ।

୧୬୯ । ମୁହଁରୁ ପାଣି ଛାଡ଼ି ଯିବା । [ନିର୍ଲଜତା]

୧୭୦ । ମୁହଁରେ ତୁଣ୍ଡି ବାନ୍ଧିବା ।
[ବାଧ୍ୟହୋଇ ନୀରବତା ଅବଲମ୍ବନ କରିବା ।]

୧୭୧ । ମୁହଁରେ ବାଡ଼ବତା ଦେବା ।
[ଜବରଦସ୍ତି ପାଟି ବନ୍ଦ କରିବା]

୧୭୨ । ମୁହଁ ଓଳାଅ କରିବା । [ମନ ଦୁଃଖ କରିବା]

୧୭୩ । ମୁଛୁକିହସା ହସଇ ଯେ, ଠକଙ୍କ ଗୁରୁଗୋସେଇଁ ସେ ।

୧୭୪ । ମୁହଁଟି ଶୁଖିଲା, ଦାନ୍ତଟି ଚେପା, ଗଡ଼ା କାଟିଥାଏ ସରୁ,
ଏ ତିନିଟି ଲକ୍ଷଣେ ଜାଣିବ ଘରବୁଡ଼ାଙ୍କର ଗୁରୁ ।

୧୭୫ । ମୂର୍ଖକୁ ଠେଙ୍ଗା ବୁଝାଏ ।

୧୭୬ । ମୂର୍ଖଠାରୁ ଶୁଖିଲା କାଠ ସହସ୍ରେ ଗୁଣେ ଭଲ ।

୧୭୭ । ମୂର୍ଖ ପୁଅ, ବିଧବା ଝିଅ, ବିନା ନିଆଁରେ ଦହନ୍ତି ଦେହ ।

୧୭୮ । ମୂଳରୁ ମାଇପ ନାହିଁ, ପୁଅ ନାଁ ଗୋପାଳିଆ ।
[ବିବାହ ନ ହେଉଣୁ ପୁତ୍ରର ନାମ ବାଛି ସ୍ଥିର କରିବା
ଭଳି ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ କଥା ।]

୧୭୯ । ମୂଳରୁ ବାଂଝ, ପୁଅ ନାଁ ଦେଉଛୁ ଶୁଖୁଆ ଲଞ୍ଜ ।

୧୮୦ । ମୂଢ଼େ ତରନ୍ତି, ବୁଢ଼େ ତରନ୍ତି, ମଝିମଝିଆ ବୁଡ଼ି ମରନ୍ତି ।

୧୮୧ । ମୂଳାର ମୂଳକାଠ, ପାଳଙ୍କ ତିନିକାଠ ।

୧୮୨ । ମୂଳୀ ବାଉଁଶ, ମୂଳ ବୁଡ଼ିଗଲେ ଚୂଲି ପାଉଁଶ ।

୧୮୩ । ମୂଳିଆ ହୁଡ଼ିଲେ ଧନେ, ଚଷା ହୁଡ଼ିଲେ ବରଷେ ।

୧୮୪ । ମୂଷା ଗଞ୍ଜାଇ ଖାଇଲେ ବରାଡ଼କୁ ଚଢ଼େନା ନାହିଁ ।
[ନିଶା ଖେଳରେ ଶତ୍ରୁକୁ ଚିହ୍ନି ନ ପାରିବା ।]

୧୮୫ । ମୂଲିଆ ଟେଣ୍ଡପୋ (ବାପୁଡ଼ା) ମାନ କଲା,
ଅପଣା ସେରକୁ ହାନି କଲା ।
[ଦିନ ମଜୁରିଆ ପକ୍ଷରେ ମାନଅଭିମାନ କ୍ଷତିକାରକ ।]

୧୮୬ । ମୂଷାକୁ ମାଇଲେ ଲିଙ୍ଗରେ ବାଜେ ।
[ମୂଷିକଧାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି ପୁରୁଷତ୍ୱ ହରାଏ ବୋଲି ଲୋକଙ୍କ ବିଶ୍ୱାସ ଅଛି ।]

୧୮୭ । ମୂଲ ଗାଈ ଘରେ ନ ପଶୁଣୁ ବାଂଝ ବୋଲେ ମୋତେ ବାନ୍ଧ ।

୧୮୮ । ମୂଷା ପୂରେଇ ଢୋଲ ସେଇଁବା ।
[ଗୋପନରେ ଶତ୍ରୁକୁ ପ୍ରଶ୍ରୟ ଦେବା ।]

୧୮୯ । ମେଘ ଚଇତମତା କଲା, ଗଉଡ଼ ଗାଈ ଦୁହିଁ ଦୁହିଁ ମଲା ।
[ଚୈତ୍ର ମାସରେ ବର୍ଷାହେଲେ ଘାସ କଅଁଳେ ଏବଂ ଗାଈ-
ମାନେ ଭଲ ଦୁଧ ଦିଅନ୍ତି ।]

୧୯୦ । ମେଘ ବରଷୁ, କାହା ଦୁଆରକୁ କେହି ନ ଅସୁ ।

୧୯୧ । ମେଘ ଗରଜନ, ବ୍ରାହ୍ମଣ ଭୋଜନ,
ଛଅଣ ଚକୁଲି ଘସ ମରଦନ,
ପୀଢ଼ା ପାଟଇ, ନାହିଁ ଲେଉଟଇ,
ତେବେ ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଠାଆରୁ ଉଠଇ ।
[ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ଭୋଜନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ।]

୧୯୨ । ମେଢୁଆ ଖରା, ଭୃତ୍ୟ ମଗରା, ନିମୁଣ୍ଡି ନାରୀ, ଗୋଦରୀ,
ଦାରୀ, ଏ ସ୍ତବଙ୍କ ତାରମା ସହି ନ ପାର ।

୧୯୩ । ମେଣ୍ଢା ଧୋଉଁ ଧୋଉଁ ନିର୍ବାଳ ।
[ଅପବ୍ୟୟ ଯୋଗେ ବହୁ ସଞ୍ଚିତ ଧନ ମଧ୍ୟ ଷୟ ହୋଇଯାଏ ।]

୧୯୪ । ମେଣ୍ଢା ଦଳରୁ ଗୋଟାଏ ଯେଣେ ଯାଏ, ପଲ୍ଲକ ଯାକ ସେଇ ଅଡ଼େ ଯାଆନ୍ତି ।

୧୯୫ । ମୋତେ ଯେତେ ମାଟିରୁ ମାଠ, ମୁଁ ସେହି ଦରପୋଡ଼ା କାଠ

୧୯୬ । ମୋ ଦାନାପାଣି କାହା ଘରେ, ମୁଁ ଯାଇଥିଲି ବାହାଘରେ ।

୧୯୭ । ମୋ ପୁଅ ବଡ଼ ପାରିବାର, ଅଣେ·ଋଣ ଦିଏ ଉଧାର ।

୧୯୮ । ମୋହର ଧନ ମୋତେ ଦେଇ, ମଝିରେ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ବୋଲାଇ ।

୧୯୯ । ମୋ ଗଣ୍ଡାକ ମଠରେ ଫୁଟୁଛି ।
[ଦାୟିତ୍ୱ ଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି କଟାକ୍ଷ ବଚନ ।]

୨୦୦ । ମେରୁମୂଳ ଧାନୁଆ । [କୃପଣ ବ୍ୟକ୍ତି]

୨୦୧ । ମୋର ବଳ ନାହିଁ, ମୋ ବନମାଳିଆ ଭାଇର ବଳ ଅଛି ।
[ଶକ୍ତିହୀନ ବ୍ୟକ୍ତିର ନିଜ ଭାଇ ବିରାଦରଙ୍କର କ୍ଷମତା ଓ ପ୍ରତିପତ୍ତିକୁ ଆଳ କରି ବୃଥା ଗର୍ବ ପୋଷଣ କରିବା ।]

୨୦୨ । ମୌନ ମୁହାଁ ମୌନ ମୁହାଁ, ଏ ଦୁହିଁଙ୍କୁ ପରତେ ନାହିଁ ।

—ଯ—

୧ । ଯନ୍ତାରେ ପଡ଼ିଲେ ବାଘ ହାତୀ ସିଧା ।

୨ । ଯତ୍ନ କଲେ ରତ୍ନ ମିଳେ ।

୩ । ଯେବ ଆୟ ତେବ ବ୍ୟୟ । [ଅବସ୍ଥାବତ ଭାବେ ବ୍ୟୟ ।]

୪ । ଯଦ୍ଧ ବରଷେ ମାଘର ଶେଷ,
ଧନ୍ୟ ସେ ରାଜା, ଧନ୍ୟ ସେ ଦେଶ ।
[ମାଘମାସ ଶେଷରେ ବର୍ଷାହେଲେ ଭଲ ଫସଲ ହୁଏ ।]

୫ । ଯମର ଭଉଁସ ନାହିଁ କି ସଂକ୍ରାନ୍ତି ନାହିଁ ।
[ମୃତ୍ୟୁ ଦିନବାର ବିଚାର କରି ଆସେ ନାହିଁ ।]

୬ । ଯମ ନ ଜାଣେ ବଡ଼ ସାନ ।

୭ । ଯମ ନ ଜାଣେ ପାଚିଲା କଞ୍ଚା ।
[ମୃତ୍ୟୁ ସାନ ବଡ, ବାଳବୃଦ୍ଧ ବିଚାର କରେ ନାହିଁ ।]

୮ । ଯମ ମାରେ, ଯଉଁଶ୍ୱର ଦୋଷ ହୁଏ ।
[ମୃତ୍ୟୁ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ, ତେଣୁ ଅନ୍ୟ କାହାକୁ ଦୋଷ ଦେଇ ଲାଭ ନାହିଁ ।]

୯ । ଯମ ଝିଙ୍କୁଛି ପାଖେ, ବୈଦ୍ୟ ଝିଙ୍କୁଛି ପାଖେ ।
[ମୁମୂର୍ଷୁ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବଞ୍ଚାଇବା ପାଇଁ ଅକ୍ଳାନ୍ତ ଉଦ୍ୟମ ପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ୟ ।]

୧୦ । ଯମକୁ ଭଗବାନ ସାତ ପୁଅ ଦଅନ୍ତୁ,
ଭଗାରୁଣୀ (ସଉତୁଣୀ) କୁ ଗୋଟାଏ ନ ଦଅନ୍ତୁ ।
[ଈର୍ଷାପରାୟଣା ପ୍ରତିବେଶିନୀର ଅନୁଭୂତ ।]

୧୧ । ଯଜମାନ ଘରେ ଜନ୍ମିଲେ ଲାଭ ।
[କୁଳ ପୁରୋହିତର ଅନୁଭୂତ ।]

୧୨ । ଯଷ ଧନ ଭୂତ ଖାଏ ।
[କୃପଣ ବ୍ୟକ୍ତିର ଧନ ସଂଚୟ ପ୍ରତି କଟାକ୍ଷ ବଚନ]

୧୩ । ଯହୁଁ ଖୁଣ ତହୁଁ ଗୁଣ ।

୧୪ । ଯେଉଁଠି ଠିକନ୍ତି, ସେଇଠି ଶିଖନ୍ତି ।

୧୫ । ଯହୁଁ ଗୁଷ୍ଟ, ତହୁଁ ବାସ ।

୧୬ । ଯହିଁ ନ ଥିବ ରକତମିଶା, ତହିଁ ନ ଥିବ ସାଇ ପଡ଼ିଶା ।
[ଯେଉଁ ଗ୍ରାମରେ ଆପଣାର କୁଟୁମ୍ବ ନ ଥାନ୍ତି, ସେ ଗ୍ରାମର
ପଡ଼ୋଶୀମାନେ ନିଜର ହୋଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।]

୧୭ । ଯହିଁ ପାଇ ତହିଁ ଗାଇ ।
[ଲୋକେ ଯାହାଠାରୁ ଧନ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି, ତାର ପ୍ରଶଂସା
ଗାନ କରନ୍ତି ।]

୧୮ । ଯାଅଁଳା ପୁଅ, ଗୋଟିକୁ ଥୋଇ ଗୋଟିଏ ନିଅ ।
(ଯାଅଁଳା ପିଲାଙ୍କର ଅଭେଦ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ୟ ।]

୧୯ । ଯାଉ ଧନ, ଥାଉ ମାନ ।

୨୦ । ଯାଉଥିବ ଆସୁଥିବ ନ କରିବ ପର,
ଦାଣ୍ଡରେ ଶୋଇ, ହାତରୁ ଖାଇ କରିଦେବ ଘର ।
[ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି]

୨୧ । ଯାଗ ଦେଖି ଯାଇ, ଦେଉଳେ ପରଗ୍ଗପଣ କରିବା ।
[ଅନଧିକାର ଚର୍ଚ୍ଚା ।]

୨୨ । ଯାଗର ନୁହେଁ, କ ପାଗର ନୁହେଁ,
ମା ବୋଇଲା ଭାଗର ନୁହେଁ ।
[ଅଯୋଗ୍ୟ, ଅକର୍ମଣ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ସବୁଥିରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୁଏ ।]

୨୩ । (ଯାଚିଲା) ମାଗିବାଠଉଁ ହୀନ ନାହିଁ, ଦେଲାଠାରୁ ପୁଣ୍ୟ ନାହିଁ ।

୨୪ । ଯାଚିଲା ପଦାର୍ଥ (ଭାତ, କନ୍ୟା) ଛାଡ଼ନ୍ତୁ ନାହିଁ ।

୨୫ । ଯାଚିଲେ ନ ରୁଚେ ମଣ୍ଡା ଗଇଁଠା,
ମାଗି ଖାଉଥାଏ ବାସି ଅଇଁଠା ।

୨୬ । ଯାଚିଲେ ମାଣିକ ଭେଣ୍ଡି, ମାଗିଲେ କପାମଞ୍ଜି କଉଡ଼ି ।
[ଯାଚି ବିକିବା ଦ୍ୱାରା ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ପଦାର୍ଥର ମୂଲ୍ୟ ହ୍ରାସ
ହୁଏ ଏବଂ ଚାହିଦା ଥିଲେ ମୂଲ୍ୟହୀନ ବସ୍ତୁ ଚଢ଼ା ଦରରେ
ବିକାଯାଏ ।]

୨୭ । ଯାହା ଦେଖା, କଦଳୀବିକା ଏକ ବାଟରେ ଦୁଇ କାର୍ଯ୍ୟ ।

୨୮ । ଯାହାକୁ ରଖିବେ ଜଗା କାଳିଆ,
କି କରିବ ତାର ବଳୀ ବାଉଁଆ ।

୨୯ । ଯାହାକୁ ଦେବେ ଜଗା କାଳିଆ,
ତା ଘରେ ଗୁଡ଼ଲ ଓଳିଆ ଓଳିଆ ।

୩୦ । ଯାହାକୁ ରଖିବେ ଅନନ୍ତ, କି କରିପାରେ ବଳବନ୍ତ ।

୩୧ । ଯାହାକୁ ଯେ, ବିରିକି ଗୁଡ଼ଲ ଚାନ୍ତାଇଦେ ।
[ଉପଯୁକ୍ତ ବସ୍ତୁ ଦ୍ୱୟର ଏକତ୍ର ସମାବେଶ ।]

୩୨ । ଯାହାକୁ ସହେ କନିଆ ଶାଶୁ କ୍ଷୀର ଉପରେ ଖଣ୍ଡ ବରଷୁ ।
[ସାବତ ଶାଶୁର ବୋହୂଠାରେ ପ୍ରସନ୍ନତା ପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ୟ ।]

୩୩ । ଯାହାର କାମ ତାକୁ ସାଜେ,
ଅନ୍ୟ ଲୋକଠେଇ ଲଠି ବାଜେ ।
[ଅନଭିଜ୍ଞ ଲୋକ ନୂତନ କାର୍ଯ୍ୟରେ କ୍ଷତଗ୍ରସ୍ତ ହୁଏ ।]

୩୪ । ଯାହା ଘରେ ଥାଏ ଟଙ୍କା, ତା କଥାଟାମାନ ଟଙ୍କା ।

୩୫ । ଯାହା ନ ଦେଖିବ ଦୁଇ ନୟନେ,
ପରତେ ନ ଯିବ ଗୁରୁ ବଚନେ ।

୩୬ । ଯାହା ନ ଦେଖିବ ଆପେ,
ପରତେ ନ ଯିବ ବାପେ ।
[ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷଦୃଷ୍ଟ ବିଷୟ କେବଳ ବିଶ୍ୱାସଯୋଗ୍ୟ ।]

୩୭ । ଯାହା ପୁଅକୁ ସାପ କାମୁଡ଼ି ଥାଏ ତା ମା ପାଳ ଦଉଡ଼ି
ଦେଖିଲେ ଡରେ ।

୩୮ । ଯାହା ପୁଅକୁ କୁମ୍ଭୀର ଖାଏ, ତା ମା ଢେଙ୍କି ଦେଖିଲେ ଡରେ ।
[ପୂର୍ବ ଅଭିଜ୍ଞତାର ସ୍ମୃତି ହେତୁ ଭୟର ପ୍ରକୃତ କାରଣ ନ
ଥାଇ ମଧ୍ୟ ଅଯଥା ଭୟ ପ୍ରକାଶ କରିବା ।]

୩୯ । ଯାହାକୁ ମାରି ନ ପାରିବୁ ହାତେ, ତାକୁ ମାରିବୁ ଭାତେ ।

୪୦ । ଯାହା ମନ ଯହିଁ କି ରସେ,
ତାହା ପରି ତାକୁ ଆନ ନ ଦିଶେ ।

୪୧ । ଯାହା ମନ ଯହିଁ କି ରସେ, ତାକୁ କଅଁଫୁଲ ପରି ବାସେ ।

୪୨ । ଯାହା ମନ ଯହିଁ କି ଯାଏ, ପଲଉ ଫିଙ୍ଗି ପଖାଳ ଖାଏ ।
[ମନୁଷ୍ୟର ରୁଚି ଅରୁଚି ଶ୍ରଦ୍ଧା ବା ଅଶ୍ରଦ୍ଧା ତାର ମନ
ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ।]

୪୩ । ଯାହାର ମନ ଯେଉଁଡ଼େ, ତାର ପ୍ରଭୁ ସେଉଁଡ଼େ ।
[ମନୁଷ୍ୟ ନିଷ୍ଠା ଅନୁସାୟୀ ଫଳ ପାଏ ।]

୪୪ । ଯାହା ଘରେ ନାହିଁ ବୁଢ଼ୀ, ତା ଘର ଯାଏ ବୁଡ଼ି ।
[ଅଭିଜ୍ଞ ପୁରୁଖା ଲୋକ ନ ଥିଲେ ପରିବାରର ସୁପରିଚାଳନା ସହଜ ହୁଏନାହିଁ ।]

୪୫ । ଯାହା ନାହିଁ ଭାରତେ, ତାହା ନାହିଁ ଭାରତେ ।
[ମହାଭାରତ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଭାରତ ବର୍ଷର ଚାଲିଚଳନ ଆଦି ସବୁ କଥାର ବର୍ଣ୍ଣନା ଅଛି ।]

୪୬ । ଯାହା ନୋହିଛି ବାଳ କାଳେ,
ତାହା ନୋହିବ ପାଚିଲା ବାଳେ ।
[ଶୈଶବ କାଳରେ ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ମନୁଷ୍ୟ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ନ ଥାଏ ତାହା ଉତ୍ତର ଜୀବନରେ ହୁଏ ନାହିଁ ।]

୪୭ । ଯାହା ବାପ ଚଢ଼େ ଘୋଡ଼ା,
ତା ପୁଅ ଚଢ଼େ ଥୋଡ଼ା ଥୋଡ଼ା ।
[ପିତାର ସଦ୍‌ଗୁଣାବଳୀ ଓ କୃତିତ୍ୱ ପୁଅଠାରେ ଅଳ୍ପ ବହୁତ ପରିମାଣରେ ଦେଖାଯାଏ ।]

୪୮ । ଯାହାର ଯାହାର ଭାବ ଥାଏ, ମୁଖ ଚାହିଁ ଥିଲେ ଲାଭ ଥାଏ ।

୪୯ । ଯାହା ଖାଇଥିବ ପେଟକୁ, ଯାହା ଦେଇଥିବ ବାଟକୁ,
ଯାହା ରଖିଥିବ (ସଞ୍ଚିଥିବ) ଖଣ୍ଟକୁ ।
[ଯେଉଁଧନ ନିଜେ ଭୋଗ କରିବ ତାହା ନିଜର, ଯାହା ଦାନ କରିବ ତାହା ପରଲୋକରେ ଉପକାରରେ ଆସିବ; ଯାହାକୁ ସଞ୍ଚୟ କରିବ ତାହାକୁ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ବାର ଲୋକେ ଖାଇ ଉଡ଼ାଇ ଦେବେ ।]

୫୦ । ଯାହାର କର୍ମ ବାଡ଼ମ୍ବିତ, ସୁନାରୁ ବଣିଆ ତା ମିତ ।
[ସୁନାରି ଓ ବଣିଆଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବନ୍ଧୁତା ସର୍ବଦା କ୍ଷତିକାରକ ହୋଇଥାଏ ।]

୫୧ । ଯାହାର ଗାଏ (ଗାଈ) ନାହିଁ, ତାର କଷ୍ଟ ଥାଏ ନାହିଁ ।

୫୨ । ଯାହା ଚୋଟିରେ ବଥ ଉଠିଲା ସେ କହିଲା ମଲି,
ଯାହା ଗୋଡ଼ରେ କଣ୍ଟା ଫୁଟିଲା ସେ କହିଲା ମଲି ।

୫୩ । ଯାହାର ତେଲ ପସରା ଗଡ଼ିଗଲା, ସେ କହିଲା ମୋର ଗଲା,
ଯାହାର ବେଲ ପସରା ଗଡ଼ିଗଲା ସେ କହିଲା ମୋର ଗଲା ।

୫୪ । ଯାହାର ଅଛି ବୃଷ, ତାକୁ ମିଳେ ବାସ ।

୫୫ । ଯାହାକୁ ଦେଖନ୍ତି ନିସ୍ତୁରୀ, ତାକୁ କହନ୍ତି ଉଷ୍ଟ କରି ।
[ନିଃସହାୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଉପରେ ସମସ୍ତେ ଅତ୍ୟାଚାର କରନ୍ତି ।]

୫୬ । ଯାହାକୁ ସାତ ପାଞ୍ଚ ମିଳି ନାଶିବେ,
ତାକୁ ରଖି ନ ପାରିବେ ଦାଇବେ ।
[ବହୁ ଲୋକ ଯାହାର ବିପକ୍ଷ ତାକୁ ରକ୍ଷାକରିବା କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ ।]

୫୭ । ଯାହାର ମାଙ୍କଡ଼ ସେ ନଚାଇ ଜାଣେ ।

୫୮ । ଯାହା ନ ଖାଇବ ଝିଅ, ତାହା ଜୋଇଁଙ୍କ ପତରେ ଦିଅ ।

୫୯ । ଯାହାର ଲୁଣ ଖାଇବ, ତାର ଗୁଣ ଗାଇବ ।

୬୦ । ଯାହାକୁ କରିବ ହାନ, ତାକୁ ଆଖି ମଳି ମଳି ଚାହାଁ ।
[ନ ଚିହ୍ନିବା ପରି ଛଳନା କରିବା ।]

୬୧ । ଯାହାକୁ କହିବ ମରମର, ସେ ପାଇବ ଦେବୀର ବର ।
(ସେ ହେବ ଫର ଫର) ।

୬୨ । ଯାହାକୁ ତୋଳ ଧରିବ, ସେ ଗୋଳ ହୋଇଯିବ ।
[ଯତ୍ନରେ ବର୍ଦ୍ଧିତ ପିଲାଏ ଦୁର୍ବଳ କ୍ଷୀଣ ହେବାର ଦେଖାଯାନ୍ତି । ଅଥଚ ଅବହେଳିତ ଅଯତ୍ନବର୍ଦ୍ଧିତ ପିଲାମାନେ ସୁସ୍ଥ ଓ ସବଳ ହେବାର ଦେଖାଯାନ୍ତି ।]

୬୩ । ଯାହାର ମନ ଚଙ୍ଗା, ତାକୁ ଧୁଣ୍ଡୁର ଗାଡ଼ିଆ ଗଙ୍ଗା ।
[ବସ୍ତୁର ପବିତ୍ରତା ମନୁଷ୍ୟ ମନର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ଆସ୍ଥା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ।]

୬୪ । ଯାର ଧାନକୁ ତାର ମୁଢ଼ି (ମୁରହି),
ଦେ କେଉଟୁଣୀ ଭୁଞ୍ଜ୍ କରି ।

୬୫ । ଯାହା ଖାଇବୁ ଖାଇଥା ବୋହୂ ଆସିବା ଯାଏ,
ଯାହା ପିନ୍ଧିବୁ ପିନ୍ଧିଥା ଝିଅ ଯିବା ଯାଏ ।

୬୬ । ଯାହା କରିବେ ସାଇଁ, ତାହା କାହାର ହାତରେ ନାହିଁ ।

୬୭ । ଯାହାକୁ ବୋଲିବ କାଉହଣି, ସେ ଯେ ରଖିବ ନାଁ ପାଣି ।
[ଅସୁନ୍ଦର, କୁତ୍ସିତ ବା ଶାରୀରିକ ଦୋଷଯୁକ୍ତ ଲୋକ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଗୁଣର ହୁଅନ୍ତି ।]

୬୮ । ଯାହାର ମନ ଯହିଁକି, ସାଗର ଲଙ୍ଘେ ତହିଁକି ।
[କୌଣସି ବିଷୟରେ ମନ ମଜ୍ଜିଗଲେ ମଣିଷ ସେଥିଲାଗି ଅସାଧ୍ୟ ସାଧନ କରିପାରେ ।]

୬୯ । ଯାହାର ବାହା ସେ ଖୋଜୁଛି ପଶା,
ଧାଇଁ ବୁଲୁଛନ୍ତି ସାଇପଡ଼ଶା ।

୭୦ । ଯାହା ହୋଇ ନାହିଁ ହବ ନାହିଁ,
ମାଟିଆକୁ ହାଣ୍ଡି ଯିବ ନାହିଁ ।

୭୧ । ଯାହା ହାତରେ ଖାଇ ନାହିଁ, ସେ ବଡ଼ ରାନ୍ଧୁଣୀ,
ଯାହା ସାଙ୍ଗେ ଘର କରି ନାହିଁ, ସେ ବଡ଼ ଘରଣୀ ।

୭୨ । ଯିଏ ଯାହାର ସିଏ ତାହାର, ଶିଙ୍ଗ ବାହୁଙ୍ଗି ଯେଣେ ବାହାର ।
(ଅଢ ଲଢ଼ଢ଼ ଯେଣେ ବାହାର ।)

୭୩ । ଯେଉଁ ଘରକୁ ଯେଉଁ ବତା,
ନିର୍ମାଣ କରନ୍ତୁ (ଖଞ୍ଜାଇ ରଖିଛନ୍ତି) ବିଧାତା ।

୭୪ । ଯେଉଁ ମୁଣ୍ଡକୁ ଯେଉଁ ଖୁର । (ଆୟ ଅନୁଯାୟୀ ବ୍ୟୟ ।)

୭୫ । ଯେଉଁ ଆଡୁ ପାଣି ବରଷିବ, ସେଇଆଡ଼କୁ ଛତା ଧରିବା ।
[ସୁବିଧାବାଦୀ ବ୍ୟକ୍ତି ।]

୭୬ । ଯେଉଁ ଡାଳ ଧରିଲେ ସେ ଡାଳ ଭାଙ୍ଗିବା ।
[ସବୁ ଦିଗରୁ ଅକୃତକାର୍ଯ୍ୟ ବା ସହାୟଶୂନ୍ୟ ହେବା ।]

୭୭ । ଯେଉଁ ପତରରେ ଖାଇବ ସେଇ ପତରରେ ହଗିବା ।
[ଉପକାରୀର ଅପକାର କରିବା ।]

୭୮ । ଯେଉଁ ଲୋକ ଖେଳ ଜାଣେ ସେ କାଣି କଉଡ଼ିରେ ଖେଳେ ।
[କୌଣସି ବିଷୟରେ ବିଶେଷଜ୍ଞ ବ୍ୟକ୍ତି ଅତି ଅଳ୍ପ ସାଧନରେ ମଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ତୁଲାଇ ନିଏ ।]

୭୯ । ଯେଉଁ ଯେଉଁ ଦେଶରେ ଯେଉଁ ଯେଉଁ ବୋଲି,
କାହିଁ ବୋଲନ୍ତି ମୁଗ ତଉଣ କାହିଁ ବୋଲନ୍ତି ଡାଲି ।
[ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦେଶରେ ବିଭିନ୍ନ ବୋଲିର ପ୍ରଚଳନ ।]

୮୦ । ଯେଉଁ ଘରେ ଜଣେ ଜଣେ ନାୟକା,
ସେ ଘର ଥିର କି ଘରକୁ ଲେଖା ?
[ଏକାଧିକ ପ୍ରଭୁଯୁକ୍ତ ଗୃହର ସମୃଦ୍ଧି ଅସମ୍ଭବ ।]

୮୧ । ଯେଉଁ ଗାଣ୍ଡିବ ହାତେ, ସେହି ଗାଣ୍ଡିବ ମାଥେ ।
[ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଅର୍ଜୁନଙ୍କଠାରୁ ବସ୍ତୁକଳା ହରଣ କରନେବାପରେ ଅର୍ଜୁନ ଗାଣ୍ଡିବ ଧନୁକୁ ହାତରେ ଧରିବା ପାଇଁ ଅସମର୍ଥ ହୋଇ ମସ୍ତକରେ ବହନ କରିଥିଲେ ।]

୮୨ । ଯେଉଁ ଲୋକ ପାଇକ ସାଜେ, ତାମୁଣ୍ଡରେ ଠେଙ୍ଗାବାଜେ ।

୮୩ । ଯେ ଦୁଧ ଖାଇବ ସେ ନାତ ସହିବ ।
[ସୁଖ ଭୋଗ କରିବାକୁ ହେଲେ ପ୍ରଥମେ କଷ୍ଟ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ହେବ ।

୮୪ । ଯେ ଯାହାକୁ ଦେଖିପାରେ, ଉଅଁସ ଗାତରେ ଜକୁଣୀ ମାରେ ।

୮୫ । ଯେ ନିଆଁ ଚିଲିବ ସେ ଅଙ୍ଗାର ହଗିବ ।

୮୬ । ଯେ ଖାଇ ଜାଣେ ସେ ଖୁଆଇ ଜାଣେ ।

୮୭ । ଯେ ମଲା ସେ ଗଲା ।

୮୮ । ଯେ ପାଞ୍ଚେ ପରର ମନ୍ଦ, ତା ମନ୍ଦ ପାଞ୍ଚନ୍ତି ଗୋବିନ୍ଦ ।

୮୯ । ଯେ ଯେଉଁ ଗାତ ଖୋଳେ, ସେ ସେହି ଗାତରେ ପଡ଼େ ।
[ଅନ୍ୟକୁ ବିପଦରେ ପକାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲେ ନିଜେ ବିପଦରେ ପଡ଼ନ୍ତି ।

୯୦ । ଯେ ରକ୍ଷକ ସେ ଭକ୍ଷକ ହେଲେ କାହାକୁ କହିବ ?

୯୧ । ଯେ ତୋତେ ମାଇଲା ତୁ ତାକୁ ନ ମାର,
ତାକୁ ମାରୁଥିବ ଆନ,
ଦେଖୁଥିବ ତୋର ଦୁଇ ନୟନ,
ଶୁଣୁଥିବ ଦୁଇ କାନ ।

୯୨ । ଯେ ତୋତେ ମାଇଲା ତୁ ତାକୁ ମାର;
ନାଥ ବୋଲେ ପୁତା ନାହିଁ ବିଗୁର ।

୯୩ । ଯେ କରେ ଧର୍ମ, ତାର ପୋଡ଼େ କର୍ମ ।

୯୪ । ଯେ ମାଗିଖାଇଲାଣି ସେ କ ଲାଗି ଖାଇବ ?

୯୫ । ଯେ ଦେଶ ଯାଇ ସେ ଫଳ ଖାଇ ।
[ଯେଉଁ ଦେଶକୁ ଯିବ ସେ ଦେଶର ରୀତି ଅନୁଯାୟୀ ଚଳିବାକୁ ହେବ ।]

୯୬ । ଯେ ଘର ପୋଡ଼େ, ସେ କ ଲୁଅ ବାଉଁଶ ଦଏ ?

୯୭ । ଯେଝା ଘଣ୍ଟକ ସେ ରଜା ।
[ସମୟ ଦେଖି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକ ନିଜ ନିଜର କରାମତି ଦେଖାନ୍ତି ।]

୯୮ । ଯେଝା କଥା ଯାହାକୁ ଧରାଧର (ଝୋଲ ବଣ୍ଠା) ।
[ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକ ନିଜମତକୁ ଅଭ୍ରାନ୍ତ ବୋଲି ମନେ କରନ୍ତି କିମ୍ବା ପ୍ରତ୍ୟେକେ ନିଜ ନିଜ ସମସ୍ୟାରେ ଭାରାକ୍ରାନ୍ତ ।]

୯୯ । ଯେଝା ହାତରେ ସେ ଡଉଦପା ।
[ଆତ୍ମନିର୍ଭରଶୀଳ ହେବା । ନିଜକୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ସହିତ ସମକକ୍ଷ ମନେ କରିବା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନୁଷ୍ୟ ନିଜ ହାତରେ ଅଂଃ ହାତ ଭଇ ।]

୧୦୦ । ଯେଝା ଘର ତାକୁ ମଥୁରା ପୁରୀ,
ଯେଝା ବର ତାକୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ (କନ୍ଦର୍ପ)ସରି ।
[ପ୍ରତ୍ୟେକ ନାରୀକୁ ତାର ଘର ଓ ବର ସୁନ୍ଦର ଦିଶେ ।]

୧୦୧ । ଯେତେ ବାଉଁଶକୁ ତେତେ ପୋଲ ।

୧୦୨ । ଯେତେ ଲୁଗା ତେତେ କାନି ।

୧୦୩ । ଯେତେ ବଡ଼ ପାଟି, ତେତେ ବଡ଼ ଗୁଣ୍ଡା ।

୧୦୪ । ଯେତେ ପୋଥିକୁ ସେତେ ଡୋର ।

୧୦୫ । ଯେତେ କଲେ ଧଣେ ନାହିଁ,
ଯେତେ ଦେଲେ ହସେ ନାହିଁ ।

୧୦୬ । ଯେତେ ଜଳକୁ ଯିବ, ସେତେ ଫଳ ପାଇବ ।
[ଶ୍ରମ ଓ ନିଷ୍ଠା ଅନୁଯାୟୀ ଫଳ ।]

୧୦୭ । ଯେତଣେ ଇଚ୍ଛା ତେତଣେ ଯା, କର୍ମ ଯୋଗନା ବୁଲୁଥା ।

୧୦୮ । ଯେତକ ଚୁନାକୁ ସେତକ ପିଠା [ଆୟବ୍ୟୟ ଅନୁଯାୟୀ ବ୍ୟୟ ।]

୧୦୯ । ଯେତେ ଭାଇ ସେତେ ଘର,
ଯେତେ କନିଆ ସେତେ ବର ।

୧୧୦ । ଯେତେକ ଲଙ୍କାରେ ଜନମ (ଜାତ)
ସମସ୍ତେ ଅସୁର ସମାନ (ଅସୁରଙ୍କ ସୁତ) ।

୧୧୧ । ଯେତେ କହିଲେ ଭାଗବତ, ତୋଷ ନୁହଇ ମୋର ଚିତ୍ତ ।

୧୧୨ । ଯେତକ ଗୁଡ଼କୁ ସେତକ ମଧୁର ।

୧୧୩ । ଯେତେ ପୂଜା ପୂଜି ଦାମୋଦରକୁ,
ଯେତେ ନଦ ନଦୀ ସମୁଦରକୁ ।

୧୧୪ । ଯେବେ ପାଇଥାଏ ଘଇତା ବୁଢ଼କୁ,
ସଜ ହେଉଥାଏ ବାପ ଘରକୁ ।

୧୧୫ । ଯେବେ ଥିବ ଅଣ୍ଟାରେ ବଳ,
ସଙ୍ଗାତ ମିତେ ଜୁଆରେ ଚୁଲ ।
[ଧନ ଥିବା ଯାଏ ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବର ଅଭାବ ରହେ ନାହିଁ ।]

୧୧୬ । ଯେବେ ପୂରିଥାଏ ଡୋଲି, ସୁସାର ବଚନ ବୋଲି ।
[ଧନ ପାଇଲେ ସମସ୍ତେ ମଧୁର କଥା କହନ୍ତି ।]

୧୧୭ । ଯେବେ ଅଣିବୁ ଅରଜି, ତେବେ ଖାଇବୁ ଗରଜି ।

୧୧୮ । ଯେବେ ଦେଖିବୁ ତେଲ, ତେବେ ନ ଯିବୁ ପେଲ ।

୧୧୯ । ଯେମିତ ଠାକୁର ସେମିତ ପୂଜା,
ବାଲଗବଡ଼ାକୁ ଗୁଡ଼ଲ ଭଜା । (ଗୁଣ ଯେସ୍ନ ଅଦର ।)

୧୨୦ । ଯେମିତ କର୍ମ ସେମିତ ଫଳ । (କର୍ମ ଯେସ୍ନ ଫଳ ।)

୧୨୧ । ଯେସାକୁ ତେସା, ହାରାମଜାଦାକୁ ଝାଗିଅ ପଣା ।
[ଯେ ଯେପରି ତା ପ୍ରତି ତଦ୍ରୂପ ବ୍ୟବହାର କରିବା ।]

୧୨୨ । ଯୋଗୀ ଥାଳରେ କି ଜଅ ଉପୁନା ବାରଣ ।

୧୨୩ । ଯୋଗକୁ ବ୍ରହ୍ମା ପାରନ୍ତି (ଖଣ୍ଡନ୍ତି) ନାହିଁ ।
[ଯେତେ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତି ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଯାହା ଭବିତବ୍ୟ
ତାହାର ଅନ୍ୟଥାଚରଣ କରିବା ଅସମ୍ଭବ ।]

୧୨୪ । ଯୋଗୀ ଘରେ କି ଚିଙ୍କି ?

୧୨୫ । ଯୋଗୀ ଗୀତରେ କି ଭଣିତ ?

୨୨୬ ! ଯୋଗୀର ନାକ ଯୁଆଡ଼େ ଅନୁକୂଳ ସିଆଡ଼େ ।
[ଭିକ୍ଷାଜୀବୀ ବ୍ୟକ୍ତି ପକ୍ଷରେ ସ୍ଥାନ ବା ସମୟର ଅନୁକୂଳତା
ବିଚାର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ ।]

୧୨୭ । ଯୋଗୀ ଯେଉଁଆଡ଼େ, ଯୋଗିଆଣୀ ସେହିଆଡ଼େ ।
[ସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ୱାମୀର ଅନୁଗମନ କରିବା ।]

୧୨୮ । ଯୋଗୀ, ବଇଦ, କୁକୁର, ଘୋଡ଼ା;
କେବେ ନୁହନ୍ତି ଯୋଡ଼ା ଯୋଡ଼ା ।
[ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସହଯୋଗ ଓ ଏକତା ରହେ ନାହିଁ ।]

୧୨୯ । ଯୋଗୀଙ୍କ ଥାଳ ଭାଙ୍ଗିବ ନାହିଁ । (ଉପଦେଶ)

୧୩୦ । ଯୋଡ଼ାକୁ ଘୋଡ଼ା ସରି ନୁହେଁ ।
[ଏକତା ନିକଟରେ ଶକ୍ତି ପରାହତ ହୁଏ ।]

—ର—

୧ । ରଙ୍କ ଇଚ୍ଛା କ ଭୋଜନ ?

୨ । ରଙ୍କ ପାଟିକି ଅମ୍ବିଲା ଅମ୍ବ ସୁଆଦ ।

୩ । ରଙ୍କ ଜନ୍ମ ଜନମ କଥା ଜାଣେ ।

୪ । ରଙ୍କ ଘରେ ରାଜା କୁଣିଆ ।

୫ । ରଙ୍କ ସଞ୍ଚେ ଧନ, ମୂଷା କରେ ଜଳପାନ ।

୬ । ରଙ୍କ ସଞ୍ଚେ ବାର ଖାଏ, ଦୁଃଖ ପାଣି ପର ଯାଏ ।
[କୃପଣ ଲୋକର ସଞ୍ଚିତ ଧନ ବାରଭୂତ ଖାଇ ଯାଆନ୍ତି ।]

୭ । ରଙ୍କେ ପାଇଲେ ଝର, ପାଣି ପିଇ ପିଇ ମର ।

୮ । ରଙ୍କୁଣୀ ପାଇଛୁ ଇଲିସି, କଣ୍ଟାମଣ୍ଟା କର ଗିଳୁଛୁ ।

୯ । ରଙ୍କୁଣୀ ମୁତେ, ଭୁଇଁ ନ ଛନ୍ଦେ ।

୧୦ । ରଙ୍କୁଣୀକୁ ଲିଅ ପୂଠଠା ବଡ଼ ।

୧୧ । ରଖେ ହର ମାରେ କିଏ, ମାରେ ହର ରଖେ କିଏ ?

୧୨ । ରଙ୍ଗତା ମାଳୀ, ପିନ୍ଧିଲେ ସୁନ୍ଦର ଦିଶେ କି କାଳୀ ?

୧୩ । ରଙ୍ଗେ ରଙ୍ଗେ କୁସୁମ ରଙ୍ଗ, ହଳଦିରଙ୍ଗ ଧୋଇଲେ;
ମିଛ କଥା କାହିଁ ସତ ହୋଇବ, ଶହେ ଜଣେ ଅସି କହିଲେ

୧୪ । ରଙ୍ଗିଆ ରାଇ, ତାକୁ ନ ଛାଡବୁ ଚଷା ଭାଇ ।
[ରଙ୍ଗିଆ ରାଇ ଧାନ ବୁଣିଲେ ଭଲ ଫଳେ ।]

୧୫ । ରଜା ଘରର ମଶା ହାତୀ ଟିଳେ ।
[ପ୍ରତାପୀ ଲୋକର ଅଧୀନସ୍ଥ ଦୁର୍ବଳ ବ୍ୟକ୍ତି ମଧ୍ୟ ମହାକ୍ଷମତାଶାଳୀ ।]

୧୬ । ରଜାର ପରଜା ନୁହେଁ କି ସାହୁର ଖାତକ ନୁହେଁ ।

୧୭ । ରଜା ପୁଅ ଗଧ ବାଛୁଲେ ଭଲ,
ବଜାରେ ନୁହନ୍ତି ଘୋଡ଼ାକୁ ତୁଲ ।

୧୮ । ରଜା ଘରେ ଗୁଳିକାର ଖଟି, ବରଷକେ ଥରେ ଦ'ଦନ ଛୁଟି ।

୧୯ । ରଜାର ଭଣ୍ଡାର ଫିଟେ, ଭଣ୍ଡାରର ଘୃତ ଫାଟେ ।

୨୦ । ରଣଝଣ ଯିବ, ମାଟି ଗୋଡ଼ ପଡ଼ିଥିବ ।
[ଭୂସମ୍ପଦର ସ୍ଥାୟିତ୍ୱ ପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ୟ ।]

୨୧ । ରବି ଦଣ ଘଡ଼ି, ସୋମ ଚଉଠା, ବାର ମଙ୍ଗଳ ପଣ୍ଡିତ ଷଠା,
ଗୁରୁ ଚଉଦ ମନ୍ତ୍ରୀ ଆଠ, ଉଦୟୁ ଅସ୍ତ ଶନିର ଘାଟ ।
[ବିଭିନ୍ନ ବାରର ଏହି ଏହି ସମୟରେ ଯାତ୍ରା ଅନୁକୂଳ କଲେ ଅମଙ୍ଗଳ ଘଟେ ।]

୨୨ । ରାଉତ ଭାତ କପିଳା ଖାଏ । (ଐତିହାସିକ କିଂବଦନ୍ତୀ)
[କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଉତ୍କଳୀ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କର ସେନାପତି ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ବେଳେ ସମୟ ସମୟରେ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଳିମିଶି ଆହାର କରୁଥିଲେ ।]

୨୩ । ରାଗ ପରମ ଚଣ୍ଡାଳ ।
[ରାଗରେ ମନୁଷ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟାକର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଭୁଲି ନୀଚ ବ୍ୟକ୍ତି ସଦୃଶ ଆଚରଣ କରେ ।]

୨୪ । ରାଜା ପୁଅ ଠେଙ୍ଗା ।

୨୫ । ରଜା ପୁଅ ଯୋଗୀ ହେଲେ ତା ରଜା ବୁଦ୍ଧି ଛାଡ଼େ ନାହିଁ, କି ଯୋଗୀ ପୁଅ ରଜା ହେଲେ ତା ଯୋଗୀ ବୁଦ୍ଧି ଛାଡ଼େ ନାହିଁ ।

୨୬ । ରଜା ଘୋଡ଼ା । (ଅକୃଷ୍ଟାମଣା)

୨୭ । ରଜା ମନ କଲେ ବର୍ଷେ ଛ ମାସ, ରାଣୀ ମନେ କଲେ କ୍ଷଣକେ ।

୨୮ । ରଜାଙ୍କୁ ଘାଏ ଘାଏ, ରାଣୀଙ୍କୁ ଯୁଗବୁଡ଼ ।

୨୯ । ରଜା ନାଏ ଦଣ୍ଡି, ବେଳା ନାଏ ବଣ୍ଡି, ଚନ୍ଦ୍ରା ନାଏ ଗଣ୍ଡି ।

୩୦ । ରଜା ଘରେ ଦଇବ ପାନ୍ଦ ।
[କୋଷ୍ଠୀ ନ ଦେଖି ବିବାହ କରିବା ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପ୍ରଥା ଲକ୍ଷ୍ୟ ।]

୩୧ । ରଜା ନାଏ ଦଣ୍ଡି, ଢଳେଇ ନାଏ ରାଣ୍ଡି ।

୩୨ । ରଜା ପୁଅ ସଙ୍ଗେ ଖୁଣ୍ଟିଆ ବଣିଜ ବାଇ ।

୩୩ । ରଜା ପୁଅକୁ କି ଖଜା ଅପୂରୁବ ।

୩୪ । ରଣ୍ଡ ଭଣ୍ଡ ।

୩୫ । ରଣ୍ଡ ସଭା, ଭଣ୍ଡ ସଭା ।

୩୬ । ରଣ୍ଡ ବାଲକୁ କର୍ମ ନାହିଁ, ସମୁଦ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠାକୁ ପାଠ ନାହିଁ ।

୩୭ । ରଣ୍ଡ ହୋଇ ଦେହକୁ ମଣ୍ଡେ, ରଜା ହୋଇ ପରଜା ଦଣ୍ଡେ, ଗୃହସ୍ଥ ହୋଇ ପତ୍ନୀକୁ ଦଣ୍ଡେ, ସାଧୁ ହୋଇ ଖାତକ ଦଣ୍ଡେ, ସଖିଗୋ ମନ୍ଦ ଏ ।

୩୮ । ରଣ୍ଡକୁ ଲଗା ନାହିଁ, ଷଣ୍ଢକୁ ପଘା ନାହିଁ ।

୩୯ । ରାଣ୍ଡୀ ପୁଅ ଅନନ୍ତା । [ଅଭିଭାବକହୀନ ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳ ଯୁବକ]

୪୦ । ରାଣ୍ଡେ ସେହ ଘଇତା କରନ୍ତି, ବଂଶ ବୁଡ଼େଇ ମାରନ୍ତି ।

୪୧ । ରଣ୍ଡକୁ ଅଇଁଷର ଚିନ୍ତା ।

୪୨ ରାତି ଉପାସରେ ହାତୀ ପଡ଼େ ।
[ରାତି ଉପାସରେ ବଳୁଆ ଲୋକ ମଧ୍ୟ ଝଡ଼ି ଯାଏ ।]

୪୩ । ରାତି ପାଠ ପଢ଼ା, ଅବଧାନ ହାତରୁ ଛଡ଼ା ।

୪୪ । ରାତି ପାହିଲେ ରାମ ବନବାସ ।

୪୫ । ରାଧେ ରାଧେ, ତୁମର ଅଧେକୁ ଆମର ଅଧେ ।

୪୬ । ରାନ୍ଧି ନ ଜାଣି ହାଣ୍ଡିର ଦୋଷ ।

୪୭ । ରାନ୍ଧୁଣୀ ସଂଗେ ଭାବ ଥିଲେ ଅଗ ଖାଇଲେ ଯାହା ପଛେ ଖାଇଲେ ତାହା ।

୪୮ । ରାନ୍ଧଣା ବଡ଼ ଗଞ୍ଜଣା, ଧାନକୁଟା ବଡ଼ ଦୁଃଖ,
ଯାଉଣୁ ଆସୁଣୁ ମୁହଁ ରୁହାଁ ଚୁହାଁ ପାଣି ଅଣା ବଡ଼ ସୁଖ ।

୪୯ । ରାବଣ ଦଶ ମୁଖରେ ଖାଇଲେ ଏକା ପେଟକୁ ଯାଏ ।

୫୦ । ରାବଣ ଯେବେ ସୀତା ନ ନିଅନ୍ତା, ତେବେ କିଆଁ ରାମାୟଣ ହୁଅନ୍ତା ?

୫୧ । ରାମ ରାବଣ ଯୁଦ୍ଧ ।

୫୨ । ରାମ ନାମ ସତ୍ୟ ହେ । (ଶବବାହକମାନଙ୍କ ଡାକ)

୫୩ । ରାମ ନାମ ବୋଲୁ ଥାନ୍ତି ସେ ମୁଖେ,
ରାଗ ବହୁଥାନ୍ତି ଜଗତ ଲୋକେ,
ରାଗୁଆ ବୋଲିଣ ତାହାକୁ କହୁ,
କହେ ଦନାଇ ସେ ଯୋଗୀ ନୁହଇ ।

୫୪ । ରାଶି ମୁଠି, ଝର ଚଉଠି । (କୃଷି ବଚନ)

୫୫ । ରାହୁ ଘଡ଼କ ରାହୁ, ଶନି ଘଡ଼କ ଶନି ।
[ପରାକ୍ରମଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅପ୍ରତିହତ ପ୍ରଭାବ ପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ୟ]

୫୬ । ରହୁଆ ମାଟି, ଖରା କଲେ ଯାଏ ଫସରଫାଟି ।
ମେଘ ଅସରାକେ ବେଳରେ ବାଟି ।
[ମଟାଳ (ଖଳ) ମାଟି ଖରାହେଲେ ଫାଟି ଯାଏ ଓ ବର୍ଷା-
ହେଲେ କାଦୁଅ ହୋଇଯାଏ ।]

୫୭ । ରୁଆ ଧାନ ଥୁଆ । (କୃଷି ବଚନ)

୫୮ । ରୁଆ ରୁଆ ବତର ମୂଳ । (କୃଷି ବଚନ)

୫୯ । ରୁକୁଣାରଥ ଅଣ ଲେଉଟା ।
[ଭୁବନେଶ୍ୱର ଲିଙ୍ଗରାଜ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚଳନ୍ତି ପ୍ରତିମା ଯେଉଁ
ରଥରେ ବିଜେ କରି ରାମେଶ୍ୱରଙ୍କ ମନ୍ଦିର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାନ୍ତି
ସେହି ରଥକୁ ରୁକୁଣାରଥ ବୋଲୁଯାଏ । ରଥ ବାହୁଡ଼ା
ବେଳେ ଏହି ରୁକୁଣା ରଥର ମୁହଁ ବୁଲି ନଯାଇ ବିପରୀତ
ପାଖରେ ଦ୍ୱାର ଖୋଲି ରଥକୁ ଫେରାଯାଏ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି
କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ଯାଇ ଆଉ ନ ଫେରିଲେ ବା ଫେରିବାର
ସମ୍ଭାବନା ନଥିଲେ ଏହା ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଏ ।]

୬୦ । ରୂପକୁ ଚାହିଁ, ଗୁଣ ଥିଲେ ସିନା ଆଦର ପାଇ ।

୬୧ । ରୂପ ସୁନ୍ଦର ବିକାଯାଏ, ଗୁଣ ସୁନ୍ଦର ଗଡ଼ ଗଡ଼ାଉଥାଏ ।

୬୨ । ରୋଗୀ, ଯୋଗୀ, ଭୋଗୀ ଏ ତିନାହେଁ ରାଗୀ ।

୬୩ । ରୋଗର ଶେଷ, ଋଣର ଶେଷ ରଖିଲେ ସର୍ବନାଶ ।

୬୪ । ରୋପିଲା ଗଛକୁ କୁଣ୍ଢ ପାଏ ନାହିଁ ।

୬୫ । ରୋହି ପିତ୍ତ, ଶୋଥକୁ ହିତ ।

୬୬ । ରୋହଣୀ କୁଣ୍ଡରେ ବୁଡ଼ ପକାଇବା । (ମୁକ୍ତି ପାଇବା)

—ଲ—

୧ । ଲଙ୍କାରେ ଯେତେକ ଜନମ ସମସ୍ତେ ବାଉନ ହାତ ।
[କୁଖ୍ୟାତସମ୍ପନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳ ବା ପରିବାରର ଲୋକଠାରେ ଅନୁରୂପ ଗୁଣର ପ୍ରକାଶ ।]

୨ । ଲଙ୍କାରେ ହରି ଶବ୍ଦ । (ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା)

୩ । ଲଗାଣିଆ ଗଛ ବଳି ମାଗେ ।

୪ । ଲଙ୍ଗଳା ଗାଁରେ ଧୋବା ହେତା । [ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ]

୫ । ଲଙ୍ଗଳା ମହାଦେବଙ୍କୁ ଡରନ୍ତି ନାହିଁ ।
[ନିଃସ୍ୱ ବ୍ୟକ୍ତିର ନିର୍ଭୀକତା ପ୍ରତି ଉପଲକ୍ଷ୍ୟ ।]

୬ । ଲକ୍ଷେ ଛୁଞ୍ଚିରେ କି ଦାଆ ହୁଏ ?

୭ । ଲକ୍ଷେ ବାଡୁଲିକି ପଠେ କାଣ୍ଡେ ।

୮ । ଲମ୍ବ ଗୁଣ ଘରେ ଉପାସ ।

୯ । ଲମ୍ବ ପଣନ୍ତ ଲୁରିଅଡ଼କୁ ଯାଏ ।

୧୦ । ଲମ୍ବା ନଡ଼ିଆ ଚଢା ଗୁଆ । (ଏ ଉଭୟ ଉଲ୍ଲଙ୍ଘ

୧୧ । ଲାଜ କାଜ, ଆଖି ଫିଟିଲେ ନ ମରନ୍ତି ଆଉ ।

୧୨ । ଲାଉ ଗଛରେ ଚଲଣୀ ନ ଫଳେ ।

୧୩ । ଲାଗିଖିଆକୁ ମାଟିଖିଆ ସର ନୁହେଁ ।

୧୪ । ଲାଜ ନ ଥାଇ ଯେବଣ ମୁଖେ,
ଚୋର କରିଯାଏ ଅଲୂଅ ପାଖେ,
ନିର୍ଲ୍ଲଜ ପଣରେ ଖାଆନ୍ତି ମାଡ଼,
କହେ ଦନାଇ ତାଙ୍କ ମୁହଁ ପୋଡ଼ ।

୧୫ । ଲାଜୁଆ ବ୍ରାହ୍ମଣ କାଙ୍ଗୁଆ ଚୋର,
ଗାଁ ମଝିରେ ଯେବେ ଥାଇ ଜୋଡ,
କମାରର ଯେବେ ମୁହଁରେ ଥୋଡ଼,
ଏ ଗୁରଙ୍କର ମୁହଁ ପୋଡ଼ ।

୧୬ । ଲାଭ ଗୁଡ଼ ଯାକ ପିମ୍ପୁଡ଼ି ଖାଇଯାଏ ।

୧୭ । ଲିଆ ଖାଇବା କି ଧାନ ବାଣ୍ଟିବ ?

୧୮ । ଲିଫି ଲିଫି ବରଷା, ପରଲୋକ ଭରସା,
ବ୍ରାହ୍ମଣ ଘରେ ପରଶା, କହେ ଦନାଇ ଏ ଫସରଫସା ।

୧୯ । ଲୁଣ ଖାଇବ ଯାହାର ଗୁଣ ଗାଇବ ତାହାର ।

୨୦ । ଲୁଚନ୍ତି ନାଁ ଗୋଡ଼ ଦୁଇଟି ଦିଶୁଛି ।
[ଲୁଚିଲେ ମଧ୍ୟ ଦୋଷ ପ୍ରକାଶ ପାଇବା ।]

୨୧ । ଲୁହା ଟୋକଟେକୁ କମାର ଟୋକଟେ ।
[ଯେଉଁଠାରେ ଉଭୟ ନଛୋଡ଼ବନ୍ଦା ।]

୨୨ । ଲୁହା ଜନ୍ମ ଛୁରିରୁ ହଦ । (ଶେଷ)

୨୩ । ଲୁହା ଗରବ କାହିଁ ଭାଙ୍ଗେ ।

୨୪ । ଲୁହା ଯୋଗୁ ଅଗ୍ନିଦେବତା ମାଡ଼ ଖାଆନ୍ତି ।

୨୫ । ଲୁହା ଜାଣି କମାର ପାଣି ଦିଏ ।
[ଲୋକ ଅନୁଯାୟୀ ବ୍ୟବହାର ।]

୨୬ । ଲୁଟେ ତ ଭଣ୍ଡାର, ମାରେ ତ ହାତୀ ।

୨୭ । ଲେଖୁ ଲେଖୁ କରଣ, ହଗୁ ହଗୁ ମରଣ ।

୨୮ । ଲେଙ୍ଗୁଟି ପିନ୍ଧାଙ୍କ ପାଗ ପଚୁକା, ଗୋଲାମଙ୍କୁ ବଡପଣ, ମାଗିଖିଆଙ୍କର ଚଢ଼ୁ ଘୋଡ଼ା—ଏ ବଡ଼ ବଡ଼ମ୍ବଣ ।

୨୯ । ଲୋଭରୁ ପାପ, ପାପରୁ ମୃତ୍ୟୁ ।

—ଶ—

୧ । ଶଏ କାଷ, ବତର ମୂଳ । [କୃଷି ବଚନ]

୨ । ଶହେକେ ସୁପାରି, ହଜାରକେ ପାନ, ଏଥିରୁ ବଳିଲେ ଚଢ଼ିବୁ ଯାନବାହାନ ।
[ଶହେ ଟଙ୍କା ସଞ୍ଚୟ କଲେ ଗୁଆ ଅଭ୍ୟାସ, ହଜାର ଟଙ୍କା ସଞ୍ଚୟ କଲେ ପାନ ଅଭ୍ୟାସ, ତହିଁରୁ ଅଧିକ ଟଙ୍କା ଥିଲେ ଯାନ ବାହାନ କରିବା ପାଇଁ ଉପଦେଶ ।]

୩ । ଶଏ ଭାଖା, ଏକ ଲେଖା ।
[ଶଏଥର କହିବା କଥା ଥରେ ଲେଖିବା ସଙ୍ଗେ ସମାନ ।]

୪ । ଶଗଡ଼ିଆ ଅସିଲେ ମୁଣ୍ଡ ବୋହିଆ ଘୁଞ୍ଚି ପଳାନ୍ତି ।

୫ । ଶଗଡ଼ ପଛକେ କିଆ ବାଡରେ ପଡ଼ି ଭଡ଼ା କି ଘୁଞ୍ଚ ଯାଏ ?

୬ । ଶଗଡ଼ ଗଲାଣି ଙ୍କେଁ ରହିଛି ।
[କୌଣସି ଘଟନା ଘଟିଯିବା ପରେ ପରେ ମଧ୍ୟ ଅଡୁଆ ବା ଗୋଳମାଳ ଲାଗି ରହିବା ।]

୭ । ଶଗଡ଼ ପଟା ତଳ ଉପର । (ଭାଗ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ।)

୮ । ଶସ୍ତାରେ ଅବସ୍ଥା ।
[ଜିନିଷର ସ୍ଥାୟିତ୍ୱ ଓ ଉପାଦେୟତ୍ୱ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ନ ଦେଇ କେବଳ ଶସ୍ତାଦର ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇ କିଣିଲେ ଶେଷରେ ହଇରାଣ ହେବା ।]

୯ । ଶାଗଖିଆକୁ ପେଜଖିଆ ଦେଖି ନ ପାରିବା ।
[ଏକ ଦରିଦ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି ଅପର ଦରିଦ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ଈର୍ଷା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା ।]

୧୦ । ଶାଗ ଶିମିଳି କପା କାଠ, ମୂର୍ଖ ସାଙ୍ଗେ ନ ଚାଲିବ ବାଟ,
ଯେବେ ମୂର୍ଖ ସାଙ୍ଗେ ଚାଲିବ ବାଟ,
କହୁଣି ଖାଇବ ରଠରାଠ ।

୧୧ । ଶାଳଗ୍ରାମର ବସିବା ଶୋଇବା ସମାନ ।
[ବାହ୍ୟ ଭାବଭଙ୍ଗୀରୁ ଅନ୍ତରର ଭାବ ପ୍ରକାଶ ନ ପାଇବା ।]

୧୨ । ଶାଶୁ ମଲା ବୋହୂ ବେଇଲା, ଯେଉଁ ତନ୍ନ ପ୍ରାଣୀକି ସେହି ତନ୍ନ ପ୍ରାଣୀ ।

୧୩ । ଶାଶୁ ବୋହୂ ଦୁହେଁ ଦେବଅଳେ ଗଲେ,
ଯେଝା ସୁଖ ଯେଝା ମନାସି ଅସିଲେ ।

୧୪ । ଶାଶୁ କଥା ଶାଶୁଠାରେ, ବୋହୂ କଥା ବୋହୂଠାରେ ।

୧୫ । ଶିଖ ଶିଖ ସାଇ ପଡ଼ଶାରୁ ଶିଖ ।

୧୬ । ଶିଖେଇ ଦେଲି ବୁଦ୍ଧି ମାଗିଆଣିଲା ତିଅଣ ।

୧୭ । ଶିବେଇ ସାଆନ୍ତରା ଦେଉଳ ଟୋଳାଇବା ନ୍ୟାୟ ।
[ଯେଉଁଠାରେ କୋଣାର୍କ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମିତ ହୋଇଅଛି ସେଠାରେ ଏକ ଗଭୀର ଗର୍ତ୍ତ ଥିଲା । ଶିବେଇ ସାଆନ୍ତରା ଗର୍ତ୍ତର କୂଳରୁ ପୋତି ପୋତି ନଯାଇ ଗର୍ତ୍ତ ମଝିରେ ପଥର ପକାଇବାରୁ ଗର୍ତ୍ତ ପୋତିହେଲା ନାହିଁ କି ଦେଉଳ ଟୋଳାଯାଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଦିନେ ଶିବେଇ ସାଆନ୍ତରା ଆତ୍ମଗୋପନ କରି ମନଦୁଃଖରେ ଏକ ବୁଢ଼ୀ ଘରେ ଆଶ୍ରୟ

ନେଇଥିବା ବେଳେ ବୁଢ଼ୀ ତାହାଙ୍କୁ ଗରମ ଜାଉ ଏକ ଥାଳରେ ବାଢ଼ି ଖାଇବାକୁ ଦେଲା । ଶିବେଇ ସାଆନ୍ତରା ଥାଳି ମଝିରୁ ଗରମ ଜାଉ ଖାଇବାରୁ ତାର ହାତ ପୋଡ଼ିଯିବା ଦେଖି ବୁଢ଼ୀ କହିଲା ଅରେ ବାପ ତୁ କଣ ଶିବେଇ ସାଆନ୍ତରା ପଥର ଦେଉଳ ତୋଳିବା ପରି କରୁଛୁ । ଏ ଘଟଣାରେ ଶିବେଇ ସାଆନ୍ତରା ନିଜର ଭ୍ରମ ବୁଝି ପାରି ଗଣ୍ଡକୁ କୂଳରୁ ପଥର ପକାଇ ପୋତିବାରୁ ଦେଉଳ ତୋଳା ହେଲା ।]

୧୮ । ଶିବ ମଥାରେ ସାପ ରଜା ।

[ବଡ଼ଲୋକର ଆଶ୍ରୟ ପାଇଲେ ଅତି ସାମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ମଧ୍ୟ ନିଜର ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ବିସ୍ତାର କରେ ।]

୧୯ । ଶିଳ ଶିଳ୍ପପୁଆ ଗଗନେ ଉଡ଼ୁଛନ୍ତି, ଶିମିଳି ତୁଳା କହୁଛି ମୋତେ ରଖ ।

୨୦ । ଶିଳ ମହରଗରେ କଣ ବାହାଘର ଅଟକି ଯାଉଛି ?

୨୧ । ଶିଶୁପାଳ ବନାଇବା । (ପୌରାଣିକ ପ୍ରବାଦ)

[ଶିଶୁପାଳ କୁଣ୍ଡିନଗରର ରାଜା ଭୀଷ୍ମକଙ୍କର କନ୍ୟା ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କୁ ବିବାହ କରିବା ସ୍ଥିର ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଦ୍ୱାରକାର ରାଜା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଶିଶୁପାଳକୁ ଯୁଦ୍ଧରେ ପରାସ୍ତ କରି ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କୁ ନେଇ-ଯିବାରୁ ଶିଶୁପାଳ ବ୍ୟର୍ଥ ମନୋରଥ ଓ ଅପମାନିତ ହୋଇ ଫେରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲା ।]

୨୨ । ଶିମିଳି ତୁଳାକୁ ଗୁହ୍ମକାଳିକା ବାଇ ।

୨୩ । ଶୀତକାଳରେ ହେଁସ ଉଧାର ।

୨୪ । ଶୁଆ ମନ ବନେ, ଦାସୀ ମନ ଧନେ ।

୨୫ । ଶୁଆ ମୁଲ ଶୁଆ ଗାଏ ।

୨୬ । ଶୁଖା ଶ୍ରାବଣ, ଝୁଲିଆ ଭାଦ୍ରଅ,
ଅଶିଣମାସରେ ନ ଲଗଇ କାବୁଅ,
କାର୍ତ୍ତିକ ମାସରେ ବାଆ ବରଷା,
କ୍ଷେତ ଛାଡ଼ି କରି ପଳାଏ ଚଷା । [କୃଷି ବଚନ]

୨୭ । ଶୁଖିଲା କାଠରୁ ପାଣି ବାହାର କରିବା ।
[ଅତି କୃପଣ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ ଧନ ବାହାର କରିବା ।

୨୮ । ଶୁଖୁଆମାଳି ପକାଇ ବଗ୍ରାଣ୍ଡ ବଇଷମ ହେବା ।]
[ସାଧୂତାର ଛଳନା କରିବା ।]

୨୯ । ଶୁଣ୍ଢିର ସାକ୍ଷୀ ମାତାଲ ।

୩୦ । ଶୁଦ୍ଧ ଅଶୁଦ୍ଧ ପୁରାଇ ଗାଇବ,
ଲେଖନକାର ଦୋଷ ନଧରିବ ।

୩୧ । ଶୁଳଚଢ଼ାର କି ପୂର୍ବ ପଶ୍ଚିମ ।

୩୨ । ଶେଉଳ ମଲେ ମଜା କାହାର ?

୩୩ । ଶେଉଳ ମାଛ ପରି ଛୁଆ ଖେଳାଏ,
ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ପାଟି ପୁରାଏ ।

୩୪ । ଶୋଇଲା ପୁଅର ଭାଗ ନାହିଁ ।

୩୫ । ଶୋଇଲା କୁକୁର ଭୋକିଲା ରହେ ।
[ନିଜର ଦାବୀ ଉପସ୍ଥାପିତ ନକଲେ କେହି ଯାଚିକରି ଦଅନ୍ତି ନାହିଁ ।]

୩୬ । ଶୋଇଲା ପୁଅକୁ ଉଠାଇବ ଯେ,
ନାଡ ମାଡ଼ ଖାଇ ସମ୍ଭାଳିବ ସେ ।

୩୭ । ଶୋଷୀ ଯାଏ ପାଣି ପାଖକୁ ନା, ପାଣି ଯାଏ ଶୋଷୀ ପାଖକୁ ।

୩୮ । ଶୁଷି ମରା କାଠ, କାନ୍ଥ ଭିତର ଫାଟ,
କାଗବାଡୁଆ ଗ୍ରଁଠ, ସଖି ଗୋ ମନ୍ଦ ଏ ।

୩୯ । ଶ୍ରାବଣ ମାସର ଅଦ୍ଧ ଗଲେଟି,
ସ୍ବରଦ୍ଧଗୁଁ ଯେବେ ମେଘ ନ ଉଠି,
ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗରୁ ବହଇ ବାଆ,
ହଳ ବଳ ଧରି ଦେଶାନ୍ତର ଯା ।

୪୦ । ଶ୍ରୀ ଅଙ୍ଗରେ ଘାଉଡ଼ ଲଗାଇବା ।
[ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତାପଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅବମାନ କରିବା ।]

୪୧ । ଶିଖଣ୍ଡିକୁ ଦେଖିଲେ ଭୀଷ୍ମଙ୍କ ଦର୍ପ ହତ । (ପୌରାଣିକ ପ୍ରବାଦ)
[ଶିଖଣ୍ଡି ପୂର୍ବଜନ୍ମରେ ନାରୀ ଥିବାରୁ ଭୀଷ୍ମ ତାହାଙ୍କ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ନାସ୍ତି କରି ଦେଇ ଅସ୍ତ୍ରତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ ।]

୪୨ । ଶିଖଣ୍ଡି କରି ଥୋଇବା । (ପୌରାଣିକ ପ୍ରବଚନ) ।
[ଅର୍ଜୁନ ଶିଖଣ୍ଡିଙ୍କୁ ଆଗରେ ରଖି ଭୀଷ୍ମଙ୍କୁ କୌଶଳରେ ପରାସ୍ତ କରିବା ପରି ଅନ୍ୟକୁ ନାମକୁ ମାତ୍ର ଆଗରେ ରଖି ନିଜେ କୌଶଳରେ କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ କରିବା ।]

—ଷ—

୧ । ଷଣ୍ଢ ମହାଦେବଙ୍କର, ଗାଈ ସହଦେବଙ୍କର, ବଳଦ ବାପୁଡ଼ା କାହାର ନୁହେଁ ।

୨ । ଷଣ୍ଢକୁ ପଢା ନାହିଁ, ରଣ୍ଡକୁ ଲଗା ନାହିଁ ।

୩ । ଷଡ଼କର୍ଣ୍ଣ ମନ୍ତ୍ରଭେଦ ।
[କୌଣସି ବିଷୟ ଦୁଇଜଣରୁ ଅଧିକ ଲୋକ ଜାଣିଲେ ତାହା ସହଜରେ ପ୍ରଘଟ ହୋଇଯାଏ ।]

୪ । ଷଣ୍ଢଟା ନାଁ ଛୋପିଏ ଦୁହଁ । (ଅସମ୍ଭବ ଅନୁରୋଧ)

୫ । ଷାଠ ବଡ଼ ନାଁ ପାଠ ବଡ଼ ।

୬ । ଷାଠିଏ ମଇଁଷି ନାଁ ଦୁଧ ରଙ୍କ ।
[ଯାହାର ଷାଠିଏଟି ମଇଁଷି ଅଛି ସେ ଦୁଧ ପାଇଁ ବ୍ୟାକୁଳତା ପ୍ରକାଶ କରିବା ପରି ଅସମ୍ଭବ କଥା ।]

୭ । ଷାଠିଏ ହାତ ମଇ ଅସି ଦାଆ ବେଣ୍ଟରେ ରହିଲାଣି ।
[ସବଳ ବ୍ୟକ୍ତି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁର୍ବଳ ଓ କ୍ଷୀଣକାୟ ହୋଇଯିବା ।]

୮ । ଷାଠିଏ ଶୋଳକ ପଢ଼େ ଶୁଆ, ବିଲେଇ ଦେଖିଲେ ଅଗ୍ରୁଆ ।
[ବିପଦ ବେଳେ ବଡ଼ ପଣ୍ଡିତର ବୁଦ୍ଧି ମଧ୍ୟ ଲୋପ ପାଏ ।]

୯ । ଷାଠିଏ ଓଡ଼ ଗୁଳା, ତହୁଁରୁ ଅଧ ମୂଳା,
ତହୁଁରୁ ଅଧ ଧାନ, ତହୁଁରୁ ଅଧ ପାନ ।
[ଅର୍ଥାତ୍ ଫସଲ ପାଇଁ ଷାଠିଏ ଥର ଚାଷ, ମୂଳା ପାଇଁ ୩୦ ଥର, ଧାନ ପାଇଁ ୧୫ଥର ଓ ପାନ ପାଇଁ ଅଠ ଓଡ଼ ଚାଷ ଲୋଡ଼ା ହୋଇଥାଏ ।]

୧୦ । ଷାଠିଏ ମହଣ ଘିଅ ହବ ନାଁ ରାଧା ନାଚିବ ।
[ସାମାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ବହୁ ବ୍ୟୟସାପେକ୍ଷ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଆବଶ୍ୟକ ହେଲେ ଏହିଭଳି ଉପଲକ୍ଷ ଦିଆଯାଏ ।]

—ସ—

୧ । ସଉତୁଣୀ ଉପରକୁ ମୂତ କୁକୁଜୁଆ ପକାଇବା ନ୍ୟାୟ ।
[ସ୍ୱପତ୍ନୀର ସ୍ୱାଭାବିକ ଈର୍ଷାର ଗୋଟିଏ ଉଦାହରଣ ।]

୨ । ସଉତୁଣୀ ଥାଉ, ସଉତୁଣୀ କଣ୍ଠା ନ ଥାଉ ।
[ସଉତୁଣୀର ସନ୍ତାନ ପ୍ରତି ଈର୍ଷା]

୩ । ସକାଳ ଗାଧୁଆ ପଖାଳ ଖିଆ ଦାଣ୍ଡରେ ଯେବେ ଯାଏ,
ଶାଳୀ ସାଙ୍ଗରେ ହାସ ପରିହାସ କହିଲେ ଯେବେ ସହେ ।

୪ । ସକାଳ ପଖାଳ ଦାହିକ, ଚୁଙ୍ଗୁଡ଼ି ଶୁଖୁଆ ପୋଇକ,
ଯାହାର ମନ ସହିଁକ, ସାଗର ଲଙ୍ଘେ ତହିଁକ ।

୫ । ସକାଳ ମେଘ ମେଘ ନୁହେଁ, ସକାଳ କୁଣିଆ କୁଣିଆ ନୁହେଁ ।

୬ । ସଂକୀର୍ତ୍ତନ ବେଳେ ହାଉଡ଼ାଟା ମଧ୍ୟ ଆଁ କରିଦାଏ ।
[ଉତ୍ତେଜନାର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ମୂକ ବାଚାଳ ହେବା ।]

୭ । ସଙ୍ଗେ ଶୁଏ, କାନେ କହେ, ତା କଥା କି ବାଁ ହୁଏ ?
[ପତି ଉପରେ ସ୍ତ୍ରୀର ପ୍ରଭାବ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଉପଲକ୍ଷ ।]

୮ । ସଞ୍ଚି ଥିଲେ କପାମଞ୍ଜି କଉଡ଼ି ।

୯ । ସଜ ମାଉଁସରେ ପୋକ ପକାଇବା ।
[ସାଧୁ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରେ କଳଙ୍କ ଆରୋପ କରିବା ।]

୧୦ । ସଞ୍ଜେ ଫୁଟି ସକାଳେ ଯା, କଇଁଫୁଲ ପରି ଆୟୁଷ ପା ।
[ଅଳ୍ପାୟୁଷ ହେବା ।)

୧୧ । ସତ କହିବି ନାଁ ମିଛ କହିବି,
ନାଁ ଯା ଅଙ୍ଗେ ନିଭେଇଛି ତାହା କହିବି ।

୧୨ । ସବୁ କହିବ, ଲୋକର ମରମ କହିବ ନାହିଁ ।

୧୩ । ସବୁ ଯାଉ ମହତ ଥାଉ, ମହତ ଗଲେ ନ ମିଳେ ଆଉ ।

୧୪ । ସବୁ କୁଅଁଢ ବୁଡକେ ପାର ।

୧୫ । ସବୁ ଖାଇ ପାଣିରେ ହାତ ଧୋଇ,
ପାଣି ଖାଇ କାହିଁରେ ହାତ ଧୋଇ ?

୧୬ । ସବୁ କୁଅଁକୁ ଏକ ବୁଡ଼, ସବୁ ପାପକୁ କୁଳବୁଡ଼ ।

୧୭ । ସବୁ ଭର ଭର ବିକାଯାଏ, ମଣିଷ ଭର ଭର ସୁହାନଯାଏ ।

୧୮ । ସବୁଥିରେ ଥିବ କାହିଁରେ ନ ଥିବ । [ଉପଦେଶ]

୧୯ । ସବୁ ଚୋର କାହିଁରେ ହାତ ଦବୁନି ।

୨୦ । ସବୁ ଶିର ଯାକ ବେକରେ ଲୁଣ୍ଡ (ଲେଗୁ) ।

୨୧ । ସବୁ ବାଡ଼କୁ ଏକ ବଢା ।

୨୨ । ସବୁ ସୁଅର ଏକା ଗୁହ ।

୨୩ । ସବୁଧାନ ଢିଙ୍କିମୁଣ୍ଡକୁ ଯୋଗ୍ୟ ।

୨୪ । ସବୁ ସୁନ୍ଦର ମୁହଁ ବାନ୍ଦର (ବାନର)
[ବାନର ମୁହଁ ପରି କଳା ବା ଅସୁନ୍ଦର ।]

୨୫ । ସବୁ କୁକୁର ଯଦି ଗଙ୍ଗାସ୍ନାନ କରି ଯିବେ ଅଇଁଠା ପତ୍ର
ଗୁଣ୍ଠିବ କିଏ ?
[ଉପଯୁକ୍ତ ଯୋଗ୍ୟତା ନ ଥାଇ ଉଚ୍ଚାଭିଳାଷ ପୋଷଣ
କରିବା ପ୍ରତି ଉପଲକ୍ଷ ।]

୨୬ । ସବୁ ଚୋର ଯାକ ମାର୍କଣ୍ଡେଶ୍ୱରଠେଇଁ ଲୁଣ୍ଡ ।
[ଏକ ସ୍ଥାନରେ ବହୁ ଅସାଧୁ ଲୋକଙ୍କର ଏକତ୍ର ସମାବେଶ ।]

୨୭ । ସବୁରେ ମେଓ୍ୱା ଫଳେ ।
[ଧୀର ସ୍ଥିର ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ମନୁଷ୍ୟ ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୁଏ ।]

୨୮ । ସବାଙ୍ଗିଆର କି ଜଆ ଉଷୁନା ?

୨୯ । ସଭାରେ ହାଣ୍ଡି ଭାଙ୍ଗିବା ।
[ଗୁପ୍ତତଥ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରି ଅନର୍ଥ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ।]

୩୦ । ସମସ୍ତେ ଯୋଗୀ ହେଲେ ଭିକ ଦେବ କିଏ ?

୩୧ । ସମୁଦ୍ରକୁ ଶଙ୍ଖେ ପାଣି ।

୩୨ । ସମୁଦ୍ର ଡେଇଁଲେ କି କୁକୁରର ଜିଭଲାଳ ଛାଡ଼ିଯାଏ ?
[କୃପଣ ଧନୀ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା କୃପଣତା ଯାଏ ନାହିଁ ।]

୩୩ । ସମୁଦ୍ରକୁ ଯାଇ ଶୋଷ ନ ମରିବା ।
[ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଘୋର ଅଭାବ ଅନୁଭବ କରିବା ।]

୩୪ । ସମୁଦ୍ରରେ ପାଣି ବରଷା ।
[ଆବଶ୍ୟକତା ନ ଥିବା ସ୍ଥଳରେ ଦେବା]

୩୫ । ସମୁଦ୍ର ଶୁଖିଲେ କି ଅଣ୍ଟୁ ନ ବନ୍ଦେ ?

୩୬ । ସମୁଦ୍ର ଲଙ୍ଘିଲେ କୂଳ କେତେ ମାନକ ?

୩୭ । ସମ୍ପତ୍ତି ବେଳେ ଗୁମର ନ କରିବ,
ବିପଦ ବେଳେ କାତର ନ ହେବ ।

୩୮ । ସର୍ବ ସୁନ୍ଦର କଜ୍ଜଳ, ମିତ୍ରକୁ ଆଣେ, ଶତ୍ରୁକୁ ବଧ ଦେଇଣ ।

୩୯ । ସର୍ବମଙ୍ଗଳ ଜଗନ୍ନାଥ ।

୪୦ । ସରଗକୁ ନିଶୁଣୀ ନାହିଁ, ବଡ଼ଲୋକକୁ ଉତ୍ତର ନାହିଁ ।

୪୧ । ସଲଖ ସୁନ୍ଦର ଭେଣ୍ଡିଅଟିଏ, ହାତଗୋଡ଼ ନାହିଁ ଖଣ୍ଡିଅଟିଏ ।
[ସବଳ ଓ ସୁନ୍ଦର ଅଥଚ ଅକର୍ମଣ୍ୟ ଲୋକ ।]

୪୨ । ସବୁ କଥା (ଦୋଷ) ଭଣ୍ଡାରି ଉପରେ (ଭଣ୍ଡାରି ଗଳାରେ) ଯିବା । [ନିରୀହ ଦୁର୍ବଳ ଅଧୀନସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତି ଉପରେ ସବୁ ଦୋଷ ଲଦି ଦେବା ।]

୪୩ । ସହସ୍ରେ ହାଣ୍ଡିକୁ ଏକ ଠେଙ୍ଗା ।
[ସହସ୍ରେ ହାଣ୍ଡିକୁ ଉପର ଉପର ରଖି ତଳ ହାଣ୍ଡିକୁ ଏକ ପାହାର ଦେଲେ ସବୁ ଗୁଡ଼ିକ ପଡ଼ି ଭାଙ୍ଗିଯାଏ ।]

୪୪ । ସାଉଁଟିଲି କାଣ୍ଡ କି ଯୁଦ୍ଧକୁ ପାଏ ?

୪୫ । ସାଗୁଣା ସମସ୍ତଙ୍କ ମାଉଁସ ଖାଏ,
ସାଗୁଣା ମାଉଁସ କିଏ ଖାଇଲେ କେଁ କେଁ ହୁଏ ।

୪୬ । ସାକୁଡ଼ୁ ପାକୁଡ଼ୁ ପୁଞ୍ଜିଏ, ଖୁଗୁ ଠୋଓ ଠୋଓ ପୁଞ୍ଜିଏ,
ସାଲୁରୁ ବାଲୁରୁ ପୁଞ୍ଜିଏ ।
[ବର୍ଷକେ ଶୀତ ଋତୁ ଚାରିମାସ, ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଋତୁ ଚାରିମାସ ଓ ବର୍ଷାଋତୁ ଚାରିମାସ ।]

୪୭ । ସାତ କଥାରେ ସତୀ ଭୁଲେ ।

୪୮ । ସାତ ମାଇପିରେ ସାତ କଥା,
ସାତ ମିଶିପିରେ ସାତ କଥା ।

୪୯ । ସାତ ସମୁଦ୍ର ତେର ନଈପାରି । [ବହୁ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନ]

୫୦ । ସାତ କଲମରେ ଅସଲ ଖସ୍ ।

୫୧ । ସାତ ପାଞ୍ଚଙ୍କ ଠେଙ୍ଗା ଏକ ଜଣକୁ ବୋଝ ।

୫୨ । ସାତ ହାତ ମଇ ଖଣ୍ଡେ କପୁଆଁ କାଳରେ ଅପୂର୍ବ ।

୫୩ । ସାତଟା ମାଇପକୁ ବୁଝେଇବ ଗୋଟାଏ ମୂର୍ଖକୁ ବୁଝେଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।

୫୪ । ସାତକୁ ସତର କରି କହିବା । [ଅତିରଞ୍ଜିତ କରି କହିବା ।]

୫୫ । ସାତକାଣ୍ଡ ରାମାୟଣ ସରିଲା ସୀତା ମାଇକି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ମାଲୁମ ନାହିଁ ।

୫୬ । ସାତ ଥର ଯିବ ଗଙ୍ଗା, ଥରେ ଯାଇଥିବ ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗା,
ମୁହଁ ପଡ଼ିଯିବ ବଙ୍ଗା ।
[ପୂର୍ବେ କୋଣାର୍କ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗା ତୀର୍ଥକୁ ଯିବା ଅତ୍ୟନ୍ତ କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ ଥିଲା ।]

୫୭ । ସାତ ଚକଟା, ପୋକ୍ତହୁଡଣ୍ଡା, ବଭୁତ ଭୂଷଣ, ଗାଲସି କଣ୍ଟା ।
[ଯେଉଁ ମାଛକୁ ଧରିବା ଅତୀବ କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ ।]

୫୮ । ସାତ ଚକୁଳି ଚଉଦ ଚେଁ
ଶାଶୁ ବୋଇଲେ ଜ୍ୱାଇଁ ସବଜ୍ଞେ,
କାବୁଅ ଚପୁ ଚପୁ ପାଇଲି ଫାଳ ।
ରାଜାଙ୍କ ହାତରେ ମଲି (ମଛି) ।
[ଗୋଟିଏ ଗଳ୍ପ ଅଛି ଯେ ଜଣେ ଟୋକାଯୁବକ ଶଶୁର ଘରକୁ ଯାଇ ଦାଣ୍ଡ ବଖରାରେ ବସିଥାନ୍ତି । ଆର ପାଖ ବଖରାରେ ଶାଶୁ ଚକୁଳିପିଠା କରୁଥାନ୍ତି । ଜ୍ୱାଇଁ ଚେଁ ଶବ୍ଦ ଗଣୁଥାନ୍ତି । ୧୪ଟି ଚେଁ ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ଶାଶୁ ୭ ଟି ପିଠା କରିଥିବା ଜ୍ୱାଇଁ ଜାଣି ପାରିଲେ । ତାପରେ ଶାଶୁ ୭ଟି ଯାକ ପିଠା ଜ୍ୱାଇଁକୁ ଦେବାରୁ ଜ୍ୱାଇଁ କହିଲେ, "ସବୁ ଯାକ ପିଠା ତ ମୋତେ ଦେଲ, ତୁମ୍ଭେମାନେ କଣ ଖାଇବ ?" ଏଥିରୁ ଶାଶୁ ଭାବିଲେ ଜ୍ୱାଇଁ ତାଙ୍କର ସବଜ୍ଞ ।

ଇତିମଧ୍ୟରେ ଶଶୁର ଓ ଶଳା ବିଲକୁ ହଳ ବୁଲାଇବାକୁ ଯାଇ ଲଙ୍ଗଳ ଲୁହା ହଜାଇ ଦେଇ ଆସିଥିଲେ । ଶାଶୁଙ୍କଠାରୁ ଜ୍ୱାଇଁଙ୍କର ସର୍ବଜ୍ଞତା ବିଷୟ ଶୁଣି ସେମାନେ ଏକଥା ଜ୍ୱାଇଁଙ୍କୁ ପଚାରିବାରୁ ଜ୍ୱାଇଁ କହିଲେ ଲଙ୍ଗଳ ଲୁହା କାଲି ମିଳିଯିବ । ତାପରେ ଜ୍ୱାଇଁ ରାତିରେ ବିଲକୁ ଯାଇ ବିଲର କାଦୁଅ ଯାକ ହାତରେ ଚିପୁ ଚିପୁ ଲଙ୍ଗଳ ଫାଳଟି ପାଇ ଘରକୁ ଆସି ତୁନି ହୋଇ ଶୋଇପଡ଼ିଲେ । ସକାଳୁ ସମସ୍ତେ ଉଠି ଦେଖିଲେ ଯେ ଲୁହା ଖଣ୍ଡିକ ଦୁଆର ମୁହଁରେ ଥୁଆ ହୋଇଛି । ଏକଥା ଗାଁସାରା ରାଷ୍ଟ୍ର ହୋଇଗଲା ଓ ରାଜାଙ୍କ କାନକୁ ଗଲା । ରାଜା ଜ୍ୱାଇଁଙ୍କର ସର୍ବଜ୍ଞତା ପରୀକ୍ଷା କରିବା ନିମିତ୍ତ ହାତରେ ଗୋଟିଏ ମଲ୍ଲୀଫୁଲ ଧରି ତାହାଙ୍କୁ ପଚାରିଲେ "ମୋ ହାତରେ କଅଣ ଅଛି କହ, ନୋହିଲେ ତୋର ମୁଣ୍ଡକାଟ ହେବ ।" ଏହା ଶୁଣି ଜ୍ୱାଇଁ ବିଚରା ଉପରୋକ୍ତ ପଦଗୁଡ଼ିକ ମନେ ମନେ ଗୁଣି ହୋଇ ଶେଷକୁ କହିଲା, "ଏଥର ରାଜାଙ୍କ ହାତରେ ମଲି ।" ରାଜା ତ ହାତରେ ମଲ୍ଲୀ ଫୁଲଟିଏ ଧରିଥିଲେ । ସେ ଜ୍ୱାଇଁଙ୍କ ଉପରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ତାହାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ସର୍ବଜ୍ଞ ଶାଢ଼ୀ ବାନ୍ଧିଦେଲେ ।]

୫୯ । ସାନ ସାପର ବିଷ ବେଶୀ ।

୬୦ । ସାପ ବଢ଼ିଲେ ଚକ୍ର ବଢ଼େ ।

[ଲୋକର ଧନ ସମ୍ପଦ ବଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାର କ୍ଷମତା ଓ ପ୍ରଭାବ ମଧ୍ୟ ବଢ଼ିଥାଏ ।]

୬୧ । ସାପ ହୋଇ ଖାଉଛି, ଗୁଣିଆ ହୋଇ ଝାଡ଼ୁଛି ।

[ଏକ ଦିଗରେ ଅନିଷ୍ଟ ସାଧନ କରି ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ଉପକାର କରୁଥିବାର ଛଳନା କରିବା ।]

୬୨ । ସାପ ମରିବ ନାହିଁକି ବାଡ଼ି ଭାଙ୍ଗିବ ନାହିଁ ।
[ଦୋନାବୋଡ଼ିଆ ନୀତି, କୌଣସି କଷ୍ଟରେ ନପଡ଼ିଥିବା ।]

୬୩ । ସାବତ ପୁଅର ସବୁ ଦୁହ ।
[ସାବତମାର ଈର୍ଷା ପ୍ରତି ଉପଲକ୍ଷ ।]

୬୪ । ସାପ ମାରି ପର ଗଳାରେ ପକାଇବା ।

୬୫ । ସାପ ମାରି ବେଙ୍ଗ ଉପରେ ପକାଇବା ।

୬୬ । ସାପୁଆ ମରେ ସାପରେ, ବାଘୁଆ ମରେ ବାଘରେ ।
[ଯେଉଁ ଲୋକ ବିଷଧର ସାପଙ୍କୁ ଧରି ଖେଳାଉଥାଏ ସେ ଦିନେ ସର୍ପାଘାତରେ ମରେ ଓ ଯେଉଁ ଲୋକ ବାଘ ଶିକାର କରୁଥାଏ, ଦିନେ ବାଘର ଆକ୍ରମଣ ଦ୍ୱାରା ତାର ମୃତ୍ୟୁ ହୁଏ ।]

୬୭ । ସାବଧାନର ଶତ୍ରୁ ନାହିଁ ।
[ସାବଧାନ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କ୍ୱଚିତ ବିପଦ ପଡ଼ିଥାଏ ।]

୬୮ । ସାହାସେ ମରି, ସାହାସେ ତରି, ସାହାସେ ଘର ଦୁଆର କରି ।

୬୯ । ସାରୁ ଭିତରେ ମାରୁ ।
[ଉପରକୁ ସହଜ ଜଣା ପଡୁଥିବା ବିଷୟ ଭିତରେ ବିପଦ ବା ଜଟିଳତା ଲୁଚିକରି ରହିଥିବା ପ୍ରତି ଉପଲକ୍ଷ ।]

୭୦ । ସାହୁଘର ପୁଅ ଯୋଗୀ ହେବା ନ୍ୟାୟ ।

୭୧ । ସାହୁର ଦେଣା ନାହିଁ କି ରଜାର ଖଜଣା ନାହିଁ ।
(ଅଋଣୀ ବ୍ୟକ୍ତି)

୭୨ । ସି ଅକ୍ଷର ବିବର୍ଜିତ । (ଘୋର ମୂର୍ଖ)

୭୩ । ସିଧା ଅଙ୍ଗୁଳିରେ ଘିଅ ବାହାରେ ନାହିଁ ।
[ବିନା ଶ୍ରମରେ କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ କଷ୍ଟକର ହୁଏ ।]

୭୪ । ସିପେଇରେ ନାଁ ଲେଖେଇ ଲଢ଼େଇକି ଡରିବା ।

୭୫ । ସିଂହ ପେଟରୁ କି ଶୃଗାଳ ଜନ୍ମେ ?

୭୬ । ସୁଇ, ସୁନାର, ସୁଅର, ଏ ତିନିହେଁ ନୁହନ୍ତି କାହାର ।
[ସୁଇ—କୁମ୍ଭାର]

୭୭ । ସୁଆଗରେ ଗଣ୍ଡି ନାହିଁ ନାଁ ଛୁଣ୍ଡି ଯାଉଛି ରଟ ରଟ ।
[ଅଯଥା ସ୍ନେହ ଦେଖାଇବା] ।

୭୮ । ସୁଖ ଭାତରେ ଚୋଟି କୁଣ୍ଡାଇ ହୁଏ ।
[ମାଗଣା ଭୋଜନକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି ବୃଥାଗଳ୍ପ କରିବା ।]

୭୯ । ସୁଖର ଦିନ ଘୋଡ଼ାରେ ଧାଏଁ, ଦୁଃଖର ଦିନ ହାତୀଚଢ଼ି ଯାଏ । [ସୁଖର ଦିନ ଜଣା ପଡ଼େ ନାହିଁ, ଦୁଃଖର ଦିନ ଦୀର୍ଘ ବୋଧହୁଏ ।]

୮୦ । ସୁଖୀ ଲୋକଡ଼େ ଆପଣା ଜାତି, ଦୁଃଖୀ ଲୋକଡ଼େ ଅଲୁଅ ରାତି ।

୮୧ । ସୁନାର ଠୁକୁରୁ ଠୁକୁରୁ, କମାର ପାହାରେ ।

୮୨ । ସୁଧାର ଗାଇର ବାଛୁରି ମରେ ।
[ନିରୀହ ଲୋକ ବିପଦରେ ପଡ଼ିବାର ଦେଖାଯାଏ ।]

୮୩ । ସୁନାମୁଦିଆ ହାତରୁ ଠାକର ଖାଇଲେ ଗଙ୍ଗାସ୍ନାନ ଫଳ । (ବ୍ୟଙ୍ଗ)
[ସମ୍ପଦଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଦଣ୍ଡକୁ ଆନନ୍ଦରେ ବରଣ କରିନେବା ।]

୮୪ । ସୁନା ଚିହ୍ନେ ବଣିଆ, ଗୁଣ ଚିହ୍ନେ ଗୁଣିଆ ।

୮୫ । ସୁନା ଥାଳରେ ଖାଇଲେ ରଙ୍କ ବୁଦ୍ଧି ନ ଯାଏ ।

୮୬ । ସୁନା ପୁଅକୁ କି ରୁପା ଅପୂର୍ବ ।

୮୭ । ସୂତା ଅଡ଼ୁଆ ତନ୍ତୀ କାଢ଼େ ।
[ଯାହାର ଯାହା ବ୍ୟବସାୟ ସେ ତାହାର ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ କରିବା ପାଇଁ ସମର୍ଥ ।]

୮୭ । ସୂତାକୁ ମାଡ଼ିଲେ ସରୁ, କଥାକୁ ମାଡ଼ିଲେ ମୋଟ ।
[ଅତ୍ୟଧିକ ଆଲୋଚନା ଦ୍ୱାରା କଥା ଅଧିକ ଜଟିଳ ହୁଏ ।]

୮୮ । ସେ କାଳ ପଖାଳକୁ ବାଘ ଖାଇବା ।
[ଯାହା ଅତୀତ ହୋଇ ଯାଇଛି ତାହା ଆଉ ଫେରି ନ ଆସିବା ।]

୮୯ । ସେରକ ପୂରିଲା, ମାଣକ ପୁରିଲା ଉଠରେ ପୁତା ଉଠ ।

୯୦ । ସେହି ଅର୍ଜୁନ, ସେହି ପାର୍ଥ (ହାତ)
ସେହି ଗାଣ୍ଡିବ, ସେହି ହାତ (ଏବେ ମାଥ) ।
[ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଦେହତ୍ୟାଗ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଅର୍ଜୁନଙ୍କଠାରୁ ବିଷ୍ଣୁକଳା ହରଣ କରି ନେବାରୁ ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ପୂର୍ବ ପରାକ୍ରମ ହ୍ରାସ ପାଇଗଲା ଏବଂ ଯେଉଁ ଗାଣ୍ଡିବ ଧନୁକୁ ଅବଲୀଳା କ୍ରମେ ହାତରେ ଧରି ସେ ଯୁଦ୍ଧ କରୁଥିଲେ, ସେହି ଧନୁକୁ ସେ ଭୂମିରୁ ଉଠାଇ ନ ପାରି ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ବହନ କରି ଦ୍ୱାରକାକୁ ଫେରିଗଲେ ।]

—ହ—

୧ । ହାଙ୍କକଥା, ନିମ୍ବଭଅଣ ଆଗ ଅଗ ପିତା ପଛକୁ ଗୁଣ ।
[ନିମ୍ବ ପିତାପରି ଖାଣ୍ଟି କଥା ପ୍ରଥମେ ବିରକ୍ତିକର ବୋଧହେଲେହେଁ ଶେଷକୁ ହିତକର ହୋଇଥାଏ ।]

୨ । ହାକ କଉଡ଼ି ଦେଇ ଶୁଣ୍ଢୀକି ଜୁହାର ହେବା ।
[ମଦୁଆ ଶୁଣ୍ଢୀକୁ ଜୁହାର ହେବାପରି ପଇସାଦେଇ ମଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ସିଦ୍ଧି ପାଇଁ ନୀଚଲୋକକୁ ତୋଷାମୋଦ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟହେବା ।]

୩ । ହାଟିବ ନାହିଁକି ପହଣ୍ଡ ଛାଡ଼ିବ ନାହିଁ ।
[କୌଣସି ନିଷ୍ପତ୍ତି ନ କରିବା, ନିଜେ କୌଣସି ସୁବିଧା ଭୋଗ ନ କରି ଅନ୍ୟକୁ ମଧ୍ୟ ସେଥିରୁ ବଞ୍ଚିତ କରିବା ।]

୪ । ହାଗିକରି ପଛକୁ ଅନାଇବା ।
[ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି—ଅତ୍ୟଧିକ କୃପଣ ବ୍ୟକ୍ତି ।]

୫ । ହାଗେ ମୁତେ, ମୁମେଖାଏ, ତା କଉଡ଼ିକି ବଇଦ ଖାଏ ।
[ଯେ ନିୟମିତ ମଳତ୍ୟାଗ ପରେ ମୂତ୍ର ତ୍ୟାଗକରେ ଓ ଖାଇବା ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରସ୍ରାବ କରେ ସେ ନୀରୋଗୀ ହୁଏ ।]

୬ । ହାଟିଲି ବେଳର ତରତର ଛଅଥିଲି ବେଳକୁ ନ ଥାଏ ।
[ବିପଦ ବା ସଙ୍କଟ ବେଳର ଉତ୍କଣ୍ଠା ପରେ ନ ଥାଏ ।]

୭ । ହଜିଗଲେ ଚଗ୍ରକନା, ଖୋଜିଲେ ମାଠ ।
[ପଦାର୍ଥ ହଜିଯିବାପରେ ବା ପାଖରୁ ଅନ୍ତର ହୋଇଯିବା ପରେ ତାର ମୂଲ୍ୟ ଅଧିକ ବୋଧହୁଏ ।]

୮ । ହଜାରେ ପାଠ ପଢ଼େ ଶୁଆ, ବିଲଇ ଦେଖିଲେ ଅଗ୍‌ଭୁଆ ।
[ଜାଣିବା ଶୁଣିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଅସଲ ପରୀକ୍ଷା ବେଳେ ନିର୍ବୋଧ ଭଳି ଆଚରଣ କରିବା ।]

୯ । ହଡ଼ା ବାରବୋଡ଼କୁ ଖଜା କାହାଣେ ।
[ଅଳ୍ପ ମୂଲ୍ୟର ବସ୍ତୁ ପାଇଁ ବହୁ ବ୍ୟୟ କରିବା ।]

୧୦ । ହଜିଲା ବଳଦ ଖୋଜିଲା ଠେଇଁ (ଠାରେ) ।
[ଖୋଜିବା ସ୍ଥାନରେ ହଜିଲା ଜିନିଷ ଅକ୍ଲେଶରେ ପ୍ରାପ୍ତହେବା ।]

୧୧ । ହଜିଲା ଗାଇ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁ ଦାନ ।
[ବ୍ୟଙ୍ଗ—ଯାହା ପାଇବାର ଆଶାନାହିଁ ତାହା ଅନ୍ୟକୁ ଦାନକରି ପ୍ରଶଂସା ଅର୍ଜନ କରିବା ।]

୧୨ । ହଜାରେ ଗଧରେ ବାନ୍ଧିଲେ ଭଲ,
ବଜାରେ ନହନ୍ତି ଘୋଡ଼ାକୁ ତୁଲ ।

୧୩ । ହଜିଲା ବାଛ ଗୋଟିଏ, ଖୋଜିବା ବାଛ ହଜାରେ ।

୧୪ । ହଡ଼ା ବେଦନା କୁଆ ନଜାଣେ,
ଠକ ଠକ କରି ଠେଙ୍କୁରେ ହାଣେ ।
[ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥ ସାଧନରେ ବୁଡ଼ି ରହି ଅନ୍ୟର ଦୁଃଖ ନ ବୁଝିବା ।]

୧୫ । ହଡ଼ା ମଲେ ଗୁହାଳ ତୁଚ୍ଛା ।
[କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ ସେହି ବଂଶ ଲୋପ ପାଇବାର ଆଶଙ୍କା ଥିଲେ ଏହି ଉପମା ଦିଆଯାଏ ।]

୧୬ । ହରିଗୁଣ, ଫେଡ଼ମିଶା, ଅଉସବୁ ପାଠ ଫସରଫସା ।
[ଏହି ଗୁରସୂତ୍ରରେ ଠାଣୁଆ ହେଲେ ଅଙ୍କପାଠ ସହଜ ହୁଏ ।]

୧୭ । ହରିକଥା, ଘରକଥା, ଭାତ ଲୁଗା ଗୁରୁ କଥା ।
[ସଂସାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିର ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଚିନ୍ତନୀୟ ବିଷୟ ।]

୧୮ । ହରି ରଖେ କି ହରିତାଳ ରଖେ ।
[ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ବଚନ, ରୋଗୀର ଘୋର ସଂକଟାପନ୍ନ ଅବସ୍ଥାରେ ଈଶ୍ୱର ରଖନ୍ତି କିମ୍ବା ହରିତାଳ ଭସ୍ମ ବଞ୍ଚାଏ ।]

୧୯ । ହନୁମାନକୁ ଶଙ୍ଖେ ପଣା ।
[ବେଶୀ ଖାଇବା ଲୋକକୁ ସାମାନ୍ୟ ଖାଦ୍ୟ ଅର୍ପଣ କରିବା ।]

୨୦ । ହଳଦ ମଖାମଖି, ନାରଣଗଡ଼ ପାର ହୋଇଲେ, କୁଟୁମ୍ବ ଦେଖା ଦେଖି ।
[ପୂର୍ବେ ପଥ ଦସ୍ୟୁ ଓ ଠଗମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିବାରୁ ପଥିକମାନଙ୍କର ଜୀବନ ସଂକଟାପନ୍ନ ବିବେଚିତ ହେଉଥିଲା ।]

୨୧ । ହଲିଲା ପାଣିକି ଗୋଡ଼ ନ ବଢାଇବା ।
[ନିରୀହ ଶାନ୍ତିପ୍ରିୟ ବ୍ୟକ୍ତି ।]

୨୨ । ହଳିଆ ରହିବ ଉଅଁଳା, କାଠ ଜାଳିବ ଅଁଳା ।

୨୩ । ହରି ବୋଲ ଭାଇ, ଗୋବିନ୍ଦ ବୋଲ,
ଭାସିଲା ପଥର ବୁଡ଼ିଲା ଶୋଲ ।
[ବ୍ୟଙ୍ଗ, ନାମକୀର୍ତ୍ତନ ଦ୍ୱାରା ଅସାଧ୍ୟ ସାଧନ କରିବା ।]

୨୪ । ହସନ୍ତି ମନରେ ନ ଥାଏ ଦୟା, ହୃଦୟ ଭିତରେ କରନ୍ତି ମାୟା, ହେରେଷା ବୋଲଣି ତାହାଙ୍କୁ କହି, କହେ ଦନାଇ ଏ କଥା କୁହଇ ।

୨୫ । ହସି ପଶେ ଭଇଁ ନ ଧଶେ, ସଞ୍ଜ ଗୋବରରେ ଅଁଶେଇ ବସେ, ଦକ୍ଷିଣ ମେଘ ଉଭରେ ଅସେ, ନାଥ ବୋଲେ ପୁଡା ନଷ୍ଟେ ବରଷେ । [ଡାକ ଋଷି ବଚନ, ବର୍ଷା ହେବାର ପୂର୍ବ ଲକ୍ଷଣ ।]

୨୬ । ହାଇରେ ରସିକ ରସିଲ, ମଧୁମାଳତୀକୁ ଛାଡ଼ି ଦେଇସା ପୋକଶୁଙ୍ଘା ବଣେ ପଶିଲ । [ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି]

୨୭ । ହାକିମ ଯାଏ, ହୁକୁମ ନ ଯାଏ ।
[ହୁକୁମ ବା ନିୟମର ସ୍ଥାୟିତ୍ୱ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଉକ୍ତି ।]

୨୮ । ହାଟ ସରିଲେ ଯେଝାର ବାଟେ ।
[ସ୍ୱାର୍ଥସାଧନ ପରେ ନିଜ ନିଜ ରାସ୍ତା ଦେଖିବା ।]

୨୯ । ହାଟୁଆ ହୁଡ଼ିଲେ ହାଟ ପାଳଏ, ଚଷା ହୁଡ଼ିଲେ ବରଷେ, ଘରୁଆ ହୁଡ଼ିଲେ ପୁରୁଷେ ।

୩୦ । ହାଟ ଭିତରେ ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ ।
[ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ ଭଳି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଷୟ ହାଟ ମଝିରେ କହିବା ଭଳି ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ କଥା ।]

୩୧ । ହାଟରେ ସିନ୍ଦୂର ନାହିଁ, ଅଭାଗୀ କପାଳରେ ନାହିଁ ।

୩୨ । ହାଟ ମଝିରେ ହାଣ୍ଡି ଭାଙ୍ଗିବା ।
[ଗୋପନୀୟ ବିଷୟ ପଦାରେ ପକାଇବା ।]

୩୩ । ହାଟରେ ପଡ଼ି ଦାଣ୍ଡରେ ଗଡ଼ି ଗଣ୍ଠି ସିବା ।
[ଯେଉଁ ଗୋପନୀୟ ବିଷୟ ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି ।]

୩୪ । ହାଡ଼ ମାଉଁସ କରି ପଲେ ହେବ ନାହିଁ ।
[ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୀର୍ଣ୍ଣକାୟ ବ୍ୟକ୍ତି ।]

୩୫ । ହାଡ଼ରୁ ମାଉଁସ ଝଡ଼ି ପଡ଼ିବା ।
[ଘୋର ପରିଶ୍ରମକାତରତା ।]

୩୬ । ହାଣ୍ଡି ଘରେ ପଶିବା ।
[ମାଟଲୋକର ଅଶ୍ରାପ୍ୟ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେବା ।]

୩୭ । ହାଣ୍ଡି ଖାଏ କଉଡ଼ି, ଢୋଲ୍ ଖାଏ ମାଡ଼ ।
[ଜଣକ ସୁବିଧା ପାଇଁ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ତାର କୁଫଳ ସହିବା ।]

୩୮ । ହାଡ ପାଇଁ କୁକୁର ମାଡ଼ ।
[ସାମାନ୍ୟ ସୁବିଧା ପାଇଁ ପରସ୍ପର ଭିତରେ କଳିଗୋଳ କରିବା ।]

୩୯ । ହାଣ୍ଡିରେ ଗୁଡ଼ଲ ପକାଇଥିବା ।
[ଲୌକିକ ବିଶ୍ୱାସ ଅଛି, ଯିଏ ଯାହାକୁ ବାହାହେବ ସେ ପୂର୍ବଜନ୍ମରେ ତା ହାଣ୍ଡିରେ ଗୁଡ଼ଲ ପକାଇଥାଏ ।]

୪୦ । ହାଣ୍ଡି କୁରାଢ଼ି ବେକକୁ ଆଣିବା ।
[ଜାଣି ଜାଣି ବିପଦ ବରଣ କରିବା ।]

୪୧ । ହାଣ୍ଡି ମାଙ୍କଡ଼ଚଉ ମାରିବା ।
[ଅଭାବ ହେତୁ ରୋଷାଇ ବନ୍ଦ ହେବା ।

୪୨ । ହାଣ୍ଡିରେ ପୂରାଇ ଫାଣ୍ଡିକି ନେବା ।
[ବୃଥା ଡରାଣ]

୪୩ । ହାଣ୍ଡି କଳା ନ ପଡିବା ।
[ଘନ ଘନ ବାସସ୍ଥାନ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିବା ।]

୪୪ । ହାଣ୍ଡିଖାଇର ହାଣ୍ଡିରେ ମନ;
ରାତରେ ଦେଖଇ ହାଣ୍ଡି ସପନ ।
[ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୋଜନଲୋଲୁପ ନାରୀ ପ୍ରତି ଉକ୍ତି ।]

୪୫ । ହାଣ୍ଡିରେ ଖାଏ, ଗୋଡ଼ରେ ପଡ଼ିଲେ ଗାଧୋଇ ଯାଏ ।
[ଘୋର ଅନାତ୍ମସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତି ଅତି ସାମାନ୍ୟ ବିଷୟରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିଷ୍ଠାର ଛଳନା କରିବା ।]

୪୬ । ହାତ ଅଳସେ ନାଶ ବଙ୍କା ।

୪୭ । ହାତ ନଡ଼ ବଡ଼ କହୁଣିଖାଏ, ଜିଭ ନୁଡ଼ୁବୁଡ଼ୁ ହଗିଯାଏଁ ।

୪୮ । ହାତ ପଶୁ ପଶୁ ବାହା ପଶେ ।
[ଧୀରେ ଧୀରେ କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ କରିବା ।]

୪୯ । ହାତରୁ ଖସିଲେ ଅଣବାହୁଡ଼ା ।

୫୦ । ହାତେ ଶଙ୍ଖା ଦର୍ପଣ ଦେଖା ।

୫୧ । ହାତେ ପାଞ୍ଜି, ମଙ୍ଗଳବାର ।
[ହାତରେ ଉପାୟ ଥାଇଁ ଥାଇଁ ବୃଥାରେ ଧନ୍ଦ ହେବା ।]

୫୨ । ହାତରେ ଗୁଡ଼ ଦେଇ ତଣ୍ଟିରେ ଖୁର ଦେବା ।
[ଘୋର ବିଶ୍ବାସଘାତକତା]

୫୩ । ହାତରୁ ଖାଇ ବଣିଜ ଶିଖିବା (ଘୋଡ଼ା ଅଗେ ଡେଇଁବା)
[ପଣ୍ଡଶ୍ରମ]

୫୪ । ହାତରୁ ଖାଇ ଗଣ୍ଡି ର ବୋହିବା ।
[ନିଜର କ୍ଷତି ଘଟାଇ ଅନ୍ୟର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ।]

୫୫ । ହାତରୁ ଗଲେ କହୁଣି ଚଟାଚଟି ।
[ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟରେ କାର୍ଯ୍ୟ ନ କରି ପଶ୍ଚାତ୍ତାପ କରିବା ।]

୫୬ । ହାତରେ ନାହିଁ ଧନ, ବଡ଼ା ଝିଅକୁ ମନ ।
[ନିର୍ଦ୍ଧନ ବ୍ୟକ୍ତିର ଉଚ୍ଚାଶା ପୋଷଣ ।]

୫୭ । ହାତରେ ନ ମାରି ଭାତରେ ମାରିବା ।

୫୮ । ହାତ କାଟେ କି ହତିଆର କାଟେ ।
[ହାତ ବିନା ହତିଆର ଅକାମି ।]

୫୯ । ହାତ ନ ଲଗିଲେ କିର ଫୁଟେ ନାହିଁ ।
[ବିନା ପରିଶ୍ରମରେ ଅତି ସାମାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ହୋଇ ପାରେନାହିଁ ।]

୬୦ । ହାତରେ ଖଡ଼ା ନ ସିଝିବା ।
[ଅକର୍ମଣ୍ୟ ଲୋକ ।]

୬୧ । ହାତକୁ ଦୁଇହାତ ହେବା । [ବିବାହ କରିବା ।]

୬୨ । ହାତେ ମାପି ଗୃଖଣ୍ଡେ ଚାଲିବା ।
[ଅତ୍ୟନ୍ତ ସାବଧାନ ହେବା]

୬୩ । ହାତ ନ ଲାଗେ ଗୋଡ଼ ନ ଲାଗେ
ଚକୁଳି ପିଠା ଖଣ୍ଡି ସୁଆଦ ଲାଗେ ।
(ଅଳସ୍ୟପରାୟଣ ଭୋଜନପ୍ରିୟ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି)

୬୪ । ହାତୀ କାଦୁଅରେ ପଡ଼ିଲେ ବେଙ୍ଗ ଗୋଇଠା ମାରେ ।
[ସବଳ ବ୍ୟକ୍ତି ଅକାଳରେ ପଡ଼ିଥିବା ବେଳେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁର୍ବଳ ବ୍ୟକ୍ତି ମଧ୍ୟ ପ୍ରତିଶୋଧ ନିଏ ।]

୬୫ । ହାତୀ ଗଲାଯାଏ, ପିମ୍ପୁଡ଼ି ନ ଗଲେ ।
[ବଡ଼ ବଡ ବିଷୟରେ ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ବ୍ୟୟ ହେଉ ଥିବା ବେଳେ ସାମାନ୍ୟ କଥାରେ ବ୍ୟୟକୁଣ୍ଠତା ପ୍ରକାଶ କରିବା ।]

୬୬ । ହାତୀ ନେ, ଘୋଡ଼ା ନେ, ମୋ ପେଁକାଳି ବଜାଇ ଦେ ।
[ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନା ପାଇଁ ବୃଥା ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେବା ।]

୬୭ । ହାତୀ ସୁନା କଳସ ଢାଳିବା । (ଐତିହାସିକ କିଂବଦନ୍ତୀ)
[ରାଜାଙ୍କର ପୁଅ ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ନଥିଲେ ପାତ୍ର, ମନ୍ତ୍ରୀ ସାମନ୍ତ ଓ ସେନାପତି ପ୍ରଭୃତି ବସି ପୂର୍ବରାଜାଙ୍କ ପାଟହାତୀକୁ ପାଣିଭରା ସୁନା କଳସ ଦେଇ ଛାଡ଼ି ଦିଅନ୍ତି । ସେ ହାତୀଟି ନିଜ ଥୋଡପାହାରରେ ସେ କଳସଟି ଧରି ବୁଲି ବୁଲି ଯା ଉପରେ ଢାଳିଦିଏ ସେ ରାଜା ହୁଏ । ପଣ୍ଡିତ ନୀଳକଣ୍ଠ ଦାସଙ୍କ ମତରେ ପରିଷଦ ବା ମହାସାମନ୍ତ ଚକ୍ର ଆଗରୁ ଯାହାକୁ ରାଜା ହେବାପାଇଁ ବାଛୁଥିଲେ ପାଟ ହାତୀ ଦ୍ୱାରା ତାର ମୁଣ୍ଡରେ ସୁନା କଳସ ଢଳାଇ ତାକୁ ଆଣି ସିଂହାସନରେ ବସାଉଥିଲେ ।]

୬୮ । ହାତୀ ଚାଲେ ବଜାର, କୁକୁର ଭୁକେ ହଜାର ।
[ବହୁ ଦୁର୍ବଳ ଲୋକ ଯେତେ ଗୋଳମାଳ କଲେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଲୋକ ତାର କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଚାଲିଯାଏ ।]

୬୯ । ହାତୀ ପାଢ଼ିବ ପାଢ଼ିବ ଫୁସ୍ ।
[କୌଣସି ଧନୀ ବା ଶକ୍ତିମାନ୍ ଲୋକଠାରୁ ଅଶାନୁରୂପ ଫଳ ପ୍ରାପ୍ତ ନ ହେବା ।]

୭୦ । ହାତୀ ବନସ୍ତରେ ଥିଲେ ରାଜାଙ୍କର ।

୭୧ । ହାତୀ ଜୀଇଁଥିଲେ ଲକ୍ଷେ ଟଙ୍କା, ମଲେ ଲକ୍ଷେ ଟଙ୍କା ।
[ହାତୀ ମଲା ପରେ ତାର ହାଡ ଓ ଦାନ୍ତ ମଧ୍ୟ ମୂଲ୍ୟବାନ ହୁଏ ।]

୭୨ । ହାତୀ ଦାନ୍ତରେ ସୁନା ଛାଆଣି ହେବା ।
[ସମ୍ପଦ ଉପରେ ସମ୍ପଦ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା ।]

୭୩ । ହାତୀ ଶୁଣ୍ଢରୁ କଲେ ଝସି ପଡ଼ିଲେ ପିମ୍ପୁଡ଼ିଙ୍କ ସହସ୍ରେ ବରଷ ।

୭୪ । ହାତୀକୁ ବରକୋଳି ଅଧାର ।
[ବହୁଭୋଜୀକୁ ସାମାନ୍ୟ ଖାଦ୍ୟ ଦେବା ।]

୭୫ । ହାତୀକୁ ହାତୀ ଉଠାଏ । [ହାତୀ ଗାତରେ ପଡ଼ିଲେ ତାକୁ ହାତୀ କେବଳ ଉଠାଇବା ପାଇଁ ସକ୍ଷମ ହୁଏ ।]

୭୬ । ହାତୀ ମରି ପଡ଼ିଲେ ପୁରୁଷେ ଉଚ୍ଚ ।
[ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ମଧ୍ୟ ମହତ୍ଲୋକର ଅଭିଜାତ୍ୟ ବା ଗୌରବ ନଷ୍ଟ ହୁଏ ନାହିଁ ।]

୭୭ । ହାତ ଲେଉଟାଇଲେ ପୃଥିବୀ ଲେଉଟିବା ।
[ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଷମତାଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ବଚନ ।]

୭୮ । ହାତ ପାତିଲେ କି ଗଛରୁ ଫଳ ପଡ଼ିବ ?
[ବିନା ଶ୍ରମରେ ଫଳଲାଭ ଅସମ୍ଭବ ।]

୭୯ । ହାତୁଁ ଦେଇ ପରେ ନୋହିବ ଲଘା,
ମାଗନ୍ତାଙ୍କଠେଇଁ ନୋହିଁବ ମଗା,
ଷଣ୍ଢ ବେଳକରେ ନ ଦେବ ପଘା । [ଉପଦେଶ]

୮୦ । ହାତୀ ଛୁଡ଼ି ଛୁଡ଼ି ଯେତେ,
ମୂଷା ବଢ଼ି ବଢ଼ି କେତେ ।

୮୧ । ହାତେ ମାପି ଗୁଣ୍ଡେ ଗୁଡ଼ିବା । [ସାବଧାନତା]

୮୨ । ହାର ଜିଣା ଦୁଇଟି ଅଟେ ଯେଉଁଙ୍କ ବେଭାର ।
[ବୀର ହାରିବା ଜିଣିବା ଉଭୟକୁ ସମାନ ଜ୍ଞାନ କରେ]

୮୩ । ହିତ ପୁଅ ପିଣ୍ଡ (ବାଣ୍ଡ) ଖାଏ, ପେଟ ପୁଅ ଚୁହିଁ ରହୁଥାଏ।
[ଧର୍ମପୁଅ ସେବାଗାରିଆ ହୋଇଥିଲେ ଲୋକେ ନିଜ [ପୁଅ-ଠାରୁ ତାଙ୍କୁ ଅଧିକ ଆଦର କରନ୍ତି ।]

୮୪ । ହିନ୍ଦୁ ନ ଖାଏ ପିଅଜ, ମୁସଲମାନ ନ ଖାଏ ବିଅଜ ।
[ମୁସଲମାନ ଧର୍ମରେ ଟଙ୍କା କରଜ ଦେଇ ସୁଧ ନେବା ମନା ଅଛି ।]

୮୫ । ହେଡ଼ାଖିଆ ପାଟିକୁ ଝିଣ୍ଟିକା ଆଧାର ।
[ବହୁଭୋଜୀ ପ୍ରାଣୀ ସ୍ୱଳ୍ପ ଆହାରରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୁଏ ନାହିଁ ।]

୮୬ । ହେଁସ ଗୁଳା ବାଣୀ ନେଉଟ ପଉଟ ।
[ହେଁସ ବାଣୀ ପର ବାରମ୍ବାର ଏ ପଟ ସେପଟ ହେବା ।]

୮୭ । ହେଙ୍ଗୁ ଶୁଙ୍ଘାଇବା । (ଠକି ଦେବା)

୮୮ । ହେଲା କଲେ ଭେଲା ବୁଡ଼େ ।

—କ୍ଷ—

୧ । କ୍ଷୀରରେ ଧୋଇଲେ ଖଣ୍ଡରେ ମୋଡ଼ିଲେ
ନିମ୍ବ କି ମଧୁର ହୋଇବ;
ସେତେ ପରକାରେ ବୁଝାଇ କହିଲେ
ପର କି ଅପଣା ହୋଇବ ?

୨ । କ୍ଷୀର ହାଣ୍ଡିରେ ଗୋଡ଼ ପଶିବା । (ଗୁଡ଼ ପଡ଼ିବା)
[ସମ୍ପଦ ବା ସୌଭାଗ୍ୟର ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ ।]

୩ । କ୍ଷଣକେ ଶଙ୍ଖ ମହୁରି, କ୍ଷଣକେ ପାଲ ଦାଣ୍ଡି ।
[ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର ଅନିଶ୍ଚିତତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉକ୍ତି ।]

୪ । କ୍ଷୀର ନୀର ସମ୍ପର୍କ । (ଅଭେଦ ପ୍ରୀତି ।)

୫ । କ୍ଷୀରରେ କ୍ଷାର (ଖାର) ଦେବା ।
[ବିଶ୍ୱାସରେ ଅବିଶ୍ୱାସ ଆଚରଣ କରିବା ।]

୬ । କ୍ଷୁଦ୍ର ସର୍ପର ବିଷ ଉତ୍କଟତର ।
[ଶିଶୁନାଗର ବିଷର ପ୍ରକୋପ ଅଧିକ ହୁଏ ।]

୭ । ଷେତକୁ ଗଲେ ବୁଢା (କବାର, ପାଇଟି) ଢଶେ ।

[ନିଜଉପରେ ଦାୟିତ୍ୱ ପଡିଲେ ମନୁଷ୍ୟ ତାହା ତୁଲାଇବା ପାଇଁ ସଚେଷ୍ଟ ହୁଏ ।]

ମୁଦ୍ରାକର—ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର କର,
ସାରସ୍ୱତ ପ୍ରେସ, ଦରଘା ବଜାର, କଟକ—୧୯୬୧

ମୂଲ୍ୟ ଟ ୪-୫୦ ନୂ. ପ.